În colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
vor apărea :

B. DELAVRANCEA
Sultănica
nuvele

LEONID LEONOV
Bursucii
roman

THEODOR STORM
Iezerul albinelor
nuvele

MIRON COSTIN
Letopisețul Țării Moldovei *
De neamul moldovenilor

K. FEDIN
Frații
roman

FRANCISC MUNTEANU
Lența
nuvele

Lei 5

Proză picarescă spaniolă

82

BPT

Isprăvile unor vîntură-lume

Proză picarescă spaniolă

82

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Isprăvile unor vîntură-lume

Proză picarescă spaniolă

CULEGERE DE TEXTE DIN:

DIEGO HURTADO DE MENDOZA, MATEO ALEMÁN,
MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA.
VICENTE MARTINEZ ESPINEL,
FRANCISCO DE QUEVEDO Y VILLÉGAS.

1961

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Texte alese, traduse şi adnotate de
Ion Frunzetti

PROZA SATIRICĂ „PICARESCĂ" ÎN SECOLUL DE AUR AL SPANIEI

Perioada din istoria Spaniei cunoscută sub numele de Secolul de aur *(Siglo de oro)* este cuprinsă cam între jumătatea secolului al XVI-lea şi sfîrşitul secolului al XVII-lea. Se obişnuieşte să se dea acestei perioade — impropriu denumită secol, căci ea se întinde pe un secol şi jumătate — limite precise. Începutul ei ar fi anul 1555 (abdicarea lui Carol Quintul şi urcarea lui Filip al II-lea pe tron), şi sfîrşitul, în timpul domniei lui Carlos al II-lea „vrăjitul" *(el hechizado)*, o dată cu moartea marelui poet Calderón (1681). Această delimitare este însă departe de a rezulta din criterii strict ştiinţifice. Fenomenele ce caracterizează Secolul de aur, şi care l-au făcut să se numească aşa, pot fi observate şi înainte de 1555, după cum unele din ele mai persistă către 1700, în epoca de vizibilă decadenţă a Spaniei. Denumirea epocii vine dintr-un dublu înţeles al epitetului : *de aur* este secolul acesta mai întîi pentru că el coincide cu epoca de strălucire mondială a Spaniei, şi în al doilea rînd pentru că perioada se caracterizează economic prin invazia aurului pe piaţa spaniolă.

Este epoca transporturilor de metal preţios de dincolo de ocean, în urma marilor descoperiri geografice de la sfîrşitul secolului al XV-lea. Expediţiile lui „Cristoval Colón" (1492-1504), care au marcat începutul unei noi ere în istoria lumii, făcuseră din Spania rivala maritimă a Portugaliei, ţara care încercase prima să descopere un drum nou spre Indii şi spre Extremul Orient, mînată de necesitatea restabilirii unui itinerar pentru navele sale comerciale, pe care cuceririle turceşti din Medite-

rana le împiedicau să mai facă pe drumul tradițional legătura directă cu lumea răsăriteană. Imperiul colonial spaniol este sporit în 1513 de navigatorul Vasco Nuñez de Balboa care, traversînd istmul, ia simbolic în posesiune Oceanul Pacific, în numele coroanei spaniole.

Pentru Spania posesiunile acestea sînt încă, în primul moment, doar pricină de orgoliu, fără o prea mare importanță economică. Adevăratul lor preț pentru tezaurul regal se vădește cîteva decenii mai tîrziu. Abia în 1521, după cucerirea Mexicului de către aventurierul Hernán Cortés, Spania poate începe exploatarea coloniilor de peste ocean. Spaniolii își împing cuceririle către Pacific, în Honduras și în Peru, țara pe care la 1533 pune stăpînire conchistadorul Francisco Pizarro. La 1543, alt conchistador, Valdivia, cucerește statul Chile și fondează acolo orașul Santiago. Se stabilesc posturi spaniole la Buenos-Aires, în Paraguay și în golful Mexic, la gura fluviului Mississippi. Portugalia, care controla companiile de navigație și exercita un adevărat monopol asupra comerțului maritim, va ajunge și ea foarte curînd, sub Filip al II-lea, la 1580, o simplă provincie spaniolă, iar posesiunile sale teritoriale de peste mări se vor număra printre coloniile spaniole.

Pămînturile noi sînt, în primul rînd, teren de jaf. După ce termină jefuirea aurului deținut de căpeteniile indigene, conchistadorii merg la sursa lui, și masacrarea brutală și rapidă a indigenilor în numele crucii face loc asasinării lente, dar nu mai puțin brutale, a populațiilor de rasă roșie, robite albilor și utilizate ca mînă de lucru gratuită în minele de metal prețios. La minele din Potosí în Bolivia sau la Zacatácas în Mexic, sclavajul cunoaște forme de o barbarie nemaiîntîlnită. Cantitățile de aur și de argint ce trebuiau extrase pentru a acoperi pofta de cîștig a cuceritorilor duc la exterminarea muncitorilor băștinași. Pentru înlocuirea lor prin mînă de lucru la fel de necostisitoare se recurge la comerțul de negri. Aceștia sînt aduși cu miile de pe coastele Africii, în infernul minelor aurifere din Indiile Apusene.

Îndată după Lisabona, porturile spaniole Cadix și Sevilla devin poarta de intrare a bogățiilor coloniale în Europa. Mai cu seamă Sevilla primește și înmagazinează, pentru a-l transporta apoi la curte, mare parte din aurul Indiilor Apusene. Documentele epocii ne arată fabuloasa bogăție care se scurgea în Peninsula Iberică, venind de peste ocean. Iată unul: „La 22 martie ale anului 1595 sosiră în portul fluviului Sevillei corăbiile cu argint din Indii și, începînd a le descărca, fură înmagazinate în *Real Casa de la Contratación de las Indias*, 302 care de argint, de aur și de perle de mare valoare. La 8 mai 1595 fură scoase din vasul-căpitan 103 care de argint și de aur, iar la 23 mai sosiră din Portugalia, pe calea uscatului, 503 încărcături de argint, de aur și de perle, debarcate de pe vasul-amiral, care din pricina furtunii acostase la Lisabona și metalul fu adus pe uscat, ceea ce era lucru demn de văzut... căci 6 zile în șir nu încetară să treacă prin Poarta Trianei încărcăturile sus-zisei corăbii-amirale“ (Francisco Ariño).

„În fiecare an se poate spune că intră prin Sevilla de două ori mai mult aur decît e nevoie pentru a susține toată Spania“, scria o dată Lope de Vega *(El peregrino en su patria)*.

Cu toate imensele bogății revărsate în țară prin traficul transoceanic, nivelul de viață al populației iberice este departe de a fi mai ridicat ca înainte de descoperirile geografice. Dimpotrivă, invazia aurului creează Spaniei o bogăție iluzorie, de care se bucură doar marii feudali. Aurul intrat în mîna marii nobilimi nu rămîne multă vreme în țară; el se scurge cu ușurință peste graniță, pentru a plăti obiectele de lux de care această aristocrație, trîndavă, desfrînată și frivolă, nu se mai poate dispensa. Mătăsurile franceze, dantelele belgiene, stofele flamande și engleze, tapiseriile florentine, brocarturile și damascurile orientale, vasele de ceramică persană și chineză, mobilele de esențe rare și intarsiile nord-africane de fildeș și de sidef se adună din belșug în castelele marilor feudali, ca și la curtea regelui, în schimbul aurului vărsat peste hotare. Incapabilă să se organizeze financiar, aristocrația spaniolă este responsabilă de falimentul Spaniei, atît de greu de conceput

în aceste condiţii, dar care se produce la sfîrşitul secolului al XVI-lea.

Ruinîndu-i pe meşteşugarii băştinaşi prin importuri, ruinînd şi agricultura, care nu mai rentează destul pentru moşier, Spania Secolului de aur e în plină criză. Aurul este tratat cu atîta criminală uşurinţă din cauze ce ţin tot atît de incapacitatea economică a aristocraţiei cît şi de inexistenţa unei destul de numeroase şi de bine dezvoltate pături negustoreşti, a unei burghezii care să administreze metalul preţios. Burghezia Spaniei fusese decapitată de măsurile Inchiziţiei care, îndată după unificarea teritorială, organizase expulzarea evreilor, în majoritate comercianţi mari şi mici, cămătari şi meşteşugari. Aceştia, şi în 1500 şi maurii, au fost obligaţi să se creştineze sau să părăsească Spania, după ce li se confiscau averile, ceea ce a provocat emigrarea a peste 200.000 de evrei spanioli, sefarzii, răspîndiţi de atunci prin Europa.

Negăsind în Spania o burghezie capabilă să-l pună în valoare prin investiţii, aurul aduce nefericirea ţării. El elimină de pe piaţă, cum e firesc, moneda din metal mai puţin preţios şi o devalorizează. Preţul aurului însuşi se devalorizează din pricina cantităţilor imense vărsate anual pe piaţa spaniolă. Aurul se supunea, ca orice altă marfă, consecinţelor legii cererii şi ofertei. Din folosirea lui, fie pentru armarea de noi expediţii coloniale, fie pentru fastul fabulos de la curtea regală şi pentru luxul în care se lăfăiau marii feudali, nu profită pînă la urmă decît bancherii care-i sprijineau de peste graniţă.

O administraţie coruptă, în care slujbele şi avansările se cumpărau cu bani, îngreuiază vistieria statului, care caută să se refacă prin biruri noi puse asupra poporului exploatat şi asuprit. De asemenea, întreţinerea unei mari armate se face simţită pentru regatul Spaniei, unde este de remarcat, în această epocă, tendinţa netă de *împrospătare a militarismului*, în forme medievale. Existenţa unei puternice forţe armate era necesară regilor Spaniei din mai multe motive, în afară de acela, de la sine înţeles, de a înăbuşi revoltele populare, care

izbucnesc mereu, cînd într-un loc, cînd într-altul. Este mai întîi necesară pentru apărarea peninsulei, o dată unificată teritorial, împotriva atacurilor turceşti. Apărarea coastelor, necontenit atacate de mauri, dusese pe regii Spaniei la ideea faimoasei *reconchiste*: ocuparea bazelor maure din nordul Africii şi urmărirea turcilor pe propriul lor teritoriu.

O mare armată îi mai era necesară Spaniei pentru menţinerea imperiului european şi colonial, pe care îl dobîndise printr-un şir neaşteptat de întîmplări norocoase. La 1516, moartea lui Ferdinand Catolicul adusese pe tronul Spaniei pe nepotul său Carlos I, născut din căsătoria Ioanei-Nebuna, moştenitoarea regilor catolici, cu Filip cel Frumos al Burgundiei, fiul împăratului Maximilian al Austriei. La moartea acestuia din urmă, în 1519, proaspătul rege spaniol Carlos I, susţinut de puternicii bancheri din familia Fugger de la Augsburg, moşteneşte tronul imperial german, luînd aici numele de Carol Quintul. El uneşte coroana Spaniei, care cuprindea şi Regatul Neapolului şi Flandrele, cu Germania, întemeind astfel cel mai mare imperiu european de după prăbuşirea celui roman. Tendinţa de dominaţie mondială a Habsburgilor face ca, avînd sprijinul bancherilor Fugger din Augsburg, cărora ei le conced exploatările miniere în tot cuprinsul imperiului, regii Spaniei să întreprindă expediţii militare în Italia, Boemia, Franţa, Olanda, Anglia, oriunde setea lor de putere vedea un prilej de a acţiona cu folos. În acest scop expansionist, regii Spaniei caută să apară drept apărătorii catolicismului într-o Europă zguduită de mişcările populare stîrnite de Reformă, şi trupele spaniole se ivesc pretutindeni unde papalitatea e pe cale de-a pierde partida. Toate acestea duc, evident, la cheltuieli uriaşe, chiar dacă nu mai punem la socoteală finanţarea directă a propagandei iezuite în Europa şi a acţiunilor ei sîngeroase.

Se pot distinge, în decursul aşa-zisului Secol de aur, două perioade bine delimitate. Prima e o perioadă de ascensiune politică, corespunzătoare epocii de supremaţie spaniolă asupra mărilor. Pe atunci Spania, cuprinzînd de la 1580 încolo

şi Portugalia, controla navigaţia de pe întregul glob. A doua perioadă este a declinului politic şi economic, coincizînd cu treptata dezmembrare a imperiului.

În istoriografia Spaniei, anul 1598 (moartea lui Filip al II-lea) este considerat drept prag între cele două perioade. În realitate, moartea întunecatului monarh, care decreta din sumbrele încăperi ale Escorialului său soarta milioanelor de supuşi, n-a făcut decît să smulgă de pe obrazul Spaniei masca orgolioasă de putere mondială fruntaşă, mască păstrată cîtva timp şi după ce începuse declinul. Supremaţia mondială a Spaniei încetase o dată cu memorabila înfrîngere a aşa-zisei *invencible armada*, în anul 1588, cînd Anglia, ajutată de furtună şi de incapacitatea proaspăt-numitului amiral spaniol, ducele de Medina-Sidonia, reuşeşte să se afirme drept cea mai mare putere navală a lumii.

Moartea lui Filip al II-lea, monarhul epocii de supremaţie mondială a Spaniei, lasă ţara cu totul ruinată. Economia naturală a orînduirii feudale era distrusă în urma lipsei de interes pentru agricultură a nobililor, mari latifundiari, deprinşi acum cu veniturile excepţionale provenite din expediţii transoceanice. Pe de altă parte, mîna de lucru pentru muncile cîmpului devenea din zi în zi mai greu de găsit. Aventura militară sau cea colonială ispitise pe mulţi dintre ţărani, recrutările forţate şi exploatarea sporită îndepărtaseră pe alţii de pe pămînturile lor, rămase în paragină. Masivele importuri de grîne din Sicilii, plătite cu aur, sînt totuşi insuficiente pentru a hrăni toată populaţia peninsulei ; bunurile de consum devin o raritate. Ţărănimea furnizează mereu noi contingente de briganzi, sau îngroaşă necontenit centura de mizerie din jurul oraşelor, creînd o categorie de declasaţi în zdrenţe, constrînşi să trăiască din expediente. Foamea este adevărata stăpînă a Spaniei în Secolul de aur.

Vechile forţe de producţie sînt la pămînt, relaţiile de producţie ale orînduirii feudale sînt depăşite ; în Spania însă, clasa feudală îşi menţine dominaţia prin forţa absurdă şi oarbă a violenţei şi terorii. Legile — organizarea administrativă şi

politică a statului — caută să mențină o orînduire socială ce nu mai corespundea. Propaganda clerului catolic, aliat feudalității, se înverşunează să o justifice, într-un moment cînd falimentul sistemului era vădit. Neputînd explica în chip rațional contradicțiile sociale, regimul începe lupta împotriva rațiunii. El proclamă şi apără domnia iraționalului, inviolabilitatea dogmei, cultul autorității şi obligativitatea misticismului catolic.

Necesitatea de a menține ficțiuni sociale duce la crearea unei serii de mituri : mitul sacru (*„La Divina Majestad“, „La Santa Fé“)*, mitul regalității (*„Un monarca, un imperio y una Espada“)* şi mitul purității sîngelui (*„La limpieza del sangre“)*, din care derivă „onoarea“ feudală, atît de ridicol seacă, şi rasismul bestial pe care feudalii caută, şi reuşesc în bună parte, să-l imprime populației ca atitudine față de mauri şi evrei, chiar atunci cînd aceştia se convertesc la credința oficială catolică.

Instrumentele pentru menținerea acestor mituri, care încearcă să justifice conservarea unui sistem social ce încetase să mai fie fundat pe realități sînt, în primul rînd, cele trei „sfinte“ de care Dumnezeu trebuie să-l ferească pe fiecare spaniol, după expresia lui Alemán : sfînta Inchiziție, sfînta Frăție *(Hermandad)* şi sfînta Cruzada. E vorba de trei organizații polițieneşti cu coloratură aparent religioasă, dirijate de puternicul aparat secret iezuit al guvernului, în imperiul care se mîndrea de-a nu avea între granițele sale nici un „eretic“ în carne şi oase, oricare dintre cei bănuiți de erezie fiind repede transformat în fum şi cenuşă, pe rugurile trinității mai sus-pomenite.

Cultura necesară unui astfel de regim nu putea fi decît una capabilă să formeze cetățenilor o mentalitate supusă față de convențiile sociale tradiționale, conformistă şi conservatoare. Nu este deci de mirare că oficialitatea Spaniei Seco-

lului de aur promovează opere literare de coloratură cavalerească şi curteană, proslăvind principalele virtuţi cerute unui feudal: credinţa şi vitejia. Secolul de aur cunoaşte astfel o reînviere a romanului cavaleresc şi curtean de tipul romanelor bretone din ciclul „Regelui Arthur" sau „Cavalerilor mesei rotunde". La 1508 apare, reeditat într-o versiune modernizată spaniolă, faimosul *Amadis de Gaula,* singurul roman cavaleresc cruţat, pentru frumuseţea stilului său, de satira lui Cervantes (atunci cînd în biblioteca lui don Quijote, plină de cărţi în stare să smintească minţile, bunul-simţ vine să facă o triere şi zvîrle la coş restul). Raţiunile ideologice pentru care romanul cavaleresc cu conţinut fantastic şi personaje supranaturale este readus în arena literară apar cu limpezime în lumina cîtorva fapte istorice precise. Autorul versiunii spaniole, „cinstitul şi virtuosul cavaler Garcí Ordonez de Montalbo, regidor al nobilului oraş Medina del Campo", feudal şi demnitar el însuşi cum se vede, mărturiseşte direct, într-un epigraf al primei ediţii, că a compus, corectat şi îmbunătăţit această carte, cu gîndul de a *„însufleţi inimile nobile ale tinerilor războinici, care cu multă dragoste îmbrăţişează arta mînuirii armelor" (la milicia corporal).* Epigraful acesta constituie o indiscreţie asupra intenţiei propagandistice ce stă la baza operei. Romanul este sortit să fie un manual al cavalerului desăvîrşit, un *„doctrinal de principes y señores"*, un îndreptar pentru marii feudali şi un model propus micilor nobili ca ideal demn de imitat. Este clar că reapariţia genului în secolul al XVI-lea nu este întîmplătoare şi că regimul monarhic absolutist al Spaniei unificate simţea nevoia unei literaturi de acest fel. Menţinerea spiritului războinic în sînul diverselor pături ale populaţiei ţării, veşnic mobilizate pentru nesfîrşitele cruciade antiislamice sau pentru războaie coloniale şi expansioniste, iată scopul ei.

Cînd, în 1522, Iñigo de Loyóla fondează „cavaleria lui Isus" (Ordinul călugărilor iezuiţi), el îşi ia ca model pe acelaşi Amadis, fondatorul ordinului, care avea să devină principalul instrument al tiraniei monarhice în Spania, visînd şi el să

rivalizeze cu cavalerii rătăcitori. Opera aceasta dă modelul genului în Spania şi creează o adevărată şcoală. Apar nenumărate variante: repovestiri, prescurtări sau prelucrări adăugite ale ei, în tot cursul secolului al XVI-lea şi imitaţii sub diverse titluri ca: *Florisando, Lisuarte de Grecia, Floricel de Niquea, Rogel de Grecia, Lepolemo* etc.

Paralel încep exagerările fantastice, supralicitările imitatorilor genului: seria de *Palmerini, Primaleóni şi Belianişi*, încheiată abia la 1602 prin ultimul roman cavaleresc, *Policisne de Beocia*. Scribii curţii şi ai oficinelor iezuite sădesc fără răgaz ideologia aceasta în conştiinţa supuşilor maiestăţii-sale catolice. Desfrîul de fantasme învăpăiază minţile sănătoase, înnebunindu-le şi îmboldind necontenit contingente noi de tineri aventuroşi să caute „glorie şi renume mondial" în expediţii militare cu pretext religios, ori în aventura colonială. Carol Quintul însuşi citea, zice-se, cu deliciu povestea lui Belianis. După abdicarea lui, la 1555, *cortèsurile* (parlamentele) comunelor spaniole, ce fuseseră atît de sîngeros dizolvate atunci cînd îndrăzniseră să pretindă a-şi menţine libertăţile încălcate de rege, îşi ridică din nou glasul şi cer, fără rezultat însă, lui Filip al II-lea, să suprime literatura cavalerească, interzicînd-o cu totul în cuprinsul imperiului, pentru consecinţele ei, grave atît pentru locuitori, cît şi pentru stat. Bunul-simţ popular înţelesese că această literatură este o otravă infuzată conştient de feudali şi de cler poporului, pentru a-l împiedica să vadă adevărul, dezastruoasa realitate socială ascunsă sub strălucirea aparentă a Spaniei, pentru a-i deforma spiritul, îmbibîndu-l de iraţionalism şi acreditînd idealul depăşit al unei societăţi de tip medieval. Literatura cavalerească este un instrument reacţionar în lupta împotriva umanismului şi Renaşterii spaniole. Umanistul Juan de Valdés şi-a dat seama de asemenea de primejdia cărţilor cavalereşti, asupra cărora aruncă cea mai categorică dezaprobare. Dar lovitura de graţie, antidotul ei violent, avea să vină din partea scriitorului care înseamnă culmea Renaşterii spaniole, Cervantes, al cărui geniu înţelege că nu prin interdicţii oficiale ori

parlamentare, nici prin erudite discuţii de doctori în litere, ci printr-un procedeu democratic, printr-o expunere publică, adresată marilor mase de cititori, se va putea discredita genul cavaleresc. În *Don Quijote,* Cervantes va oferi nu o dezbatere de idei, ci o povestire de fapte epice, constituind *parodia, caricatura* romanului cavaleresc, transpus, printr-o ingenioasă substituire de planuri, pe un ton burlesc, şi redus astfel la ridicol.

Marea operă a lui Cervantes, apărută la 1605, n-a fost însă posibilă decît pregătită de o întreagă serie de opere prealabile, în care-şi găseşte expresia literară mentalitatea exploataţilor, a maselor largi populare, într-o proză vie, tăioasă, sarcastică, menită să demaşte şi să acuze. Discreditarea convenţiilor întemeiate pe minciună, la care ţinea atîta regimul absolutist monarhic, dizolvarea miturilor sacre, fluturate de cercurile oficiale, iată ţelul imediat al literaturii născute din bunulsimţ popular, care-şi croieşte drum în a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi culminează cu Cervantes. Este vorba de aşa-zisa *literatură picarescă,* gen de nuvelă laică, realistă, indicînd rădăcinile răului şi punînd degetul pe rănile purulente ale societăţii feudale în declin, chiar dacă nu întotdeauna bunul-simţ popular exprimat în ea reuşeşte să întrevadă şi mijloacele de combatere a crizei. Este revanşa claselor exploatate, umilite, asuprite şi înşelate, revanşa mentalităţii populare, sătulă de minciuna daurită, dornică să comunice oamenilor o seamă de adevăruri fundamentale, experimentate din greu pe propria piele a povestitorului. Dacă literatura curteană şi cavalerească este o literatură de imaginaţie, literatura satirică picarescă se bazează pe observaţia strictă a stărilor de fapt, a mentalităţii şi moravurilor diferitelor categorii sociale, adică pe experienţa de viaţă a creatorilor ei.

Satira societăţii timpului ia forme diferite în diferitele nuvele şi romane picareşti, după epoca în care ele apar şi după poziţia de clasă a autorului. În toate, însă, se exprimă acea formă tipică de umor, specifică înţelepciunii populare spaniole, care a fost de atîtea ori recunoscută ca aparţinîndu-i

exclusiv, şi care are un nume intraductibil: *la socarroneria*. Adjectivul *socarrón* înseamnă mai mult decît *hîtru* sau *şugubăţ* în romîneşte, mai mult decît *mucalit*, indicînd un gen de vicleşug bine intenţionat, o armă de apărare împotriva vicleniei, iscusinţei rău intenţionate, şi de luptă împotriva relei-credinţe agresive a exploatatorilor şi asupritorilor.

Spiritul critic, spiritul de iniţiativă şi dorul de libertate, de eliberare din condiţia de exploatat, se exprimă în această formă de umor. Armonic, echilibrat, realist şi refractar oricărei exaltări iraţionaliste şi dezechilibrului la care duce fantezia dezlănţuită, necontrolată — bunul-simţ popular alege forma snoavei, cu aparenţă de simplă naraţiune hazlie, lipsită de orice teză şi de orice altă intenţie decît aceea de a amuza. În această formă se strecoară, de fapt, printre episoadele îmbibate ele însele de o ideologie contrarie celor oficiale, o serie de reflecţii amare, caustice sau de-a dreptul incendiare, după temperamentul eroului.

Fără să scoatem deocamdată în evidenţă deosebirile dintre diferitele specii ale genului picaresc şi diferitele exemplare de eroi picareşti ilustrate de această antologie, să căutăm mai întîi ceea ce le uneşte.

Expresie de o extraordinară virulenţă a criticii sociale, povestirea picarescă poate fi socotită, pe drept cuvînt, o primă formă, rudimentară, a romanului modern.

Numele, literatura *picarescă* şi-l ia tocmai de la tipul declasatului, produs de criza economică a Spaniei, în urma dezechilibrului cauzat de invazia aurului. *Pícaro,* mucalitul a cărui povestire, redactată la persoana întîi, scriitorii caută s-o facă să treacă drept transcripţia unei autobiografii autentice, este un personaj complex care a trecut din literatura spaniolă a Secolului de aur în patrimoniul universal, şi care va face carieră mai în toate literaturile (ducînd adesea în limbile respective şi numele său generic, pícaro, de o etimologie obscură). Cuvîntul este adeseori, în această primă epocă a folosirii lui, sinonim cu *pinche,* ajutor de bucătar, rîndaş de han, argat, spălător de vase, într-un cuvînt om însărcinat cu treburile

domestice cele mai umile, expus prin situația sa să fie mereu bătut și tras pe sfoară. Tocmai datorită acestei situații, un pícaro poate înmagazina rezultatele unei experiențe vaste, căci profesiunea sa îl pune în contact cu oameni din diversele straturi ale societății.

Astăzi, termenul de pícaro, pe care unii îl fac să derive din „picard", epitetul demonstrînd la origine o caracteristică națională, adică atribuită de spanioli națiunii franceze din care cunoscuți mai cu seamă le erau sudicii, denumiți „picarzi" după provincia *Picardia*, s-a încetățenit în limba spaniolă cu înțelesul de pungaș. În fapt, exercitarea *profesiunii picarești*, de care vorbesc autorii satirici spanioli, variază de la speța servitorului care-și înșală stăpînul pentru că acesta îl lasă să rabde de foame, și pînă la delicventul înrăit, dedat celor mai perverse și mai cinice năravuri, om care se sufocă de îndată ce este smuls din atmosfera viciului.

Textele alese pentru a compune această antologie sînt din cele mai importante opere ale genului. Ele ne înfățișează mai multe categorii de pícaros. Primul, cel care apare în scrierea ce dă modelul genului, nenorocosul orfan în căutare de stăpîni, *Lazarillo de Tormes*, este și cel mai simplu și cel mai simpatic. Copil din popor, fecior al unor părinți aduși la sapă de lemn de rigorile legii, Lázaro este o victimă a societății. Tatăl lui este exilat și trimis pe front pentru furturi mărunte în meseria sa de morar, într-o societate în care furtul de toate categoriile era la ordinea zilei și în care nimeni n-ar fi putut bănui, după exemplele văzute, că litera legii i se va aplica lui cu tot dinadinsul. Mama, rămasă astfel ca și văduvă, este prigonită pentru delictul rasial de a fi contravenit „purității sîngelui", întreținînd legături cu un negru. Lazarillo, lăsat fără sprijinul părintesc, caută doar să-și cîștige viața în mod cinstit cînd, încă în vîrstă fragedă, se izbește de cruzimea stăpînilor. Cunoaște diverse categorii ale societății și poate astfel reconstitui imaginea ei completă. Cu amărăciune constată Lazarillo că *„nu există fericire pentru oamenii cumsecade, și trebuie să faci cu totul altfel decît gîndești, ca să*

reuşeşti în lumea asta". Este concluzia ce generalizează experienţele sale, extinse pe durata unei vieţi întregi, în timpul căreia tînărul vagabond a băut pînă la fund paharul suferinţei nemeritate. Concluziile sale amare condamnă o societate, cu regulile căreia oricine vrea să trăiască este silit să se împace, chiar dacă nu le poate accepta ca norme etice personale.

Condiţiile pentru izbucnirea unei revoluţii încă nu erau coapte, şi lupta individuală era sortită, cum e firesc, eşecului. Carol Quintul demonstrase doar cît de bine se pricepea să înăbuşe orice mişcare de protest, cu prilejul revoltei aşa-zişilor *comuneros*, între 1520 şi 1525, cînd nemulţumirile exploataţilor au fost plătite cu ruguri şi spînzurători. Muncitorii agricoli, marinarii şi hamalii din Valencia, care organizaseră în acelaşi timp răscoala *germaniilor* (frăţiilor), fură şi ei masacraţi.

Este de remarcat că Lazarillo nu este singurul pícaro al romanului. Nobilul scutier, care va fi al treilea stăpîn al său, se dovedeşte pînă la urmă la fel de pícaro ca şi sluga : mentalitatea lor este deosebită, dar comportamentul identic. Scutierul moare de foame ca şi Lazarillo. Ca şi Lazarillo, el pîndeşte un prilej de a se sătura şi nu pregetă să se înfrupte substanţial din pomana primită de servitorul său, pe care-l ţine, sub diverse pretexte etice, principiale, veşnic flămînd. Ca şi Lazarillo, cavalerul minte, căutînd să facă impresie asupra oamenilor. În vreme ce Lazarillo are ca model pe cerşetorul orb care, „o acvilă în meseria sa", îi fusese profesor pentru viaţă, modelul ideal al scutierului este marele feudal. Este în scena primei lor mese, atît de semnificativă prin inversarea rolurilor, un excelent rezumat, prezentat cu artistică ingeniozitate, al situaţiei sociale a micii aristocraţii în această epocă din istoria Spaniei, cînd hidalgii căutau să imite pe granzi, fără să aibă la dispoziţie aceleaşi mijloace.

Ca în toate momentele de declin ale feudalismului, clasa feudală se împărţise şi aici în două categorii. De o parte rămîn *los grandes*, marii feudali, granzii de Spania, cele cî-

ceva familii ce deţin punctele economice-cheie, pîrghiile de manevră a întregii maşinării sociale; de cealaltă parte se grupează micii feudali, foştii mici proprietari de pămînturi, sărăciţi de criză şi dizlocaţi de pe la vetre, *los hidalgos*, numiţi aşa cu un cuvînt care le caracterizează mai bine decît oricare altul situaţia socială. *Hidalgo* este un cuvînt contras din *hijo de algo*, adică *fiu de ceva*, fecior de familie nobilă, descendent din părinţi cu stare, care au însemnat „ceva", care au fost „cineva", dar care n-au lăsat copiilor lor, drept moştenire, decît titlul de nobleţe înscris pe o diplomă *(ejecatoria)*, singura avere şi sursă a orgoliului lor nemăsurat. Siliţi să ia, pentru a trăi, calea expedientelor, aceşti hidalgos îngroaşă de obicei rîndurile aventurierilor ce constituie masa de manevră a expediţiilor coloniale şi militare regizate de granzi. Nobili ca şi granzii, hidalgii nu au însă situaţia ce cred ei că li se cuvine după rang, şi nu visează decît să şi-o refacă. Orgoliul şi setea de mărire îi fac lesne victime ale granzilor exploatatori, care se pricep să întreţină în ei, prin literatura curteană şi cavalerească de care vorbeam mai sus, iluzia că pot ajunge la averea strămoşilor şi la importanţa lor în societate.

Dar dintre ei se recrutează nu numai donchihoţii setoşi de „glorie şi renume mondial", ci şi canalii de felul acelora demascate în unele romane picareşti de mai tîrziu. Nu toate imitaţiile lui Lazarillo de Tormes îşi vor face eroii urmaşi ai unor indivizi certaţi cu justiţia şi care trăiesc în marginea societăţii, cum se întîmplă şi cu *Pablos de Segovia*, opera marelui scriitor Francisco de Quevédo. Acesta era cavaler al „Ordinului de Santiago" şi înrudit, direct sau prin alianţă, cu cele mai mari familii ale Spaniei. Cinic faţă de propria lui clasă, pe care o cunoaşte ca nimeni altul cu toate păcatele ei, Quevédo ne dă în această operă cea mai sarcastică demascare a epocii. *Viaţa marelui pehlivan numit don Pablos, pildă pentru orice vîntură-lume şi oglindă a pezevenghilor* este un roman în care nici un personaj nu e pozitiv, începînd cu eroul său principal. Quevédo se simte chiar dator să explice că

descrie viciul nu pentru plăcerea de a-l descrie, ci pentru a atrage atenția oamenilor cinstiți să se ferească de el (vezi capitolul XXII și ultimul). Dar, în afară de eroul principal, „marele buscón“, Quevédo mai descrie o galerie întreagă de variați pícaros, printre care congregația *cavalerilor de industrie,* recrutați din rîndurile micii aristocrații sărăcite de criză. Don Toribio, care și-a vîndut mormîntul strămoșesc și care nu mai caută cumpărători pentru titlul său de noblețe, într-o epocă în care *donomania* acorda particula nobiliară de *don* chiar și unui *redendon* (cîrpaci), în cazul cînd avea bani să și-o cumpere, este un exponent al acestei categorii de pícaros recrutați dintre micii nobili.

Hidalgo-ul Miguel Cervantes de Saavedra, marele „Homer al Secolului de aur“, exploatat o viață întreagă de granzi, a vorbit adeseori despre această *inclinación picaresca* a secolului său, despre un *gusto apicarado* manifestat chiar și la membrii tineri ai marii aristocrații. *Nuvelele* sale *exemplare* ne înfățișează granzi ce-și părăsesc avutul și familia de dragul unei țigănci, ca în *La gitanilla*, sau din pură dorință de aventură, ca în *Ilustra spălătoare de vase (La ilustre fregona).* Nuvela pe care am ales-o pentru această antologie, *El casamiento engañoso* (am tradus prin *Căsătoria pe furate* pentru a evita adjectivul „înșelătoare“ care, pus lîngă „căsătorie“, ar fi dus la o accepție alta decît acea voită de autor), ne oferă conflictul tipic al concursului dintre pungași, cu schema „care pe care“, arătîndu-ne, într-un episod scurt, lupii între ei: vînătorul de zestre și femeia care vînează un soț bogat, ambii păcăliți pînă la urmă. Dacă intriga nu e nouă, nuvela lui Cervantes *Căsătoria pe furate* ne oferă în schimb originalul adaos dramatic intitulat *Colocviul cîinilor,* povestire picarescă dialogată, în care eroul nu mai este un om, ci un animal. Rezervele stăpînilor săi sînt, din această pricină, și mai mici decît în cazul unui servitor. Oricît de disprețuită, o slugă are totuși ochi și gură, și poate discredita un stăpîn povestind cele văzute, în vreme ce animalului necuvîntător îi pot trece în toată siguranța pe sub ochi cele mai de necrezut și mai

sfruntate nemernicii. Cîinele Berganza provine din mediul interlop al Trianei, cartierul rău famat al marelui oraş cosmopolit care era Sevilla. Educat pentru crimă, cîinele acesta are fire nobilă, şi este gata să plătească cu viaţa respectul său pentru frumuseţe, atunci cînd, neîndrăznind să mînjească cu botul lui însîngerat „de măcelar“ mîinile albe ale femeii ce-i furase carnea, se expune răzbunării violentului său stăpîn. Sensibil la frumos şi avînd noţiunea binelui, cîinele raţionează asupra cauzelor relelor pe care le vede şi propune chiar soluţii parţiale, filozofînd cu bunul-simţ popular al autorului, susţinut de lecturi umaniste, ceea ce este tocmai formula geniului lui Cervantes. De remarcat este că Berganza rămîne, în profesiunea picarescă, dezinteresat ; chiar atunci cînd stăpînul îi convine şi cînd deci, stînd cu el, problema existenţei i-ar fi rezolvată, cîinele filozof *(el perro sabio)* se lasă mînat de dorinţa sa de a cunoaşte oameni şi moravuri noi, făcîndu-şi, din peregrinările în căutare de stăpîn, o înlănţuire de experienţe psihologice, întocmai ca un scriitor care-şi caută în viaţa zilnică, trăită cît mai variat, temele scrisului. Mobilul picarismului acestui erou al lui Cervantes nu este, aşadar, numai material ; Berganza nu este un şomer în căutare de lucru, ci un reporter (dacă putem întrebuinţa termeni moderni), un eseist în căutare de subiect.

Asemănător este şi caracterul scutierului *(rodrigón de damas)* din care Vicente Martinez Espinel îşi face eroul romanului său, *Marcos de Obregón,* în bună măsură autobiografic. Călătorind prin Spania şi Portugalia, prin Italia şi prin Flandra, captiv în Africa de Nord, acest personaj trece din condiţia de student şi muzician la Salamanca, la cea de marinar în Andalucía şi de aventurier la Sevilla şi Madrid, apoi de cleric hirotonisit la Málaga şi paroh la Ronda — unde scriitorul deţinuse o prebendă grasă, chiar în oraşul său natal — şi, în fine, capelan şi strîngător al milelor la spitalul local. Caterisit de episcop, în urma plîngerilor depuse împotriva lui din partea magistraţilor municipali, pe care-i scandalizează purtarea dezordonată şi libertăţile mai mult decît laice ce-şi lua

acest preot, el e redus astfel la existența de artist pe care i-o oferă talentul muzical. Espinel deținuse în 1599 titlul de maestru în arte la curtea regală, și pînă la 1623 funcția de capelmaestru, dirijor de cor, al episcopului de Plasencia.

Tonul măsurat și modest al povestirii scutierului, ajuns la anii bătrîneții, fondul său moral sănătos îl apropie o dată mai mult de eroul canin al lui Cervantes. Cu genialul autor al lui Quijote, Espinel are afinități la un nivel mai modest prin formula talentului său și prin cultura sa umanistă. Morala întregii povestiri, virtutea propovăduită expres sau implicit în episoade, și rezumată, condensată în ultimul „descanso" al operei, este răbdarea *(la conformidad),* să înduri și să aștepți fiind remediul ideal al unei înțelepciuni dezabuzate, care știa că neajunsurile pricinuite de nedreptățile sociale nu se puteau lecui prin forțele celor de teapa eroului picaresc, constrîns, ca să poată continua o viață grea, lipsită de satisfacții, să se dedea viciilor, deschizîndu-și voluntar paradisurile artificiale ale beției, lăcomiei și luxuriei. ...„*În tinerețea mea nesăbuită* — scrie Espinel — *puțină virtute am avut, și vicii din belșug; n-am prea luat în seamă întotdeauna legile cumpătării și am simțit o slăbiciune vădită pentru Bacchus și Ceres: am jertfit pe deasupra, adeseori, cu mare bucurie, pe altarul zeiței din Cypru.*"

Este etica evaziunii în plăceri, hedonismul pur al unei mentalități care a izgonit, din concepția sa blazată de viață, gîndul ameliorării societății corupte.

*

Cel mai tipic pícaro din toată seria cuprinsă în această antologie este însă don Guzmán de Alfarache, pe care scriitorul Mateo Alemán îl prezintă ca pe un „pîndar al vieții umane". Produs al putreziciunii claselor de sus, bastard de curtezană princiară și fiu adoptiv de bancher falit, Guzmán are educația unui domnișor, a unui răsfățat fecior de aristocrat sau de mare burghez. Hotărîrea sa de a cutreiera lumea în

căutarea norocului nu vine atîta din nevoie — casa mamei sale putînd încă să-l întreţină — cît din „înclinaţie picarescă", din gust de aventură, din nostalgia pentru o viaţă mai plină, mai bogată în senzaţii, în satisfacţii de tot felul şi mai ales de amor propriu, chiar atunci cînd ele sînt plătite cu primejdii. Declasat voit, cunoscînd străfundurile cele mai josnice ale unei orînduiri sociale defectuoase, ce colcăie de vicii la toate nivelurile societăţii, Guzmán de Alfarache, feciorul de bani gata, învaţă *„ce greu e să-ţi ai prînzul în mîini străine"*. El exercită rînd pe rînd toate meseriile, de la cerşetor, ajutor de bucătar şi rîndaş de han — în bună tradiţie picarescă — trecînd prin aventura militară, marinărească şi colonială, prin situaţia de clerc (adică de student al unei universităţi, asimilat clerului), prin starea de ginere de profesie, de întreţinut al femeilor *(rufian)*, de vînzător al propriei sale soţii, pentru a tinde necontenit să se salte în fruntea societăţii prin mijloace care sînt, evident, departe de orice simţ moral. Devenit mare bancher, asociat al socrului său, Guzmán continuă să practice profesiunea picarescă, dar pe scară mare, cu mijloacele majore pe care i le pune la dispoziţie proaspătul „comerţ angro de bani", asociat la începuturile sale cu absolutismul monarhic. Mărturisirile în manieră autobiografică din romanul lui Alemán demonstrează substratul tîlhăresc al operaţiunilor bancare ale epocii ca şi reţeaua de complicităţi ţesută de bancheri prin cointeresarea aparatului de stat şi a marilor feudali. Inventiv, ingenios, monstruos aproape prin talentul său picaresc, Guzmán sperie pînă şi pe cei mai inveteraţi dintre tîlharii de toate gradele, cu loviturile sale. Alemán ne-a dat, în acest cel mai important şi mai complet roman picaresc al Secolului de aur, o frescă magistrală a Spaniei imperiale şi a Italiei de sub stăpînirea aceloraşi Habsburgi, prin oraşele căreia Guzmán, reprezentant al statului cuceritor, îşi continuă prădăciunile ca la el acasă.

Biografia lui Alemán, care ca şi Cervantes e fiul unui intelectual, sărac, al unui medic evreu, are foarte multe din

caracterele vieții lui Guzmán, și unii comentatori îi consideră opera ca fiind autobiografică. E greu de spus cît din Guzmán îl conține pe Alemán, dar sigur și neîndoielnic este că scriitorul acesta neliniștit și călător a cunoscut, prin poziția sa incertă de *„converso"* (supus bisericii, convertit) și prin necontenitele-i urcușuri și coborîșuri în ierarhia socială, asemeni, o dată mai mult, lui Cervantes, oamenii și stările de lucruri ale epocii sale, ceea ce l-a decis să se izoleze la sfîrșitul vieții, exilîndu-se în Mexic.

Oricît de diverși ar fi eroii romanelor picarești, oricît de diferită le-ar fi originea, dezvoltarea și felul specific de a reacționa în situații totuși tipice, ei au multe puncte comune. Mentalitatea lor este aceeași, în trăsăturile mari. Aceeași este și schema desfășurării aventuroaselor lor existențe. Pervertiți sufletește de o societate incapabilă să conceapă virtutea, darmite s-o mai și practice, determinați de epoca lor în care lupta de clasă ia formele barbare ale represiunii sîngeroase față de tot ce este afirmație a libertății și protest împotriva asupririi și exploatării, eroii picarești rezumă, în micile lor existențe individuale, un proces secular și colectiv.

Este interesant de observat cum, în epoca de statornicire a absolutismului monarhic și de înflorire a falsului cavalerism, sub Carol Quintul, tipul de pícaro, și o dată cu el întregul sens al povestirii picarești posibile în acea epocă, este umil, prezentîndu-se cu smerenia îngăduitului, și folosindu-se de această mască inocentă pentru a profera în stil popular, de zicale, adevăruri mari, care nu sînt pe placul regimului. Lazarillo de Tormes, care-și începe povestirea din primele decenii ale secolului al XVI-lea, imediat după bătălia de la Gelves, care-l lasă orfan (1511), este un om ce-și păstrează luciditatea și conștiința etică, înțelegînd totuși necesitatea de a se adapta. Este un resemnat. Revolta lui este o revoltă în genunchi. Ea n-ar fi avut sorți de reușită după acelea, repede îngenuncheate de Carol Quintul, ale comuneroșilor și germaniilor, cu atît mai mult cu cît e individuală, nu se sprijină pe întregul popor.

Faptul că prima ediţie a lui *Lazarillo* iese abia în 1554 nu schimbă nimic, căci abdicarea lui Carol Quintul şi suirea pe tron a lui Filip al II-lea n-au însemnat de fel un plus de libertate pentru poporul spaniol, ci dimpotrivă, un spor treptat de exploatare, o intensificare a tiraniei ; cuceririle teritoriale ale Spaniei alimentînd şi mai mult îngîmfarea monarhului său absolut.

Guzmán de Alfarache (apărut, partea întîia în 1599 şi partea a doua la 1604) oglindeşte epoca apogeului Spaniei şi epoca imediat următoare, a începutului declinului, după nimicirea faimoasei *invencible armada.* Mateo Alemán a voit parcă să simbolizeze în personajul său, fanfaron şi cu vanităţi nobiliare, mentalitatea claselor avute, pe marii feudali şi bancheri din Spania acestei epoci. Guzmán îşi sacrifică fără prea multe remuşcări conştiinţa morală, adaptîndu-se cu dezinvoltură la corupţia generală. Penitenţa sa din ultima parte a romanului acestuia, stufos în episoade şi oglindind mai bine decît oricare altul realităţile economico-politice ale momentului, exprimă de fapt tîrzia şi zadarnica trezire la realitate a claselor dominante, după dezastrul la care le-a dus propriul lor fel de viaţă. Dorinţa de a se schimba, manifestată de Guzmán în ultimele capitole, oglindeşte tîrziile remuşcări ale celor răspunzători de dezastrul Spaniei, dezastru ce începuse să se schiţeze în ultimii ani ai domniei lui Filip al II-lea.

Ca şi Guzmán, alferezul Campuzano al lui Cervantes, înşelătorul înşelat, şi-a anulat conştiinţa o bună bucată de timp (recunoscînd-o ca neprielnică vieţii), pentru a se căi apoi ca şi acesta, şi nu din întîmplare, căci epoca în care Cervantes scrie *Căsătoria pe furate* este aceea cînd declinul Spaniei începuse.

Colocviul cîinilor e adăugat mai tîrziu nuvelei, în plină domnie a lui Filip al III-lea, monarhul care se străduieşte să menţină, de ochii lumii, fastul şi falsa strălucire a curţii sale, ca să nu se bage de seamă profunda nenorocire în care

îi era regatul şi imperiul. Berganza mărturiseşte cititorilor o atitudine neîncrezătoare în miturile curente; o mentalitate sceptică, umanistă în fond, laică şi realistă. Cervantes este un cunoscător adînc al psihologiei diferitelor categorii şi pături sociale, şi un profund filozof al firii omeneşti, iar eroul său din *Colocviul cîinilor* ne apare ca o prefigurare a personajelor lui Voltaire, pe aceeaşi mare linie a liberei cugetări şi a raţionalismului, pornite din Renaşterea italiană.

Relaciones de la Vida del Escudero Marcos de Obregón apare în 1618. Romanul, bine construit, cu episoade captivante, observaţii ingenioase şi spirituale, propovăduieşte în fond răbdarea şi supunerea faţă de orînduirile strîmbe ale epocii, a căror îndreptare, deşi ar dori-o, Espinel nu o vede.

Povestea „marelui buscón" Pablos de Segovia, scrisă între 1608—1609 şi publicată în 1626 cu modificările cerute de cenzura Inchiziţiei, vădeşte o atitudine de totală detaşare interioară faţă de idealurile depăşite ale feudalismului, fluturate cu emfază încă, deşi lipsite de orice conţinut. Quevédo batjocoreşte aceste forme goale, cu o violenţă de-abia mascată sub jocul spumos al verbalismului său, menţinut adeseori la aspectul strict formal şi fonic al cuvintelor, tocmai ca să deruteze cenzurile şi să facă romanul să treacă drept o carte de simplu amuzament, cînd, în fond, teza cuprinsă în el este incendiară. În figura lui Pablos de Segovia, marele pehlivan cu vocaţia viciului *„ce-şi schimbă locul dar nu năravul"* şi oriunde se perindă, chiar şi strămutat peste ocean, Quevédo rezumă marasmul Spaniei secolului al XVII-lea în plină decadenţă, deopotrivă cu violenta dezlănţuire a instinctelor. Revanşa lor asupra constrîngerilor suportate timp de veacuri găseşte momentul potrivit în această epocă de generală falsitate, pe care Quevédo o critică în chipul cel mai crud cu putinţă.

Schema desfăşurării tematice a romanului picaresc este călătoria. Romanul picaresc este epopeea, lipsită de măreţie dar nu şi de amploare, a peregrinărilor, nu numai în spaţiu, dintr-un loc într-altul, dintr-un oraş sau dintr-o ţară în altele,

ci şi în ierarhia socială, de la o clasă la alta, de la un nivel de viaţă materială la altul.

Parcurgînd, într-o nouă ediţie, revăzută şi adăugită cu unele texte ce lipseau lucrării noastre din 1955, traducerea aceasta a cîtorva din cele mai semnificative pagini ale literaturii picareşti, cititorul nostru va avea ocazia nu numai să cunoască o epocă asupra căreia se ştie îndeobşte, la noi, destul de puţin, ci şi să înţeleagă mai bine unele fenomene caracteristice orînduirilor feudale şi burgheze din ţara noastră unde, de la *Ciocoii vechi şi noi* a lui N. Filimon, literatura a prezentat din belşug tipuri asemănătoare pícaro-ului spaniol, produse de condiţii economico-politice şi sociale întrucîtva analoage, deşi mult întîrziate în timp faţă de istoria Spaniei.

ION FRUNZETTI

DIEGO HURTADO DE MENDOZA
autorul presupus
al lui
LAZARILLO DE TORMES

Viaţa lui Lazarillo de Tormes, *primul roman picaresc, a apărut, fără indicaţie de autor, în 1554, în trei ediţii simultane : la Burgos, la Alcalá şi la Anvers. Se presupune că toate aceste trei ediţii ar fi reeditări ale uneia mai vechi ; ceea ce e sigur este că povestirea, în forma în care ni s-a transmis, nu este decît versiunea cultă a unei naraţiuni populare, circulînd oral în epocă şi avînd la bază o snoavă* (fabliau) *franceză,* Le garçon de l'aveugle [1], *povestire laică medievală, plină de vervă şi maliţie. Rupînd cu tradiţia romanului fantastic — cavaleresc şi curtean — această primă povestire picarescă introduce în literatura spaniolă lumea reală, viaţa de toate zilele, în toată goliciunea ei necontrafăcută, văzută din perspectiva claselor exploatate. Din pricina atacurilor la adresa clerului,* Lazarillo *a fost prohibit în 1559 de către inchizitorul general Valdes. Filip al II-lea ceru unui scrib de curte să suprime şi să modifice unele pasaje, iar un anonim publică, un an după apariţia cărţii, o urmare apocrifă la prima parte a lui* Lazarillo. *Printr-un subtil raţionament iezuitic, discreditarea criticii aduse clerului de prima parte a lui* Lazarillo *putea fi operată editîndu-se o a doua parte, de asemenea satirizînd pe alocuri clerul, dar atît de împănată de episoade senzaţionale, încît intenţia satirică să rămînă pe al doilea plan. Aşa se explică urmarea anonimă tipărită în 1555 la Anvers de cercurile oficiale.*

---

[1] *Sluga orbului (fr.).*

Pornind de la concizia stilului, lapidar, nervos și sobru, unii comentatori, care vedeau în calitățile acestea influența unor scriitori ca anticul Lucian sau nordicul umanist Erasmus, au atribuit versiunea tipărită a acestei povestiri, de fapt respectînd forma celor populare, unui scriitor cult, îmbibat de umanism, cum era Diego Hurtado de Mendoza, mare feudal și demnitar sub Carol Quintul, întors tocmai, la 1554, din misiunea diplomatică pe care o deținuse mult timp în Italia și dedicat, de la această dată, exclusiv literaturii. Pare de admis, deși nu avem documente precise, și n-a fost de altfel singurul căruia să i se fi atribuit celebra operă. În romînește Lăzărilă din Torma *a mai apărut, în secolul trecut, într-o traducere greoaie, care se vede bine că este lucrată după o traducere franceză.*

CAPITOLUL I

Lázaro își povestește viața și obîrșia.

Așadar aflați domniile-voastre mai întîi de toate că pe mine mă cheamă Lázaro de Tormes, fiu al lui Tomé Gonçalez și al Antoniei Pérez, de fel din Tejáres, sat din Salamanca. Nașterea mea s-a întîmplat în vadul rîului Tormes [1], din care cauză mi s-a și dat porecla ; și iată cum : tatăl meu (ierte-l Dumnezeu !) avea sarcina să supravegheze moara unei ferme de pe malul acestui rîu, și-a fost morar acolo mai bine de cincisprezece ani. Iar maică-mea, însărcinată cu mine, rămînînd într-o noapte la moară, o apucară durerile facerii și mă născu acolo, încît pe drept pot spune că sînt născut în rîu.

Fiind eu copil de opt ani, tatălui meu i se puseră în spinare anume sîngerări furișe în burta sacilor aduși de cei care veneau la moară, pentru care fu arestat, își mărturisi vina, nu tăgădui nimic și suferi toate caznele justiției. Trag nădejde că se află printre cei pe care *Evanghelia* îi numește preafericiți și care se odihnesc în raiul lui Dumnezeu.

Cam pe atunci începu să se strîngă armată împotriva maurilor și tată-meu, mazilit cum era din ținutul lui din pricina năpastei de care v-am istorisit, intră în rîndurile ei ca scutier al unui cavaler, slujbă în care și muri, alături de stăpînul său, ca un servitor credincios ce era. Maică-mea, văzîndu-se văduvă, fără adăpost și fără sprijin, hotărî să-și ducă zilele printre oamenii cumsecade, ca să ajungă

---

[1] Afluent al fluviului Duero, ce curge prin ținutul Salamanca.

ea însăşi în rîndul lor şi, venind să se statornicească în oraş, închirie o căsuţă şi se apucă să gătească prînzul unor studenţi, spălînd şi rufele cîtorva rîndaşi de la grajdurile comandorului „Ordinului Magdalenei“ [1]. În acest chip, tot umblînd ea pe la grajduri, ajunse să facă cunoştinţa unui negru dintre cei care îngrijeau caii. Acesta venea cîteodată la noi acasă şi nu pleca pînă dimineaţa ; alteori ne pomeneam cu el la poartă, ziua-n amiaza mare, chipurile ca să cumpere ouă, şi întotdeauna intra în casă. La început nu-l puteam suferi şi mi-era chiar frică de el văzîndu-l aşa de negru şi de necioplit ; dar de cînd băgai de seamă că o dată cu venirea lui se îmbunătăţiseră şi bucatele de pe masă, începui să-l iubesc, pentru că aducea totdeauna pîine, hălci de carne, iar iarna chiar şi lemnele cu care ne încălzeam.

Astfel, tot stînd el şi vorbind cu noi, maică-mea îmi dărui drept frate un negrişor drăgălaş, pe care-l legănam şi-l scăldam.

Şi mi-aduc aminte că, jucîndu-se într-o zi tuciuriul meu de tată vitreg cu el, cum prichindelul ne vedea pe maică-mea şi pe mine albi iar pe el nu, se îndepărtă de harap cu frică, ghemuindu-se în poala mamei, şi-l arătă cu degetul strigînd : „Mamă, măgăoaia !“ La care maurul răspunse rîzînd : „Al dracului fecior de curvă !“ Eu, cu toate că eram doar un copil, mi-am însemnat în minte vorba asta a frăţiorului meu, şi mi-am spus : „Cîţi or fi fiind pe lume, care fug de alţii pentru că nu se văd pe ei !“

Ceasul rău făcu să ajungă la urechile majordomului acelui comandor că Zaydé (aşa-l chema pe maur) era în vorbă cu mama, şi cercetarea făcută scoase la iveală că Zaydé fura mai mult de jumătate din ovăzul pe care îl primea pentru cai, iar tărîţa, lemnele, prelatele, păturile şi şabracele cailor le făcea pierdute ; şi cînd n-avea la îndemînă altă învîrteală, scotea potcoavele cailor ca s-o

[1] În ierarhia ordinelor militaro-religioase, comandorul este şeful suprem.

ajute pe maică-mea să-mi crească frățiorul. Ce să ne mai minunăm atunci de un cleric sau de un călugăr, care fură, cel dintîi dintr-ale săracilor și cel de-al doilea dintr-ale mănăstirii, pentru a da dreptcredincioaselor lor și pentru a ajuta la atîtea altele, cînd pînă și unui biet sclav îi dă dragostea ghes la una ca asta!

Se dovedi împotriva lui tot ceea ce spun, ba și altele pe deasupra, pentru că eu fui supus unui interogatoriu sub amenințări și, ca un copil ce eram, răspundeam de frică, dînd pe față tot ce știam despre anumite fiare vechi pe care, trimis de maică-mea, le vîndusem unui potcovar. Pe nefericitul meu de tată vitreg îl biciuiră și-l unseră cu smoală, iar maică-mi îi puseră oprelişte, sub pedeapsa celor o sută de ciomege la scară, să nu mai intre vreodată în casa sus-zisului comandor, nici să-l primească într-a sa pe ticălosul de Zaydé. Ca să nu-și aprindă paie-n cap, sărmana își dădu toată osteneala să se supună sentinței, și, pentru ca să înlăture primejdia și să se pună la adăpost de gurile rele, se mută și intră servitoare la hanul din Solana, slujind mușteriii și răbdîndu-le toate grosolăniile numai ca să-l poată hrăni pe frățiorul meu, pînă ce-l va vedea mergînd pe picioarele lui. Cît despre mine, care eram un flăcăiaș în toată legea, puteam cumpăra vin și lumînări sau altele după care mă trimeteau cei ce trăgeau la han.

În vremea asta la han trăsese un orb, căruia părîndu-i-se că eu aș fi tocmai ceea ce-i trebuia, mă ceru mamei, și ea mă încredință lui, spunîndu-i că sînt feciorul unui om de ispravă, care căzuse, spre lauda credinței, în bătălia de la Gelves [1] și că ea trăgea nădejde că nu voi ieși, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai rău decît taică-meu, și-l ruga să se poarte bine cu mine și să mă aibă în grijă, căci eram orfan. El răspunse că așa va face, și că nu mă lua la el

---

[1] Aluzie la înfrîngerea suferită în 1511 de Ferdinand Catolicul pe insula Gelves, în războiul împotriva musulmanilor din Africa de Nord purtat pentru distrugerea bazelor militare de coastă ale acestora.

ca servitor, ci ca fiu adevărat. Şi astfel, începui să-l slujesc şi să-l conduc pe proaspătul şi bătrînul meu stăpîn.

Stăturăm cîteva zile în Salamanca, dar stăpînul meu, părîndu-i-se cîştigul departe de a fi mulţumitor, hotărî să plece ; iar cînd furăm gata de plecare mă dusei să-mi văd mama şi, plîngînd amîndoi, ea îmi dete binecuvîntarea, zicînd :

— Fiule, ştiu că n-am să te mai văd. Ai grijă să fii om cumsecade, şi Dumnezeu să te călăuzească. Eu te-am crescut şi la bun stăpîn te-am dat. De aci încolo descurcă-te singur.

Mă întorsei deci la stăpînul meu care mă aştepta nerăbdător. Ieşirăm din Salamanca şi, ajungînd la pod, zării acolo un animal de piatră, cioplit cam în chip de taur. Orbul mă puse să mă urc lîngă dobitoc şi, o dată cocoţat acolo, îmi spuse :

— Lázaro, lipeşte-ţi urechea de acest taur, să auzi ce zgomot mare e înăuntru.

Eu, de bună-credinţă, îl ascultai întocmai, şi el, cum simţi că-mi apropiasem capul de piatră, ridică deodată mîna şi mă îmbrînci vîrtos în diavolul de taur, că mai bine de trei zile mă ţinură durerile de cap, şi-mi zise :

— Prostănacule, află că sluga unui orb trebuie să ştie mai multe decît dracul ; şi făcu haz nespus de gluma lui.

Mi se păru că în momentul acela mă trezesc din nevinovăţia în care, copil cum eram, mă legănam încă. Şi-mi spusei : „Are dreptate, zău, musai să casc ochii şi să judec, pentru că sînt singur şi trebuie să-mi dau socoteală în ce fel mă pot descurca".

Purceserăm aşadar la drum şi, în cîteva zile numai, mă învăţă jargonul [1]. Şi găsindu-mă băiat isteţ, se arătă bucuros foarte şi-mi spuse :

— Eu aur sau argint nu-ţi pot da, dar sfaturi cum să trăieşti, cu duiumul.

---

[1] *Jerigonça* — jargonul hoţilor, vagabonzilor şi cerşetorilor.

Aşa se întîmplă că, după Dumnezeu, el fu cel care-mi dete viaţă şi, orb fiind, mă lumină şi mă îndrumă în lupta pentru trai. N-am să vă înşir domniilor-voastre toate aceste nevinovate chiţibuşuri ca să arăt de cîtă virtute trebuie să dea dovadă oamenii de jos şi de cît viciu cei de sus pentru a se înjosi.

Aşadar, întorcîndu-mă la bietul meu orb şi povestindu-vă despre el, trebuie să ştiţi domniile-voastre că, de cînd a făcut Dumnezeu lumea, n-a plăsmuit vreunul mai hîtru şi mai viclean. În meseria lui era un vultur ; ştia pe de rost o sută şi mai bine de rugăciuni ; avea un ton grav, potolit şi foarte sonor, care făcea să răsune biserica unde cerşea, o mutră umilă şi pioasă pe care şi-o stăpînea cu multă demnitate, fără să facă schime şi strîmbături din ochi şi din gură, cum obişnuiesc alţii. Afară de asta, cunoştea mii de alte feluri şi chipuri de-a stoarce bani. Se lăuda că ştie rugăciuni pentru multe şi felurite nevoi : pentru femeile sterpe, pentru cele însărcinate, pentru cele părăsite de bărbat, ca să li se întoarcă acasă. Prorocea femeilor gravide dacă vor naşte fată sau băiat. În materie de medicină, spunea că Galenus [1] nu ştiuse nici jumătate din cîte ştie el despre durerile de dinţi, leşinuri şi lepădări. În sfîrşit, n-apuca nimeni să-i spună că suferă de ceva, că pe dată-i răspundea : „Fă aşa sau fă altminteri, culege cutare iarbă, mănîncă cutare rădăcină". Cu asta atrăgea pe toată lumea şi mai ales pe femei, care credeau tot ce le spunea. De la ele storcea cîştigurile cele mai grase, cu meşteşugurile despre care vă spun, şi cîştiga într-o lună mai mult decît o sută de orbi într-un an. Dar cu toate astea aş vrea să ştiţi domniile-voastre că, deşi agonisea şi avea atîtea, n-am văzut niciodată un om într-atît de zgîrcit şi de cărpănos, încît pe mine să mă lase să mor de foame iar lui să nu-şi îngăduie nici măcar pu-

[1] Claudius Galenus (131—201) — vestit medic şi anatomist grec.

ținul de care avea nevoie. Nu vă spun decît adevărul, și dacă nu m-aș fi priceput să-i vin de hac cu vicleșugul și cu meșteșugitele mele tertipuri, de o mie de ori m-aș fi sfîrșit de foame. Căci, cu toată priceperea și neîncrederea lui, mi ți-l îmbrobodeam în așa chip încît, întotdeauna sau de cele mai multe ori, îmi cădea în gheară bucata cea mai mare și mai grasă. Pentru asta îi jucam cele mai îndrăcite feste, din care vă voi povesti cîte unele, deși nu din toate am ieșit basma curată.

El purta pîinea și toate celelalte într-o desagă de pînză, închisă la gură cu un inel de fier care avea lacăt și cheie ; iar cînd punea sau scotea cîte ceva, o făcea cu atîta fereală și printr-o deschizătură așa de mică, că nu s-ar fi aflat om în lumea întreagă care să-i fi putut smulge măcar o firimitură. Cît despre mine, înhățam coaja de pîine, pe care mi-o dădea, înghițind-o în mai puțin de două îmbucături.

Crezîndu-mă prins de alte îndeletniciri, el închidea desaga și încuia lacătul, dar eu găseam chipul de-a descoase puțintel un colț al sacului și de a-l coase la loc, lăsînd să sîngere pîntecul boccelei cărpănoase, scoțîndu-i nu numai o grămadă de pîine, ci luînd și bucăți pe alese, șuncă friptă și cîrnați, și în felul ăsta prindeam totdeauna prilejul nimerit, dacă nu să-i plătesc în întregime polița, cel puțin să-l lipsesc de o parte din bunătățile de care hapsînul de orb voia să mă lipsească pe mine. Tot ceea ce izbuteam să fur și să pun deoparte, schimbam apoi în arginți negri de o jumătate de blanca [1]. Iar cînd i se dădea

[1] În secolele al XV-lea și al XVI-lea, moneda divizionară fusese de argint, de unde numele de blanca (albă), după culoarea acestui metal. Începînd din secolul al XVII-lea, o dată cu decăderea sistemului monetar spaniol, moneda divizionară se face dintr-un aliaj care conține doar 15% argint, numit *bion*, *vellon*, sau argint negru, din pricină că era foarte oxidabil. Așa ajunge o „blanca" să fie neagră.

pomană un real [1], cum el era lipsit de vedere, nici nu apuca bine să întindă mîna după ban, că eu mi-l şi azvîrleam în gură, lăsînd să cadă în locul lui jumătatea de real dinainte pregătită şi, oricît de repede ar fi întins mîna, banul trecut prin vama mea îşi pierdea jumătate din preţ. Se văita el orbul cîteodată, pentru că simţea pe loc, după pipăit, că nu era un real întreg, şi zicea :

— Ce dracu-o mai fi şi asta ? De cînd eşti cu mine nu mi se mai dau de pomană decît jumătăţi de real, în vreme ce altădată primeam numai reali întregi, ba chiar şi cîte-un maravedi [2]. Tu cred că-mi porţi nenoroc.

Uneori îşi scurta cerşitul, lăsînd la jumătate rugăciunea începută, pentru că-mi ceruse ca, atunci cînd cel care-i dăduse de pomană se îndepărta, să-l trag de poala hainei. Aşa şi făceam, şi pe loc îşi schimba sunetul glasului, spunînd : „Cereţi-mi, oameni buni, să spun pentru voi orice rugăciuni vă sînt de trebuinţă“, aşa cum obişnuiesc să cînte orbii.

[. . . . . .]

---

[1] *Real* — monedă de argint de 3,48 grame, al cărei nume vine de la *rey* (rege). Notăm mai jos alte monede despre care se pomeneşte în textele antologiei de faţă :

Taler — monedă echivalînd cu 8 reali.

Ducat — monedă de 3,50 grame aur de 24 carate, de origine italiană (florentină şi genoveză, copiată în secolul al XIII-lea şi de veneţieni, care-i schimbă numele din *florin* în *ducato*. monedă a dogelui) cu circulaţie în toată Europa apuseană.

Escudo — scud, monedă de 3,10 grame aur de 22 carate.

Dublonul — monedă de aur de 22 carate, cîntărind 6,20 grame, adică de două ori cît un escudo, de unde şi numele de dublon sau *pistol*.

[2] Monedă al cărei nume arată originea ei arabă ; *maravedi* este în spanioleşte coruperea numelui dinastiei Almoravide, care a bătut monedă de aur în Spania maură înainte de secolul al XIII-lea. După secolul al XV-lea, un maravedi reprezintă a 60-a parte din valoarea iniţială a monedei şi se bate din argint ori chiar din bión.

CAPITOLUL II

Cum se tocmeşte Lázaro la un preot şi ce are de îndurat de la el.

A doua zi, pentru că nu mă mai credeam în siguranţă acolo, mă dusei într-un sat căruia i se spunea Maqueda, unde păcatele mele mă puseră faţă în faţă cu un preot, de care, apropiindu-mă să-i cer de pomană, mă văzui întrebat dacă aş putea să-l ajut la liturghie. Îi răspunsei că da, cum era şi adevărat : pentru că, deşi mă chinuise în fel şi chip, păcătosul de orb mă învăţase mii de lucruri bune, printre care şi aceasta. În sfîrşit, popa mă luă la el.

Căzusem din lac în puţ, pentru că orbul, cu toată zgîrcenia lui, despre care v-am povestit, era, faţă de cleric, un fel de Alexandru Machedon. N-am să vă spun decît doar că toată cărpănoşenia pămîntului era întruchipată în acest popă. Nu ştiu dacă din naştere, sau dacă o îmbrăcase o dată cu sutana preoţească.

Acasă avea un cufăr vechi, zăvorît, a cărui cheie o purta totdeauna la el, prinsă de anteriu c-o agrafă. Cînd aducea pitacii şi colacii de la biserică, cel dintîi lucru pe care-l făcea era să-i pună cu mîna lui în cufăr, pe care-l fereca şi-l pecetluia din nou ca pe-un mormînt, încît în toată casa nu se mai găsea nimic de mîncare aşa cum se obişnuieşte să se găsească în altele : vreo pastramă atîrnată de horn, vreun caş în mijlocul mesei sau în dulap, vreun coşuleţ cu cîteva bucăţi de pîine rămase de la prînz, care mi-ar fi dezmierdat privirile chiar dacă nu le-aş fi mîncat. Tot ce se găsea, într-o despărţitură a podului, sub cheie, era o funie de ceapă. Din ea îmi smulgeam eu tainul : cîte o pereche de cepe la patru zile. Iar cînd îi ceream cheia ca să mă duc să le iau, dacă era cineva de faţă ducea mîna la buzunar, şi cu mare dărnicie o dezlega şi mi-o da, zicînd :

— Ia-o şi adu-mi-o repede îndărăt şi nu te gîndi tot timpul numai să te-ndopi ! Ca şi cum sub cheia aceea s-ar fi aflat toate trufandalele Valenciei ; în vreme ce în „cămara“ de care vorbesc nu era altceva, cum am mai spus, decît blestemata funie de ceapă atîrnată de o grindă. Ţinea aşa de bine socoteala cepelor, că, dacă m-ar fi împins păcatul să mă lăcomesc la mai mult decît mi se cuvenea, ar fi fost vai şi amar de mine. Într-un cuvînt, mă sfîrşeam de foame. Dar dacă era cu mine aşa de nemilos, avea în schimb o mie de duioşii pentru sine. Cinci ocale de carne pe zi, la prînz şi seara — ăsta îi era tainul ; e adevărat că-şi împărţea cu mine atît ciorba cît şi carnea, din care îmi arunca o îmbucătură cît albul ochilor, pe o coajă de pîine ; unde era norocul să le fi făcut pe din două !

Sîmbăta, cînd se mîncau în ţinutul acela căpăţîni de oaie [1], mă trimetea să cumpăr una care nu costa mai mult de trei maravedís. O fierbea, alegea pentru el ochii, limba, creierii, bulbul, ca şi carnea de pe fălci, apoi îmi dădea mie toate oasele, gata roase şi, întinzîndu-mi-le într-o strachină, zicea :

— Ia şi mănîncă, bucură-te, că a ta e lumea : o duci mai bine decît papa !

— Da-ţi-ar Dumnezeu tot de astea... mormăiam eu printre dinţi.

După trei săptămîni de slujbă ajunsesem aşa de slab, încît nu mă mai puteam ţine pe picioare de foame. M-aş fi văzut păşind spre mormînt, dacă Dumnezeu şi iscusinţa mea nu m-ar fi oprit. Să mă folosesc de tertipurile mele nu era chip, pentru că nu aveam prilejul, şi chiar dacă l-aş fi avut, pe popă nu-l puteam fura de sub ochi, cum

[1] Obiceiul de a mînca sîmbăta numai capete de cornute mici îşi are obîrşia în bătălia de la Las Navas, în 1212, unde, învingîndu-i pe mauri, spanioli au instituit un post de sărbătoarea Sfintei Cruci (în iulie) făcînd şi jurămîntul să nu mai taie vite în toată Spania sîmbetele. Cu timpul, datina a fost modificată. Se tăiau doar oi, berbeci şi miei, vînzîndu-se sîmbăta numai capetele.

îi făceam orbului (ierte-l Dumnezeu !) care, oricît ar fi fost el de şiret, fiind lipsit de nepreţuitul dar al vederii, nu mă simţea ; pe cîtă vreme nu cred să mai fie pe lume cineva care să aibă văzul atît de pătrunzător ca popa. Cînd umblam cu talgerul prin biserică nu cădea niciodată vreun bănuţ pe care să nu şi-l fi însemnat în minte. Cu un ochi se uita la poporeni şi cu altul la mîinile mele. Îi jucau ochii în cap ca argintul viu ; ţinea socoteală de toate băncuţele cîte i se dădeau, şi cînd mă întorceam cu talgerul mi-l lua numaidecît şi-l punea pe altar.

N-am fost în stare să-i şterpelesc nici măcar o para, tot timpul cît am trăit, sau mai curînd cît am tras să mor, pe lîngă el. De la cîrciumă nu i-am adus niciodată vin, nici măcar de două parale ; iar puţinul pus deoparte din cel adus de credincioşi la biserică şi-l păstra în cufăr, la îndemînă, şi-l drămuia aşa încît să-i ţină toată săptămîna. Ca să-şi ascundă zgîrcenia, îmi spunea :

— Bagă de seamă, băiete, slujitorii domnului trebuie să fie foarte cumpătaţi la mîncare şi băutură ; în privinţa asta nu mă iau după alţi preoţi.

Dar cărpănosul minţea cu neruşinare, pentru că la praznice şi pomeni, pe unde era chemat să slujească, se îndopa ca un lup şi bea mai vîrtos decît un călugăr. Şi pentru că veni vorba de pomeni şi parastase, Dumnezeu să mă ierte, că nu m-am ştiut niciodată pînă atunci duşman al neamului omenesc : dar pentru că la asemenea prilejuri mîncam zdravăn şi mă săturam, doream, şi chiar mă rugam lui Dumnezeu, să-mi cheme la el în fiecare zi cîte un semen. Iar cînd îi ungeam cu sfîntul mir pe bolnavi, mai cu seamă pe cei care erau pe patul de moarte, din toţi cîţi erau de faţă vă asigur că nu eu eram cel mai puţin zelos în rugăciuni şi că mă rugam lui Dumnezeu din toată inima şi cu toată căldura sufletului, nu să-i facă parte de sănătate, cum se spune de obicei, ci să-l treacă în lumea drepţilor. Şi cînd vreunul din aceştia se înzdrăvenea, ierte-mi Dumnezeu păcatele, îl dădeam dracului

de-o mie de ori, pe cînd celui care murea îi făceam parte de tot atîtea binecuvîntări. Atîta timp cît i-am slujit popii — să tot fi fost şase luni — n-au murit decît vreo douăzeci, pe care cred că eu i-am omorît, sau, mai bine zis, au murit la rugăciunile mele ; pentru că Dumnezeu, văzînd că mă paşte o moarte groaznică, a găsit cu cale să-i omoare pe ei, ca să-mi dea zile mie. Dar leac pentru suferinţa mea tot nu aflam, căci, dacă puteam trăi în zilele în care îngropam pe cîte unul, cu atît mai vîrtos simţeam foamea de îndată ce eram din nou ţinut la post în zilele celelalte, cînd nu era nici un mort, tocmai pentru că mă obişnuisem să fiu sătul. Astfel că nu aflam nicăieri uşurare, în afară de moarte, pe care uneori o doream pentru mine aşa cum o dorisem şi pentru alţii, dar nu izbuteam s-ajung la ea niciodată, cu toate că sălăşluia veşnic în mine. De multe ori mă gîndeam să plec de la acel stăpîn mic la suflet, dar două lucruri mă opreau : mai întîi, că nu mă puteam ţine pe picioare, adică de teama slăbiciunii care mi se trăgea din necontenita mea înfometare ; în al doilea rînd, pentru că socoteam în sinea mea şi-mi ziceam : „Am avut doi stăpîni ; primul mă ţinea mai mult mort de foame, iar de cînd am dat de-al doilea am păşit cu un picior în groapă. Dacă plec şi de la ăsta şi dau de altul şi mai rău, mor de-a binelea."

Dintr-atare pricină nu îndrăzneam să plec, pentru că eram încredinţat că de fiecare dată aveam să găsesc stăpîni din ce în ce mai răi şi, dacă mai scoboram o treaptă, numele lui Lázaro nu s-ar mai fi pomenit pe lumea asta şi nici domniile-voastre n-aţi mai fi avut cum auzi de el. Eram într-atît de nenorocit şi ros de atîtea suferinţe, încît mă rog lui Dumnezeu să-l ferească pe orice creştin credincios de aşa viaţă. Cădeam mereu din lac în puţ, şi nu mai ştiam ce cale să apuc.

[. . . . .]

Cum a intrat Lázaro în serviciul unui scutier și cîte a tras alături de el

Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să-mi adun puteri din toată slăbiciunea și, puțin cîte puțin, cu ajutorul oamenilor buni, mă pomenii în această cetate strălucită numită Toledo unde, cu mila lui Dumnezeu, în două săptămîni rana mi se închise. Dar dacă pe vremea cînd arătam rău mi se dădea totdeauna cîte ceva de pomană, de îndată ce m-am mai înzdrăvenit toți îmi ziceau :

— Tu, haimana și derbedeu ce ești, caută ceva de lucru, caută-ți un stăpîn !

„Unde naiba să-l găsesc — întrebam eu în sinea mea — dacă Dumnezeu, de cînd a făcut lumea și pînă-acuma, nu l-a zămislit încă ?"

Tot mergînd eu așa și tot cerșind din poartă-n poartă, fără prea mare folos, pentru că în ziua de astăzi milostenia s-a înălțat la cer, îmi scoase Dumnezeu în cale un scutier, care se plimba pe drum cu pas cadențat și țanțoș, îmbrăcat după cuviință și bine pieptănat. Se uită la mine, și eu la el, și-mi spuse :

— Cauți stăpîn, băiete ?

— Da, înălțimea-voastră, îi răspunsei.

— Atunci vino la mine, îmi spuse. A avut Dumnezeu milă de tine că mi te-a scos în cale ; trebuie că ți-a ascultat rugăciunea de dimineață.

Îl urmai, blagoslovindu-l pe Dumnezeu pentru tot ce auzisem, cu atît mai mult cu cît, după haină și port, omul acesta mi se părea a fi tocmai ce-mi trebuia mie. Era dimineață, devreme, cînd mă întîlnii cu acest al treilea stăpîn al meu. Mă purtă cu el prin tot orașul. Trecurăm prin

piețele unde se vindea pîine și de-ale mîncării, și eu mă gîndeam și chiar doream să-l aud spunîndu-mi să-i port cumpărăturile, pentru că era tocmai pe la ora cînd oamenii își fac de obicei rost de cele trebuincioase gurii. Dar el trecea printre movilele de bunătăți întinzînd pasul și mai țanțoș. „De bună seamă că nu-l mulțumește marfa pe care-o vede — îmi ziceam eu — și vrea să cumpărăm din altă parte." Merserăm astfel pînă ce bătu unsprezece. Atunci intră în catedrală, și eu după el. Îl văzui ascultînd cu multă evlavie liturghia și celelalte slujbe, pînă la capăt, cînd se goli biserica și cînd, o dată cu lumea, ieșirăm și noi. Cu pas întins, o luarăm pe un drum care cobora. Eu mergeam aproape zburdînd, bucuros nevoie mare, văzînd că stăpînul meu nu-și bătea capul să caute de mîncare. Socoteam că trebuie să fie om, nu glumă, din aceia care-și cumpără cu toptanul din toate, și că mîncarea îl aștepta acasă gata pregătită, întocmai cum o dorisem eu și cum îi simțeam nevoia. În vremea asta, ceasul bătu unu după miezul zilei, și ajunserăm la o casă în fața căreia stăpînul meu se opri, și eu făcui la fel, apoi, zvîrlindu-și pulpana pelerinei peste umărul stîng, scoase din mînecă o cheie și deschise poarta. Intrarăm în casă, într-un coridor atît de întunecos și de lugubru că ți se făcea frică numai cît intrai, cu toate că dincolo de el era un patio[1] frumușel și camere ca lumea. De îndată ce furăm înăuntru scoase pelerina, apoi, după ce mă întrebă dacă eram curat pe mîini, o scuturarăm, o împăturirăm și, deschizînd un tron de piatră care se afla acolo, o azvîrli în el. După asta, așezîndu-se deasupra, mă descusu de-a fir-a-păr de unde eram și cum ajunsesem în cetatea aceea. Eu îi povestii mai mult decît îmi cerea, deși la ora aceea mi se părea mai potrivit să pun masa și să iau oalele de pe foc decît să

[1] *Patio* — curte interioară dreptunghiulară, frumos pietruită, o caracteristică a caselor din Spania. Adeseori patio-ul este singura sursă de lumină a camerelor, cît mai puțin deschise spre stradă.

răspund la întrebări ; cu toate acestea îl mulţumii minţind cît puteam mai frumos, spunînd doar ceea ce mi se părea de bine şi trecînd celelalte sub tăcere, pentru că nu ţineam de loc să-mi dau arama pe faţă.

După ce sfîrşii de povestit, stăpînul meu rămase pe gînduri ; înţelesei pe loc că nu era a bună, de vreme ce se făcuse aproape două, iar el nu se arăta mai grăbit să mănînce decît s-ar fi arătat un mort. Pe lîngă toate astea mă gîndeam şi la poarta încuiată cu cheia, la casa în care nu se auzeau, nici sus, nici jos, paşi de om ; tot ce văzusem aici erau numai pereţi, iar de scaune, de butuci, de bănci sau de masă, necum de vreun cufăr ca acela de altădată, nici pomeneală ! Într-un cuvînt, casa părea pustie.

Şi cum stătea aşa, mă întrebă :

— Tu, băiete, ai mîncat ?

— Nu, señor, îi răspunsei, că nu era nici opt cînd m-am întîlnit cu luminăţia-voastră.

— Eu am îmbucat ceva dis-de-dimineaţă, şi cînd mi se-ntîmplă una ca asta, trebuie să ştii că pînă seara nu mai am chef de nimic ; aşadar, fă şi tu ce-oi şti, şi pe urmă om cina !

Credeţi-mă, domniile-voastre, că numai cît n-am căzut din picioare auzindu-l, şi nu atît de foame, cît pentru că-mi dădeam seama încă o dată că soarta mi-e cu totul şi cu totul vitregă. Îmi veniră în minte din nou toate caznele mele trecute, şi-ncepui să-mi plîng păcatele : mi-adusei aminte de socotelile pe care le făceam cînd mă gîndeam să plec de la preot, cînd îmi spuneam că, dacă acela era mic la suflet şi cîinos, întîmplarea m-ar putea face să dau peste altul şi mai şi. În sfîrşit, plînsei pentru toată chinuita mea viaţă trecută şi pentru apropiata-mi moarte viitoare.

Cu toate astea, prefăcîndu-mă cît puteam mai bine, îi spusei :

— Stăpîne, eu sînt un băiat care pune puțin preț pe mîncare, slavă domnului; cu asta m-aș putea lăuda între toți cei de teapa mea, și pentru asta au ținut la mine pînă astăzi toți stăpînii pe care i-am slujit.

— Mare virtute! făcu el. Simt că asta mă va face să te-ndrăgesc și mai mult, pentru că ghiftuirea nu șade bine decît porcilor, iar oamenii cumsecade trebuie să mănînce după cuviință.

„Văd eu unde bați — spusei în gînd — lua-ți-ar dracu-nțelepciunea și bunătatea, laolaltă cu toți foștii mei stăpîni de care pomeneam, pomeni-i-ar foamea!"

Mă așezai lîngă stîlpul porții și scosei din sîn cîteva bucăți de pîine, pe care mi le dăduseră de pomană oamenii lui Dumnezeu. Văzînd el asta, îmi spuse:

— Vino-ncoa, băiete! Ce mănînci?

Mă apropiai de el și-i arătai pîinea. Mă pomenii că-mi înșfacă un codru, din trei cîte erau, și încă pe cel mai bun și mai mare, și-mi spune:

— Pe viața mea, bună trebuie să mai fie pîinea asta!

— Cum naiba să fie bună? răspunsei eu.

— Ba da, zău că e bună, făcu el. De unde-o ai? O fi fost frămîntată cu mîinile curate?

— N-am de unde ști — îi întorsei eu vorba — dar mie nu-mi face greață nici așa!

— Dea Dumnezeu să fi fost curate, spuse bietul stăpînu-meu și, ducînd pîinea la gură, începu să înfulece din ea îmbucături uriașe, așa cum făceam și eu cu ce mai rămăsese. Gustoasă pîine — mai zise — pe Dumnezeul meu!

Cînd mă dumirii eu care-i era buba și de care picior șchioapătă, începui să dau bici măselelor, pentru că, după pofta pe care o arăta, înțelesei că, dacă ar fi sfîrșit înaintea mea, ar fi fost gata să-mi dea ajutor și la bucata care-mi mai rămăsese, așa că terminarăm amîndoi deodată.

Începu să-şi scuture cu mîna puţinele şi măruntele firimituri care-i căzuseră pe piept ; şi, intrînd într-o cămăruţă alăturată, se întoarse cu un ulcior hîrbuit şi cu gîtul spart şi, după ce bău din el, mă îmbie şi pe mine. Eu, ca să fac pe cumpătatul, spusei :

— Nu beau niciodată vin, stăpîne.

— E apă — îmi răspunse el — poţi să bei liniştit.

Atunci pusei mîna pe ulcior şi băui, dar nu mult, pentru că nu de băut îmi ardea mie.

[. . . . .]

CAPITOLUL IV

Cum a intrat Lázaro în slujba unui frate din tagma călugărilor Mîntuirii[1] şi cîte a avut de învăţat alături de el.

Am fost nevoit să-mi caut un al patrulea stăpîn, şi acesta fu un frate din tagma călugărilor Mîntuirii, la care mă îndrumară nişte vecine miloase, ca la unul ce le era rudă apropiată. Declarase război mănăstirii şi vieţii de chilie, şi murea să vînture lumea ; şi într-atît îndrăgise cele lumeşti, încît cred că rupea, cu hoinărelile lui, mai multe pingele decît toată mănăstirea. El îmi dădu cele dintîi sandale pe care le-am rupt în viaţa mea, şi care nu mă ţinură mai mult de opt zile ; nici eu nu fui în stare să îndur mai multă vreme atîta trepădătură cîtă mi se cerea. Aşa că, din pricina asta şi pentru alte multe lucruşoare pe care nu vi le mai povestesc, fugii de la dînsul.

[1] Ordin religios *(Orden de la Merced)* înfiinţat în 1223.

Cum s-a întovărăşit Lázaro cu unul care vindea indulgenţe şi ce i s-a mai întîmplat.

Spre nenorocirea mea, dădui de un al cincilea stăpîn, un călugăr care vindea indulgenţe [1], cel mai fără de obraz şi mai mare falsificator pe care l-am văzut în viaţa mea şi cum nu cred şi nici trag nădejde să mai văd vreodată ; căci ştia să găsească fel şi chipuri de născociri viclene.

Intrînd în satele în care trebuia să ducă bula papală [2], mai întîi şi-ntîi avea grijă să le aducă plocon preoţilor parohi şi diaconilor, ca să le ungă ochii, cîte un flecuşteţ fără de nici un preţ şi de nici un folos. Dacă era pe timpul lăptucilor, le dădea în dar cîte-o lăptucă de Murcia, iar dacă nu, cîte o pereche de lămîi ori portocale, un pepene galben, două-trei piersici şi cîteodată chiar pere necoapte culese de pe marginea drumului. În felul acesta îşi făcea ochi de cumătră ca să nu-i puie beţe-n roate şi să se arate prielnici pentru negoţul lui, chemîndu-şi fiecare credincioşii să cumpere indulgenţe. Cîtă vreme îşi făceau temenele, el îşi putea da seama dacă sînt sau nu oameni cu carte. Dacă spuneau că ştiu latineşte bine, nu rostea nici o vorbă latinească, ca să nu cadă în cursă, ci se folosea de o frumoasă şi bine întoarsă vorbire populară, curgătoare şi pe înţelesul tuturor. Iar

[1] Indulgenţele sau biletele de iertare a păcatelor se vindeau, începînd din timpul papei Leon al X-lea, credincioşilor care doreau să contribuie la înălţarea bisericii Sfîntul Petru din Roma. În secolul al XVI-lea, în Spania, vînzătorii de bule papale (*buleros* sau *bulderos*) veneau adeseori din partea organizaţiei poliţieneşti ecleziastice, numită Santa Cruzada. Deci călugărul la care s-a tocmit Lázaro era folosit de această organizaţie.

[2] Decret prevăzut cu sigiliul special al papei (în cazul acesta decretul pentru acordarea indulgenţelor).

dacă băga de seamă că aceşti clerici erau dintre cuvioşii care se au bine mai curînd cu banii decît cu scripturile şi cu catehismul, numaidecît juca faţă de ei pe sfîntul Toma [1], vorbind două ore latineşte, sau cel puţin lăsînd să se creadă că vorbeşte, cu toate că numai latinească nu-i era vorbirea.

Cînd vînzarea indulgenţelor nu mergea cu binele, căuta să le vîndă cu sila, şi pentru asta ameninţa poporul. Alteori folosea fel de fel de înşelătorii şi tertipuri. Şi pentru că aş lungi prea mult vorba povestindu-vă toate pungăşiile la care am fost martor, vă voi împărtăşi doar unul din aceste matrapazlîcuri, plin de dibăcie şi de haz, prin care vă voi dovedi toată iscusinţa lui.

Într-un sat din dioceza Toledo, unde predicase două sau trei zile dîndu-şi toată osteneala, ca de obicei, nimeni nu-i cumpărase indulgenţe şi nici nu mi se părea că ar fi avut vreunul de gînd să facă acest lucru. El era fiert de tot din pricina asta. Şi, tot gîndindu-se ce-i de făcut, se hotărî să adune toţi poporenii a doua zi, dis-de-dimineaţa, ca să le împartă bula. Iar seara, după ce mîncară — el şi alguazilul [2] — se aşezară la un joc de cărţi. În timpul jocului, ajunseră să se înjure şi să-şi spună vorbe grele ; el îl făcu pe alguazil tîlhar, iar acesta îl numi pe călugăr măsluitor. Drept urmare a acestor vorbe, stăpînul meu puse mîna pe o halebardă, care stătea rezemată de poarta lîngă care jucau ; alguazilul trase sabia cu care era încins. La zgomotul şi strigătele pe care le scoteam noi toţi cei dimprejur, dădură buzna vecinii şi trecătorii, punîndu-se între ei ; iar bătăuşii, foarte plic-

---

[1] Aluzie la Toma din Aquino, teolog catolic din ordinul dominicanilor, care a fixat doctrina oficială a catolicismului prin *Summa Theologica*, fiind apoi canonizat sfînt. A trăit în secolul al XIII-lea. Operele sale sînt scrise într-o perfectă limbă latină.

[2] *Alguazil* — un fel de poliţai. Numele, de origine arabă, *al ghazi* (războinicul, viteazul), s-a asimilat limbii spaniole, ca foarte multe alte substantive care desemnează funcţii militare sau administrative, începînd toate cu articolul proclitic „al", alipit substantivului.

tisiţi, căutau să se descotorosească de veneticii care se amestecaseră în ceartă, vrînd cu tot dinadinsul să se ucidă unul pe altul ; dar cum hărmălaia atrăsese o mulţime de lume, şi se umpluse casa de oameni, văzînd ei că n-au cum încrucişa armele, îşi strigau vorbe de ocară ; alguazilul, mai ales, urla cît îl ţinea gura că stăpînul meu e un falsificator şi că bulele pe care le vindea erau plăsmuite. Pînă în cele din urmă, bieţii oameni, văzînd că nu-i chip să facă pace între ei, hotărîră să-l ridice pe alguazil, scoţîndu-l din vălmăşag, şi să-l ducă aiurea ; şi astfel rămase stăpînul meu singur şi scîrbit foarte, iar după ce vecinii şi oaspeţii îl rugară să lase scîrba la o parte şi să se ducă la culcare, se culcă, şi toţi făcurăm la fel. A doua zi dimineaţa, stăpînul meu se duse la biserică şi ceru să ia parte la liturghie şi la predică pentru a împărţi bula. Poporul care se adunase murmura pe şoptite despre bulă, spunînd că era falsificată, şi că însuşi alguazilul, înjurînd, dăduse faptul în vileag ; încondeiară lucrurile în aşa chip încît acelora care din capul locului nu avuseseră prea multă tragere de inimă s-o cumpere le pieri cu totul cheful. Trimisul papei se urcă în amvon şi-şi începu predica, îndemnînd poporul să nu se lipsească de un bine atît de mare ca indulgenţele pe care le purta într-însa sfînta bulă. Şi cum era în toiul predicii, iată că pe uşa bisericii intră alguazilul care, după ce făcu plecăciunea cuvenită spre altar, se ridică şi, cu glas tare şi răspicat, începu a vorbi din inimă :

— Oameni buni, ascultaţi o vorbă numai, şi după aceea faceţi cum v-o tăia capul ; m-am pomenit aci cu codoşul ăsta de cioclu care vă ţine predica şi care a căutat să mă momească cu jumătate din cîştig, dacă închid ochii la negoţul lui scîrbos ; dar, ca să nu-mi spurc sufletul cu o treabă ca asta şi să nu vă sporesc şi vouă păcatele, căindu-mă eu foarte, vă declar răspicat că indulgenţele pe care le vinde sînt falsificate şi că nu trebuie să le daţi crezare, nici să le cumpăraţi, că eu n-am nici un amestec

direct sau indirect în treaba asta, şi că de aci înainte mă spăl pe mîini şi mă lepăd de orice răspundere ; şi dacă vreodată ar fi să-l condamne cineva pentru măsluire, să-mi fiţi toţi de bună mărturie că n-am cu el nici în clin nici în mînec, şi că, departe de a-i da vreun ajutor, caut să vă atrag luarea-aminte, dîndu-l de gol în faţa voastră şi declarîndu-l răufăcător.

Sfîrşindu-şi el cuvîntarea, cîţiva dintre oamenii cu vază care erau în biserică se ridicară să-l scoată afară pe alguazil, ca să nu dea loc unui scandal într-un asemenea locaş. Dar stăpînul meu îi opri şi ceru tuturor ca, sub pedeapsă de excomunicare, să nu se atingă de el, ci dimpotrivă, să-l lase să spună tot ce-i plăcea ; de altfel el tăcuse tot timpul cît rostise alguazilul cele pe care vi le-am înşirat. De îndată ce sfîrşi, stăpînul meu îl întrebă dacă mai dorea să adauge ceva la cele spuse. Alguazilul zise :

— M-am săturat pînă-n gît să tot îndrug despre tine şi despre matrapazlîcurile tale, aşa că-mi ajunge.

Trimisul Vaticanului se puse în genunchi în amvon, îşi împreună mîinile, privi către cer şi rosti :

— Doamne-Dumnezeule, căruia nimic nu ţi se poate ascunde dintre toate cîte se fac pe pămînt, şi căruia nimic nu-ţi este peste putinţă, atotputernic cum eşti, tu cunoşti adevărul, şi ştii că pe nedrept am fost înfruntat. Pe cel care mă pizmuieşte eu îl iert, pentru ca şi tu, doamne, să mă ierţi ; nu-l lua în seamă pe cel care nu ştie ce face şi ce spune ; dar ocara care ţi se face ţie, te rog în genunchi şi în numele dreptăţii îţi cer să n-o treci cu vederea, ca nu cumva vreunul din cei ce sînt adunaţi aici şi care ar fi voit să primească sfînta bulă să-şi ia gîndul de la această faptă, dînd crezare vorbelor viclene ale acestui om. Şi pentru că aceasta ar fi dăunător aproapelui, te rog eu, doamne, să nu ascunzi adevărul, ci să faci pe loc o minune, ca să se vadă puterea ta, şi anume : dacă este adevărat ce spune el şi dacă eu sînt un răufăcător şi un fariseu, să se surpe amvonul acesta cu mine şi să

intre de şapte coţi în pămînt, de unde nici el, nici eu să nu mai ieşim vreodată la lumina zilei ; iar dacă este adevăr ceea ce grăiesc eu, şi dacă omul acesta minte, îmboldit de cel viclean, ca să-i lipsească pe cei ce sînt de faţă de binefacerile bulei, atunci pe loc să fie pedepsit, pentru ca să fie cunoscută de toată lumea răutatea inimii lui !

Nici n-apucase evlaviosul meu stăpîn să-şi sfîrşească rugăciunea, cînd oacheşul de alguazil se şi prăvăli la pămînt, izbindu-se de pardoseală cu atîta putere, încît răsună toată biserica ; şi începu a mugi şi a face spume la gură, încolăcindu-se, şi a schimba feţe-feţe, schimonosindu-se, dînd din mîini şi din picioare şi zvîrcolindu-se cînd pe-o parte, cînd pe alta, trîntit la pămînt cum era. Strigătele şi larma celor din biserică erau atît de mari, încît nu se mai auzea unul pe altul. Înspăimîntaţi şi tremurînd, unii ziceau :

— Dumnezeu îl ajută şi-l sprijină !

Alţii :

— Aşa i-a trebuit, pentru că a adus mărturie mincinoasă !

În sfîrşit, cîţiva care erau mai prin preajmă, deşi nu mi se păreau nici ei prea curajoşi, se apropiară şi-l apucară de mîini, ca să nu mai împartă în dreapta şi-n stînga, cum făcea, pumni cu nemiluita ; alţii îl trăgeau de picioare, dar cu multă fereală, căci nu cred să se afle pe lume catîr nărăvaş care să azvîrle atît de iabraş din copite ; şi-l ţinură aşa o bună bucată de vreme, mai mult de cincisprezece oameni stîndu-i în spinare, deşi le căra la toţi ghionţi vîrtoşi în coaste, iar dacă nu băgau de seamă, chiar peste bot.

În timpul acesta domnul şi stăpînul meu stătea în amvon, cu mîinile şi cu privirile ridicate spre cer, transportat în esenţa divină [1] pînă într-atîta încît strigă-

[1] Aluzie la terminologia pretenţioasă a scriitorilor religioşi ; secolul al XVI-lea spaniol a dezvoltat o literatură mistică foarte caracteristică.

tele şi hărmălaia din biserică nu erau în stare să-l smulgă din cereasca lui contemplaţie.

Cîţiva oameni de bine se apropiară de el şi îndrăzniră să-l roage, dînd glas milei lor, să se înduplece a ajuta pe sărmanul muribund şi să nu ia în seamă clevetirile acestuia şi cele ce se petrecuseră, căci era destul de pedepsit pentru ele, ci dimpotrivă, dacă putea cumva să mijlocească mîntuirea de chinurile şi primejdia prin care trecea, s-o facă, în numele domnului, căci acum se vedea limpede vinovăţia păcătosului şi dreptatea şi bunătatea sfinţiei-sale, pentru că, după cererea sa, domnul îl răzbunase şi nu pregetase să arunce asupra vinovatului pedeapsa meritată. Trimisul papei, ca unul ce se deşteaptă dintr-o dulce visare, îi privi pierdut, şi tot aşa privi la vinovat şi la toţi cei care se aflau în jur, apoi le spuse cu glas scăzut şi răspicat :

— Oameni buni, nu trebuie niciodată să vi se moaie inima pentru un păcătos pe care Dumnezeu l-a înfierat atît de vădit cu semnul osîndei ; dar cum tot el ne cere să nu răspundem răului cu rău şi să iertăm greşiţilor noştri, îl putem ruga cu încredere să îndeplinească ceea ce ne cere, şi după mare mila lui să ierte acestuia păcatele sale şi să i le răscumpere întru sfînta credinţă ; să îngenunchem cu toţii rugîndu-l !

Şi astfel coborî din amvon, povăţuindu-i să roage cu toată evlavia pe bunul Dumnezeu ca să afle iertare păcătosul de alguazil, redîndu-i minţile şi judecata teafără, şi gonind demonul căruia atotbunătatea-sa îi îngăduise să pună stăpînire pe el, pedepsindu-l pentru păcatul său strigător la cer. Se aşezară cu toţii în genunchi în faţa altarului, cu clericii în frunte, şi începură să cînte cu voce joasă o litanie, după care, venind cu crucea şi aghiasma, stăpînul meu îşi ridică din nou mîinile la cer, şi tot aşa şi ochii, din care nu se mai vedea decît albul, şi începu o rugăciune pe cît de lungă pe atît de fierbinte, care făcu pe toată lumea să plîngă, aşa cum ştiu predicatorii iscu-

siți să înduioșeze o adunare pioasă prin vorbe înflăcărate, rugînd pe bunul Dumnezeu, care nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui, ca cel stăpînit de diavol și osîndit păcatului morții să fie vrednic de iertare, de viață și însănătoșire, ca să se poată pocăi și să-și mărturisească păcatele.

Spunînd acestea, ceru să i se aducă bula și și-o lipi de frunte ; și pe loc păcătosul de alguazil începu să-și vină în fire puțin cîte puțin și să se simtă mai bine ; și îndată ce-și reveni cu totul în simțiri, se prăvăli la picioarele sfîntului trimis și, cerîndu-i iertare, mărturisi că spusese tot ce spusese din îndemn diavolesc, mai întîi ca să-i facă lui rău și să se răzbune pentru seara trecută, cînd se certaseră, în al doilea rînd și mai cu osebire pentru că satanei nu-i venea la socoteală binele care s-ar fi săvîrșit aici prin împărțirea indulgențelor. Stăpînul meu îl iertă și se împăcară, iar lumea se arătă atît de grăbită să cumpere indulgențe, încît nu rămase suflet de om în sat care să nu fi luat una — bărbat și soție, feciori și fiice, slujnice și argați. Vestea celor întîmplate se răspîndi în satele vecine, și cînd ajungeam în vreunul din ele nu mai era nevoie nici să predice, nici să meargă la biserică, pentru că nici n-apuca să intre bine în sat, și oamenii se și îngrămădeau să-i smulgă indulgențele din mîini, cum se smulge pîinea caldă la pomană. În chipul acesta, în cele zece sau douăsprezece sate din împrejurimi prin care cutreieraram, stăpînul meu vîndu tot atîtea mii de pergamente, fără să se ostenească măcar a ține vreo predică.

În ce mă privește, mărturisesc că minunea aceea m-a umplut de spaimă și am crezut, deopotrivă cu atîția alții, că era adevărată ; dar văzînd mai apoi hazul pe care stăpînul meu și alguazilul îl făceau de toată mascarada asta, și rîsetele lor batjocoritoare, îmi dădui seama că pînă și eu fusesem tras pe sfoară de iscusitul sforar care era stăpînul meu.

[. . . . .]

Dar cu toate că pricepusem miracolul, de frica vicleanului meu stăpîn nu l-am dat în vileag faţă de nimeni, nici n-am scăpat vreodată vreun cuvinţel despre asta, pentru că mă legase cu jurămînt să nu crîcnesc nimic despre minune, şi aşa făcui pînă în ziua de astăzi. Şi cu toate că eram tinerel de tot, a scăzut mult în ochii mei, şi-l judecam în gînd, spunîndu-mi : „Cîte dintr-acestea vor fi punînd la cale şarlatanii ăştia pe socoteala bieţilor oameni încrezători ?"

În sfîrşit, rămăsei alături de acest al cincilea stăpîn al meu vreo patru luni, în care n-am fost cu totul scutit de neplăceri, cu toate că-mi dădea să mănînc bine pe socoteala parohilor şi a celorlalţi clerici, printre poporenii cărora colinda predicînd.

CAPITOLUL VI

Lázaro ucenic de zugrav şi negustor de apă.

După ce fugii de la călugăr, intrai în slujba unui meşter zugrav de firme ca să-i amestec vopselile, şi îndurai fel de fel de rele şi din partea lui. Cum mă făcusem între timp destul de mărişor, într-o zi, intrînd în catedrala unde stăpînul meu picta o inscripţie, unul din preoţii de acolo mă tocmi la el şi-mi dădu în primire un măgar, patru burdufuri şi-un bici, cu care începui să car apă prin oraş. A fost prima treaptă pe care o urcai în viaţa mea mergînd spre traiul bun, fiindcă mă mulţumeam cu puţin. Dădeam în fiecare zi feţei bisericeşti la care eram slugă cei treizeci de maravedis cîştigaţi de mine, iar sîmbetele îmi opream tot cîştigul, ca şi tot ce trecea de treizeci de maravedis din celelalte zile ale săptămînii. Îmi merse atît de bine în această slujbă încît, la capătul celor patru ani cît a ţinut, reuşii, din ce pusesem deoparte, să mă îmbrac pe cinste, cu un surtuc luat de la telali, cu o cămaşă roasă şi ruptă-n coate şi cu o pelerină băr-

tănită, la care adăugai o spadă străveche, de pe vremea Cidului[1]. De îndată ce mă văzui înţolit şi-n rînd cu lumea, îi adusei la cunoştinţă stăpînului meu că nu mai aveam chef să slujesc ca vînzător de apă, şi-i dădui măgarul în primire.

CAPITOLUL VII

Lázaro la alguazil şi ce i se mai întîmplă.

Despărţindu-mă şi de preot, mă aciuai pe lîngă un alguazil, devenind păzitor al dreptăţii. Dar slujba mi se păru plină de primejdii şi nu făcui mulţi purici aici, mai cu seamă după ce ne fugăriră într-o noapte, pe mine şi pe stăpînul meu, cîţiva derbedei, lovindu-ne cu pietre şi ciomăgindu-ne. Pe stăpînul meu îndeosebi îl snopiră, pentru că pe mine nu m-au putut ajunge din urmă, lucru care de altfel îl şi făcu pe acesta să rupă învoiala noastră.

Tot gîndindu-mă eu ce fel de viaţă mi-ar conveni, ca să nu mă spetesc muncind şi să mai pun şi ceva deoparte pentru zile negre, se milostivi Dumnezeu să mă lumineze şi să mă îndrepte pe drumul cel bun, şi găsind înţelegere la cîţiva prieteni sus-puşi ce mi-au fost binevoitori, toate chinurile şi ostenelile trecute îmi fură răscumpărate, ajungînd la ceea ce-mi dorisem, adică să dobîndesc o slujbă la regele, căci băgasem de seamă că nu le merge bine decît acelora care deţin asemenea însărcinări. În slujba aceasta trăiesc şi mă aflu pînă-n ziua de azi, ca să-i pot fi de folos lui Dumnezeu şi luminăţiilor-voastre. Sarcina mea este să strig în piaţă preţurile şi soiul vinurilor care se vînd în tîrg, iar la mezaturi să fac pe crainicul, slujind de aprod cînd se execută vreo ipotecă şi să întovărăşesc cu toba pe

---

[1] Rodrigo Ruy Diaz de Bivar, numit El Cid Campeador — (1030—1099), nobil spaniol, ale cărui strălucite fapte de arme din epoca luptelor cu maurii, cîntate de baladele şi cronicele contemporane, au dat naştere, mai tîrziu, epopeii spaniole *Cantar de mio Cid*.

osîndiţi, pentru a trîmbiţa cu glas tare fărădelegile lor. Fiind bun de gură şi vorbind limpede, să poată înţelege tot poporul, am izbutit atît de bine şi m-am obişnuit atît de mult cu slujba, încît toate trec în oraş prin mîinile mele. Dacă se afla primprejur cineva care să aibă vin sau altă marfă de vînzare, şi Lázaro de Tormes nu vroia să se amestece în negustorie, apoi acela era mai bucuros să se lase păgubaş decît să încerce fără el.

În vremea aceasta, văzîndu-mi iscusinţa şi cunoscîndu-mi felul meu cinstit de a fi, domnul arhipăstor de San Salvador, servitor şi prieten al domniilor-voastre, care prinsese mare dragoste de mine de cînd îl ajutasem să-şi vîndă vinurile, se gîndi să mă însoare cu o slujnică a sa, şi văzînd eu că de pe urma unui asemenea om nu puteam trage decît foloase, mă hotărîi să fac pasul, şi astfel mă căsătorii cu ea, lucru de care n-am avut pînă astăzi a mă căi ; pentru că, lăsînd la o parte că e fată bună şi vrednică gospodină, mi-am găsit în domnul arhipăstor un om de tot ajutorul şi sprijinul, şi în fiecare an îi dă peste simbrie cîte-un car de grîu, la Paşti carne din belşug şi din cînd în cînd prescuri şi colaci, pe lîngă că toată încălţămintea sfinţiei-sale trece la noi cînd se învecheşte, şi că ne-a închiriat o casă gard în gard cu-a sa. Duminecile şi în zilele de sărbătoare mîncăm întotdeauna la el ; dar gurile rele, care n-au lipsit şi nu vor lipsi nicicodată, nu ne lasă să trăim, îndrugînd cîte şi de toate pe socoteala nevestei mele, pentru că o văd mereu trecînd la el să-i deretice casa şi să-i gătească. Ajute-le Dumnezeu să se îndrepte şi să nu mai spună minciuni pe socoteala aproapelui, cu toate că într-o vreme cam intrasem şi eu la bănuieli şi cîteodată înghiţisem cu noduri la masă, după ce-o aşteptasem nopţile pînă-n zori şi chiar mai mult, şi îmi veniseră în minte cele ce primul meu stăpîn, orbul, mi le spusese la han la Escalona despre coarne, deşi, la dreptul vorbind, cred şi acuma că numai dracu mi-a adus în minte gîndurile acestea ca să-mi strice

pacea căminului şi nu ca să-mi facă vreun bine ; pentru că, chiar dacă nu mai socotim că nevastă-mea nu era femeia care să se sinchisească de asemenea fleacuri, stăpînul meu mi-a făgăduit — şi socotii că avea să se ţină de cuvînt — că într-o zi o să-mi vorbească pe larg despre toate acestea chiar în faţa ei.

Într-adevăr, odată el îmi spuse :

— Lázaro de Tormes, cine ia în seamă ce trăncănesc gurile rele n-are nimic de cîştigat. Îţi spun asta fiindcă nu m-ar minuna să se işte vorbe pe socoteala nevestei tale, pentru că toţi o văd intrînd şi ieşind mereu din casa mea. Dacă intră, o face spre cinstea ta şi a ei, ascultă-mă pe mine ; aşa încît nu te uita în gura lor, şi vezi-ţi doar de ce te priveşte, ţi-o spun pentru binele tău !

— Stăpîne — îi spusei — sînt hotărît să nu dau crezare decît vorbelor izvorîte din cuget curat. E adevărat că unii dintre prietenii mei mi-au şoptit cîte ceva de soiul ăsta, şi chiar de vreo trei ori m-au asigurat că, înainte de-a se mărita cu mine, *a născut* în trei rînduri, ca să nu spun vorbe nepotrivite cu respectul ce-l am pentru sfinţia-voastră, şi pentru că este şi ea de faţă.

Atunci nevastă-mea începu să se jure şi să se blesteme, încît credeam că are să se scufunde casa cu noi ; pe urmă se aşternu pe plîns, azvîrlind o mie de afurisenii pe capul celui care-o măritase cu mine, aşa că mi-ar fi plăcut mai degrabă să fi fost mort decît să-mi fi scăpat de pe buze asemenea vorbe ; dar, pe de o parte eu şi pe de alta stăpînul meu, atîtea îi înşirarăm ca s-o împăcăm, că se ogoi din plîns de îndată ce-i făcui jurămînt că n-aveam să mai pomenesc niciodată în viaţa mea de unele ca acestea, şi că mă bucuram şi vedeam cu ochi buni intrările şi ieşirile ei de zi şi de noapte la sfinţia-sa, pentru că eram încredinţat de cinstea ei.

Şi astfel ne înţeleserăm tustrei cum nu se poate mai bine.

Şi pînă în ziua de azi, nimeni nu ne-a auzit vreodată scoţînd vreo vorbă despre asta. Dimpotrivă, cînd miros

că vreunul vrea să-mi șoptească ceva, i-o tai numaidecît, spunîndu-i :

— Bagă de seamă, dacă mi-ești prieten nu-mi spune lucruri ce mă pot supăra, pentru că nu-l socotesc prieten pe cel care mă necăjește, mai cu seamă dacă vrea să mă pună rău cu nevasta, care e tot ce iubesc mai mult pe lume și la care țin mai abitir decît la mine, și cu care m-a blagoslovit Dumnezeu de o mie de ori, dîndu-mi mai mult decît merit, pentru că aș fi în stare să jur pe sfînta cuminecătură că ea este o femeie tot atît de cinstită ca oricare alta din cîte trăiesc în cetatea Toledo și, de-ar fi să-mi spună cineva altfel, mă iau de gît cu el.

În chipul acesta le închid gura și am liniște în casă.

Acestea s-au întîmplat în același an în care gloriosul nostru împărat [1] intră în această vestită cetate, Toledo, și ținu în ea cortèsul [2], cu care prilej se făcură mari serbări și parăzi, cum veți fi auzit și domniile-voastre. Eram în plină înflorire și în culmea fericirii la care mă dusese soarta mea bună.

---

[1] Carlos I (1500—1558) — rege al Spaniei în 1516, cunoscut și sub numele de Carol Quintul ca împărat al Germaniei, din 1519.

[2] *Cortès* — instituție parlamentară specific spaniolă ; un fel de adunare legislativă care funcționa în regatele León și Castilia încă din secolul al XII-lea, avînd o compoziție destul de largă. În afară de nobili și clerici, printre deputații cortèsurilor se aflau și *procuradores* (reprezentanți) ai municipiilor, recrutați din rîndurile meșteșugarilor și negustorilor. Poporul mărunt era exclus de la aceste adunări parlamentare. Funcția de căpetenie a cortèsurilor era inițial votarea impozitelor și contribuțiunilor cerute municipiilor de rege, dar, cu încetul, cortèsurile și-au cucerit drepturi legislative mai largi. Carlos I, primul rege din casa de Austria, născut și crescut în Flandra, a avut să se ciocnească de rezistența cortèsurilor, atunci cînd a început să încredințeze marile posturi din administrația Spaniei curtenilor săi flamanzi. Cortèsurile n-au vrut, de asemenea, să-i voteze sumele cerute pentru a-și susține prin forță armată politica sa expansionistă. Carlos I a dizolvat aceste adunări în 1520, după revolta cortèsului din Toledo de la 7 noiembrie 1519, de care e vorba în text, revolta așa-zișilor *comuneros* (cetățeni ai comunelor).

MATEO ALEMÁN

Născut la Sevilla în 1547, fiul unui medic, face studii umaniste mai întîi la Sevilla, unde-şi ia titlul de bachiller (licenţiat) în arte, apoi la universităţile din Salamanca şi din Alcalá, unde se pare că ar fi studiat şi medicina, ceea ce îi dă o îndrumare ştiinţifică şi realistă. Un timp soldat, urmîndu-şi garnizoana în oraşele italiene, îl găsim în 1568 slujbaş al Tezaurului (Contaduria mayor de Cuentas), *funcţie pe care o părăseşte, după douăzeci de ani, la fel de sărac cum intrase. În cîteva rînduri fu urmărit pentru nereguli în socoteli şi, ca şi Cervantes, închis în* Cárcel Reál. *În 1608 emigrează în Mexic, împreună cu familia, exercitînd în vechea capitală aztecă funcţia de tipograf. Acolo îşi tipăreşte* Ortografia Castellana, *în 1609, şi tot acolo moare, prin 1612 sau 1614. Este supranumit* „el español divino" *şi pus alături de Cervantes.* Guzmán de Alfarache,[1] *cel mai complet şi mai bine construit roman picaresc spaniol, conţine multe date autobiografice. Prima parte a apărut în 1599, a doua de abia în 1604, cu un succes mai mare chiar decît al lui* Don Quijote. *26 de ediţii, însumînd un total de 50.000 exemplare, apărură în primii şase ani de la publicare, 16 din ele chiar în 1604, mai toate imprimate fraudulos, frustrînd pe autor de rodul muncii sale. Tradus în 1623 în englezeşte, romanul Guzmán de Alfarache este cunoscut peste tot sub numele de* „el picaro", *ilustrînd, mai bine decît oricare altul, genul. Lesage îl traduce în franţuzeşte în primii ani după 1700, şi este opera care stă la baza unora din imitaţiile picareşti compuse în franţuzeşte de acest mare scriitor.*

[1] Citeşte : *Alfaráce.*

VIAȚA LUI GUZMAN DE ALFARACHE, ISCOADĂ A VIEȚII OMENEȘTI

PARTEA I

Cartea I

CAPITOLUL I

În care Guzmán de Alfarache povestește cine i-a fost tată.

[. . . . .]

Sîngele îl moștenești și viciul îl deprinzi. Cine e om de treabă primește răsplata pe care-o merită, fără a mai pătimi pentru păcatele părinților.

Cît despre tată, al meu se trăgea, dimpreună cu toți ai lui, din Levant. Veniseră să se așeze la Genova, unde fuseseră ridicați la ranguri de noblețe și, cu toate că de felul lor nu erau de prin partea locului, în cartea asta îi voi numi genovezi. Îndeletnicirea lui era una foarte obișnuită, pe-acolo, prin părțile Genovei, și care a început, din păcate, să fie obișnuită și prin părțile noastre : schimbul de bani și de polițe, de-a lungul și de-a latul lumii. Pînă și din pricina asta s-au legat unii de el, învinovățindu-l de cămătărie. Nu o dată i-a trecut calomnia asta pe la ureche dar, ca om binecrescut ce se afla, n-o lua în seamă. N-aveau dreptate, fiindcă de cînd e lumea au fost și sînt legale cambiile. Să mă ferească Dumnezeu să încerc a lăuda, ori a apăra, spunînd că ar fi legal ceea ce spun unii că ar fi, și anume : să împrumuți bani ca să scoți pe ei alți bani, ori să dai împrumut pe gajuri, primind zălog aur sau platină, pînă la un soroc anumit, dar cu gîndul să rămînă uitate la tine ; ori să faci alte furturi acoperite, ca acelea care se cheamă *cambio seco* [1], sau să mîi banii din tîrg în tîrg, din iarmaroc în iarmaroc, pe unde n-au fost ai cuiva niciodată și unde nu-și pot găsi omul, că, vorba aceea, ar avea glasul lui Iacov și

---

[1] Poliță în alb (sp.).

mîinile lui Esau[1], şi oricine le-ar putea descoperi prefăcătoria de la o bătaie de puşcă. Dar, de unele ca acestea, oricît i le-ar fi pus ei în spinare tatălui meu, nu l-am văzut nici măcar dînd semne că ar avea de gînd să facă. [...]

Dacă văd un călugăr intrînd la miezul nopţii pe o fereastră într-o casă deocheată, cu spada într-o mînă şi scutul atîrnat de brîu şi, văzîndu-l, mă apuc să spun că s-o fi ducînd să facă maslu cuiva care trage să moară, înseamnă că sînt nebun, pentru că nici Dumnezeu nu doreşte şi nici biserica lui nu îngăduie să fiu tîmpit şi să gîndesc de bine cînd e vorba de un rău atît de vădit. Dar să se roage omul, să umble pe cărări drepte şi luminoase, să nu lipsească de la nici o liturghie, să se spovedească şi să se cuminece în toate posturile, şi din pricina asta să se vadă înjurat că e ipocrit ori fariseu, iată ce nu pot răbda cu nici un chip, şi nici nu cred să existe mai mare răutate decît asta.

Fiindcă avea bietul taică-meu un şirag lung de mătănii, întreg, de cincisprezece decade, şi pe el a învăţat toate rugăciunile — vreau să spun că le-a învăţat pe spanioleşte — cu boabele mai mari decît alunele. I-l dăduse maică-mea, care-l moştenise de la mama ei, şi nu-l lăsa niciodată din mîini. Asculta în fiecare dimineaţă liturghia, îngenunchea — cu amîndoi genunchii la pămînt — stătea cu mîinile împreunate, ridicate mai sus de înălţimea pieptului şi ţinînd deasupra lor pălăria. Ziceau gurile rele că stătea aşa, rugîndu-se cu glas tare, ca să n-audă nimic, şi cu pălăria în dreptul nasului, ca să nu mai vadă nimic. Dar să spună cei ce-şi zic nepărtinitori ce fel de judecată-i asta, şi să hotărască ei dacă s-a mai văzut pe lume ceva la fel de deşucheat şi de cutezător, la fel de neomenos şi de hain. E drept că bîrfeala asta n-a ieşit chiar din nimica ; pricina ei fusese că, dînd faliment la Sevilla unul

---

[1] Referire la legenda biblică în legătură cu moştenirea lui Isaac.

care-i fusese tovarăş şi lăsîndu-l prin urmare păgubaş de o sumă frumuşică de bani, plecase tatăl meu pe urmele înşelătorului, cît ca să cîrpească ce se mai putea din sacul rupt, cît ca să pună la cale alte afaceri. Corabia avu nenorocul să pice pe mîna piraţilor, şi el, dimpreună cu cei mai mulţi din cei ce se aflau pe vas, fu luat rob şi dus în Alger, unde, îngrozit şi deznădăjduit, nemaiştiind cum şi cu ce să-şi recapete libertatea, nemaiputînd trage nădejde să-şi vadă întorşi acasă, pe căi paşnice, banii datoraţi, se lepădă de credinţa lui fără pic de şovăială şi se căsători cu o arăboaică frumoasă şi de neam mare, putred de bogată. Pentru că în materie de interese — vorbesc în general, şi numai la generalităţi mă voi menţine totdeauna, nevrînd să ştirbesc faima atîtor nobili cavaleri şi oameni sus-puşi, cu greutate, cum se află peste tot pe lume — am de gînd să spun de la bun început ceea ce m-a învăţat să pricep prilejul de a-i cunoaşte pe unii dintre cei înrudiţi cu tata, cît timp am avut de-a face cu ei. Grozav le mai place să umble prin casele altora, uitîndu-şi de ale lor ; să li se spună numai adevărul, pe care ei să nu-l spună niciodată ; să li se plătească tot ce li se datorează, şi să nu plătească ceea ce datoresc ; să cîştige şi să cheltuiască din belşug, ce-o fi să fie, că ce e în mînă nu-i minciună şi, vorba aceea : „Turcul plăteşte".

Se întîmplă, aşadar, ca tovarăşul tatălui meu — dacă văzu că-şi poate lua grija, fiindcă nu mai are cine-i cere banii — să se hotărască a cădea la învoială cu creditorii rămaşi, obţinînd termene şi condiţii, ca să poată rămîne de-atunci încolo la fel de bogat, şi cu datoriile socotite ca şi cînd ar fi fost plătite. Cum află tatăl meu una ca asta, nu-l mai lăsă să doarmă dorinţa de-a veni, în taină şi cu toată graba, acasă şi, ca să-şi poată înşela arăboaica, îi spuse că vroia să se apuce de ceva negustorie. Vîndu tot ce aveau şi, vîrîndu-şi banii în ţechini — monedă berberă de aur curat — mai luîndu-i pe deasupra şi cîte giuvaeruri îi putu lua, o lăsă singură şi săracă, şi fugi, întorcîn-

du-se acasă. Şi fără ca vreun prieten ori vreun neprieten să prindă de veste, se dete singur pe mîna Inchiziţiei, cerînd să-i fie îngăduit a face pocăinţă faţă cu obştea, cu lacrimile în ochi şi muşcîndu-şi mîinile, spre a se întoarce la credinţa lui Hristos ; iar după ce i se dădu îngăduinţa, de îndată ce-şi împlini canoanele penitenţei mai făcu un pas, ca să-şi recapete banii ce-i datora tovarăşul lui. Asta a fost pricina că n-a găsit niciodată crezare, orice binefacere ar fi săvîrşit ! Şi dacă aveţi altă părere, n-aveţi decît să spuneţi ceea ce de-atîtea ori, cu rost şi fără rost, mi-au spus atîţia, că cine a dat o dată în viaţă mîna cu dracul va fi de toţi bănuit că a rămas pe veci în cărdăşie cu Satana. Drept spune vorba veche, dar nu se află pe lume spusă care să nu poată fi dezminţită. Fiindcă, ce ştie omul de felul cum lucrează Dumnezeu în fiştecare din noi, şi de unde poate avea cineva ştire de nu cumva, aşa cum zice o *Autentică*[1], nu-şi va fi „*reintegrat cutuma*“ [2] ?

Vedeţi aici, ce mai calea-valea, care erau limitele tatălui meu. Căci dacă el dădu de două sau de trei ori faliment, păpînd avutul altora, nu-i nici o minune, că şi lui i l-au păpat alţii cu falimentele lor. Oamenii nu sînt de oţel şi nici nu sînt obligaţi să reziste cum rezistă cuiele, că pînă şi piroanelor li se mai moaie tăria şi mai dau de pămînt cu cîte o greutate atîrnată de ele. Sînt şi astea tertipuri de negustori, ca oricare altele, şi se practică peste tot, şi mai cu seamă în Spania, unde schimburile au devenit jaf în toată legea. N-avem de ce ne supăra : cum îşi vor aşterne, aşa vor dormi, şi socoteală de toate astea n-au decît să dea la spovedanie, că numai Dumnezeu le

---

[1] *Autenticele* erau constituţii imperiale ce formau o parte din *Novelae*, colecţia de legi atribuită lui Justinian. În secolele al XVI-lea şi al XVII-lea aceste legi de drept canonic s-au tipărit cu glosele posterioare sub titlul de *Corpus Authenticarum*.

[2] În *Autenticele* lui Justinian *a-şi reintegra cutuma* înseamnă a se îndrepta.

poate judeca pe toate: iar cine iartă să bage bine de seamă ce face. Fiindcă eu văd o mulțime de oameni cu asemenea obiceiuri, dar pe nici unul nu-l văd spînzurat din pricina asta. Că de-ar fi delict, furt sau ispravă de răufăcător, e limpede că s-ar pedepsi, de vreme ce pentru mai puțin de cinci bănuți îi vedem biciuiți în piața publică și trimiși la galere pe o sută de sărăntoci.

Ca să nu fiu împotriva tatălui meu, aș vrea să nu-mi dau pe față simțirea; cu toate că, de este să-l urmez pe filozoful știut[1]: „Prieten mi-e Platon, dar și mai prieten mi-este adevărul", după care îmi îndrum pașii. Ierte-mă deci orice muritor de consfințesc asemenea cazuri cu titlul de hoții curate, vrednice de cea mai exemplară pedeapsă. S-ar putea să-mi întoarcă vorba vreunul din cei ce practică arta negutătoriei, și să spună: „Ia uită-te, domnule, ce sinod de vlădici și de patriarhi votează legile! Cine te pune, om din prostime, ocnașule, mehenghiule ce ești, să faci tu legi să judeci fapte pe care nici nu le înțelegi măcar?"

Văd și eu că greșesc spunînd ceea ce nu-i de nici un folos să fie spus, fiindcă ar însemna să înduri de bunăvoie oprobriul obștesc de-ar fi să ceri pedepsirea și vindecarea celor vinovați de această cinstită obișnuință de-a fura; pînă și tatăl meu ar avea de-a face cu spînzurătoarea. Așa că n-are decît să fie cum o fi, pentru că nu-i de nasul meu schimbarea unor stări de lucruri atît de însemnate ca acestea sau ca altele care sînt și mai și, nici nu-i treaba mea să mă amestec în ele: ar însemna să țin predici lupilor, să opresc soarele, ori să strig în pustie!

Mă întorc la ceea ce i-a fost pus mai cu tărie în spinare: că fusese închis pentru ceea ce spui și tu și ceilalți, ori pentru ceea ce ți-au spus și ție alții, dar că, fiind el

---

[1] „Filozoful știut" este Ammonius Saccas, fondator al școlii neoplatonice în Alexandria Egiptului din secolul al III-lea al erei noastre; iar sentința „*Amicus Plato, sed magis amica veritas*" este scoasă din *Viața lui Aristoteles*, scrisă de acesta.

om bogat şi avînd, cum se zice, sfinţi la Ierusalim, şi veri tot boieri, şi cumnăţei logofeţei, ieşi basma curată, căci altfel, destule dovezi ar fi fost ca să-l osîndească. Află, frate-meu, că dovezile nu sînt în stare singure să atragă osîndele. Aşa că n-ai decît să tragi şi tu încheierea că n-au fost toate decît vorbe de clacă, minciuni, bîrfeli şi mărturii mincinoase. [. . . . . . .] Că, să ai cumnăţei logofeţei, înseamnă să fi uns cu bani buni pana fiecărui scrib, fiindcă, să poţi fura de sub ochi e semn că ai suflet de ţigan, şi să-ţi poţi face din justiţie joc de-a puia-gaia, punînd-o în starea în care ţi-ar veni chef s-o pui, fără ca nici împricinaţii să te poată împiedica, şi nici s-o poată scoate la capăt cu tine, ori să poată judeca judecătorii isprava săvîrşită.

Şi pînă să n-apuce a-mi ieşi din minte, să-ţi spun ce l-am auzit şi eu pe acest doct predicator propovăduind, într-o vineri din cîşlegi, la biserica Sfîntul Gil din Madrid, fiind de faţă şi domnii din consiliul suprem. Vorbi despre toţi slujitorii justiţiei, pînă ce ajunse la grefier, pe care-l lăsă anume mai la urmă, şi zise despre el :

„Aici s-a împotmolit căruţa, că i-a trecut noroiul peste butucul roţii ; şi nici nu mai ştiu cum ar putea să iasă, dacă nu vine îngerul domnului să tulbure apele ! [1] Mărturisesc, domnilor, că, de treizeci şi mai bine de ani, am văzut şi auzit aicea spovedindu-se mulţi păcătoşi, care, căzuţi o dată într-un păcat, nu s-au putut opri să nu mai cadă şi alteori în el, şi toţi, prin marea milă a domnului, au putut ieşi din păcat cu vieţile şi cu cugetele îndreptate pe calea cea bună. Fiindcă pe muieratic îl potoleşte vremea şi-l schimbă chiar scîrba de femeile păcătoase ; pe jucătorul pătimaş îl înşală intabulatorul [2] care, întocmai

---

[1] „Tulburarea apelor“ era, în legenda evanghelică despre vindecarea slăbănogului de la lacul Bithezda, semnul prezenţei supranaturale dat infirmilor ce aşteptau pe mal.

[2] *Tablajero* — intabulatorul — era patron al unei case de joc, tripou, unde se adunau cartoforii pătimaşi ; el ţinea socotelile luîndu-şi partea leului.

ca o lipitoare, trecînd de la unul la altul, îi suge puţin cîte puţin tot sîngele : azi cîştigi, mîine pierzi ; banul e rotund şi se rostogoleşte, pleacă de sub mînă cînd nici n-ai apucat bine să-l cîştigi, şi rămîn jucătorii fără de el ; pe tîlhar îl schimbă teama de osîndă şi ruşinea de oameni ; pe clevetitor îl loveşte damblaua, de care puţini scapă ; pe trufaş îl face să-şi vîndă nimicnicia propria lui mizerie, aducîndu-i aminte că pămînt e şi că în pămînt va merge ; mincinosului îi pune frînă faima proastă şi ocara celor ce-l înfruntă şi îi zvîrl în faţă minciunile ; pe cel ce huleşte îl îndreaptă necontenitele vorbe de dojană ale prietenilor şi rudelor : toţi, mai curînd sau mai tîrziu, culeg rod şi-şi lasă, ca vipera, pielea cea veche, chiar dacă din pricina ei pătimesc ori se văd la strîmtoare. În toţi am găsit semne că ar putea fi mîntuiţi, numai cînd e vorba de grefieri nu mai ajung la nici o socoteală, şi nici nu le aflu astăzi purtarea mai bună decît aveau ieri, sau anul ăsta faţă de acum treizeci de ani, că scribul e scrib. Nu ştiu cum se spovedeşte, nici cine-i dezleagă păcatele, afară doar de n-o fi fiind vreun preot care-şi bate joc de slujba lui ; pentru că scriu scribii ăştia pe hîrtie ce le vine lor chef să scrie, şi pentru doi ducaţi — sau ca să facă hatîrul prietenului ori prietenei, că grozav le mai place să umble după fuste ! — îi iau omului viaţa, onoarea şi averea, săvîrşind un număr de păcate fără de număr. Păcătuiesc printr-o lăcomie de nesăturat, au o foame de cîini şi tot focul iadului în suflet, care-i face să înghită pe nemestecate avutul altora, întinzînd de el la dreapta şi la stînga. Şi cum primesc adesea şi ceea ce nu le este datorat, de îndată ce le-a fost pus în palmă, banul pe loc se şi preschimbă în carnea şi în sîngele lor, aşa că orice ar face nu-l mai pot azvîrli dintr-înşii şi dau dracului lumea întreagă. Deci, pe cît mi se pare mie, de-o fi să se mîntuie sufletul vreunuia — că n-or fi fiind toţi ca aceia de care-am vorbit — văzîndu-i la poarta raiului, îngerii au să-şi

spună unul altuia, voioşi nevoie mare : «*Laetamini în Domino*» [1] ; grefier în rai ?... Trufandale, trufandale."

Şi cu asta îşi puse capăt predicii.

Dar să-l lăsăm pe grefier în pace ! Va şti el doară să se dezvinovăţească, că s-a mai văzut pe lume şi fier în stare să prindă poleială de aur. Ce să mai vorbim de tarifele care-au rămas în urmă cu scumpirea vieţii, cînd hrana se face pe zi ce trece tot mai scumpă, cînd cresc şi piepturile şi drepturile, şi slujbele nu se dau de pomană doar, fiindcă din banii slujbei trebuie să plăteşti şi renta [2], şi să-ţi vezi şi de cheltuielile întreţinerii propriei tale persoane ! Că doar aşa o fi fost de cînd e lumea, de vreme ce şi în Aristotel stă scris că nu se află mai mare năpastă căzută pe capul republicii decît obiceiul vînzării slujbelor. Iar Alcameno [3], spartanul, fiind întrebat cum poate ajunge o ţară fericită, a răspuns că prin dispreţul pe care l-ar avea regele acelei ţări faţă de cîştiguri pentru sine.

[. . . . .]

Şi cînd aşa stau lucrurile, [. . . . . .] ferească-te Dumnezeu de judecătorul care aplică legea de castă [4] şi de grefierul duşmănos, şi de orice ins corupt din tagma lor. Iar dacă vrei să te laşi dus de părerile şi glasul mulţimii [. . . . . .], spune-mi : tot ce-ai spus, e oare cuvînt să fie învinovăţit fără urmă de îndoială tatăl meu ? Mai ales că, dacă poate fi luată drept bună părerea anu-

---

[1] „Să ne bucurăm întru domnul" (lat.) ; cuvinte cu care încep mai multe cîntece liturgice la catolici.

[2] Venitul regal, pe lîngă impozite, consta dintr-un procent din veniturile oricărui oficiu public.

[3] Rege al Spartei, care a domnit aproximativ între 747 şi 743 î.e.n. I se atribuie sentinţele morale care se găsesc în lucrarea presupusă a fi scrisă de Plutarh : *Adunare de apoftegme laconice*.

[4] Legea de castă, *la ley del encaje*, echivalează cu bunul plac. E vorba de violenta părtinire a celor nobili, prin introducerea arbitrarului în procese, nedreptăţindu-se poporul.

mitor medici care socot că furtul e o boală, cine ar putea pune mîna în foc că nu era şi tata nesănătos ? [. . . . . .]

Ce-am văzut pe vremea cînd l-am cunoscut, pot să-ţi spun. Era alb, blond, rumen, cîrlionţat, şi cred că din fire avea ochii mari şi albaştri. Se pieptăna cu moţ pe frunte, iar părul de la tîmple şi-l răsucea în inele. Dacă aşa l-a dăruit Dumnezeu, cu frumuseţe, n-ar fi fost drept să-şi înnegrească faţa şi să zvîrle-n drum asemenea daruri. Dar dacă e adevărat, aşa cum spui, că se folosea de unsori, de iruri şi de tot felul de scuri, dacă e adevărat că dinţii şi mîinile lui, cărora toţi le lăudau albimea, ajunseseră aşa prin puterea prafurilor, săpunurilor, fierei şi celorlalte porcării, voi spune şi eu că-i adevărat tot ce-ai putea bîrfi pe socoteala lui şi-i voi fi duşmanul cel mai vajnic, lui şi tuturor celor ce umblă cu asemenea dresuri ; pentru că, pe lîngă că sînt fapte de coţofene muieratice, mai dau şi prilejul de a se cleveti pe socoteala celor ce le practică, bănuindu-i de toate josniciile, că prea îi vede lumea împopoţonaţi şi înzorzonaţi cu lucruri ce nu-s îngăduite decît acelor femei care, nefiind destul de frumoase, se mai ajută cu vopseli şi cu lacuri, în paguba sănătăţii şi a pungii. Şi păcat e că nu numai urîtele fac asta, ci chiar şi cele mai frumoase : pentru că, închipuindu-şi că au să pară şi mai frumoase, încep dimineaţa să se gătească încă din pat şi sfîrşesc pe la nămiezi, cînd e masa pusă. De unde trag încheierea, nu fără de dreptate, că femeia, cu cît se uită mai mult în oglindă, cu atît mai prost îi merge casei. Şi dacă asta e ruşinos şi pentru femeie, cu cît mai ruşinos va fi fiind pentru bărbat ! Oh, urîciune a urîciunilor, infamia tuturor infamiilor, n-ai să poţi spune că mă orbeşte dragostea paternă, nici că patriotismul mă face părtinitor, şi nici că mi-am pierdut judecata şi simţul adevărului ! Dar de are cumva şi răul o îndreptăţire, chiar dacă în vreo privinţă va fi fost vinovat tatăl meu, îţi voi spune o ciudăţenie care se potriveşte aici de minune, şi care s-a petrecut cam tot pe atunci. Pe tine te va instrui,

iar mie îmi va mai aduce un pic de alinare, văzînd că răul meu este şi al multor altora :

În anul o mie cinci sute şi doisprezece, la Ravenna, nu multă vreme înainte de pustiirea cetăţii, pe vremea cînd în Italia începuseră războaie crude, s-a născut un monstru mai ciudat decît se poate închipui, de care mult s-a minunat lumea întreagă. De la brîu în sus avea tot trupul, capul şi faţa de fiinţă omenească, dar cu un corn în frunte. N-avea braţe, şi-n locul lor îi dăduse natura două aripi de liliac. Pe piept i se putea vedea zugrăvit y-grecul pitagoric[1], iar pe burtă o cruce bine încheiată. Era hermafrodit şi avea amîndouă sexele foarte bine formate. N-avea decît un picior, şi laba piciorului îi era ca de acvilă, cu gheare de acelaşi soi. Ochi n-avea decît unul, pe nodul genunchiului.

De ciudăţeniile acestea mult se minunau toţi ; şi gîndindu-se oamenii învăţaţi că asemenea monştri sînt de obicei semne miraculoase, se apucară să tălmăcească ce-o fi însemnînd. Şi între multele tîlcuri găsite, singurul bine primit fu următorul : cornul însemna trufie şi ambiţie ; aripile — nestatornicie şi uşurătate ; lipsa braţelor — secetă de fapte bune ; piciorul de pasăre de pradă — furturi, cămătărie şi zgîrcenie ; ochiul de pe genunchi — slăbiciune pentru tot ce este lumesc şi deşertăciune ; cele două sexe — sodomie şi brutalitate bestială, vicii de care era pe atuncea plină întreaga Italie, din care pricină o pedepsea Dumnezeu cu flagelul acela al războaielor şi certurilor interne. Dar crucea şi y-grecul erau semne bune şi fericite, pentru că y-grecul de pe piept însemna virtute, iar crucea de pe burtă însemna că, dacă, înfrînîndu-şi ruşinoasele pofte ale cărnii, aveau să-şi sporească în piept virtuţile, Dumnezeu le va da pace, îmblînzindu-şi mînia.

---

[1] Litera y e presupusă a fi fost adăugată alfabetului elin de filozoful şi matematicianul Pythagoras ; se spune că el s-a inspirat din zborul cocorilor care descriu pe cer acest semn.

Vezi din întîmplarea aceasta că, atunci cînd toate erau tulburi pe lume, nu era nici tată-meu mai altfel decît ceilalţi, şi că n-a fost el singurul păcătos. Cu atît mai vrednic de osîndă ai fi tu dacă ai păcătui, de vreme ce ai umblat pe la şcoli mai bune. Aibă-ne Dumnezeu sub aripa lui ocrotitoare, ca să nu cădem în alte păcate sau în unele ca acestea, că oameni sîntem toţi.

CAPITOLUL II

În care Guzmán de Alfarache povesteşte mai departe cine i-au fost părinţii şi cum a început s-o cunoască pe mama sa, dimpreună cu iubirile ei.

Întorcîndu-mă la povestirea mea, spuneam, dacă-mi aduc bine aminte, că de îndată ce împlini canonul penitenţei, tata veni la Sevilla ca să pună mîna pe banii ce i se datorau, şi în legătură cu plata datoriei aceleia a întîmpinat tot soiul de amînări ; c-o fi, c-o păţi, că mai dă tu, că mai las eu, cereri şi răspunsuri [. . . . . .]. Făcură pe din două, căci n-aveau încotro, unul ca să nu plătească tot, celălalt ca să nu piardă tot : dintr-atîta apă vărsată, te-alegi măcar cu grădina udată.

Cu ceea ce putu apuca se puse pe jucat cărţi, ţinînd-o lanţ de dimineaţă pînă a doua zi dimineaţa, şi atîta spor şi noroc avu, că-n puţină vreme ajunse de cîştigă cu ce să-şi poată plăti nu numai prînzul, ci şi cina. Îşi luă o casă cu înfăţişare cinstită, se îngriji să se chivernisească, cumpără o moştenire a cuiva, o grădină la San Juan de Alfarache, loc de odihnă la mai puţin de jumătate leghe depărtare de Sevilla, unde se ducea adesea, mai cu seamă vara pe înserate, ca să petreacă, dînd acolo ospeţe.

Se-ntîmplă ca, aflîndu-se el printre negustorii ce-şi aveau bursa pe scările catedralei — fiindcă de jur împrejurul bisericii se afla un drum pietruit pentru preumblare, a cărui margine dinafară se ridica deasupra străzii pînă la înălţimea pieptului sau cam aşa ceva, totul fiind înconjurat cu statui mari şi lanţuri puternice — pe cînd se afla acolo tată-meu, bătîndu-şi tălpile de caldarîm dimpreună cu alţi neguţători, se întîmplă să treacă un botez. Pe cîte se află, era botezul unui copil din flori al unei persoane sus-puse. Se înghesui şi el printre lume pînă la cristelniţă, ca s-o vadă pe maică-mea care, întovărăşită de un bătrîn cavaler în haină ostăşească (căci, fiind om de onoare, mînca bisericii o grămadă de bani drept rentă), făcea pe nănaşa. Era chipeşă, aşezată, plină de gingăşie, tînără, frumoasă, deşteaptă şi binecrescută. Stete tatăl meu s-o privească, tot timpul cît îi dădu răgaz săvîrşirea sfintei taine, ca prostit de vederea unei atît de neasemuite frumuseţi. Căci numai cu ce-o dăruise firea, fără să pună pic de dres pe faţă, atît de bine arăta şi atît de împlinită era la trup, încît, adăugîndu-se dar la dar, era cu-totului-tot minunată, că nici penelul n-ar ajunge şi nici închipuirea nu s-ar încumeta s-o zugrăvească. Cît despre tată-meu, ce să vă mai spun cît de fercheş şi de gătit era!...

Cum femeilor asemenea bărbaţi le par rupţi din slavă şi lipsiţi cu totul de patimi fireşti, băgă şi ea de seamă că o privea ţintă, şi nu puţin se bucura în sinea ei, cu toate că nu vroia s-o arate. Căci nu se află femeie, oricît de sus-pusă, care să nu se bucure văzîndu-se privită, chiar de-ar fi să fie bărbatul cu mult mai prejos. Ochii grăitori şi gurile tăcute îşi vorbiră, dînd pe faţă inimile, căci sufletele nu îngăduiesc ascunzişuri în asemenea prilejuri. Pînă una-alta nu se petrecu nimic mai mult, aflînd el că ea era un bun al cavalerului aceluia, femeia lui, îngrijită şi păzită ca ochii din cap. Se duse acasă femeia, şi tatăl meu rămase cu moartea în suflet, fără să şi-o poată scoate o clipă din minte.

Ca s-o poată vedea, născoci tot ce-i mai ciudat pe lume ; dar de n-ar fi fost anumite sărbători obşteşti, n-ar fi putut ajunge multă vreme s-o vadă într-alt chip. Picătura scobeşte piatra şi încăpăţînarea învinge întotdeauna, căci cine are şir la fapte şi le supune. Pînă într-atîta ciocăni cu închipuirea în acelaşi loc, încît îşi făcu drum prin mijlocirea unei dădace milostive, cu fuste lungi, popeşti, că aşa obişnuiesc să se poarte slujitorii lui Satana, şi prin asta strică ei şi doboară la pămînt turnurile întărite ale castităţii femeilor ; fiindcă pentru a-şi face rost de şaluri şi de pelerine, mai umplîndu-şi şi lăzile cu dulceţuri, nu s-ar afla pe lume trădare pe care să n-o încerce, ticăloşie care să nu le ispitească, sînge pe care să nu-l sugă, cinste la temelia căreia să nu sape, curăţie pe care să n-o întineze şi nici păcat pe care să nu-l săvîrşească. La una ca aceasta, deci, mîngîiată cu vorbe mieroase şi unsă cu daruri, se ducea cu scrisorele tatăl meu, şi se întorcea cu altele. Şi pentru că greutăţile toate stau buluc doar pînă faci începutul, iar la cuptor pîinile se fac turte dulci, el se credea pe drumul cel bun, şi cum adesea auzise spunîndu-se că banul netezeşte toate hopurile şi hîrtoapele, îşi întări întotdeauna făgăduielile cu fapte, ca să nu-i fie credinţa osîndită drept moartă [1].

N-a fost niciodată leneş ori zgîrcit. Începu, aşa cum am mai spus, să semene în ogorul dădacei, cheltuind ca un nebun cu mama, şi ele primeau totul cu bucurie. Şi cum la binefacere se răspunde prin recunoştinţă, iar cel ce-o primeşte rămîne obligat să fie recunoscător, dădaca se arătă pînă-ntr-aşa măsură simţitoare la daruri, încît adăugă, la bunăvoinţa cu care-l privea mama, lemn după lemn, şi de la cîteva vreascuri slabe ajunse să înalţe în scurtă vreme un rug în lege. Căci multe glume uşoare

[1] Parodie a cuvintelor *Scripturii* : „Credinţa fără fapte moartă este". Aplicarea acestui principiu în cazul de faţă minimalizează în chip foarte semnificativ, în spirit laic, valoarea zicalei, învestită pe atunci cu autoritatea statului feudal.

sfîrşesc prin a ajunge adevăruri grele ! Era, aşa cum ai auzit, femeie înţeleaptă, care ştia să iubească şi să se facă iubită, venind acolo unde o trăgea glasul inimii ca la un oracol al dorinţelor ei, supunîndu-i lui şi ceea ce avea *pro* şi ceea ce avea *contra*. Se uita cînd la faţa lucrului, cînd la căptuşeala de pe dos ; lua azi o hotărîre, şi mîine din nou începea să chibzuiască cam cum ar putea hotărî. Pînă în cele din urmă, ce nu poate face aurul şi argintul ?

Cavalerul acela era om în vîrstă : stupea, tuşea, se văita de piatră la rinichi şi la băşică. Îl văzuse de-atîtea ori gol în pat alături de ea şi nu i se prea păruse de talia şi de frumuseţea tatălui meu ; şi nu arareori, acolo unde nu-i credinţă în Dumnezeu, chipoşenia aduce pierzania. Prospăturile plac, mai cu seamă femeilor, care-s de felul lor ahtiate după noutăţi, întocmai ca unele ce ţin de materia dintîi, care nu încetează niciodată să fie însetoşată de forme noi [1]. Se hotărî să-l lase şi să-şi ia catrafusele, fiind gata să înfrunte orice greutate ; dar multa ei isteţime şi îndelungata-i experienţă de viaţă, moştenite şi supte o dată cu laptele maică-si, îi netezică calea şi-i oferiră o soluţie iscusită. Fără îndoială, doar teama de a nu-şi pierde venitul o mai ţinea locului şi o făcea să şovăie în acest scurt răgaz, fiindcă, altfel, o ciupise rău amorul. Iar ceea ce îi spusese o dată tatăl meu, i-o repetase de zece ori diavolul, aşa că nu era aşa de greu de cucerit Troia.

În felul acesta îşi făcu socotelile doamna mama mea : „Nu pierde întru nimic prin asta persoana mea, şi nici nu-mi vînd lucrurile din casă, dacă dau cîte ceva şi altora, de-un gust, acolo ! Eu sînt ca lumina : rămîn întreagă şi nu mă pot cheltui. Nu-i rău să mă arăt recunoscătoare faţă de unul de la care am primit atîtea, căci altfel aş părea zgîrcită. Mielul blînd suge la două oi, şi croitorul înţelept pune în ac două fire de aţă. Corabia e mai asi-

[1] Aluzie la relaţia dintre *materie* şi *formă* din filozofia aristotelică.

gurată cu două ancore decît cu una ; de scapă vreuna din ele, o ţine cealaltă. Iar dacă ar fi să se prăbuşească toată clădirea şi să rămînă în picioare numai hulubarul, n-o să ducă el lipsă de hulubi."

Socotind aşa, începu să pună la cale cu dădaca ei cînd şi cum să facă ceea ce era de făcut. Dar văzînd că era cu nepۥutinţă să-şi culeagă plăcerile la ea acasă, între alte multe şi iscusite tertipuri pe care le plănuiră aleseră drept cel mai bun pe următorul :

Era pe la sfîrşitul lui mai ; venise vara, iar meleagurile de la Gelves şi San Juan de Alfarache alcătuiau locul cel mai desfătător din tot ţinutul, prin rodnicia pămîntului, care e unică, şi prin apropierea faimosului rîu Guadalquivir, ce irigă şi adapă cu apele sale toate grădinile şi crîngurile de pe acolo. Căci într-adevăr, dacă poate fi cunoscut paradisul pe pămînt, acestui ţinut i se poate da numele lui, atît de bogat în frunziş este, atîtea flori de toate felurile îl smălţează, atît e de îmbelşugat în fructe gustoase, toate venind în tovărăşia rîurilor de argint, izvoarelor ca oglinda, aerului proaspăt şi umbrei răcoroase, în care razelor soarelui nu li se îngăduie, cît ţine vara, să pătrundă.

La unul din conacele acestea, făcute pentru tihnă şi desfătare, se hotărî mama mea să vină pentru o zi, dimpreună cu cel ce-i era ca şi soţ, şi cu ceva oameni de-ai casei, ca să se odihnească. Şi cu toate că nu se duceau la moşia tatălui meu, ci la una ceva mai depărtată, de pe la capătul satului Gelves, n-aveau încotro şi trebuiau să treacă pe la poarta noastră, iar maică-mea, cum n-avea altă grijă decît asta, pentru că şi-o pusese de mult în cap, cînd fu la o azvîrlitură de băţ de conacul tatei, începu să se plîngă de o fulgerătoare durere de burtă. Dădea vina pe răcoarea dimineţii, de unde i s-ar fi tras răceala, care în aşa chip o chinuia, încît n-avu încotro şi trebui să se lase să alunece de pe tarniţa pe care şedea, deoarece că-

lărea pe un măgăruş de Sardinia[1] făcînd atîta caz, cu atîtea gesturi şi mutre, apăsîndu-şi pîntecele, frîngîndu-şi mîinile, dînd capul pe spate, descheindu-se la piept, încît toţi o crezură şi pe toţi îi înduioşă, făcîndu-i s-o compătimească.

Începură să se oprească şi trecătorii, şi fiecare îi dădea sfaturi, ţinînd fiecare la leacul lui. Dar cum n-aveai chip să-l scoţi de nicăieri, leacul ăsta, nici loc unde să-l pui în practică, sfaturile erau de-a surda. Să se fi întors în oraş nu era cu putinţă ; să meargă mai departe anevoie s-ar fi putut ; să rămîie în mijlocul drumului, vă puteţi da seama că nu era de fel nimerit. Semnele bolii sporeau. Cu toţii îşi pierduseră capul şi nu mai ştiau ce să facă. Unul din cei care se apropiaseră, şi care fusese trimis anume pentru asta, zise :

— Luaţi-o din drum, că e o cruzime să nu încerci a o lecui ; duceţi-o în casa de pe moşia asta, cea dintîi din cale.

Toţi socotiră că e bun sfatul şi hotărîră să ceară stăpînilor casei adăpost pînă ce va trece răul. Începură să bată grabnic şi cu putere în poartă. Chelăreasa se prefăcu a ieşi întru întîmpinarea stăpînului ei, şi zise, venind :

— Cristoase Dumnezeule ! Iartă-mă, înălţimea-ta, că nu-mi mai vedeam capul de treburi şi n-am putut veni mai repede !

Ştia ea bine, bătrînica, povestea pe de-a întregul, dar era dintre cele care au obiceiul să spună : „Nu ştiu, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut !“ Tatăl meu o înştiinţase de tot ce avea de făcut, aşa că era bine dăscălită ; unde mai pui că nu era de fel cu nasul de ceară, şi pentru întîmplări ca acestea avea la îndemînă tot ce-i trebuia ! [...] Deschise, pasămite, poarta, buna femeie, şi văzînd că sînt oameni necunoscuţi, rosti cu prefăcătorie :

---

[1] *Sardesco* (sp.) — aşa se numea măgăruşul pitic, asemănător cu cel din Sardinia, de care se foloseau copiii şi femeile în Spania.

— Bată-vă să vă bată ! Şi eu care credeam că e stăpînul ! Că nu mi-a mai rămas pic de sînge în vine, de tare ce m-am grăbit ! Ei, ce poruncesc domnii ? Doriţi ceva, măriile-voastre ?

Cavalerul răspunse :

— Femeia lui Dumnezeu, dă-ne un locşor unde să se poată odihni un pic cucoana asta, că au apucat-o pe drum nişte straşnice dureri de burtă.

Chelăreasa, arătîndu-se mîhnită, zise :

— A naibii durere ! Ce-o fi căutat la o cucoană cu asemenea obraji ca bujorii ? Intraţi, într-un ceas bun, şi fiţi ca la dumneavoastră acasă.

Maică-mea, la toate astea, nu scotea o vorbă, ci doar cît se văieta de dureri. Chelăreasa, făcîndu-le toate politeţurile care-i stăteau în putinţă, le dădu casa pe mînă, găzduindu-i într-o cămară scundă, unde, pe un pat, pe care se citeau armăriile tatălui meu, îşi ţinea, puse vraf, nişte saltele. Pe loc le desfăcu şi, cînd fură întinse, scoase numaidecît dintr-un cufăr cearşafuri subţiri şi curate, plapumă şi perne de puf, cu care îi aşternu mamei să se odihnească.

De mult ar fi putut fi patul făcut, podeaua spălată, totul parfumat, cu răşini arzînd prin colţuri şi căţui fumegînde, cu prînzul gata pregătit şi cu multe alte lucruri orînduite cum nu se poate mai bine, ca pentru praznic ; dar nimic din toate acestea : ba, încă, nici măcar chelăreasa nu se aţinuse prin dreptul porţii, şi nici nezăvorîtă n-o lăsase. Dimpotrivă, aşteptase să fie chemată, ca nu cumva venind ea singură, de la sine, grija ei să dea naştere la bănuieli, de unde s-ar fi putut cu uşurinţă vădi înşelătoria, că înşelătorie a fost cea din ziua de care vorbim.

Maică-mea, chinuită de durerile ei, se despuie şi se întinse în pat, cerînd mereu cîrpe calde, pe care, cînd îi erau aduse, făcea ca şi cum şi le-ar fi pus pe pîntece, dar le întindea ceva mai jos de genunchi şi chiar întrucîtva

mai departe de trup, pentru că o supăra căldura lor şi se temea să nu-i pricinuiască vreo ieşire-afară, care să-i slăbească stomacul.

Cu asta o mai lăsară durerile, se simţi mult uşurată şi se prefăcu doborîtă de somn, cerînd să fie lăsată să doarmă ca să se odihnească puţin. Bietul cavaler, care nu dorea decît binele ei, se bucură de asta şi o lăsă în pat, singură, încuind numaidecît încăperea cu zăvorul pe dinafară ; se duse să mai ia puţin aer prin grădină, poruncind tuturor tăcere : nu care cumva să deschidă cineva uşa sau să facă zgomot ; şi o lăsă pe buna noastră gazdă drept paznică, spunîndu-i să-l cheme de îndată ce mama avea să se deştepte.

Tatăl meu nu dormea, ci cu multă luare-aminte stătea să le asculte pe toate, trăgînd cum putea şi el cu ochiul pe gaura cheii de la uşa unei tainiţe unde se ascunsese. Şi în liniştea cea mai desăvîrşită, fiind chelăreasa-gazdă înştiinţată să stea cu toată grija de pază, ca să le dea de veste printr-un anume semnal secret cînd avea să se întoarcă bătrînul cavaler, deschise portiţa de la tainiţa lui ca s-o vadă pe señora şi să-i poată vorbi. În clipa aceea încetară durerile prefăcute şi se dădură pe faţă cele adevărate. Cu asta se îndeletniciră două ceasuri bune, că nici în doi ani nu s-ar putea povesti tot ce s-a petrecut în timpul acesta.

Se încinsese zăduf mare, căci se apropia miezul zilei, silindu-l pe cavaler să intre în casă şi să-şi facă siesta. Din pricina asta şi din dorinţa de a afla cum îi mai mergea bolnavei lui, şi dacă trebuiau să rămînă acolo ori puteau pleca mai departe, cavalerul se întoarse şi dădu să intre la ea. Pe loc fură vestiţi cei doi, şi tatăl meu, cu mare durere în suflet, se închise din nou acolo unde pîndise la început.

Ea, cînd îi intră în odaie bătrînul ibovnic, se prefăcu a dormi, arătîndu-se deşteptată de zgomot. Şi numaidecît făcu o mutră plictisită, spunînd :

— Oh, doamne, doamne! De ce-ai deschis aşa de repede, fără să mă laşi să-mi odihnesc un pic oasele?

Iar blajinul şi răbdătorul cavaler îi răspunse:

— Îmi pare rău, fetiţo, crede-mă, să n-am parte de ochii tăi frumoşi, zău că-mi pare rău că te-am trezit, dar ai dormit mai bine de două ore!

— Aş, nici jumătate! răspunse maică-mea. Că parcă adineauri dădui ochii în gene, şi zău că în viaţa mea n-am avut odihnă mai dulce!

Nu minţea doamna, fiindcă-l înşela spunîndu-i adevărul adevărat; aşa că, arătînd ea la înfăţişare foarte voioasă, lăudă mult leacul prin care, cum spunea ea, fusese readusă la viaţă. Domnul şi stăpînul ei se bucură de însănătoşire, şi hotărîră, după voia amîndorura, să întindă pe locul acela praznicul şi să dea acolo capăt fericit zilei, căci grădina era nu mai puţin desfătătoare decît aceea spre care se îndreptau. Şi cum cealaltă nu era departe, trimiseră după merindea şi după celelalte lucruri de trebuinţă, ce se aflau acolo.

Pînă să se facă toate acestea, avu tatăl meu timpul să iasă furiş pe altă uşă şi să se întoarcă la Sevilla, unde ceasurile i se părură mii de ani, clipele veacuri lungi, şi tot timpul cît fu lipsit de noua lui dragoste, iad cu neputinţă de îndurat.

Şi cînd începu soarele să scapete, să fi fost pe la ceasurile cinci după-amiază, sări pe cal şi veni la conacul lui, aşa cum ar fi făcut în oricare altă zi. Găsindu-i la conac pe domnii aceia, se arătă la fel de bucuros să-i vadă, pe cît de îndurerat de întîmplarea nefericită care-i silise să rămînă în casa lui, căci nu aşteptară mult pînă să-i povestească toate cele petrecute. Plin de curtenie, într-o vorbire sonoră şi nu prea limpede, făcu mii de înţelepte şi prefăcute complimente. Dinspre partea lor, nu-i rămaseră datori nici cei doi. Legară strînsă prietenie, dînd, faţă de

toată lumea, multe semne de ea toţi trei, şi reînnoind-o cei doi, în taină, cu şi mai mare înfocare.

[. . . . .]

Vorbiră ei cît vorbiră şi, din vorbă în vorbă, ajunseră să joace cărţi. Începură o partidă în trei. Cîştigă mama, pentru că tata se lăsa bătut, şi cînd se aşternu întunericul nopţii se ridicară de la joc şi ieşiră în grădină să se bucure de răcoare. În vremea asta fură întinse mesele. Cinară cînd li se servi cina şi, punîndu-şi slujitorii să împodobească cu ramuri şi rămurele verzi o barcă uşoară, cînd ajunseră la malul apei se suiră în barcă, unde, din alte bărci ce cutreierau rîul, le ajunseră în ureche valuri de armonie, tot soiul de muzici laolaltă, lucru foarte obişnuit în asemenea loc şi la un ceas ca acela.

Aşa ajunseră în oraş, şi se duse fiecare acasă la el, în patul lui ; şi să nu fie cu bănat celor cu gînduri bune dacă maică-mea, ca o a doua Melisendra [1], dormi cu soţul ei :

„Cu trupul la Sansuena-n închisoare
şi cu robita inimă-n Paris.“ [2]

Aşa de fierbinte prietenie şi-arătară unii altora din ziua aceea, şi cu atîta iscusită înţelepciune o duseră mai departe — printre multele piedici care i-ar fi putut face să şi-o piardă — cîtă se poate aştepta din partea unui levantin viclean vopsit în culori genoveze, care ştie să soldeze totul cu pierderi cît mai puţine, ca într-un bilanţ, frîngînd pîinea cu mîna sau tăind-o cu cuţitul, şi din partea unei femei înzestrate cu darurile de care am vorbit, andaluză prin naştere, crescută la şcoala bunicii şi

[1] Soţia lui Periandre, tiran al Corintului (sec. al VI-lea î.e.n) ; se zice că acesta ar fi murit într-un acces de gelozie.

[2] Romanţa lui Don Gaiferos din *Romancero General.*

trecută prin universitatea locurilor de întîlnire dinlăuntrul Catedralei [1], femeie care, dacă avusese în tinerețe vicii din care nu rămăsese cu nimic pus deoparte sau barem cu ceva pus pe ea, ajunsese, în ziua cînd nu mai putu răbda tovărăşia cavalerului, să fi putut pune la ciorap, cum mi-a jurat pe urmă, mai bine de trei mii de ducați numai în giuvaeruri de aur şi de argint, fără să mai intre în socoteală mobila casei şi îmbrăcămintea.

Dar timpul zboară, şi toate cu el dimpreună. În fiecare dimineață cînd se crapă de ziuă, zorile aruncă lumina asupra altor lucruri, noi, şi orice-am încerca nu putem face să nu ni se scadă din viață fiece clipă trăită, trezindu-ne cu fiecare zori de zi mai bătrîni şi mai apropiați de moarte. Era blajinul cavaler — cum am mai spus — om bătrîn şi obosit, iar mama mea, tînără, frumoasă şi cam pipărată. Prilejul îi stîrnea poftele pînă într-atîta, încît desfrîul îi săpă groapa. Începu să-l ia cu rău de la stomac, trecu prin dureri de cap şi prin nişte drăgălaşe de fierbințeli după care, la puțină vreme, pierdu cu totul pofta de mîncare. Îl mistui din ce în ce mai mult desfrîul, şi pînă în cele din urmă muri fără ca cea despre care el jurase întotdeauna că era viața lui, să-i poată reda viața; minciună sfruntată, pentru că pe el îl îngropară şi ea rămase vie.

Erau în casă o mulțime de rude, dar nici unii nu erau mai rude între ei decît ne erau rude nouă, mamei şi mie. Cei mai mulți erau ca dijma bucatelor pe o moşie: fiecare venea din alt ogor şi toți stăteam într-o pîine, fiindcă seniorul cel bun, ierte-l Dumnezeu, de puține se bucurase în viața asta. Cînd ajunse să-l părăsească puterile, ei pe de o parte, maică-mea pe de alta, cu toate că sufletul nu i se stinsese încă în trup, îl lăsară pînă şi fără cearşafuri

---

[1] Aluzie la capela *Nuestra Señora de la Antigua*, aflată în interiorul catedralei din Sevilla şi devenită loc de întîlniri galante.

pe pat, că nici la asediul Anversului, de frica încercuirii, nu s-a jefuit totul aşa de repede.[1]

Şi cum mama smîntînea chişleagul, pusese deoparte untul, căci ea ţinea cheile casei, şi cu timpul ajunsese să-şi vîre mîna acolo unde-i dădea ghes inima, fiindcă, oricît de însemnate treburi ar fi avut el, la toate le avea ea rostul şi peste toate era stăpînă. Mai ales că, văzîndu-se în primejdie, i se păru mai cu cap să dea asalt nebun averii decît să ajungă să întindă pe urmă mîna după milostenie.

Şi cu atîta zel făcură la fel toţi cei din casă, încît aproape că nu mai aveau nici cu ce să-l înmormînteze. Trecură cîteva zile, nici măcar prea multe, şi începură tot soiul de încercări din partea rudelor lui, ca să scoată la iveală averea furată. Bătură în cuie înştiinţări prin biserici şi pe uşorii porţilor de la case ; dar prin asta nu se aleseră cu nimic mai mult, că rar s-a văzut hoţ care să întoarcă de bunăvoie ce-a furat. Maică-mea avea o scuză, că bietul răposat, aibă parte de viaţa de veci, îi spunea, ori de cîte ori îşi număra banii, îşi răscolea cuferele şi registrele, sau aducea ceva în casă : „Asta-i pentru tine şi al tău să fie, doamna mea !" Aşa că, după cîte-i spuseră ei avocaţii şi preoţii, cu asta putea avea cugetul împăcat. Cu atît mai mult cu cît era numai ceea ce i se datora ; pentru că, oricît de ruşinos le-ar fi cîştigat pe toate, de primit le primise fără de nici o ruşine.

[. . .]

Dar mă întorc de unde-am rămas, căci mă aşteaptă mama, văduvită de primul ei stăpîn, iubită şi răsfăţată înduioşător de al doilea. Pînă una-alta, eu împlinisem trei ani şi mergeam pe patru, iar prin calculele ştiinţei

---

[1] În anul 1585, bogatul oraş flamand Anvers (Antwerpen) a fost prădat, după o îndelungată blocadă, armatelor ducelui de Alba, comandate de principele de Parma, care a ordonat trecerea populaţiei prin fier şi foc.

feminine şi după toate regulile ei, avui doi taţi. Fiindcă se pricepu maică-mea să mă facă fiu al amîndorura şi ajunse să înfăptuiască ceea ce e cu neputinţă. Parcă văd şi acum înaintea ochilor cum a izbutit, căci i-a îndrăgit deopotrivă pe amîndoi domnii, lăsîndu-i mulţumiţi de serviciile ei. Amîndoi mă recunoscură drept fiu al lor ; şi unul şi altul mă numeau aşa. Cînd era singură cu cavalerul, îi spunea că semăn cu el ca două picături de apă şi că atîta asemănare nu se mai văzuse pe lume. Cînd vorbea cu tatăl meu, zicea că eu eram cap tăiat el, şi că se mira şi ea cum de nu se dăduse pe faţă înşelătoria şi n-o descoperise cavalerul, de vreme ce sărea în ochi într-aşa măsură încît pînă şi un orb ar fi văzut asemănarea, doar trecîndu-ne mîinile peste feţe ; dar de orbi ce fuseseră — ca toţi ce-i ce-o iubiseră — şi de încrezători cît se arătaseră a fi amîndoi, nu ajunsese nici unul să-şi dea seama de asta şi nici să cadă măcar la vreo bănuială. Aşa că fiecare în parte credea că-i eram fiu, şi amîndoi mă răsfăţau. Toată deosebirea, cît timp trăi bătrînul cel blajin, a fost că el făcea asta pe faţă, iar străinul în taină, cu toate că era tatăl cel adevărat. Căci maică-mea mi-a adeverit-o mai tîrziu, povestindu-mi pe larg toate acestea. Aşa că, mărturisesc, nu mi se pare că m-ar păgubi cei care ar vroi să mă calomnieze. Din gura ei am auzit-o, şi cum o ştiu aşa o vînd : că nu s-ar putea încumeta nimeni să spună care din cei doi mă zămislise, ori dacă sînt cumva al vreunui terţ. Să mă ierte, de tot ce-am înşirat aici, cea care mi-a dat naştere, dar nimănui nu-i stă bine minciuna, şi cu atît mai puţin celui care scrie şi, pe lîngă asta, nici nu-s domnic să aud spunîndu-mi-se că susţin aiureli. Dar femeia care la doi deodată le spune că-i iubeşte, pe amîndoi îi înşală, şi nu poţi avea încredere în spusele ei. Asta, cînd e vorba de cele nemăritate, fiindcă regula nevestelor e alta ! Lor le place să creadă şi să susţină că doi în-

seamnă doar unul, iar unul, nici unul ; şi trei, nimic altceva decît o ştrengărie. Pentru că nemaipunîndu-l la socoteală pe soţ (căci într-adevăr soţul nici nu mai intră în socoteală) el, singur, este nici unul, iar el dimpreună cu celălalt fac unul singur, şi dimpreună cu el alţi doi, care fac în total trei, sînt egali cu doi ai femeii nemăritate ; aşa că, după dreptatea ei, povestea se ţine pe picioare. Dar fie cum o fi, şi să rămînă la urma urmei levantinul tatăl meu ; că de vreme ce aşa au spus părinţii mei şi fiecare în parte a întărit spusele celuilalt, n-are nici un rost să mă înscriu eu, parte civilă, cu ceva. Al lui mă socotesc, şi ca el mă numesc, pentru că din toată acea legătură ascunsă eu m-am ales fiu legitim prin taina sfintei căsătorii celebrate între ei, şi-mi stă cu mult mai bine aşa decît să spună vreun oarecine că sînt fecior de lele şi copil al nimănui.

Tatăl meu ne iubi cu foc, cum o pot spune faptele sale, de vreme ce de dragul nostru călcă în picioare veneraţia păstrată ideii de „ce-are să zică lumea", opinia obştii, vocea poporului : că lumea nu-i mai dădea mamei alt nume decît „comandoriţa", şi ea răspundea la acest nume de parcă i-ar fi fost lipit pe frunte. Fără să bage de seamă asta şi fără să se uite la atîtea altele, pe care nu dădea o ceapă degerată, se însură cu ea şi-i deveni soţ. Vreau să ştii însă că n-a făcut-o chiar aşa, de florile mărului. Că fiecare şi le ştie pe ale sale, şi mai bine ştie înţeleptul ce-i în casa lui decît nerodul ce-i în casa altuia.

În tot răstimpul ăsta, cu toate că la ţară avea conacul ca să se poată recrea, doar spre pierzanie i-a fost lui casa aceea : puţinul folos, multul ponos şi şi mai marele îndemn la risipă, risipă atît de puteri cît şi de bani daţi pe praznice, de aici i-au venit. Ferme de astea ar trebui să aibă doar cei care mai au şi altele, bine orînduite şi gospodărite, pe care să cadă tot greul cheltuielilor ; pen-

tru că celor mai mulţi, dacă nu-s oameni foarte înstăriţi, asemenea recreaţii le sînt viermii care le mănîncă pînă şi inima, cariul care-i preface în cenuşă, şi cucuta în vas scump de chihlimbar. Conacul pe de o parte, procesele, dragostea mamei şi alte cheltuieli ce se mai adăugară, pe de altă parte, îi subţiaseră tatei cu totul avutul, ducîndu-l în pragul falimentului, care-i intrase acum în obicei.

Maică-mea era strîngătoare şi nu risipise niciodată. Cu ceea ce apucase să cîştige în tinereţe şi cu ceea ce mai agonisi cît trăi cavalerul ei, ca şi prin moartea acestuia, ajunse să adune ca la vreo zece mii de ducaţi, din care-şi făcu o zestre bunicică. Cu banii ăştia — merinde proaspătă — îşi mai veni un pic în fire tata, întocmai ca o feştilă pe care, turnîndu-i în opaiţ untdelemn, o faci să dea iar lumină : începu să cheltuiască, ţinu cai şi trăsură, cal de călărie, şi nu atîta pentru plăcerea pe care i-o făceau toate astea mamei, cît ca să ia ochii lumii şi să nu-l simtă ajuns la fundul sacului. Se gospodări cît putu mai prost. Cîştigurile nu cumpăneau cheltuielile. Fiind el unul la cîştig şi noi mulţi la cheltuit, mai adăugîndu-se la asta şi dobînda vremii care trece nebăgată în seamă, anii de scumpete şi puţinele sau slabele afaceri, bunul dobîndit nu-i de mirare că se risipeşte, iar răul nu piere decît o dată cu cel care-l stăpîneşte. Îl doborî şi, pe cîte socotesc, îl mistui păcatul pe tata, pentru că nu mai ieşi niciodată la capăt, şi-n cinci zile pieri de-o boală năprasnică.

Cum rămăsesem copil fără multă minte, nu-mi dădui seama ce pierdeam, cu toate că trecusem de doisprezece ani. Şi habar neavînd că sărăcisem, casa ne era, ca şi înainte, plină de mobile, din care avurăm ce vinde ca să putem mînca cîtăva vreme. Aici e norocul celor care-au fost bogaţi, căci dintotdeauna a preţuit mai mult ce le-a prisosit lor decît ce-au avut din capul locului săracii, şi

în orice vreme le rămîn urme care arată ce-au fost altădată, ca ruinele Romei.

Pe mama, moartea tatei o lovi greu, pentru că-şi pierduse un soţ bun şi onorat. Se pomeni deodată fără el şi fără avere, la o vîrstă la care nu mai era chip să umble prin lume şi să se folosească de farmecele ei, nici să reînceapă a trăi pe socoteala frumuseţii ei. Căci, cu toate că nu-i era cu totul ruinată, i-o cam măcinaseră anii. Şi nu-i prea venea la îndemînă, după ce-o ceruseră atîţia şi de atîtea ori, să vadă că nu mai era la fel de căutată ca atunci, şi încă de un om care să n-o poată ţine pe picior mare ; că de-ar fi fost să nu fie bogat, nici ea nu i-ar fi primit curtea, şi nici eu nu i-aş fi îngăduit-o.

Dar pînă şi într-asta fusei fără de noroc, pentru că renta pe care o avusesem pînă atunci ajunse la fundul sacului tocmai cînd aveam mai mare nevoie de ea. N-am spus bine „ajunse la fundul sacului", căci ar mai fi putut fi încă de folos ceea ce-i folosise în ziua cînd îşi pusese fuste lungi, cu aproape patruzeci de ani în urmă adică. Am cunoscut de atunci încoace domnişorici chiar şi mai vîrstnice, şi nici pe departe la fel de drăgălaşe, care-şi ziceau fetiţe şi spuneau că ieri doar au ieşit din faşă. Dar, cu toate că anii nu se vedeau prea rău pe faţa mamei, ea, cum am mai spus, n-ar fi vrut să treacă de la moară la rîşniţă, şi mai curînd s-ar fi lăsat să moară de foame decît să coboare cu o treaptă mai jos, sau să vadă ştirbindu-i-se măcar cu o carată preţul nestemat.

Iată-mă deci fără nici unul din cei doi taţi ai mei, cu averea păpată şi, ceea ce e mai rău decît orice, plin de ifose de nobleţe şi fără un om de nădejde în casă, care s-o poată susţine.

[. .]

Şi maică-mea a îmbrobodit doi, dar bunică-mea îmbrobodise două duzini de bărbaţi. Ca pe mînji — vorbeşte gura lumii — ca pe mînji îi punea să mănînce dintr-o

iesle, şi să doarmă într-un acelaşi staul, fără să se încurce unul de celălalt şi nici să le trebuiască ochelari de cai. Cu fiica ei încurcă o sută de familii, jurîndu-i fiecărui tată că a lui era, şi drept e că la toţi le semăna : cutăruia la ochi, cutărui altuia la gură şi în alte părţi ale trupului [...] fără să lipsească şi vreunul căruia să-i semene la felul de-a scuipa. În ce era ea meşteră şi n-o întrecea nimeni : de fiecare dată cînd era de faţă cel în cauză, îşi striga copila cu numele lui, iar dacă erau doi sau mai mulţi deodată îi spunea numai pe numele de botez. O chema de fapt Marcela, cu un *don* adăugat pe deasupra ca o pudră, pentru că mai greu s-ar găsi femeie de seamă fără particula *don*, decît casă fără odăi, moară fără roată sau trup fără umbră. Numele de familie îi erau şi ele mamei care cum se întîmpla, după voie, şi dau în scris că bunică-mea şi-a dat toate străduinţele ca să i le sprijine cît a putut mai bine, făcîndu-i rost de mai multe titluri de nobleţe şi blazoane decît ar putea da un rege ; iar de-ar fi să le înşir, ar fi un pomelnic întreg. Spre Guzmáni părea că bate totuşi mai mult, şi-i destăinui în taină mamei mele că, după părerea ei şi pe cît îi şoptea conştiinţa, pe care n-ar fi vrut să şi-o mai încarce, avea toate motivele să creadă, din unele semne ocolite, că fata era a unui cavaler, rudă foarte apropiată a ducilor de Medina-Sidonia.

Multe ar fi putut povesti bunică-mea, şi avu ce să risipească pînă în ziua morţii. Nici nu era de mirare, de vreme ce înserarea o găsi cînd mamei mele de-abia îi răsărea soarele, şi de vreme ce o avu tot timpul alături de dînsa, aşa că prima cădere a fetei îi aduse mai mult de patru mii de ducaţi, de la un peruvian bogat care zvîrlea banii pe fereastră. [...] Că de-ar fi fost să ni se întîmple şi nouă la fel, răul n-ar fi fost aşa de mare ; sau măcar dacă, în loc să mă fi avut numai pe mine, mi-ar mai fi născut şi o soră, sprijin al mamei mele, to-

iag al bătrîneţelor ei, stîlp al mizeriei noastre, port al naufragiului în care ne aflam; că atunci am fi dat cu tifla sorţii!

Sevilla are tot ce-i trebuie pentru orice soi de cîştig, şi poţi duce acolo orice la vînzare, fiindcă se cumpără, şi sînt negustori pentru orice marfă. E patrie comună, izlaz obştesc, cîmp deschis, glob fără limite, mamă de orfani şi glugă pe capul tuturor păcătoşilor, loc unde totul e numai nevoie şi nimeni nu e nevoiaş; sau dacă nu Sevilla, capitala, care e ca marea ce primeşte toate rîurile şi în care toate îşi varsă apele. Că nu m-aş fi arătat eu mai prost decît alţii! Nu mi-ar fi lipsit distracţiile, slujbele, comisioanele şi alte lucruri onorabile, de-ar fi fost să am alături de mine asemenea odor, sau mai bine zis de-ar fi fost să-l am în pungă. Iar la vreme de nevoie, nu ne-ar fi putut lipsi demîncarea şi băutura, ca la masa regilor. Fiindcă omul care are asemenea marfă de zălogit, sau de vîndut, va găsi întotdeauna cine să i-o cumpere, ori cine să-i dea pe ea toate cele de trebuinţă.

Dar eu am fost nenorocos, aşa cum aţi auzit: am rămas singur, fără copac la umbra căruia să mă adăpostesc, hărţuit de munci, cu sarcini grele şi cu puteri mărunte, cu multe de făcut şi cu puţine pe care să le pot îndeplini. Spuneţi şi dumneavoastră dacă un flăcău ca mine, care începuse abia să-şi ridice creasta cocoşeşte, ar fi putut fi pe drept cuvînt preţuit cît de puţin, chiar avînd însuşirile acestea atît de onorate.

N-am găsit alt mijloc mai bun să-mi încerc norocul ca să ies din mizerie, decît părăsindu-mi mama şi locul de baştină. Aşa şi făcui; iar ca să nu mă mai cunoască nimeni, nu mai vrui să-mi spun pe numele tatei, ci-mi pusei *Guzmán*-ul mamei, şi pe *Alfarache* mi-l luai de la proprietatea unde fusesem zămislit. Şi aşa, plecai să văd lumea, bătîndu-i în lung şi-n lat drumurile, singur pe mîna lui Dumnezeu şi a oamenilor buni în care mă încredeam.

*Cum plecă Guzmán de-acasă într-o vineri seara
și ce i se întîmplă la un han.*

Eram un băiețandru stricat și răsfățat, crescut la Sevilla, de o mamă văduvă, fără frică de pedepsele paterne, îndopat cu șunci fripte, plăcinte și gogoși, și cu supe îndulcite cu miere trandafirie, mai răzgîiat și mai căutat în coarne decît un fecior de negustor din Toledo, sau măcar tot atîta. Mi se urîse cu binele, făcîndu-mi-se de ducă ; mi-era greu totuși să-mi las casa, rudele și prietenii, și toate celelalte, căci dulce este dragostea de locurile în care te-ai născut. Dar cum n-aveam încotro, nu putui să nu plec ; mă îmbărbăta mult dorul de-a vedea lumea, dorința de-a mă duce în Italia ca să-mi cunosc nobilele rubedenii. Plecai cum nu trebuia (pot s-o spun din toată inima), tîrziu și într-un ceas rău ; crezînd că voi afla răsplată îmbelșugată, pierdui și puținul ce-l aveam ; mi se întîmplă întocmai ce-a pățit cîinele care-a lăsat carnea ca să-i prindă umbra.

Cum ieșii pe poartă, nu mă mai putui ține cu firea, și din ochii mei izvorîră două Niluri, udîndu-mi din belșug obrajii, leoarcă de lacrimi ; din pricina asta, dar și pentru faptul că se lăsa înserarea, nu avusei răgaz să văd nici cerul, nici vreun petic din pămîntul pe unde călcam.

Cînd ajunsei la San Lázaro, care e la o aruncătură de piatră de oraș, mă așezai pe scară, pe treptele pe care urcă credincioșii spre acest pios lăcaș de schimnicie. Aci îmi făcui din nou bilanțul vieții mele și cugetai adînc asupra ei ; aveam chef să mă-ntorc, căci nu mă văzuse nimeni plecînd, așa cum plecasem, slab înarmat și cu bani puțini pentru o asemenea lungă călătorie, deși nici pentru una scurtă n-aveam destui. Peste toate aceste nenorociri — pentru că atunci cînd încep, vin întotdeauna

mai multe, ţinîndu-se lanţ unele de altele ca cireşile — mai era şi într-o întunecată noapte a unei vineri în care eu nu cinasem şi nici nu prînzisem ; căci de-ar fi fost zi de dulce, încă la ieşirea din oraş aş fi nimerit după miros, chiar orb din naştere fiind, în vreo plăcintărie unde să-mi cumpăr o plăcintă cu care să-mi înşel foamea şi să-mi alin chinul, şi răul ar fi fost mai mic.

Atunci ajunsei eu să înţeleg cu cît te doare mai mult lipsa unui bun pe care l-ai cunoscut, şi care e deosebirea dintre flămînd şi sătul ; toate chinurile trec mîncînd ; acolo unde lipseşte mîncarea, nu se află bine care să ajungă, nici rău care să nu prisosească, chef care să dureze sau mulţumire care să dăinuie ; toţi se iau la harţă fără să ştie de ce, nimeni n-are nici o vină, dar o pun unii în spinarea altora, toţi fac planuri şi visează cîte-n lună şi-n stele, totul devine atunci politică şi filozofie.

Mă văzui, aşadar, sfîrşit de foame şi fără să am nimic de dus la gură, în afară de apa proaspătă a unui izvor ce se afla în apropiere ; nu ştiam ce să fac, nici la ce poartă să bat ; ceea ce pe de o parte îmi dădea curaj, pe de alta mă înspăimînta ; mă aflam între frică şi speranţă, văzînd prăpastia înaintea nasului şi lupii în spate. Mergeam bîjbîind ; dorii să-mi încredinţez viaţa în mîinile lui Dumnezeu ; intrai în biserică, îmi făcui rugăciunea, scurtă, dar nu ştiu dacă şi evlavioasă ; nu-mi deteră răgaz de mai mult, căci era ora închiderii şi retragerii.

Noaptea îşi închise zăbranicul şi, o dată cu ea, se închise şi închipuirea mea, dar nu şi izvorul lacrimilor şi plînsul ; mă aciuai să dorm pe o bancă de piatră de sub portal, acolo afară ; nu ştiu de ce am făcut asta, poate fiindcă, din fericire, gîndurile negre atrag după ele visele, aşa cum a dat să se-nţeleagă cîndva munteanul din poveste care, ducîndu-se să-şi îngroape nevasta, mergea desculţ şi cu haina pusă de-a-ndoaselea, cu dosul pe faţă. În ţinuturile unde trăia, casele erau risipite, unele din ele chiar foarte depărtate de biserică şi, trecînd pe

la crîşmă văzu că se vinde vin alb ; se prefăcu a se duce să caute altceva şi zise : „Mergeţi dumneavoastră înainte cu răposata, că din cîţiva paşi vă ajung şi eu". Intră apoi în cîrciumă şi, dintr-o duşcă într-alta, se îmbătă şi rămase acolo dormind ; iar cînd cei ce-l întovărăşeau se întoarseră de la înmormîntare, şi aflîndu-l lungit la pămînt, îl strigară, el, trezindu-se, le spuse : „Ceasul rău, ce să-i faci, iertaţi şi dumneavoastră, că, să mă ia dracu, nu cred să fie pe lume lucru care să-ţi facă atîta sete şi somn, ca necazurile !"

La fel şi eu, căci soarele de sîmbătă răsărise de mai bine de două ore cînd începui să-mi dau seama de mine. Nu ştiu de m-aş fi trezit aşa de repede dacă nişte femei, care se duceau, cîntînd şi jucînd, la vreo nuntă, nu m-ar fi deşteptat cu sunetele de tamburină şi cu cîntecele lor. Mă ridicai, înfometat şi somnoros, cu toate că era tîrziu, fără să-mi dau seama unde eram şi părîndu-mi că visez încă ; cînd băgai de seamă că eram treaz, îmi spusei în mine : „Zarurile sînt aruncate, şi cu Dumnezeu înainte !"

Şi mă aşternui hotărît la drum, deşi nu ştiam încotro mă îndrept şi nici nu mă gîndisem la aşa ceva. O luai şi eu pe drumul care mi se păru mai frumos ; ducă unde-o duce ! (........) picioarele mă purtau, şi eu le urmam, bine sau rău, cum o ieşi, fie la munte, fie la oraş. Păţii întocmai ca unul din La Mancha — aşa mi se părea — care se dădea drept medic şi care, neştiind carte, pentru că nu învăţase nimic niciodată, purta la el o grămadă de reţete, jumătate din ele purgative şi cealaltă jumătate siropuri, şi cînd făcea vizită vreunui bolnav, după cum îi plăteau de bine, vîra mîna în sac şi scotea una, spunîndu-şi mai întîi în gînd : „Dea domnul să fie bună !"

Şi aşa, îi dădea reţeta care-i cădea mai întîi sub mînă.

[. . . . .]

În ziua aceea, plictisit că nu mersesem decît două biete leghe (care pentru mine erau cele dintîi umblate într-o

viaţă), mi se păru că şi ajunsesem la antipozi şi că, asemeni faimosului Columb, descoperisem o lume nouă. Ajunsei la o cîrciumă asudat, prăfuit, şchiopătînd, trist şi mai cu seamă hămesit de foame, căci stătusem atîta vreme cu dinţii la stele, că-mi venea leşin de la stomac. Să tot fi fost pe la amiază ; cerui de mîncare şi-mi spuseră că n-aveau decît ouă. Nu era aşa de rău, dac-ar fi fost ouă, căci pezevenghea de hangiţă, fie din pricină că i le clocise căldura, fie că vulpea-i omorîse cloştile, nu mai avea decît pui în găoace şi, ca să nu le piardă de tot, le amestecase cu cele proaspete ; dar cu mine nu făcu aşa, căci cum mi le dete mie, să-i plătească ei Dumnezeu pentru fapta asta !

Mă văzu flăcăoaş cu caş la gură, bucălat şi rumen ; îi părui un nătăflet şi socoti că pentru mine sînt prea bune numai cele clocite. Mă întrebă :

— De unde eşti, cooonaşule ?

Îi răspunsei că din Sevilla ; se apropie şi mai mult de mine şi, plesnindu-mă uşurel cu palma sub bărbie, îmi spuse :

— Şi-ncotro o pornişi, bobocule ? [...]

Îi răspunsei că mă duc la Madrid, şi să-mi dea iute de mîncare. Mă aşeză pe o laviţă şchioapă şi, pe o masă de piatră, îmi puse un ştergar cu care, se vede, curăţaseră hornurile, împreună cu o solniţă făcută dintr-un hîrb de ulcior, o strachină din acelea de adăpat găinile, plină de apă, şi o jumătate de lipie mai neagră decît un anteriu. Pe loc îmi deşertă într-un blid o turtă de ouă, care s-ar fi putut chema mai bine o cataplasmă de ouă : omleta, pîinea, ulciorul, apa, solniţa, sarea, faţa de masă şi hangiţa, toate erau una. Dar cum eram hămesit, cu pîntecele deşert, cu maţele ghiorăind de parcă se mîncau unele pe altele, mă aruncai ca porcul pe ghindă, zvîntînd totul, deşi, la drept vorbind, simţii trosnindu-mi între dinţi oscioarele foarte fragede ale nefericiţilor pui, care mă cam gîdilară la gingii. E foarte adevărat că tru-

fandaua asta mi s-a părut, după gust, că nu era la fel cu celelalte ouă, mîncate de obicei la mama acasă; dar trecui peste asemenea gînduri, de foame şi de oboseală, închipuindu-mi că trecerea în alte ţinuturi era pricina, şi că nu toate ouăle au acelaşi gust şi aceeaşi calitate; şi în starea în care eram, mi se părură chiar un dar al norocului. Atît de adevărat este că foamea e cel mai bun bucătar şi nevoiaşul apucă orice cale o fi! Mi se păru puţin lucru şi trecui repede peste el, mîncînd cu poftă de lup; cu pîinea mă distrai ceva mai mult, mîncînd-o mai pe îndelete, pentru că fiind atît de rea cum era, fui nevoit s-o mestec îndelung, dînd răgaz îmbucăturilor să lunece în stomac una cîte una; o începui dinspre coajă, dar ajunsei repede şi la miez, care rămăsese necopt şi plin de gogoloaie; dar oricum ar fi fost, n-o iertai nici atîtica, nici nu lăsai, din politeţe, vreo fărîmă bietelor furnici, mai dihai decît dacă ar fi fost puţină şi bună.

Mai prinsei puteri în chipul acesta şi, de unde la venire picioarele oboseau purtîndu-mi pîntecul, cu toate că era deşert şi nu cîntărea cine ştie cît, acum, fiind plin şi încărcat, îmi purta el picioarele. Şi astfel îmi urmai drumul mai departe, nu fără să-mi bat capul întrebîndu-mă ce putea fi sunetul acela, ca de castaniete, pe care-l scoseseră jumările în gura mea. Tot sucii şi răsucii gîndul ăsta în minte, încît, pe măsură ce-l urmăream mai cu zel, îmi veneau în cap mii de nenorociri, şi stomacul mi se răzvrătea cu cît trecea vremea, căci nu puteai bănui nimic care să nu-ţi fi întors maţele pe dos, cînd vedeai ouăle atît de prost gătite, uleiul atît de negru încît părea plin de mucuri arse de candelă, plita murdară şi hangiţa urduroasă.

Zbătîndu-mă eu între atîtea gînduri mi se înfăţişă deodată adevărul şi, după ce mai bătui încă o leghe de drum fără să-mi pot scoate din cap gîndul acela, simţii că mi-era cu neputinţă să mă mai ţin. Pentru că îmi veneau, ca unei femei însărcinate, tot soiul de rîgîieli şi

de sughiţuri din stomac spre gură, pînă ce rămăsei fără nimic în burtă. Şi pînă în ziua de astăzi mi se mai pare cîteodată că-i simt pe bieţii puişori piuindu-mi înlăuntru. Şedeam aşa, aşezat pe marginea şanţului de la gardul unei vii, şi-mi plîngeam nenorocul, pocăit de-a binelea de plecarea mea prost pusă la cale, că aşa e întotdeauna cu tinerii care aleargă după plăcerea clipei, fără să se gîndească la neplăcerile viitoare.

CAPITOLUL IV

In care Guzmán de Alfarache spune ce i-a povestit un cărăuş care trecuse pe la hanul de unde plecase el în ziua aceea, şi convorbirea dintre ei.

Stam ruşinat şi dus pe gînduri, întins la pămînt şi sprijinit într-un cot, cînd se întîmplă să treacă pe-acolo un cărăuş care mîna o mulţime de măgari fără de nici o povară, ca să-i încarce cu burdufe de vin la tîrg, la Cazalla de la Sierra. Şi văzîndu-mă el aşa, tinerel, singur, necăjit, cum păream copil de oameni, începu să mă căineze — cum crezui atunci că făcea — şi să-mi plîngă necazul, întrebîndu-mă ce aveam, aşa că-i spuşei ce mi se întîmplase la han.

Dar n-apucai să termin bine ce-aveam de spus că izbucni într-aşa hohote de rîs, încît mi se urcă sîngele la cap de mînie, şi obrazul, care-mi fusese pînă atunci alb ca al unui mort, mi se aprinse de ciudă. Cum nu eram însă în ograda mea, ci mă aflam dezarmat într-o pustie, mă stăpînii, ştiind că n-aş putea cînta cum mi-ar fi placul ; căci mare înţelepciune este să nu dai pe faţă ceea ce n-are leac, şi să faci haz de necaz ; iar cînd nu eşti sigur că ai s-o scoţi la capăt, e mai bine să te opreşti

înainte de a începe. Pentru că şi aşa, cîte capete atîtea păreri, şi mîndria e de sticlă şi se face cioburi. Fiindcă dacă mi-aş fi dat curs mîniei, poate că s-ar fi încumetat să-mi stea împotrivă şi, fără să pot spune că m-aventuram spre vreun cîştig, riscam, şi eram chiar sigur că nu puteam decît pierde. Căci trebuie să te fereşti de a-ţi măsura puterile, şi de trebuie, pînă în cele din urmă, să te măsori cu cineva, apoi măcar măsoară-te cu oameni deopotrivă cu tine ; iar dacă ai de-a face cu mai-marii, cel puţin să nu fie mai prejos de tine şi nici să te poată juca în degetul cel mic, ca să te zdrobească. [...]

Dar oricît m-aş fi stăpînit, nu putui să nu-i arunc, îmboldit de furie :

— Ce-i, frate, mi-ai văzut cumva scufia de osîndit [1] pe creştet ? Ori de ce rîzi ?

El, fără să se poată opri din rîs, părea că, nici mai mult nici mai puţin, are să-l lovească damblaua pe cît de avan hohotea, cu gura larg deschisă, cu capul dat pe spate şi cu mîinile ţinîndu-se de burtă, fără să mai poată sta călare pe măgar, fiind mai-mai să pice la pămînt. De trei sau de patru ori încercă să răspundă şi nu izbuti, căci îl apuca din nou rîsul, care încă îi mai zguduia tot trupul, ca un clocot.

Dumnezeu cu mila şi într-un ceas bun ! După o bună bucată de vreme, cînd se mai potoliră întrucîtva torentele acelea, că nici ale Tagului nu-s mai mari, sughiţînd, cum putu şi el, îmi spuse cam poticnindu-se :

— Flăcăule, nu de întîmplarea ta nefericită rîd, şi nu necazurile tale m-au înveselit ; ci rîd de ceea ce a putut să pată, nu mai departe decît acum două ore, femeia aceea, la han. N-ai întîlnit cumva doi tineri care mergeau împreună, pe cît se pare, soldaţi amîndoi ? [...]

— Doi cu semnele astea — îi răspunsei — rămăseseră la han, dacă mi-aduc aminte bine, cînd am plecat

---

[1] *La coroza* — scufia pe care erau obligaţi să o poarte condamnaţii cît timp erau plimbaţi prin pieţele oraşului într-un auto-de-fé.

eu de-acolo, că tocmai picaseră şi de-abia apucaseră să ceară ceva de mîncare.

— Păi ăştia — zise cărăuşul — sînt cei care te-au răzbunat, şi de renghiul pe care i l-au jucat hangiţei mă prăpădeam eu de rîs adineaori. Dacă ai cumva aceeaşi ţintă ca mine, apoi urcă-te pe unul din măgarii ăştia, că am să-ţi spun pe drum despre ce e vorba. [...]

Eu îi mulţumii, după cum se cuvenea, spunîndu-i cuvinte care mi se părură destulă plată pentru el, pentru că la fapte bune răsplată sînt vorbele bune, cînd n-ai altă monedă şi eşti un datornic nevoiaş.

Şi cu asta, oricît de prost călăreţ eram, cavaler de-al lui Papuc, şaua aceea mi se păru dusă pe umeri, ca o lectică, sau mai curînd mă socoteam urcat într-o caretă trasă de patru cai înaintaşi ; pentru că ajutorul la vreme de nevoie, cît o fi el de puţin, mult ajută, şi un fleac de nimic ţine loc de oricîte. E ca o pietricică aruncată în apă limpede, care face multe cercuri, din ce în ce mai mari, şi e cu atît mai de preţ cu cît vine mai la timp, cu toate că totdeauna vine cînd trebuie, şi nu întîrzie dacă vine. Parcă mi se deschisese cerul. Mi se părea că arată la faţă ca medicul mult dorit de către bolnav. Spun *mult dorit* pentru că, aşa cum vei fi auzit spunîndu-se, cititorule, un medic are trei feţe : de om, cînd îl vedem şi n-avem nevoie de el ; de înger, cînd ne crapă măseaua după ajutorul lui ; şi de diavol, cînd ajung în acelaşi timp la capătul puterilor şi boala care te-a mistuit, şi punga cu care l-ai plătit, iar el, din interes, îi tot dă înainte cu vizitele, aşa cum i s-a întîmplat unui cavaler din Madrid, care, chemînd un doctor pentru anume boală, îi da cîte un scud de fiecare vizită. De la durere îşi putu lua rămas bun, dar de la doctor nu. Văzînd cavalerul că se însănătoşise şi doctorul nu mai contenea să-l viziteze, se sculă într-o dimineaţă din pat şi se duse la biserică, iar cînd medicul veni şi nu-l află acasă, întrebă unde se dusese. Nu lipsi un servitor tîmpit — că din păcate

sînt întotdeauna mai mulţi decît trebuie, iar cînd e vorba să-ţi fie de vreun folos nu-i nici unul — care-i spuse unde era bolnavul dus să asculte liturghia. Domnul doctor, îmboldindu-şi cît putu catîrul, ajunse acolo şi, umblînd să-l caute, îl găsi şi-i spuse :

— Cum de-ai făcut dumneata asemenea excese : să ieşi din casă fără învoirea mea ! ?

Cavalerul, care pricepu ce căuta, ştiind că nu mai avea nevoie de el, vîrî mîna în pungă şi, scoţînd un scud, zise :

— Ia-l, domnule doctor, că, pe cinstea mea de cavaler, cu dumneata nu-mi merge să invoc sfinţenia locului acestuia.

Vedeţi pînă unde merge lăcomia unui medic lipsit de conştiinţă şi pînă unde tăria unei inimi nobile de hidalgo !

Eu îmi luai măgarul şi, făcîndu-mi vînt, îi sării în spinare. O luarăm la drum şi nu merserăm mult că, numaidecît, la o sută de paşi de-acolo, în acelaşi şanţ, dădurăm peste doi clerici care stăteau, aşteptînd să-i ia cineva călare pînă la Cazalla. Erau de-acolo şi veniseră la Sevilla cu anumite daraveri la judecătorie. După ţinută şi chip se vedea că duc o viaţă sfîntă, în sărăcie. Erau citiţi şi vorbeau frumos, unul în vîrstă ca la treizeci şi şase de ani, celălalt de mai bine de cincizeci. Îl opriră pe cărăuş, se înţeleseră cu el şi, făcînd ca şi mine, se aburcară pe tarniţele catîrilor, şi ne urmarăm drumul.

Aşa de tare îl stăpînea însă pofta de rîs pe bietul om, că de-abia îşi putea spune mai departe povestea, izbucnind în hohote de la o vorbă la alta [. . . . .], rîzînd de trei ori mai mult decît vorbea.

Întîrzierea asta era pentru mine un chin, căci cine doreşte să afle un lucru ar dori să se încalece cuvintele unele peste altele ca să iasă toate deodată, cît mai repede, din gura celuilalt. Mare chef mi se făcuse să ştiu ce se întîmplase, şi mare poftă aveam să aud. Ardeam de nerăbdare

să-l ascult. De la atîtea pregătiri, mă aşteptam la cine ştie ce lucru mare. Bănuii că mistuise hanul un foc căzut din ceruri, arzîndu-l cu tot ce era într-însul, sau că tinerii îi dăduseră foc, prăjind-o de vie şi pe hangiţă, sau că măcar, pînă una-alta, o atîrnaseră cu capul în jos de ramura vreunui măslin, trăgîndu-i o mie de bice şi lăsînd-o mai mult moartă decît vie ; pentru că hohotele acelea de rîs nu făgăduiau mai puţin, cu toate că, de-aş fi avut eu scaun la cap, n-ar fi trebuit să mă aştept ori să presupun că poate ieşi ceva ca lumea din gura cuiva care rîde cu atîta nestăpînire. Fiindcă pînă şi rîsul cumpătat e într-un fel semn de uşurătate ; rîsul cu poftă, semn de neînţelepciune, de minte puţină şi de vanitate ; iar rîsul destrăbălat este acela al nebunilor care nu mai au pic de judecată, nici atunci cînd i-ar îndreptăţi prilejul.

Aşa a vrut Dumnezeu, şi n-ai ce-i face, ca munţii să nască un şoarece [1]. Ne spuse pînă în cele din urmă, cu o mie de nazuri şi de poticneli că, oprindu-se la han să bea puţintel vin în aşteptarea unui tovarăş al său, care rămăsese în urmă, văzuse cum hangiţa răsturnase într-o strachină o turtă de şase ouă, din care trei clocite pe de-a-ntregul, iar celelalte nu chiar de tot stricate, şi li le pusese dinainte celor doi tineri, şi cum, începînd ei să şi-o împartă între ei, li se păruse că lucrul nu era chiar atît de lesnicios, fiindcă turta se împotrivea, bucăţile luîndu-se unele după celelalte. Deschiseră mai bine ochii să vadă care putea fi pricina, pentru că nu li se păru a bună. Nu avură mult de aşteptat pînă să descopere adevărul, pentru că omleta era cu dealuri şi văi, şi de n-ar fi fost să mă mai aflu şi eu pe lume, pe nimeni altul nu l-ar fi putut înşela vederea ei. Dar eu, ca un copil ce eram, trebuie să fi luat prea puţin aminte la asta. Ei, care erau mai

---

[1] Aluzie la cunoscutul vers al lui Horaţiu „*Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus*" (*Arta poetică*, p. 139. — Se opintesc munţii şi se naşte un şoarece ridicol (lat.).

iscoditori ori mai isprăviţi la minte, o puricară în aşa fel încît aflară într-însa trei gogoloaie, ca trei căpşoare de pui, încă neînchegate, şi cum puii erau ceva mai tărişori, nu mai încăpea nici o îndoială ; şi luînd ei unul dintre gogoloaie între degete începură să-l desfacă, aşa că pasărea, chiar moartă, vorbi pe limba ei păsărească, şi chiar pliscul ei spuse pe de-a întregul al cui era. Cei doi acoperiră deci strachina cu altă strachină, şi începură să-şi vorbească la ureche.

Ceea ce-şi spuseră, n-am mai auzit, cu toate că numaidecît pe urmă s-a văzut. Fiindcă unul din ei zise pe dată :

— Ei, găzdoaie, mai ai şi altceva să ne dai ?

Ei îi vînduse cineva chiar în faţa lor, nu de mult, un peşte. Îl pusese jos, ca să-l cureţe, aşa că le răspunse :

— Vă dau din ăsta, dacă vreţi, vreo două felii, că altceva n-am.

— Măicuţă — îi ziseră ei — două felii să ni le frigi pe loc, pentru că vrem să plecăm, iar dacă n-ai nimic împotrivă, socoteşte cît cîştig vrei la tot peştele, şi avem să-l luăm întreg să-l ducem acasă.

Ea zise că, aşa tăiat, fiecare felie de ton trebuia să-i aducă în pungă un real, nici un gologan mai puţin. Ei o ţineau morţiş că nu, că ajungea un real drept cîştig la tot peştele. Căzură la învoială să-l dea cu doi reali. Pentru că răul platnic nici nu socoteşte marfa care i se dă şi nici n-are rezerve cînd i se încredinţează ceva.

Ei nu-i prea venea să-l dea, cu toate că dorinţa de-a cîştiga patru reali, la doi cît plătise, doar pentru că îi lipsiseră o clipă din pungă, o ademenea. Îl tăie felii şi le prăji două din ele, pe care le mîncară ; puseră ceea ce rămase într-un şervet de masă şi, după ce fură sătui, nemulţumiţi, în loc să ceară socoteala ca să facă plata, făcură plata fără nici o socoteală ; pentru că unul din tineri, luînd strachina cu turta de ouă în mîna dreaptă, se duse drept unde stătea baba bucăţelind un burdahan de oaie moartă, şi cu grozavă putere i-o trînti în obraz, frecînd-o cu ea

pe amîndoi ochii şi lăsîndu-i-i îndureraţi şi orbiţi, în aşa fel încît striga ca o nebună, fără să mai îndrăznească a-i deschide. Iar celălalt tovarăş, făcînd ca şi cum ar fi pedepsit-o pentru felul cum se purtase, îi presără pe faţă un pumn de cenuşă fierbinte. Pe urmă ieşiră amîndoi pe poartă, spunînd :

— Hoţoaică bătrînă, aşa sînt plătiţi înşelătorii !

Ea rămase, ştirbă cum era, cu gura pungită, cu ochii înfundaţi, zburlită şi spurcată din cap pînă-n picioare, ca tăvălită prin făină, aşa cum se tăvălesc barbunii înainte de a-i frige, şi cu o atît de hazlie mutră, înciudată şi sălbăticită de mînie, încît cărăuşul nu se mai putea ţine de rîs de cîte ori îşi amintea de dînsa. Cu asta îşi sfîrşi povestea, spunînd că avea de ce rîde de-aci înainte cîte zile i-o fi dat să trăiască pînă la capătul vieţii lui.

— Iar eu am de ce plînge — îi răspunsei — o viaţă întreagă, că n-am fost bun de nimica şi am aşteptat să-mi vină răzbunarea prin mîna altuia. Dar fac jurămînt pe tot ce vrei că, dacă am zile, are să mi-o plătească ea, în aşa chip încît să pomenească o viaţă întreagă ouăle şi pe copilul care le-a mîncat.

Cei doi clerici se îngroziră de ce auziseră şi mă ţinură de rău pentru ceea ce spusesem, şi anume că-mi era necaz că nu înfăptuisem o faptă aşa de urîtă. Erau împotriva mea amîndoi, şi cel mai bătrîn dintre ei zise :

— Sîngele tînăr îţi dă ghes să spui ceea ce nobleţea dumitale va mărturisi curînd că e rău, şi trag nădejdea că Dumnezeu va rodi în sufletul dumitale în aşa chip încît să te căieşti pentru ce-ai spus acuma şi să te porţi mai bine în viitor. [...]

Vorbele lui cu cap şi învăţătura pe care ne-o dădea ne ţinură de urît pînă la Cantillana, unde ajunserăm aproape de asfinţit, eu cu mare poftă de mîncare şi tovarăşul meu aşteptîndu-şi cina. Dar cina nu veni de fel. Clericii dormiră în altă parte, ducîndu-se acasă la un prieten de-al lor, iar noi traserăm la han.

Despre ceea ce i se întîmplă lui Guzmán de Alfarache la Cantillana, cu un hangiu.

Cum îi lăsarăm pe tovarăşii noştri de drum, mi-l întrebai pe al meu :

— Încotro apucăm ?

El îmi răspunse :

— Am un cunoscut hangiu, ţine casă mare şi e larg de mînă.

Şi mă duse la crîşma celui mai mare pungaş din tot ţinutul, unde nu se aflau de nici unele ca să mai pui pe limbă şi să-ţi treci timpul şi, cum s-ar zice, trecusem de la moară la rîşniţă şi dădurăm de Scylla fugind de Carybda [1].

Avea hangiul nostru pentru treburile casei un măgar de nădejde şi o iepşoară de Galicia. Şi cum nici oamenii, cînd îi împinge nevoia, nu se mai uită la frumuseţe, la vîrstă sau la port, ci doar la fuste, chiar dacă femeile sînt răpănoase şi cu păduchi, nu e minune dacă se petrece acelaşi lucru între dobitoace. Erau întotdeauna alături, în acelaşi staul, la aceeaşi iesle, pe acelaşi izlaz, şi stăpînul lor nu-şi prea bătea mult capul să-i ţină legaţi, ci anume îi lăsa slobozi, ca să le mai ajute şi cailor celorlalţi, ai oaspeţilor de la han, să-şi înveţe lecţiile la traista cu ovăz. Din asta, s-a întîmplat să rămînă iapa grea, tot ţinîndu-i măgarului tovărăşie.

Este în Andaluzia o lege de necălcat, care nu îngăduie împreunare şi amestec de felul acesta, fiind prevăzute şi statornicite pentru fapt pedepse cît se poate de grele. Şi

[1] Scylla şi Carybda — stîncă şi vîrtej în strîmtoarea Messinei, foarte apropiate, aşa că navigatorul care voia să ocolească stînca era înghiţit de vîrtej. A fi între Scylla şi Carybda înseamnă a încerca să ocoleşti o primejdie dînd într-alta.

cum la soroc năşcuse iepşoara un catîraş de toată frumuseţea, hangiul ar fi vrut să tragă foloase de pe urma lui şi să-l lase să crească. Cîteva zile îl ţinu ascuns cu mare grijă ; dar cînd văzu că nu-i cu putinţă să nu-l miroasă pînă la urmă careva, ca să nu le dea duşmanilor lui apă la moară, temîndu-se de pedeapsă şi hîlpav de cîştig fiind, se hotărî să-l taie vineri noaptea. Făcu ciozvîrte carnea, o perpeli pe jeratic şi pregăti, ca feluri de mîncare pentru sîmbăta aceea, măruntaie, limbă şi creier. Iar noi, cum am mai spus, ajunseserăm într-un ceas bun, pentru că oaspetele care pică o dată cu soarele la asfinţit are parte de onoruri, găseşte de cină şi un aşternut în care să hodinească. Şi după ce îşi deşeuă tovarăşul meu măgarii, începu să-şi îngrijească herghelia. Eu, atît de frînt de oboseală ajunsesem la han, încît, trîntindu-mă la pămînt, nu mă mai putui ridica de jos o bună bucată de vreme. Cînd trăsesem la han eram cu pulpele înţepenite, cu tălpile răsucite de-atîta călărie fără scări, cu şezutul bătucit de trap, şi cu stinghiile dureroase, de părea că-n fiecare din ele mi s-ar fi înfipt cîte-un pumnal ; şi-mi simţeam parcă tot trupul dezbîrnat, mai chinuindu-mă pe deasupra şi o foame cumplită. Aşa că, atunci cînd sfîrşi tovarăşul meu să-şi vadă de herghelie, şi veni către mine, îl întrebai :

— N-ar fi cu cap să cinăm, prietene ?

El răspunse că-mi ieşise un porumbel din gură, şi că aveam tot dreptul, pentru că era şi timpul, mai ales că a doua zi îşi pusese în gînd să se scoale cu noaptea-n cap, ca să aibă vreme să ajungă de dimineaţă la Cazalla şi să-şi încarce măgarii cu burdufele de vin. Îl întrebarăm pe hangiu dacă avea ce ne da de cină. Răspunse că da, ba încă de-o cină domnească.

Omul era mare zurbagiu, deştept de frigea, vesel din fire şi foarte vorbăreţ, dar mai cu seamă hoţ nevoie-mare. Izbuti să mă înşele, căci, de îndată ce-l văzui atît de prevenitor, cum nu-l cunoşteam dinainte, mi se păru om de încredere, şi cînd îl auzii spunînd că avea de toate şi se

va îngriji de tot, îmi săltă inima de bucurie. Iar în sinea mea începui să aduc slavă lui Dumnezeu, lăudîndu-i de o mie de ori numele binecuvîntat, pentru că după necazuri are grijă să dea omului şi desfătări, şi o dată cu bolile, leacuri, cum dă cer senin după furtună : fiindcă o dată ce-a trecut supărarea, vine şi voia bună, iar cina îmbelşugată şi gustoasă urmează prînzului sărac.

[. . . . .]

Tovarăşul meu întrebă :

— Păi, spune-ne : ce-ai pregătit de mîncare ?

— Am tăiat ieri o viţică frumoasă — răspunse pişicherul — că de slabă ce era vaca, nemaiavînd păşune din pricina secetei care-a bîntuit ţinutul acesta, a trebuit s-o tai pînă a nu fi apucat să împlinească nici opt zile. Carnea i-am gătit-o toată. Poronciţi tot ce vă face plăcere !

După care, plesnind mulţumit din limbă, ridică un picior şi trase una ca-n minge, lucru care mult mă desfătă, şi mă unse pe inimă să-l aud spunînd că ne va da măruntaie de viţică, după care îmi lăsa gura apă numai închipuindu-mi-le. Şi dînd de pămînt oboseala, mă înveselii la faţă ca luna plină, şi-i spusei :

— Adu-ne ce ai poftă dumneata, jupîne.

Pe loc ne aşternu dinainte o faţă de masă curată, pe care puse o pîine mult mai puţin rea decît cea din trecut, un vin bunicel şi o farfurie de salată proaspătă, care nu era tocmai ce trebuia pentru nişte maţe aşa de spălate ca ale mele, dar şi pe asta i-o iertam, numai să vină mai repede cu burta de viţică sau barem cu un picioruş din faţă ; dar nu-mi făceam griji, căci premisele puteau înşela orice judecată, cît de înţeleaptă, şi pofta putea să-l ameţească de cap pe orice biet înfometat.

Bine zice proverbul toscan atunci cînd ne sfătuieşte să ne încredem la fel de puţin în femei, în marinari şi în birtaşi, ca şi în cei ce se laudă singuri ; pentru că de obicei, cei mai mulţi, luînd regula generală drept fapt şi făcînd socotelile pînă la capătul-capetelor, mint cu toţii. După

salată ne aduse cîte o farfurioară la amîndoi, şi puse într-însa cîte o fărîmă de măruntaie cu sos. Spun „cîte o fărîmă" : se temea să ne pună mult deodată, pentru ca nu cumva belşugul de mîncare îndestulîndu-ne foamea, de îndată ce am fi fost cu stomacul plin să ne fi dat seama fără multă greutate de păcăleală. Pe cînd aşa, hrănindu-ne cu ţîrîita, pîndea să vadă cu cîtă poftă avem să dăm iama prin mîncare, şi ne stîrnea şi mai tare foamea, făcîndu-ne să dorim mai cu foc hrana.

De tovarăşul meu nici nu mai am ce spune, pentru că era născut între sălbatici, părinţii lui fiind din prostime, şi-i unseseră de mic cerul gurii cu vreun căţel de usturoi, pentru că oamenii de la ţară, mîrlanii, oricît ar fi de ştiute bunătatea şi curăţenia lor, cînd e vorba de gusturi nu prea ştiu să deosebească ce-i bun de ce-i rău. [...]

Dar dacă eu, băiat crescut în puf şi răsfăţat de părinţi cilibii şi cu gusturi fine, nu mi-am dat seama de înşelăciune, înseamnă că mare trebuie să-mi fi fost foamea, şi altă scuză n-am ca să mă pot dezvinovăţi. Dorinţa de a mînca ceva bun era mai tare decît mine, şi toate celelalte nu mai aveau nici o însemnătate. Iuda de hangiu îmi dădea mîncarea cu picătura, ca din alambic : nu-i minune, căci chiar de-aş fi găsit şi mai mari cusururi mîncării, tot praznic domnesc mi-ar fi părut. Vorba ceea : „Foamea e cel mai bun bucătar !" Vreau să spun că mîncarea mi se păru ambrozie, şi stîrni în mine lăcomia. Întrebai hangiul dacă mai avea şi altceva. Ne răspunse că ne putea prăji creieri în unt, cu jumări de ouă. Încuviinţarăm cu bucurie. Mai multă vreme ne trebui nouă pînă să rostim cuvîntul „da" decît lui ca să se şi pună la treabă, aducîndu-ni-le gata pregătite. Iar între timp, ca să nu ni se strîngă prea tare maţele, ca la caii de poştă care s-au adăpat năduşiţi, ne dădu să ne trecem vremea cu o mîncărică din măruntaie amestecate, avînd şi bucăţele de burtă într-însa. Nu prea îmi veni la socoteală, şi strîmbai din nas, pentru că îmi mirosise a paie putrezite. O spusei

verde, lăsînd porţia mea cărăuşului, care intră în ea ca într-o vie nepăzită, după-cules.

Nu-mi părea rău, ci dimpotrivă mă bucurai, zicîndu-mi că dacă-şi umplea burta cu asta, avea să-mi rămînă mie o porţie mai mare de creieri. Dar îmi ieşi de-a-ndoaselea socoteala, pentru că asta nu-l împiedică să dea asalt cu tot atîta poftă jumărilor, ca şi cum de-o zi şi-o noapte n-ar fi pus nimic în gură. Cînd fură puse pe masă jumările cu creieri şi văzu catîrgiul meu omleta, începu din nou să rîdă cum îi era obiceiul, ţinîndu-se de burtă. Mult mă necăji lucrul acesta, crezînd eu că-i făcea plăcere să-mi împrospăteze amintirea celor păţite şi astfel să-mi strîmteze stomacul. Şi cum hangiul nu ne slăbea pe nici unul din ochi şi era tot numai urechi ca să-şi poată da seama ce ziceam de mîncarea lui, cînd îl văzu pe cărăuş lăsîndu-se în voia hohotelor de rîs într-un chip aşa de nepotrivit, se tulbură, bănuind că-i găbjise înşelătoria, pentru că aşa, fără de nici o pricină, la vremea aceea n-avea cum rîde de altceva. Şi cum vinovatul se simte întotdeauna cu musca pe căciulă şi se sperie şi de umbra lui, pentru că însuşi cugetul său vinovat îi aduce în faţa ochilor prevestirea pedepsei, orice fapt şi orice mişcare el le socoteşte îndreptate împotrivă-i şi crede că văzduhul răsună crăinicindu-i vinovăţia, care tuturora le este ştiută. Aşa că, bietul de el, cît o fi fost de hoţoman, de obişnuit cu asemenea blestămăţii şi de îmbătrînit în furtişaguri de tot soiul, de data asta feşteli iacaua de frică. Mai cu seamă că oamenii de teapa lui sînt de obicei cu toţii mişei şi fanfaroni.

De ce credeţi că jefuieşte omul, ucide, răneşte şi face nelegiuri ? Să vă spun eu : ca să-şi omoare prin ele spaima dintr-însul şi să-şi mai dea inimă, fiind slab de înger, întocmai cum fac cîinii că, vorba aia : care latră nu muşcă ! Sînt laşi, cu suflete de cîrpă şi lesne de băgat în sperieţi ; numai ce te încrunţi la ei şi-o rup la fugă.

Hangiul nostru se tulbură, aşa cum am mai spus, şi nu-i de mirare pentru un om care duce o viaţă păcătoasă să fie pradă spaimelor, bănuielii şi cugetului necurat. Îşi pierdu cumpătul şi nu mai ştiu încotro să apuce, aşa că zise :

— Mă jur pe tot ce vreţi că e de viţică, n-aveţi de ce rîde ! Vă aduc o mie de mărturii, dacă aveţi nevoie !

Şi o dată cu vorbele acestea i se aprinse ca focul obrazul, făcîndu-i-se stacojiu, încît ai fi crezut că sta să-i ţîşnească sîngele din fălci şi-i scăpărau mii de scîntei din ochii plini de mînie.

Cărăuşul, ridicînd spre el capul, îi zise :

— Cine te-a călcat pe coadă, frate ? Te-am întrebat eu cîţi ani ai ? Oi fi avînd cumva tarif la han, care să arate lumii cîtă vreme şi de cîţi bani are voie să rîdă muşteriul cînd îi vine lui poftă ? E cumva ceva de plătit, vreun bir pus pe hohotele de rîs ? Lasă-l pe fiecare să plîngă, ori să rîdă, cînd îi vine lui, şi dumneata vezi-ţi de banii ce ţi se datorează ! Că eu sînt om care, de-ar fi să am pricină să-mi bat joc de ceva ce te-ar privi, ţi-aş spune-o verde în faţă ! Mi-am adus doar aminte adineauri, din pricina ouălor ăstora, de alte ouă, pe care tovarăşul ăsta al meu le-a mîncat astăzi la trei poşte de aici, în alt han !

Şi cu asta se apucă să-i îndruge toată povestea, aşa cum o auzise de la mine, dimpreună cu ceea ce se petrecuse pe urmă sub ochii lui cu cei doi tineri, şi părea să nu-şi mai încapă în piele de plăcere, ca un boier ce se scaldă în apă de trandafir, după cîte mutre, gesturi şi strîmbături făcea povestind.

Hangiul nu mai contenea să se crucească, scoţînd tot soiul de exclamaţii şi invocînd tot timpul numele lui Cristos, de-o mie de ori. Apoi, ridicînd ochii la ceruri, zise :

— Aibă-mă în pază maica precista, şi trăsnească-i Dumnezeu pe cei care-şi fac slujba în chip aşa de păcătos !

Şi cum slujba lui era să fure, de vreme ce şi-o îndeplinea cu atîta tragere de inimă, socotea că n-avea să-l atingă blestemul pe care-l azvîrlea altora, el furînd cum nu se poate mai bine. Începu să joace teatru ; prefăcîndu-se îngrozit şi uimit cum nu se mai poate, vocifera :

— Cum de nu-l înghite pămîntul, hanul acela ? Cum de rabdă Dumnezeu o ticăloasă ca femeia aceea şi cum de n-o pedepseşte, trimiţîndu-i foc din cer ? Cum de mai trăieşte pe lume baborniţa, vrăjitoarea, cotoroanţa aceea bătrînă şi nu se scufundă pămîntul cu ea ? Că toţi muşteriii se plîng de ea, toţi văd că o blestemă pentru felul în care se poartă ; unul nu iese mulţumit de la ea ; toţi ies amărîţi. Că ori sînt toţi ticăloşi, ori e numai ea, fiindcă nu poate vina să fie a tuturor ! Din pricinile astea şi din alte pricini ca astea nu vrea nimeni să mai mîie între pereţii casei ei, şi-şi fac toţi cruce şi trec mai departe cu paşi mari. Şi zău că i-ar şedea bine jupuită de bice. [. . . . . .] Doar i-au poruncit odată să nu mai facă pe hangiţa ! Nu ştiu cum de s-a întors la slujba asta şi n-au prins de veste s-o pedepsească. [. . . . .] Trebuie că are ea vreo taină, fiindcă prea fură slobodă şi astăzi, cum a furat şi ieri, şi anul trecut ! Şi ce-i mai rău este că fură ca şi cum ar avea poruncă să fure. Aşa şi trebuie să fie, pentru că şi straja, şi iscoadele, şi poteraşul, şi alguazilul, toţi o văd şi se fac că n-au văzut-o, şi că au orbul găinilor, şi unul nu-i zice nici du-te mai încolo, fiindcă ea îi mulţumeşte pe toţi, şi-i unge cu ceea ce jupoaie de la alţii. E nevoită să facă asta, că altfel s-ar duce naibii, şi iar ar pune mîna pe ea s-o plimbe pe măgar. Dar mai mult pierde nenorocita ştirbind bunul nume al hanului ; pentru că de-ar fi să se îngrijească aşa cum trebuie, în toate privinţele, de oaspeţi, s-ar grămădi toţi la casa ei, şi din puţin-cîte-puţinul lor ar face mult. Fiindcă adunîndu-şi de pe toate cărările cîte un grăunte, îşi umple furnica pe tot anul grînarele ! Şi nimeni n-ar strînge-o de gît

din pricina asta, lua-o-ar dracu de babornițǎ afurisită, că mare ticăloasă mai e !

Văzîndu-l ajuns aici, crezui că nu mai are ce spune, dar o luă de la capăt zicînd :

— Lăudată fie preacurata fecioară Maria, că în casa mea, cu toată sărăcia, nu se încape furtişag ! Tot ce vînd, vînd drept ce este, nu dau drept iepure mîța, nici oaia friptă drept batal. Curăția vieții e tot ce am mai scump pe lume, şi pot da ochi cu oricine pe pămînt fără să-mi fie ruşine. Să-şi ia fiecare ce-i al lui, şi nimeni să nu rămînă înşelat.

Se opri aici cu predica, şi bine făcu, căci, după cum o luase la galop, începusem să cred că avem să flămînzim din nou ascultîndu-l şi are să ne mai trebuiască o cină ; dar puse punct cu vorbele astea, dîndu-ne drept sfîrşit al cinei cîteva măsline, mari cît nucile. Îl rugarăm să ne pregătească pe a doua zi dimineața iarăşi puțină carne de vițică, şi el îşi luă sarcina asta, după care plecarăm să ne căutăm culcuş pentru dormit, şi unde găsirăm pămîntul mai neted, întinserăm nişte prelate de catîri, drept aşternut pentru noaptea aceea.

CAPITOLUL VI

În care Guzmán de Alfarache spune pînă la capăt ceea ce i s-a întîmplat cu hangiul.

Nu ştiu dacă, de m-aş fi pomenit în mijlocul piețelor Sevillei sau la poarta mamei mele, duminică în zori cînd se crăpă de ziuă, s-ar fi aflat cineva care să mă mai recunoască. Pentru că atît de mare fu numărul puricilor care mă asaltară în somn, încît s-ar fi putut crede că şi pentru ei fusese un an de foamete, şi eu eram ajutorul ce li se

dădea după secetă. Aşa că mă deşteptai a doua zi dimineaţa ca ridicat după vărsat de vînt ori pojar, fără să se afle părticică pe tot trupul meu, pe faţă ori pe mîini, unde să mai poate cineva înfige un vîrf de ac pe loc nepişcat. Dar norocul îmi fusese prielnic, căci cu osteneala călătoriei şi cu cît făcusem noaptea trecută scurtă la mînă răsturnînd mai mult decît de obicei ulciorul pe gîtlej, putusem dormi, visînd numai paradisuri, fără să simt nimica, pînă cînd, deşteptîndu-se tovarăşul meu de grija liturghiei din zori pe care voia s-o audă, mai avînd în cap şi faptul că nu-i rămînea destul timp să bată şapte leghe cît mai avea de făcut, mă trezi şi pe mine. Ne sularăm amîndoi cu noaptea în cap, mai înainte de răsăritul soarelui. Şi pe loc, cerînd noi gustarea de dimineaţă, ne fură aduse bucatele.

Mie nu mi se păru la fel de gustoasă mîncarea cum i se păru lui, pentru că mestecam fiecare îmbucătură mai rău decît dacă ar fi fost piept aţos de păun. Dar el parcă nu mîncase niciodată ceva mai bun, şi nu mai contenea cu laudele. Trebuii să socotesc şi eu mîncarea drept gustoasă, ca să fac cheful celuilalt, punînd pe seama lipsei mele de gust cusururile moştenite de viţica aceea de la măgarul ei de tată ; dar, la drept vorbind, carnea era tare, şi spunea singură ce hram ţine. Mi se păru lemnoasă şi lipsită de orice gust, iar puţinul pe care-l înghiţisem la cină mi se oprise în gît şi nu-l putusem mistui cît fusese noaptea de lungă. Şi trecînd peste frica de-a mă vedea dojenit de tovarăşul meu, îl întrebai pe hangiu :

— Carnea asta, cum de-i aşa de tare şi de rea la gust, că nu-şi poate vîrî nimeni dinţii în ea ?

— Da de unde, señor ! Se vede cît de colo că e proaspătă, şi de asta n-a intrat sosul în ea, răspunse hangiul.

Iar tovarăşul meu zise :

— Nu sosul e de vină, ci faptul că coconaşul ăsta a fost crescut tot cu colăcei de turtă dulce şi cu ouă proaspete : toate i se par tari şi fără gust.

Ridicai din umeri şi tăcui, părîndu-mi-se că eram în cu totul altă lume decît a mea, şi că a doua oară nu mai trebuia să dau loc la teatrul de ieri, dar nu fui mulţumit de răspuns. Ba chiar rămăsei puţin cam îngreţoşat, fără să-mi dau seama de ce. Şi atunci pe loc îmi veni în minte jurămîntul făcut atît de tam-nesam noaptea trecută, de hangiul care se bătea cu pumnii în piept că era viţică. Nu mi se păru a bună, şi pricepui că minţea, doar din faptul că simţise nevoia să se jure, căci adevărul nu cere niciodată jurăminte, decît numai la judecată şi în clipele de mare nevoie. Ce mai vorbă lungă, orice răspuns care vine înaintea întrebării dă de bănuit. Nu ştiu ce m-a apucat atunci, sau ce mi-a venit că, deşi încă nu-mi era gîndul la nimic rău, nu mă gîndii nici la vreun lucru bun. Era o toană a închipuirii mele, pe care n-am luat-o în seamă şi n-am făcut caz de ea.

Cerui socoteala. Tovarăşul meu zise s-o las pe seama lui, că se îngrijeşte el de plată. Mă dădui deoparte şi-l lăsai, crezînd că o face din prietenie şi că nu vroia să împartă cu mine o cheltuială atît de măruntă, aşa că-i rămăsei adînc recunoscător în sinea mea şi nu mai conteneam să-i cînt imnuri de slavă, pentru că se arătase atît de mărinimos de cînd mă găsise pe drum, dîndu-mi fără de nici o plată şi cal de călărit, şi masă pusă.

Mi se părea chiar că toate aveau să se întîmple la fel întotdeauna, şi că aveam să găsesc pretutindeni cine să-mi plătească hrana şi să mă ducă pe sus. Prinsei inimă şi începui să-mi pierd capul ca şi cum aş fi băut suc de aloe, uitînd tot ce lăsam în urmă. Şi ca să nu mi se spună şi mie ceea ce se spune de obicei, şi anume că iadul e plin de nerecunoscători, vrui să-i întorc binele cîtă vreme făcea el plata, adăpîndu-i măgarii. Pe urmă i-i adusei din nou la ieslea lor, pentru ca să mai apuce cîteva îmbucături cît aveam noi să le punem tarniţele în spinare, şi să-şi poată sfîrşi ovăzul. Îl ajutai în toate acestea, mai frecînd pe deasupra şi măgarii pe la frunte şi pe la urechi. Pen-

tru cîtă vreme aveam să fiu eu prins cu asta, îmi lăsasem pelerina pe ghizdurile unui puţ, de unde, întocmai ca tăciunele în foc sau fumul în vînt, se făcu nevăzută, că nu mai dădui ochi cu ea în veci şi nici de ştire nu-i mai aflai ! Bănuii mai întîi că, fie hangiul, fie tovarăşul meu, vrînd să-mi joace un renghi, mi-o ascunseseră. Dar nu era vorba de vreo glumă, pentru că îmi jurară pe toţi sfinţii că nu se afla la ei şi că habar n-aveau nici cine o luase, şi nici unde putea fi. Mă uitai la poartă. Era zăvorîtă, că nu deschiseseră încă hanul. Nu se afla acolo, afară de noi doi, decît gazda. Mi se păru cu neputinţă să dispară pelerina, şi crezui c-o pusesem în altă parte, unde nu-mi mai aduceam aminte că am pus-o. O căutai prin tot hanul, şi umblînd din tindă pînă-n bucătărie mă pomenii într-o curte de din dos, unde era o baltă mare de sînge proaspăt, şi numaidecît alături de ea, întinsă, o piele de mînz de catîr, din care nu mai rămăseseră cu carne şi oase decît picioarele, care tocmai trebuiau jupuite. Avea urechile mari, pleoştite, şi tot smocul de păr de pe frunte. Şi numaidecît alături de piele era căpăţîna, din care nu lipseau decît limba şi creierii.

Bănuiala mea se adeverise. Într-o clipă am dat fuga să-mi chem tovarăşul, căruia, arătîndu-i rămăşiţele cinei şi gustării noastre de dimineaţă, îi spusei :

— Ce mai ai de zis acuma ? Nu-s astea turta dulce şi ouăle proaspete pe care le mănîncă oamenii în casa părintească ? Ia uite ce mai viţică, şi adu-ţi aminte cum mi-o mai lăudai, ca şi dărnicia hangiului, de care erai atît de sigur ! Ce zici de cina şi de gustarea pe care ni le-a servit ? Bine s-a mai purtat cu noi cel care nu vinde mîţa drept iepure şi nici oaia drept batal, cel care se poate uita fără să-i fie ruşine în ochii oricui pe lumea asta, cel care-o afurisea pe hangioaica mea, cu toate furtişagurile ei laolaltă !

Cărăuşul rămase atît de ruşinat şi de uimit de ceea ce văzuse, încît nu mai putu scoate o vorbă şi, punîndu-şi capul în piept, începu să se pregătească de drum. Aşa îl întorsese pe dos treaba asta, încît toată ziua aceea, pînă ce ne despărţirăm, nu l-am mai auzit spunînd o vorbă, în afară de cele de rămas bun, şi chiar şi pe acelea le rosti fără să se uite la mine, aşa cum veţi vedea mai departe.

Cu toate că pentru mine era o lovitură, pe care şi-o poate închipui oricine ar trece prin ceva asemănător, totuşi, ca să zăgăzuiesc cascadele de rîset care mă asaltau în clipa aceea, făcui haz de necazul meu, pentru că de al lui nu-mi păsa cine ştie cît. Şi cu asta, mai spunîndu-mi eu şi că ar însemna să aiurez de mi-ar trece prin cap că pelerina poate să nu fie la hangiu, mai prinsei puţină inimă. Aşa de mare e virtutea raţiunii, că dă curaj laşilor şi înzeceşte puterile. Începui să i-o cer fără nici o glumă, să mi-o dea, şi el îmi răspundea, chicotind, că n-are de unde-o scoate. Îmi pierdui cumpătul şi mă văzui nevoit să-l ameninţ că-l dau pe mîna justiţiei ; dar nu suflai o vorbă de tot ce văzusem, şi nu-l lăsai nici să bănuiască măcar că aş şti ceva. Cum mă vedea tinerel, sărăcuţ şi lipsit de apărare, începu să facă pe grozavul cu mine, strigîndu-mi că avea să mă biciuiască, şi alte insulte, vrednice de mişeii care-s de-o teapă cu el. Dar cum injuriile şi pe cei blînzi ca mieii îi fac să vadă negru înaintea ochilor, de la o vorbă grea la alta ajunserăm la lucruri mai grave, pentru că eu, cu slabele puteri ale puţinilor ani pe care-i aveam, smulsei de la ghizdurile unui puţ o jumătate de cărămidă şi i-o azvîrlii în cap, că de nu şi l-ar fi ascuns pe dată după un stîlp şi l-ar fi ajuns lovitura, cred că m-aş fi putut socoti răzbunat. Dar îmi scăpă de data asta, şi intră de-a fuga în odaia lui, de unde ieşi cu o spadă scoasă din teacă.

Vedeţi şi dumneavoastră cine-mi sînt grozavii ăştia, că nu le-ajung braţele lor puternice şi vînjoase împotriva

unora slabe şi firave ca ale mele! Uită cu totul că făgăduise să mă biciuiască, şi nu se mai gîndi decît că m-ar putea răpune cu puterea armelor, cînd eu nu eram decît un copilaş prostuţ şi dezarmat. Înainta spre mine, şi eu, temîndu-mă de ce-avea să se întîmple, pusei mîna pe două pietroaie pe care le scosei din caldarîmul curţii, iar el, cînd mă văzu cu bolovanii în mînă, stătu locului şovăind. La zarva şi strigătele noastre care întorseseră tot hanul cu susul în jos, veni în graba mare toată mahalaua. Se umplu curtea de vecini, şi o dată cu ei intrară o grămadă de alţi oameni, printre care străjile şi scribii justiţiei.

Erau prin partea locului doi alcazi [1], şi veniră amîndoi deodată. Fiecare căuta să tragă spuza pe turta lui, şi să ia el măsurile cerute de cazul acesta. Grefierii, ca să-şi facă ochi de cumătră faţă de dînşii, îi spuneau pe rînd fiecăruia din ei că lui îi revin măsurile de luat, şi-i asmuţeau pe unul împotriva celuilalt. Iar ca să se poată hotărî în competenţa cui intra cazul, începu pe loc alt război, alt tărăboi, nu mai puţin vitejeşte purtat decît al nostru, pentru că nu se lăsa mai prejos şi nici n-avea nici unul gură mai mică, şi-şi dezgropară unul altuia toţi strămoşii, strigîndu-şi în gura mare ce mamă i-a născut, fără să le facă rabat nici propriilor lor neveste şi nici cuminecăturilor cu care acestea se grijiseră vreodată. Şi poate că nu minţeau întru nimic spunînd ce spuneau! Dar nici n-aveau chef să se înţeleagă şi nici noi nu ne înţelegeam între noi.

Veniră la faţa locului cîţiva regidori şi notabili ai oraşului, izbutiră să facă pe jumătate pace între ei şi mă luară de gît pe mine: că cel mai slab plăteşte totdeauna oalele sparte. Străinul, săracul, schilodul, cel fără de adăpost şi

[1] Hanul aflîndu-se la capătul unui sat, venise atît alcadele satului, cît şi al celui vecin.

căpătîi, cel fără rude la Ierusalim, pe acela pune mîna întîi şi-ntîi justiţia !

Vrură cu tot dinadinsul să afle ce-a fost cu zurbaua aceea, şi din ce ne luaserăm ; din pricina asta mă traseră deoparte şi începură să-mi ia declaraţii peste declaraţii, aşternînd pe hîrtie tot ce spuneam ; le spusei ce se petrecuse, fără să ascund o iotă. Dar, cum s-ar fi putut să mă audă unii dintre cei ce se aflau prin preajmă, cerui să fiu lăsat singur cu alcazii, şi în taină le spusei toată tărăşenia cu mînzul de catîr.

Vroiră să se încredinţeze mai întîi de adevărul spuselor mele ; dar, cum li se părea că este destul timp pentru toate, începură să ia măsurile trebuincioase vîrîndu-l întîi şi-ntîi la gros pe hangiu, căruia nici prin gînd nu-i trecea care era adevărata vină pentru care fusese închis, crezînd bietul că era doar povestea cu pelerina, aşa că-şi rîdea de toate astea şi lua totul drept glumă, ştiind că n-avea cine mărturisi împotrivă-i şi nici cine-l sprijini pe cărăuşul care spunea că mă văzuse el cu ochii lui intrînd la han cu pelerina. Dar cînd prinse de veste că ies la iveală una cîte una ciozvîrtele, pielea şi copitele catîraşului, îngheţă tot ; aşa de mare spaimă îi intră în oase, încît, atunci cînd i se luară declaraţiile, avînd în faţa ochilor rămăşiţele pămînteşti ale răposatului mînz, mărturisi din capul locului şi spuse tot ce săvîrşise, fără să tăgăduiască nimic, că nu mai avea curaj să facă aşa ceva. Pentru că e în firea oamenilor josnici, care duc o viaţă ticăloasă şi plină de păcate, să fie mişei, cum am mai spus, şi slabi de înger. Aşa că el, fără a mai fi supus la munci şi ameninţări, spuse şi ce lapte supsese de la maică-sa, dînd pe faţă, fără să i se fi cerut, furturile şi înşelătoriile la care se dedase, atît cîtă vreme ţinuse hanul, cît şi înainte, cînd fusese cioban şi se îndeletnicise cu tîlhăriile de drumul mare, din

care-şi adunase cheagul şi-şi încropise cu ce să se apuce de meseria de hangiu.

Eu, la toate astea stam cu urechile ciulite, ca să prind de veste dacă iese cumva la iveală pelerina mea ; dar el atîta pică prinsese pe mine, încît nu crîcni o vorbă despre asta. Degeaba făcui eu tot ce putui ca s-o scot la lumina zilei : nu mi-au fost de nici un folos strădaniile.

Cînd se sfîrşi cu luarea declaraţiilor noastre, a cărăuşului şi a mea, fiindcă eram străini, furăm socotiţi vinovaţi, iar dacă eu urma să fiu luat şi ţinut închis din pricina certei cu hangiul — vorba aceea : „după moarte şi bătaie" — fiecare din cei de faţă era de altă părere. Susţineau aşa, şi pretinseră asta cu tărie, grefierii. Dar unul din alcazi găsi că fusesem în toate drepturile mele şi n-aveam nici o vină, şi-i întrebă ce mai vroiau la urma urmei de la mine, căci destul de pedepsit eram că rămăsesem dezbrăcat, după ce mi se furase pelerina. Cu asta îmi deteră drumul, ducîndu-l la temniţă doar pe hangiu.

Legarăm deci măgarii, în şir, unul de coada celuilalt şi ne văzurăm de drum. Trecurăm pe unde ne aşteptau clericii, şi fiecare din ei îşi încălecă măgarul. Le povestii ce se petrecuse, şi rămaseră amîndoi miraţi, deplîngîndu-mi paguba ; dar cum n-o puteau lecui ei, lăsară pe seama lui Dumnezeu să mă despăgubească. Eu şi tovarăşul meu, din pricina zarvei şi dîrdorii prin care trecusem, că mai mult fugisem decît plecasem de la han, ne lipsirăm în ziua aceea de slujba de dimineaţă. Eram obişnuit să iau parte la liturghie în fiecare zi, fiind de felul meu credincios. Însă de-atunci mi-a intrat în cap că asemenea începuturi nefericite nu puteau duce la vreun sfîrşit bun, şi nici nu putea să mi se întîmple ceva bun sau de folos. Aşa a şi fost, cum veţi vedea mai departe ; căci de la lucrurile care încep prin părăsirea căilor domnului, nu e nimic bun de aşteptat.

Cum a fost arestat Guzmán de Alfarache pentru că-l luaseră drept tîlhar și cum i-au dat drumul după ce și-au dat seama cine este.

[. . . . .]

Mă plînsesem ieri de dimineață doar pentru un fleac de oboseală, acolo, și pentru cei doi aproape-pui pe care-i mîncasem, costumați în haine de pelerini, cu mantie de omletă, ca să nu fie recunoscuți. După aceea mi se întîmplase să cinez burdahanul cu iz de paie al unui pui de catîr și, culmea, mai mîncasem și din carnea și creierii lui, ceea ce însemna aproape că-mi mîncam însăși carnea mea, fiind întrucîtva și eu catîr, ca orice bastard, căci mai întotdeauna tații lor sînt măgari și, ca să pună vîrf tuturor nenorocirilor, mi se furase pelerina. Paguba măruntă îți vîră frica în oase, iar paguba mare ți-aduce amărăciune în suflet. Ce conjurație împotriva mea se pregătise ? Ce stea nefericită mă scosese din casa părintească ? Da, nici nu pusesem bine piciorul dincolo de pragul ei, că toate începuseră să-mi meargă de-a-ndoaselea, nefericirile fiind unele prevestirea celorlalte, trist augur a ceea ce avea să mai vină în viitor, că se năpusteau asupra mea ca frigurile palustre, care te trec din atac în atac, fără să-ți lase nici măcar cîteva clipe între ele, să-ți mai poți trage sufletul. Viața omului ostășie este pe acest pămînt : de nimic nu ești sigur, și nu-i stare care să dureze, nici plăcere desăvîrșită, nici mulțumire adevărată : toate sînt deșertăciune și închipuire ! [...]

La cîte nu mă gîndeam plecînd de la han, gol, batjocorit și fără pelerină ! [. . . . .] Mergeam cu toții căzuți pe gînduri. Pînă și bietului meu cărăuș îi trecuse cheful de rîs și încul, de cînd cu renghiul pe care ni-l jucase hangiul. Mai adineauri zvîrlise cu pietre pe coperișul meu ;

dar, acuma, încrucişase braţele şi se lăsase păgubaş, văzînd că al' său e de sticlă. Cu atît mai bine : înţelepciunea înseamnă gîndire ; pînă să rosteşti o vorbă, amesteci de trei ori în ciorbă, şi pînă să mişti din mînă, te uiţi ce-ţi cade în căpăţînă ! Nu-i bine să te pui în calea primejdiei că, dacă eşti slobod la gură, celuilalt i se slobozesc mîinile, şi nu mai poţi şti unde se opresc lucrurile ! [...] Nu-ţi face duşmani din cei pe care ţi i-ai putea face prieteni, pentru că nu-i bine să ai nici un duşman, oricît de slab ar fi el ; dintr-o scînteie iese pălălaia care-aprinde tot satul ! Ce lucru mai cinstit şi mai vrednic de oameni cumsecade şi de nădejde, viteji şi de viţă, decît să umbli pe cărările cumpătării, simţind cotul înţelepciunii, ca să nu-ţi sară cumva ţandăra şi să dai prilej de gîlceavă ! Nu vezi ce-a păţit cărăuşul ?

Umbla acum tăcut şi nu mai avea chef să rîdă de nimeni, ba se uita tot în pămînt, că de ruşine nu-i venea să se mai uite în ochii omului ! Bieţii clerici mergeau şi ei, rostindu-şi rugăciunile, iar eu gîndindu-mă la nenorocirile ce mă păşteau. Şi cum umblam noi aşa, care de care mai cufundat în gîndurile lui, ne ajunseră din urmă doi poteraşi ce umblau să pună mîna pe un paj care furase de la stăpînul şi señorul său o mulţime de bani şi de giuvaere, şi, după semnalmentele ce li se dăduseră, trebuie să fi fost vreun *alter ego* al meu.

Deci, cum mă văzură, începură să strige :

— Aha, pungaşule ! Aha, tîlharule ! Am pus mîna pe tine, nu mai ai cum ne scăpa, stai pe loc şi nu fugi !

Nici una nici două, mă dădură jos de pe măgăruş în pumni, mă legară şi, ţinîndu-mă sub pază, începură să percheziţioneze toată herghelia, crezînd că ar putea da de lucrurile furate. Luară prelatele, scotociră samarele, şi nu rămase ungher de tarniţă necotrobăit. Şi în vreme ce făceau asta îmi spuneau tot timpul :

— Haide, banditule, spune adevărul, că te spînzurăm dacă nu scoţi pe loc ce-ai furat !

Nici vorbă să mă asculte ori să-mi primească în vreun fel dezvinovăţirile, pentru că, să le fi spus altfel o lume întreagă, ei o ţineau una şi bună pe-a lor, că răufăcătorul eram eu. Şi din pumni, din ghionţi şi din îmbrînceli nu mă mai scoteau, mai mult ca să nu-mi dea răgaz să vorbesc şi să mă pot dezvinovăţi. Cu toate că mă durea de nu mai puteam, mă bucuram în sinea mea şi eram vesel că-i trăgeau şi tovarăşului meu, ba încă şi mai îndesat decît mie, de două ori mai multe scatoalce, ca unui complice şi tăinuitor de furt ce ziceau că-mi este !

Ce ai de zis despre ticăloasa înclinare a oamenilor, de-a nu le mai păsa de propriile lor necazuri atunci cînd văd că ale duşmanilor lor sînt şi mai mari ? Nu-l mai puteam vedea în ochi pe cărăuş, pentru că din pricina lui rămăsesem fără pelerină şi mîncasem carne de catîr, aşa că răbdam cu mult mai uşor durerea, de vreme ce ştiam că şi pe el îl încolţea. Nu-l mai scuteau din bătăi, ca să scoată banii de furat, şi-i strigau să spună unde-i pusese şi încotro îi ducea. Bietul om era nevinovat ca şi mine, şi nu ştia ce să facă. Mai întîi crezuse că la mijloc e o glumă, dar cînd se înteţi grindina de pumni pe capul lui, dădu dracului şi răposatul şi satul, ieşit să-l plîngă, şi numai de stat de vorbă cu mine ca să facem cunoştinţă nu i-ar mai fi ars acuma, de-ar fi fost s-o ia de la capăt. Arcaşii ne puricaseră toată îmbrăcămintea şi pe faţă şi pe dos, şi aurul furat de fel nu părea că are de gînd să iasă de undeva, cum nu părea că are de gînd să contenească nici asprimea pedepsirii noastre, de parcă ei ar fi fost judecătorii, aşa de crud ne biciuiau cu vorba şi cu fapta, spunîndu-şi de bună seamă că în felul ăsta se cheamă că anchetează !

Pînă în cele din urmă, obosiţi să ne tot îmblătească, şi noi la fel de obosiţi să fim îmblătiţi, ne puseră cătuşe la mîini ca să ne ducă înapoi la Sevilla. Ferească Dumnezeu să te faci vinovat de ceva împotriva celor trei sfinte :

sfînta Inchiziţie [1], sfînta Hermandad [2] şi sfînta Cruzada [3]. Iar, de se-ntîmplă cumva să n-ai nici o vină, păzească-te totuşi Dumnezeu de sfînta Hermandad. Pentru că celelalte două sfinte avînd, cum de fapt şi au, judecători drepţi, care umblă să afle adevărul, sînt tobă de ştiinţă şi au conştiinţă, cu totul altfel sînt reprezentate de slujitorii lor ; pe cînd sfinţii poteraşi — vorbesc de ei îndeobşte şi nu de fiecare în parte — sînt cu toţii o liotă de ticăloşi şi de nelegiuiţi, şi mulţi din ei ar fi în stare, pe-o nimica toată, să jure împotriva ta că ai făcut ceea ce nici tu n-ai făcut şi nici ei n-au văzut, şi asta numai pentru banii cu care-i mituieşte cineva ca să depună mărturie falsă, dacă nu chiar pentru un ulcior de vin ! Ce mai vorbă lungă, sînt tot din tagma copoilor, sticleţilor şi curcanilor, şi prin urmare pungaşi pînă-n măduva oaselor, sau cam pe-acolo, şi fură de sub ochi, cum vom spune mai departe, pentru că ei sînt în stat hoţi în văzul lumii. Iar tu, poteraş cumsecade, care mă ţii de rău că te bîrfesc şi spui că eşti om cinstit şi că-ţi faci slujba cum se cuvine, află că-ţi declar şi ţie, şi-o spun în faţa obştii, că eşti întocmai cum spui, de parcă te-aş cunoaşte ! Dar, între noi doi, prietene (şi să nu ne-audă nimeni) : Nu-i aşa că am

---

[1], [2] Tribunalul Inchiziţiei existase în regatul Aragonului încă din secolul al XIII-lea. Ferdinand şi Isabela îl introduc şi în Castilia după unificarea regatului, luînd delictele religioase de sub jurisdicţia episcopilor şi a legislaţiei penale civile. Creată printr-un act regal la Sevilla în 1477, apoi recunoscută prin bulele papei Sixt al IV-lea, Inchiziţia era cu totul diferită de tribunalul inchizitorial aragonez, şi ca să se distingă de acesta şi-a luat numele de „noua Inchiziţie". Strîns legată de puterea regală, poseda o vastă organizaţie administrativă şi o reglementare foarte precisă a procedurilor. Organizaţiei paralele a sfintei Frăţii (*Santa Hermandad*) îi revenea rolul de jandarmerie teritorială, patrulele ei de arcaşi urmărind delictele civile mai cu seamă la sate.

[3] *Santa Cruzada* (sfînta Cruciadă) era poliţia coastelor peninsulei, ameninţate veşnic de corăbiile musulmane ce-şi debarcau pentru jaf echipajele, invadînd uneori provincii întinse. De la o vreme, sfintei Cruzada i-au revenit şi recrutările pentru cruciadele antiislamice plănuite, recrutări pe care le-a organizat abuziv.

dreptate să spun ce spun despre tovarăşul tău ? Păi, dacă tu ştii că-i aşa şi dacă el e aşa, eu de el vorbesc şi nu de tine !

Apucasem să ne despărţim de preoţi, care o luaseră pe jos, ei pe drumul lor şi noi pe-al nostru. [. . . . .] Eram istoviţi ca nişte ogari şi cu inima în cizme, cum poţi socoti şi tu că ai fi de ţi s-ar întîmpla aşa ceva.

Nu mai ştiu cum s-a făcut că unul din preafericiţii ucenici ai sfintei Hermandad îşi azvîrli ochii spre mine, şi-i strigă celuilalt :

— Hei, ho, stai ! Să-ţi spun ceva ! Cred că ne-am cam grăbit şi ne-am înşelat !

Celălalt răspunse :

— Cum aşa ?

— Nu ştii — îi întoarse cel dintîi vorba — nu ştii că ăl după care umblăm are degetul cel mare lipsă la mîna stîngă ? Păi, ăsta-i teafăr şi le are pe toate !

Mai citiră o dată mandatul de aducere ; semnalmentele le înşirară unul cîte unul şi văzură că se înşelaseră aproape în toate. Fără îndoială că mare chef avuseseră să bată pe cineva, şi-l luaseră în pumni pe cel dintîi întîlnit. Ne dezlegară numaidecît şi, cerîndu-ne iertare şi îngăduinţă, plecară şi ne lăsară plătiţi cum nu se poate mai bine pentru cît ne munciseră, fiindcă îi mai şterseră cărăuşului şi ceva părăluţe drept taxă de proces, ca să-şi poată ei drege glasul, spart de-atîta strigat, la cel dintîi han ce-aveau să întîlnească în cale.

Nu se află pe lume rău atît de rău încît să n-aibă şi o parte bună ! De nu mi-ar fi furat pelerina şi aş fi fost acuma înfăşurat într-însa, n-ar fi ajuns să-şi dea ei seama că aveam toate degetele la mînă, ori, cînd ar fi ajuns să vadă asta, ar fi fost prea tîrziu — după ce aş fi pătimit nu ştiu cîte cazne. Tot aveam un pic de noroc. Bătut, jefuit, înfometat, cu fălcile mutate din loc de pumni, cu gîtul învineţit de strînsori, cu gura numai sînge de-atîtea scatoalce cîte mîncasem, iar tovarăşul meu, dacă nu mai

rău decît mine, cel puţin tot atîta de procopsit, şi drept scuză : „Iertaţi şi voi, fraţilor, că v-am luat drept alţii !" Băgaţi de seamă ce drăgălaşă cerere de iertare şi cu cît haz pică, la timp !

[. . . . .]

Cartea a doua

CAPITOLUL II

Guzmán de Alfarache, părăsindu-l pe hangiul la care fusese argat, se duce la Madrid şi se face picaro.

Fiind viaţa de argat la han o viaţă prea lină pentru mine, nu mi-a plăcut niciodată şi n-am socotit-o pe gustul meu. Era un drum doar, pînă una-alta ; n-aveam chef să fac mulţi purici în slujba aceea, chiar de-ar fi fost să pierd o mie de vieţi. Treceau pe la han călători tinerei, de vîrsta şi de înălţimea mea, sau cam pe-aproape, unii cu părăluţe în buzunar, alţii umblînd cu cerşitul. Şi-mi spuneam în mine :

„Păi, lua-m-ar dracu, oi fi fiind eu mai mişel şi mai de nimica decît toţi ăştia ? Că nu mă dau pe vreunul din ei, şi nu-s fricos, să pier înainte de-a da piept cu viaţa !"

Îmi făcui inimă în felul ăsta, şi întîmpinai necazurile surîzînd, pentru că, de îndată ce-l părăsii pe stăpînul meu hangiul, mă dusei să le fac vizite celor la care slujisem înainte, avînd în buzunar cîţiva bani de aramă, mărunţiş cîştigat în războaie drepte, prin comisioanele pe care le făcusem. Era puţin şi se mistui repede. Începui să umblu cu bogdaprostea. Cîte unii îmi dădeau cîte o jumătate de blanca, dar cei mai mulţi îmi ziceau : „Iartă-mă, băiete,

dar n-am". Cu jumătăţile de blanca şi cu alţi bănuţi, care se mai adunau trăgînd la ele, în palma mea, puteam îmbuca ici-colo cîte ceva pe apucate, dar cu „iartă-mă, băiete" nu ieşeam la nici un capăt: pieream. Nu prea dădeau oamenii mult de pomană, şi nu era lucru de mirare, pentru că anul fusese foarte secetos, şi dacă şi Andaluzia era strîmtorată, apoi foametea creştea cu cît pătrundeai mai adînc în regatul Toledolui şi nevoile se înteţeau cu cît te depărtai de porturi şi urcai înlăuntrul ţării. Atunci am auzit pentru prima dată zicala: „Ferească-te Dumnezeu de boala care scoboară din Castilla [1] şi de foametea care urcă din Andaluzia".

Cum cerşitul îmi aducea venit atît de puţin şi-l plăteam atît de scump, îmi intră frica în oase şi-mi pusei în gînd să nu mai cerşesc în veci, oricît de strîmtorat m-aş vedea. Începui să mă lipsesc de cîte o părticică a costumaşului pe care-l purtam. Prinsei a mă desfrunzi, despuindu-mă cînd de una cînd de alta, pe unele vînzîndu-le, pe altele înstrăinîndu-le, şi pe altele lăsîndu-le zălog pînă la întoarcere, în aşa chip încît, atunci cînd ajunsei la Madrid, intrai în capitală ca un ocnaş de toată frumuseţea, numai în nădragi şi-n cămaşă, şi aceea slinoasă, zdrenţuită şi roasă, pentru că de toate celelalte trebuisem să mă lipsesc ca să-mi duc zilele. Văzîndu-mă atît de flendurit, oricît m-aş fi străduit prin vorbe să mă laud căutîndu-mi un stăpîn pe care să-l slujesc, nimeni nu se încredea în purtările mele şi n-avea chef nimeni să mă ia la casa lui şi în slujba lui, pentru că prea eram jegos şi despuiat. Mă luau toţi drept vreun hoţ de pícaro, care avea, cu siguranţă, să-i fure şi nu mă primeau!

Văzîndu-mă în pragul pierzaniei, n-avui încotro şi începui să deprind meseria picarescă. Iar ruşinea care mă cuprinsese la început, cînd mă văzusem constrîns la

---

[1] *El mal castillano* era numit, în secolul al XVI-lea, sifilisul, căruia i se spunea aşa în alte părţi decît în Castilia — aici numindu-se *el mal francés* sau *el mal italiano*.

asta, o pierdui pe drum : pentru că, de vreme ce eu umblam pe jos şi ea cîntărea atîta, n-o putusem căra cu mine, şi poate că mi-o luaseră chiar o dată cu gluga pelerinei. Aşa şi trebuie să fi fost, pentru că de cînd îmi furaseră pelerina mă apucaseră nişte dîrdîieli şi nişte friguri care erau semne ale bolii mele de mai tîrziu. Blestemată fie ruşinea care m-a părăsit şi pe care n-o mai aveam, pentru că de-atunci am început să mă simt bine, şi ceea ce socoteam înainte ruşinos acum mi se părea doar isteţ : pentru că n-au să poată fi niciodată prieteni şi n-au să poată pe veci face casă bună foamea şi ruşinea. Îmi dădui seama că, în trecut, ruşinea era la mine doar micime de suflet, iar s-o mai fi păstrat în vremuri ca acestea ar fi însemnat să fiu prost şi să greşesc, ca un copil cu caş la gură, aşa că am scuturat-o de pe deget, cum scuturi o viperă ce te-ar muşca.

Mă întovărăşii cu alţi şoimuleţi de teapa mea, iuţi de mînă. Făceam ca ei, atîta cît mă pricepeam şi eu ; dar cum nu ştiam toate ponturile, mai mult le dam lor ajutor să lucreze, umblam pe urmele lor, băteam drumurile pe unde peregrinau ei, şi cu asta îmi cîştigam gologănaşii. Dădeam mai mult tîrcoale, şi încercam marea cu degetul. Mă învăţai cu supa mănăstirească [1], pe care o puteam avea neîndoielnic, în fiecare zi, dar pentru asta trebuia să fiu un foarte priceput ceasornicar, pentru că dacă întîrziam un minut, dreptul meu se prescria, rămînînd să trag nădejde pe a doua zi. Învăţai astfel să fiu un oaspete cuviincios, care aşteaptă şi nu se lasă aşteptat.

Nu trecu mult şi începu să mă plictisească faptul că trebuia să fiu cu atîta grijă şi să pierd atîta vreme pe drumuri ; în timpul ăsta m-am învăţat să joc arşice, bile, sici-bei şi palma. De-aici urcai la catul de mijloc şi

[1] Supa de la „masa săracilor", împărţită de pomană zilnic la mănăstirile din vremea aceea.

învățai jocurile de cărți cu „cincisprezece“ și cu „treizeci și una“, chiniola, și „vezi-o și fă-o“. În scurtă vreme îmi isprăvisem studiile și trecui la cele superioare, lăsîndu-i pe toți cu gura căscată de cacialmalele pe care știam să le trag. N-aș fi dat viața mea de pícaro pentru oricare din cele trecute, oricît de ușoare ar fi fost ! Îmi înălțasem cortul în capitală, și din ceas în ceas simțeam că mi se ascute mintea, și văzîndu-i pe alții mai mici decît mine făcînd avere mare cu muncă puțină și mîncînd fără să cerșească, nici să-și aștepte hrana din mîini străine, căci pîinea asta e pîine a durerii, pîine plămădită cu sînge, chiar de-ar fi să ți-o dea tată-tău, începui să adaug fire noi la năvodul deșteptăciunii mele. Din rîvna arzătoare de o asemenea slăvită libertate și din dorința de-a nu mă vedea osîndit ca vagabond, cum erau alții, am făcut tot ce-am putut ca să iau pe umerii mei sarcinile pe care tăria lor le putea răbda. Generoși sînt măgarii, de vreme ce le-a plăcut să îngăduie oamenilor a intra în cărdășie cu ei și s-au deprins a căra gunoaie fără să crîcnească, doar ca să le ușureze necazurile ; dar se află pe lume oameni căzuți atît de jos încît le iau măgarilor scîrna din spinare, și-o încarcă pe umerii lor, doar ca să aibă un ulcior de vin mai mult de băut. Vezi pînă unde se întinde puterea vinului !

Dar, lăsînd asta, îți mărturisesc că la început am fost cam sfios, nesimțindu-mă la largul meu și mai cu seamă umblînd tot cu frica în sîn, pentru că, fiind lucruri pe care nu le mai încercasem niciodată în viață, nu mi se potriveau de la început ca o mănușă, fiindcă tot începutul e greu. Dar după ce m-am dedulcit la mierea picarescă, mă descurcam în meseria asta cu ochii închiși, și veneam sfoară spre cîștig. Ce lucru frumos și ce plăcut ! Fără degetar, fără ac și fără ață, fără nicovală și ciocan ori clește, fără orice altă unealtă, ci doar cu o paporniță sau

cu o glugă, ca frații de la spitalul „Antón Martín" [1] — cu toate că nu prin fapte la fel de bune și nici printr-o ținută la fel de sfîntă — îmi făceam slujba, slujindu-mă pe mine. Era ca o friptură fără oase și ca un umăr liber de orice sarcină, îndeletnicire veselă și lipsită de vreun soi de suferință.

Stăteam de multe ori să mă gîndesc la viața pe care o duseseră părinții mei și la tot ce trăisem eu pînă la vîrsta fragedă la care ajunsesem. [...]

„Vai — îmi ziceam — ce greu apasă cinstea pe spinarea omului, că nu-i metal care să-i stea alături ! La cîte nu-l silește pe nenorocitul care trebuie să și-o păstreze ! Ce grijuliu și cu ochii în patru trebuie să fie tot timpul ! Cîtă bătaie de cap are și cîte spaime trage ! Cum trebuie să mai umble, ca dansînd pe funii subțiri și înalte ! Printre cîte primejdii trebuie să navigheze ! În cîte necazuri nu intră, prin cîți spini și mărăcini nu trebuie să-și sîngere trupul ! Pentru că cinstea trebuie să fie la adăpost de bîrfelile celor lipsiți de respect, ferită de gura lumii ca și de mîna prea cutezătoare, de unii pentru că spun și de alții pentru că fac lucrurile la care nu stă în puterea omului să se împotrivească.

Ce nebunie drăcească l-a împerecheat pe om într-un chip atît de nepotrivit cu cinstea lui, de-l face să-și piardă mințile pînă într-atîta ? Ca și cum n-am ști că onoarea este fiica virtuții, și că atîta cît va fi virtuos, va fi și onorat, fiind cu neputință să-mi ia cineva onoarea de nu mi-a luat mai întîi virtutea, care este sîmburele ei. Singurul om pe lume care ar putea să mi-o ia ar fi nevastă-mea, după cum socotește toată Spania, și asta ar putea s-o facă doar luîndu-și-o sieși ; pentru că, de vreme ce femeia mea este totuna cu mine, onoarea mea

[1] Călugări din ordinul Milosteniei *(Orden de la Caridad)*, înființat de sfîntul Juan de Dios, care se aflau la spitalul „Antón Martín" și cereau de pomană, umblînd cu coșurile prin oraș, ori punînd în glugă ce li se dădea.

şi-a ei una sînt, şi nu două, aşa cum sîntem amîndoi un trup, şi tot restul sînt glume, născociri şi aiureli !

Fericită viaţă, viaţa care nu cunoaşte cinstea şi nici n-are habar de ea ! [...] Cîte chinuri pînă s-o dobîndeşti ! Cîte greutăţi ca s-o poţi păstra ! Cîte primejdii întîmpini purtînd-o prin lume ! Şi cît de uşor e de pierdut onoarea, în ochii obştii ! Iar dacă trebuie să te iei după părerile lumii, cinstea e unul din cele mai mari necazuri pe care le poate trimite soarta pe capul celui ce-ar vrea să-şi facă veacul în linişte şi să nu pătimească în viaţa asta ! Şi cu toate că văd toţi că aşa şi este, îşi dau viaţa pentru onoare, ca şi cum asta ar fi spre mîntuirea sufletului lor."

Nu-ţi faci o onoare din a-l îmbrăca pe cel gol, nici din a-l sătura pe cel nevoiaş, nici din a-ţi împlini cum se cuvine slujba, nici din altele multe pe care le ştii şi nu ţi le mai spun, că le cunoşti şi tu singur prea bine, şi doar te faci că le-ai uitat, trecîndu-le sub tăcere, în credinţa că nu ţi le-au priceput ceilalţi — cu toate că-s lucruri ştiute de toată lumea şi, dacă renunţ să le mai înşir aici e ca să nu te arăt cu degetul, — dar să ştii că îţi faci o onoare din fumuri, ba încă nici măcar dintr-atîta !

Fă-ţi o onoare din a întreţine un spital cu ceea ce risipeşti în crîşme sau zvîrli pe fereastră, pentru că pui valtrapuri şi fireturi scumpe pe catîrii de călărit, şi la spitale moare gol creştinul, de frig. Caii tăi plesnesc de graşi ce sînt, şi-ţi cad sărmanii semeni morţi de slăbiciune la poartă ! Asta-i onoarea ce trebuie, pe bună dreptate, urmărită şi de care poţi fi mîndru că o ai, pentru că ceea ce numeşti tu onoare e mai curînd trufie pe numele ei adevărat, sau nebunească preţuire de sine, care-i face pe oameni să se oftice şi să slăbească întocmai ca ogarii, hămesiţi de atîta alergătură după umbra ei, însetoşînd s-o dobîndească ca s-o piardă tot atît de repede, dimpreună cu sufletul lor, ceea ce ar trebui să ne fie temei de dureri şi de plîngeri.

CAPITOLUL IV

În care Guzmán de Alfarache [...] urmează să predice împotriva deşertăciunilor onoarei. [...]

[. . . . .]

Dar să ne întoarcem unde-am rămas şi să nu ne uităm vorba! Într-o zi duceam în paporniţa mea o ciozvîrtă de berbec unei calfe de cizmar. Găsii pe drum, din întîmplare, nişte stihuri bătrîne, de cîntec vechi cu refrene, pe care, cum le citeam din mers, le şi cîntam cu jumătate de glas. Clientul meu întoarse capul şi zise, zîmbind:

— Lovi-te-ar afurisenia, putoare ce-mi eşti, n-oi fi ştiind cumva să citeşti?

— Ba încă să şi scriu! îi răspunsei.

Pe loc mă rugă să-i arăt cum să se iscălească, fiindcă mă va răsplăti cu bani buni. Eu îl întrebai:

— Spune-mi, jupîne, iscălitura goală, de ce-ţi doreşti s-o poţi scrie, şi la ce-ţi poate fi de folos?

El îmi răspunse:

— La ce? Cînd plec şi eu după treburi, sau cînd don Cutare, señorul meu, mă pune să-i fac ghetuţe la copii — şi spuse numele înaltului personaj — aş vrea să ştiu iscăli chitanţele, ca să nu poată zice despre mine că nu ştiu, cînd vine prilejul!

Aici s-a încheiat povestea, şi eu, vorbind îndelung cu mine însumi, mi-am spus în sinea mea, o bună bucată de vreme, cam aşa:

„De-aicea poţi vedea, Guzmán, ce înseamnează onoarea, dacă şi unora ca ăstora le arde de ea! Un fecior de nimenea, ridicat din pulberea pămîntului, vas de lut care se poate oricînd sparge, plin de plesnituri şi hîrbuit, neputincios să ţină în el ceva, măcar o clipă, acum, după ce l-a cîrpit soarta cu petice de cîrpă şi l-a atîrnat de funia interesului, slujeşte la scosul apei din fîntînă şi

pare de folos! Altul, feciorul lui Petrea Croitorul, căruia de bine de rău i-a lăsat tată-său de cheltuială ce a putut şi ce s-a priceput, sau un al treilea care, furînd, a avut ce da şi cu ce-şi unge zbirii, sînt azi toţi oameni onoraţi, vorbesc cu tine de sus şi fac cărdăşie între ei. Au jilţ prin casele unde intră şi şed în şa cînd umblă călare, fălindu-se pe străzi, iar alte dăţi nu i-ar fi tocmit nimeni nici să ţină catîrii de frîu! Uită-te şi tu cîţi oameni de nădejde sînt ţinuţi deoparte, şi cîţi cavaleri de Santiago, Calatrava şi Alcántara [1], din neamurile cele mai mari, şi cît de mulţi alţii din nobleţea veche a lui Laín Calvo şi Nuño Rasura [2] au decăzut din ranguri! Şi spune-mi: cine le dă unora onoarea de care-i lipseşte pe alţii? Faptul de a avea mai mult sau mai puţin avut! Ce desăvîrşit decan de facultate şi ce drăguţ rector, avutul! Cît de înţelept împarte el gradele universitare şi la ce iscusite examene ştie să pună oamenii!

Mai spune-mi şi altele: care-s datoriile celui care îşi cumpără o slujbă, sau ale celuilalt pe care banul l-a intronat în *Sancta Sanctorum* [3] a lumii întregi? Şi cum se simte omul cel înţelept, nobil, virtuos, cu principii sănătoase şi cu judecată limpede, citit şi trecut prin şcoli, stăpîn adevărat al lucrurilor, care, rămînînd fără de ele, se vede sărăcit, azvîrlit într-un colţ, umilit şi nevoit să facă la întîmplare ceea ce nu se potriveşte cu dînsul, ca să nu decadă, înjosindu-se şi mai cumplit? Multe-mi mai ceri să răspund, faţă de puţinul la care ţi-aş şti răspunde! [...]

E poveste lungă, şi nu ne putem întinde. Toate-s cu susul în jos, toate făcute pe apucate, toate-s cum se întîmplă, şi încurcate! N-ai să găseşti om care să se poarte

---

[1] Nume de ordine religioase militare, în care nu se primeau decît descendenţi de mari familii.

[2] Juzi ai Castillei din secolul al IX-lea, deveniţi legendari.

[3] Sfînta-sfintelor, echivalentul latin al denumirii pe care-o dădeau evreii părţii celei mai venerate şi mai ascunse a templului.

cineneşte cu oamenii. Cu toţii trăim înşelîndu-ne unul pe altul şi mîncîndu-ne, şi sîntem ca pisica pentru şoarece sau, şi mai bine spus, ca păianjenul pentru viperă, despre care se zice că, atunci cînd o află lipsită de grija apărării, se lasă să alunece pe un fir, şi prinzînd-o de ceafă, o strînge cu putere, nemaislăbind-o pînă ce n-o ucide cu veninul lui!

Cartea a şasea

CAPITOLUL VI

Guzmán se însoară şi se stabileşte la Sevilla, unde-şi regăseşte mama.

Întocmai ca acei scăpaţi din vreo primejdie de moarte, care, tot gîndindu-se mereu la ea, încă li se pare că n-ar fi slobozi, îmi amintesc şi eu de multe ori (şi n-am să pot uita niciodată) viaţa mea netrebnică, şi mai cu seamă trecutul apropiat, starea-mi păcătoasă, cinstea terfelită, lipsa oricărei temeri de Dumnezeu, de-a lungul vremii cît mi se întîmplară atîtea nenorociri. Mirîndu-mă de mine, cum de-am putut fi atît de nemernic, mai păcătos decît cel mai rău dintre oameni, gîndesc că nici unul din toţi cîţi fac umbră pămîntului nu s-ar fi învoit la ceea ce mă învoiam eu, bizuindu-mă pe josnicia nevestei mele, dîndu-i prilejul să fie o stricată după ce-i dădusem consimţămîntul tacit şi chiar i-o cerusem cu tot dinadinsul, căci mîncarea, hainele şi întreţinerea casei de la ea le aşteptam, distrîndu-mă ca un pierde-vară şi găsind nedemn de mine să lucrez.

Cînd un om n-are încotro, cînd ştie şi se face a nu şti — sau din prea multă dragoste, sau din prea multă du-

rere, sau ca să nu dea loc unei nenorociri şi mai mari — nu e de mirare ; căci nu numai că purtarea lui s-ar putea să nu fie viciu, ci dimpotrivă, merit şi virtute, de vreme ce nu cu încuviinţarea sa, nici pentru că el ar fi dat prilejul, se întîmplă lucrurile ; dar cînd, aşa cum e cazul cu mine, nu numai că se înfrupta din păcat ci, de era nevoie, îi dădea apă la moară, cum se zice, nu ştiu dacă putea fi socotit orb, sau nătîng, sau fermecat, pentru că nu-şi dădea seama de păcat, sau, dacă-şi dădea seama, departe de a-i pune frîu, dimpotrivă, îl încuraja.

O, nebun, de o mie de ori nebun, care puţin mă sinchiseam de toate fără să încerc a lecui răul ce întina onoarea mea şi în care mi se complăcea nevasta, ghitarista, pe care o lăsam să se distreze cu alţii, ba încă îi mai ţineam şi hangul.

De obicei, bărbaţii, ca să fie pe placul femeilor, obişnuiesc să le facă serenade, cîntîndu-le pe sub ferestre : nevastă-mea însă era din cele care sucesc ele capul bărbaţilor, ducîndu-se să petreacă şi să le cînte chiar la ei acasă. E limpede că atare nuri şi asemenea daruri sînt prin ele însele aducătoare de pofte ; aşadar, cum oare s-ar fi putut ca, aţîţîndu-i-le eu, să nu ajungă a rîvni la ele altcineva ? Ce judecată poate avea un om care-şi descoperă comorile faţă de hoţi ? Cu ce încredere mai poate dormi, cum de-şi mai poate găsi odihna, fără teama de-a nu se trezi prădat ? Să fi fost eu atît de naiv, încît ceea ce trece obişnuit drept slăbiciune să nu înţeleg că o făceam din interes, lăudînd în conversaţii, în prezenţa acelora care urmăreau să intre în graţiile nevestei mele, meritele şi calităţile ei, cerîndu-i şi chiar impunîndu-i să-şi descopere cele mai ascunse părţi ale făpturii, umerii, braţele, picioarele, sînii şi aşa mai departe (mai bine tac, căci mă cuprinde ruşinea aducîndu-mi aminte !), ca să-şi poată ei da seama de era durdulie sau delicată, albă, oacheşă sau roşcovană. Se întorseseră oare toate de-a-ndoaselea, că ceea ce altădată mă îngrozea, cu timpul, repe-

tîndu-se, devenise lesne de răbdat şi de la sine înţeles pentru mine? Nu numai că încuviinţam să primească vizite, dar chiar i le mijloceam şi, lăsînd-o cu ei în casă, mă duceam să mă plimb, vrînd să-i prostesc cu toate astea pe toţi, aşteptînd adică de la ei să-mi dea a înţelege că mă credeau om bun şi îngăduitor, cînd de fapt eram rău şi stricat. O îndemnam să se ducă să ceară favoruri şi să-mi caute posturi, în casa unor persoane care ştiam că o doresc, şi mă făceam că nu bag de seamă şi că nu pricep nimic din infamia cu care se întorcea acasă, fie că le obţinuse, fie că nu. Vroiam ca lumea să creadă că acei care-i dădeau ospeţe, giuvaeruri, bani şi haine o făceau azvîrlindu-le în vînt, doar de dragul ochilor ei frumoşi sau din curată prietenie, fără gînd ascuns şi fără nici o altă pretenţie.

Ne plimbam prin Sevilla, în trăsură, lăsînd caii la pas, ca lumea să poată vedea cum i se lăfăieşte în poală o căţeluşă, la care nevastă-mea ţinea ca la ochii din cap şi care era toată fericirea ei, căci pentru o femeie de lume un asemenea căţel e lucrul de căpetenie de care nu se poate lipsi, cum nu se poate lipsi un medic de mănuşi, un negustor de jocul de şah, un bărbier de ghitară şi un morar de scoc.

În acea vreme, nu mult după ce ajunseserăm cu mare trudă în oraş, după nenumărate ocoluri şi căutări, dădui de urma mamei mele, pe care se poate spune că o regăsisem prin glasul sîngelui; căci, vorbind nevastă-mea cu nişte prietene de-ale ei, femei frumoase toate, şi întrebînd de dînsa, ajunse să afle că trăia în tovărăşia unei tinere drăguţe, a cărei mamă se bănuia a fi, din pricina dragostei cu care o înconjura şi a grijii ce-i arăta; de fapt însă nu-i era mamă, căci nu mă avusese decît pe mine. Dezlegarea tainei acesteia nu era alta decît că, văzîndu-se singură, săracă şi înaintată în vîrstă, îşi alipi de suflet această fată, crescînd-o ca să-i fie de folos; şi astfel, se îngăduiau una pe alta cum puteau mai bine.

Eu, cînd aflai de ea, făcui tot ce putui ca s-o iau la mine ; dar dînsa nu se învoi, atît ca să nu-şi părăsească fetişcana pe care-o crescuse, cît şi ca să nu fie la cheremul noră-si, şi, oricît o rugai, îmi răspunse că niciodată nu s-au văzut stînd două săbii într-o teacă ; că nu-i era atît de greu să rabde singurătatea, cît i-ar fi fost de greu să fie tot timpul într-o tovărăşie care nu-i era pe plac ; că, deoarece niciodată nu s-a pomenit noră care să se împace cu soacra, socotea că mai bine are să se simtă nevastă-mea singură cu mine decît laolaltă cu ea. Dar dragostea de fiu atîta putere are, încît o înduplecai să se supună dorinţei mele. Era mama mea, doream să o ţin cum se cuvine şi să-i dau oarecare sprijin, căci, cu toate că eu îmi mai aminteam încă frumuseţea şi prospeţimea obrazului, cu care-o lăsasem la plecare, acum era atît de zbîrcită, încît cu greu mai putea fi recunoscută. O aflai slăbită, îmbătrînită, fără dinţi, uscată şi foarte schimbată la înfăţişare. Mă uitam la ea, gîndindu-mă cum ruinează anii ! Întorceam ochii spre nevastă-mea, şi-mi spuneam : „Tot aşa se va întîmpla şi cu ea, nu după multă vreme ; şi cînd vreo femeie scapă de urîţenia bătrîneţii n-are să scape totuşi cu nici un chip de cea a morţii". Despre mine îmi închipuiam acelaşi lucru, cu toate că trecîndu-mi asta prin cap şi alte multe gînduri bune care mă frămîntau cîteodată, făceam tocmai ca acel ce intră să bea la tejgheaua vreunei cîrciumi, pe care-şi lasă numaidecît cana şi-şi vede mai departe de drum. Nu ţineam mult gîndurile acestea, le consumam la botul calului, nedîndu-le niciodată răgaz să răsufle, pentru că acelea pe care le poftisem să stea erau îmbibate de pofte şi senzualitate.

La stăruinţele mele, ajunseră să se adune laolaltă soacra şi nora. Pe maică-mea aţi cunoscut-o, dacă nu din vedere, cel puţin din faptele ei, cărora le-a mers vestea, încît cu greu v-aţi putea închipui o femeie cu mintea mai zdravănă, atît din naştere cît şi prin felul în care-a

fost crescută, şi mai cu seamă prin mult încercata iscusinţă a preaplinilor săi ani.

Îi dădea bune sfaturi nurorii sale, să nu primească tineri din cartier, spunînd despre ei, ca să-i zugrăvească în culori urîte, că trag toate foloasele fără să dea în schimb nimic. Dacă li se sfîrşesc bucatele acasă ori n-au ce face, se înfiinţează la noi, şi le place să stea de vorbă pînă către miezul nopţii, pe pun'te masă, strînge-te masă! fără alt temei decît că sînt din cartier. Despre pajii de la curte şi despre studenţi, spunea cam acelaşi lucru, asemănîndu-i cu nişte corbi, care adulmecă de departe carnea, şi nu-s buni decît s-o ciupească şi s-o sfîrtece. Aşa predici îi ţinea şi aşa lecţii îi dădea, ca una ce din pîntecul maică-si ieşise gata învăţată. O tîra toată ziua după ea, că nu mai rămăsese în oraş colţ nebătut de ele, stradă pe care să nu fi trecut, serbare la care să nu fi luat parte. Cînd veneau acasă, se întorceau cîteodată cu feciorași de bani gata, altă dată cu elefanţi, alegînd dintre ei şi pe cei care i se păreau mamei mele mai buni de jumulit, căci ea, ca o înţeleaptă a pămîntului, toate le ştia, şi ca o bună călăuză, toate prin mîna ei le trecea. Atîtea făcu şi drese, încît o cunoşteau ca pe-un cal breaz cei din piaţa Sfîntului Francisc [1], cu toate că se temea să aibă de-a face cu ei, pentru că dac-ai început să-ţi bagi în cîrcă cu scribii justiţiei, nu le mai dai de capăt, pînă te vîră unul în colivie. De aceea i se părea că trebuie să-i ocolească; totuşi nu putură scăpa de ei, pentru că, cu binele sau cu răul, prin ameninţări sau prin ifose, cum sînt ei absoluţi şi disoluţi (vorbesc numai de unii), exercită o tiranie mai mare decît Totila [2]

---

[1] În piaţa Sfîntului Francisc din Sevilla se aflau clădirile în care erau instalate organele justiţiei, cuprinzînd şi poliţia.

[2] Rege ostrogot din Italia (541—552) — l-a persecutat pe sfîntul Benedict, care i-ar fi prorocit moartea năprasnică. Totila a fost înfrînt şi omorît de un general al lui Justinian numit Narses.

şi decît Dionis [1], ca şi cum pentru ei n-ar exista Dumnezeu.

În port, corăbii nu mai soseau ; oraşul devenise foarte avar, pungile rămîneau înnodate de mai multe ori la gură, iar noi, dimpotrivă, cu gurile căscate, murind de foame, vînzînd ca să mîncăm, şi mai cu seamă ca să plătim ; ne mergea rău, pentru că la fiecare raită ne descopereau, pentru fiecare copilărie ne făceau o mie de mizerii şi nu era pícaro care să nu se fi dat la noi, unul pentru că era don Cutare, altul în numele lui don Cutărică... Nevastă-mea umbla înfricoşată, şi foarte plictisită de atîta socreală, pentru că, învăţată veşnic să aibă toată libertatea din partea mea, se vedea acum robită, nemaifiind stăpînă pe voinţa ei ; dacă una vorbea, cealaltă urla, din fiecare ţînţar făceau un armăsar, şi iscau atîta tărăboi, încît, ca să nu iau partea nici uneia, îmi luam pelerina, de cum vedeam că se apropie furtuna, şi ieşeam de-a fuga în stradă, lăsîndu-le să se păruiască în voie.

Pe nevastă-mea o necăjea grozav faptul că nu-i luam partea, părîndu-i-se că, pe drept sau pe nedrept, trebuie să ţinem totdeauna cu ai noştri şi că de avea sau n-avea dreptate, datoria mea era să fiu împotriva mamei, cu toate că nu s-ar fi cuvenit. Ajunse să mă urască, şi să nu mă mai poată vedea în ochi pînă într-atîta încît, găsind prilejul în persoana unui anume căpitan de galeră din Neapole, ancorată în port, schimbă dragostea mea pe-a lui şi, adunînd toţi banii şi toate giuvaerurile de aur şi de argint pe care le aveam, înălţă pînzele şi fugi în Italia, fără ca de atunci să mai am vreo ştire despre ea.

Auzisem spunîndu-se că era cu adevărat nebun cel ce umbla să-şi caute nevasta o dată ce-l lăsase, şi că soţul trebuia să întindă punte de argint pe unde să-i fugă duşmanul din casă. Socoteam că-mi va merge mai bine sin-

---

[1] Dionis din Syracusa — tiran al acestui oraş între anii 405—367 î.e.n., învingătorul cartaginezilor ; foarte duşmănit de popor.

gur, decît într-o tovărăşie proastă, căci deşi era adevărat că eu singur îi îngăduisem cîte toate, trăind din asta, începusem să nu mai pot răbda să mă ţină oricine de rău. Era puterea viciului, care m-a făcut totdeauna supus tuturor josniciilor ; şi fiind obişnuit să rabd afronturi încă de copil şi de tînăr, cu atît mai mult mi se păreau uşor de îndurat fiind om în toată firea. Nevastă-mea, plecînd, îmi făcu un serviciu, pentru că, nemaifiind silit s-o rabd, mă eliberam de păcatele zilnice ; n-o alungasem eu, plecase de bunăvoie, iar să o urmez era cu neputinţă, pentru că multe mi s-ar fi putut întîmpla dacă m-aş mai fi întors în Italia. Rămăsei, aşadar, cu maică-mea, şi începurăm să vindem mobilele care ne mai rămăseseră ca să avem ce mînca ; dar cum ne rămăseseră mai multe zile decît mobile, nu după multă vreme nevoia începu să ne dea pinteni. Toate învăţăturile bisericii se prăbuşiră pentru mine într-o singură zi ; neavînd ce să mai vînd, lipsindu-mi şi banii de cheltuială, cu hainele rupte şi fără să le pot înlocui, nu găsii alt mijloc de cîştig decît vechea mea meserie. Ieşeam noaptea la răspîntii şi, cînd mă întorceam acasă, veneam acoperit cu două şi chiar cu trei pelerine, lucruri pe care le puteam rechiziţiona cu mai puţin zgomot şi risc. Dimineaţa le găsea preschimbate în felurite veşminte mai mărunte. Le vindeam treptat, căutînd chipul cum să ne descotorosim mai uşor de ele.

Pe maică-mea n-o mulţumi felul acesta de viaţă, căci nu mai trăise niciodată aşa şi nu vroia să păţească vreo ruşine tocmai la bătrîneţe. Aşa că se hotărî să se întoarcă la fetişcana ce-o avusese mai înainte, care atît de mult se bucură văzînd-o în casa ei, de parcă o dată cu mama i-ar fi intrat pe uşă toate noroacele. Eu mă înţelesei cu alte prietene, ca să trăim laolaltă, pînă cînd vor veni timpuri mai bune ; le serveam ponturi, le ajutam în diferite prilejuri cu prezenţa mea, mergeam cu ele prin satele şi tîrgurile vecine şi nu ne lipseau niciodată la întoarcere cîteva rufe, pe care uneori le şterpeleam cu

coşuri cu tot de prin curţile oamenilor. Aveam în mahalale şi în Triana[1] case cunoscute unde, fără să intrăm în oraş, puteam face cîte o haltă, pentru ca mai apoi, treptat-treptat, după ce le spălam şi le uscam, să luăm rufele trecînd din poartă-n poartă prin curţi, sau de-a dreptul pe culmea zidurilor, după miezul nopţii, cînd se mai răreau patrulele poliţiei. Pentru hainele de stofă bună şi de mătase, pe care puneam mîna, aveam telali cunoscuţi cărora li le vindeam pe preţ bun, fără să pierdem o para din costul lor, şi, o dată intrate în mîna lor, ştiau ei bine că erau bunuri inamice, cîştigate pe cîmpul de luptă, şi că trebuiau să le desfacă fără să poată fi cumva recunoscute, căci altfel o păţeau. Iar noi n-aveam altă obligaţie decît să le dăm marfa uscată şi în bună stare, acasă la ei şi cu uşile încuiate, liberi de orice vamă şi de alte angarale ; de aci încolo era treaba lor. Rufăria avea mai cu seamă preţ bun, pentru că era mai uşor să fie dusă noaptea la telali în dugheană ; puteai să-ţi cîştigi cu ea viaţa cinstit, şi ieşeai cu bine la capăt.

Dar, venind iarna, ploile se ţinură lanţ, încît nimeni nu mai ieşea din casă, şi noi nu mai aveam cum da vreo raită, aşa că eram foarte strîmtoraţi în privinţa banilor. Trecînd odată pe o stradă, şi văzînd o casă cu faţada dărăpănată, întrebai a cui era, şi mi se răspunse că a unei doamne văduve ; mă dusei acasă la ea şi-i spusei că, întrucît n-avea chiriaşi, să-mi dea permisiunea să mă instalez eu, căci îi voi păzi casa. Ea, temîndu-se să nu-mi cadă zidurile în cap, îmi spuse să bag bine de seamă ce făceam, fiindcă s-ar putea dărîma pe neaşteptate, şi apoi casa era veşnic bîntuită de hoţi ; îi răspunsei că puţin îmi păsa de asta, pentru că avea şi o cameră sigură sus, în care mă voi putea închide, şi pentru că săracii n-au de ce să se teamă, nici ce pierde, deoarece lor şi viaţa le e prea mult. Îmi dete îngăduinţa cu dragă inimă, şi în

---

[1] Cartierul cel mai rău famat al Sevillei, sediul lumii interlope, unde justiţia se aventura foarte rar.

răstimp de patru zile casa nu mai avea nici o uşă şi nici o clanţă, măcar de leac; a cincea zi mă dusei în Piaţa San Salvador şi pusei să se strige că aveam de vînzare, pentru cine va fi vrînd să le cumpere, patru sau cinci mii de ţigle. Pe atunci nu se putea găsi o ţiglă, oricît ai fi plătit; veniră la mine într-un suflet trei-patru zidari, şi cel care apucă să mi le cumpere, puţin lipsi să nu fie tăiat cu cuţitele de ceilalţi. Le lăsai la cinci maravedis bucata şi, ducîndu-i la casa unde mă pripăşisem, le arătai acoperişul, spunîndu-le că eu sînt administratorul şi că stăpîna mea dorea să facă o terasă în locul acoperişului. O dată cu ţiglele mele, le arătai de asemenea şi o parte din cele ale vecinilor ce-şi aveau casele zid în zid cu mine, şi care urmau să fie scoase şi ele; îmi dădură şase sute de reali şi pe bună dreptate, căci numărul ţiglelor se urcase la mai mult de cinci mii, şi rămaserăm înţeleşi să vină după ele a doua zi. Cum pusei mîna pe bani, alergai la stăpîna casei şi-i spusei că era mare păcat să consimtă ca administratorul său, care-i vînduse toate uşile, să-i vîndă şi ţiglele de pe acoperiş. Ea se tulbură foarte, zicînd că n-avea nici un administrator şi că nu-şi putea închipui cine se apucase să facă una ca asta. Eu îi spusei atunci:

— Ca să poată înălţimea-voastră afla cine-a făcut-o, cum mie mi s-a poruncit să ies din casă, şi cum mă şi mut azi în altă parte, căci mîine dis-de-dimineaţă vor veni să scoată şi să ducă ţiglele, să trimită înălţimea-voastră pe cineva acolo, sau să se ducă la faţa locului şi va vedea ce se petrece!

Spunînd acestea, îmi luai rămas bun de la ea, iar a doua zi, stăteam la un colţ, pîndind de departe să văd scandalul, care merita să fie văzut, căci în vreme ce unii smulgeau ţiglele acoperişului, biata femeie se dădea de ceasul morţii apărîndu-şi avutul: pînă la urmă îl dete în judecată pe bietul zidar care, nu numai că nu-şi luă ţiglele, dar mai plăti pe deasupra şi uşile.

Eu, după isprava asta, petrecui cîteva zile închis în casă, la gura sobei, pînă ce, trecînd primul val al tulburării, n-aveau să mă mai caute.

Într-o zi se dete la San Augustin o serbare, şi cum asemenea prilejuri erau tocmai ce ne trebuia nouă, picai la timp ca să pun ochii pe un hidalgo cu buzunarul burduşit de bani mai jos de mînerul spadei ; iar cînd trecu undeva mai la strîmtoare, i-o ridicai un pic şi, vîrîndu-i gheruţa în buzunar, făcui şprafca-n el, fără să-mi scape un real ; dar teama mă împiedica să scot mîna plină, căci atît de bogată era prada, încît nu s-ar fi putut să nu-mi cadă o parte din ea pe jos. Şi cum gangul era pardosit cu cărămizi, la cădere banii ar fi făcut sigur zgomot, aşa că-i lăsai să cadă pe toţi, şi ducîndu-mi mîna la buzunar, scosei repede din el o basma, strigînd în gura mare să se dea lumea deoparte, pentru că scoţîndu-mi basmaua mi se împrăştiaseră banii pe jos ; toţi făcură loc, şi bietul cavaler pe care-l buzunărisem, cuprins de milă la auzul jelaniilor mele — căci mă plîngeam că trebuia să plătesc cu aceşti bani un negustor — se aplecă împreună cu mine la pămînt şi mă ajută să-i culeg, pînă într-o para ; îi mulţumii de patru mii de ori pentru bunătatea sa şi mă îndreptai încîntat spre casă.

Dar ulciorul nu merge de multe ori la apă ; furtişagul acesta mi-a adus pierzania, fiind cel din urmă pe care l-am făcut, şi cel care m-a costat mai mult dintre toate ; căci, cu toate că uneori mai puseseră mîna pe mine pentru asemenea fleacuri, din toate ieşisem basma curată ; cu banii îmi tîrguisem tot ce-mi dorea inima, căci nu era vorba de altceva decît să-mi cîştig de-ale gurii din cînd în cînd ; dar de data asta nu-mi priiră, încît mai bine m-aş fi lăsat păgubaş de ei.

Cum mă văzui în bani, începui să-mi bat capul, mai înainte de a-i cheltui, cum să fac rost de alţii, căci cu toate că, prin iscusinţa mea, puteam ţine piept oricăror nevoi, vroiam să mă pun la adăpost de griji. Găsind prin-

tre pungile pe care le şterpelisem doar cu cîteva părăluţe în ele una care mi se păru mai potrivită, mă apucai s-o garnisesc, şi punînd în ea şase escudos în cîte trei dubloni de aur, cincizeci de reali de argint, un degetar de argint şi patru inele felurite, o dusei la mama mea, dăscălind-o cu de-amănuntul şi dîndu-i chiar în scris cum s-o folosească, fără să nesocotească măcar o iotă din tot ce-i spuneam, căci era de mare însemnătate ţinerea ei de minte. Şi după ce fu ea bine lămurită de toate cîte le avea de făcut, mă dusei la chilia unui predicator renumit, care avea faima de a fi sfînt, şi-i spusei :

— Cuvioase părinte, sînt un biet străin. Am ajuns în oraşul acesta şi mă aflu aici nevoiaş cum nu se mai poate ; aş dori să intru slugă, dacă aş nimeri la vreo casă cinstită, unde să-mi pot găsi un pic de linişte sufletului ; doar atîta cer, şi nu rîvnesc la cine ştie ce simbrie ; căci cu o haină cuviincioasă şi cu hrană atîta cît să-mi ţin zilele, mă socot mulţumit, şi n-am nimic alt să-mi doresc. Şi, cu toate că arăt atît de rupt şi de necăjit, încît de zdrenţăros ce sînt nu văd cine s-ar învoi vreodată să mă primească în slujbă — deşi mi-ar prinde foarte bine prilejul acesta ca să fac faţă nevoilor — ţin mai curînd să sufăr, nădăjduind în Dumnezeu, decît să-mi osîndesc sufletul jignind divina sa maiestate prin uzurparea unui bun străin. Ferească Dumnezeu ca bunuri ce nu-mi aparţin să-mi uşureze suferinţele trupeşti lăsîndu-mi osîndită conştiinţa ! Ieşind azi-dimineaţă din casă, ca să-mi caut de lucru şi să-mi pot cumpăra o pîine, găsii pe jos, în mijlocul străzii, punga aceasta ; vrui să văd ce avea înăuntru şi, cînd auzii sunînd bani într-însa, o închisei la loc temîndu-mă ca slăbiciunea mea să nu mă silească a face ce nu se cuvine. Cuvioşia-voastră s-o primească, şi duminică, la predică, să facă cunoscut faptul credincioşilor săi. S-ar putea întîmpla să se afle acolo stăpînul ei care va fi avînd poate mai multă nevoie decît mine : ajute-l domnul să şi-o găsească, căci eu nu doresc decît

bunuri din acele cu care divina sa maiestate poate fi slujită mai bine de mine, păcătosul.

Călugărul, cînd mă auzi și văzu o întîmplare atît de nemaipomenită, începu să creadă că sînt un sfînt ; numai cît nu-mi sărută zdrențele, și cu vorbe cerești îmi spuse :

— Frate, mulțumește lui Dumnezeu că ți-a dat minte limpede și cunoștința puținului preț al bunurilor pămîntești ; ai încredere, căci acel care ți-a insuflat un gînd atît de bun îți va hărăzi deopotrivă și ceea ce are preț mai puțin, și socotește-te bogat prin făgăduințele sale. El, care poartă de grijă pînă și viermilor de apă, și celor mai nefericite și mai năpăstuite rîme și gîngănii, cu atît mai mult îți va veni ție într-ajutor cu toate cele de care ai trebuință. Ceea ce faci e o faptă dumnezeiască, care-ți dă dreptul la admirația oamenilor și dă prilej îngerilor să-l laude că a creat un asemenea om : de la dînsul e darul, trebuie să-i fii recunoscător și să înalți pentru el glas de laudă, perseverînd pe calea virtuții. Eu voi face ceea ce-mi ceri, și treci pe aici într-una din zilele săptămînii care vine, căci am încredere în domnul, care-și va arăta toată bunăvoința și îndurarea față de tine.

Spunîndu-mi acestea, parcă-mi străpungea inima, căci mă gîndeam la marea lui sfințenie și la cugetul său drept, față de josnicia și viclenia mea ; căci printr-un asemenea mijloc ticălos, eu căutam să-l fac unealta furtișagurilor mele. Îmi dădură lacrimile, încît crezu bunul călugăr că lăcrămam pentru Dumnezeu, și începu și el să plîngă. Lucrurile rămaseră aici pînă duminică, ziua tuturor sfinților, cînd el trebui să predice și-și cheltui cea mai mare parte din predică cu cazul meu, suind în slăvi fapta ce săvîrșisem pentru că ea se întîmplase unui om atît de nevoiaș ; o înflori pînă într-atîta încît le muie inima tuturor celor de față, care se grăbiră să mă miluiască. Se îmbulzeau care mai de care să mă răsplătească cu pomenile lor. Numaidecît, luni dis-de-dimineață, maică-mea se înființă la

poarta mănăstirii şi întrebă de acel părinte, spunînd că avea cu el ceva foarte important de vorbit, şi portarul, văzînd-o atît de necăjită, i-l chemă pe dată. Cînd se văzu în faţa lui îl apucă de amîndouă mîinile, de veşminte, căzîndu-i în genunchi ca şi cum ar fi vrut să-i sărute picioarele, şi-i spuse că punga era a sa, rugîndu-l să i-o dea în numele măritului Dumnezeu. Îi dădu toate semnalmentele ca una ce le învăţase cu atîta rîvnă, şi călugărul i-o înmînă, văzînd că vorbele ei sînt adevărate. Cînd maică-mea îşi văzu punga în mînă o deschise şi, scoţînd un dublon din trei cîţi erau înăuntru, i-l dădu părintelui ca să mi-l dea mie drept răsplată, adăugînd şi patru reali ca să slujească două liturghii spre iertarea sufletelor din purgatoriu. În felul acesta puse mîna pe pungă, şi mi-o aduse pe dată la han, fără să lipsească din ea măcar o para chioară, căci chiar pusesem dinadins într-însa nişte flecuşteţe din acelea ce o puteau face să fie luată drept o pungă femeiască.

Două zile după ce se petrecură toate acestea, miercuri spre seară, mă dusei să-mi vizitez călugărul, şi găsii acolo adunate un cufăr întreg de haine, că aveam ce rupe zece ani la şir şi bani de cheltuială pentru cîteva zile. Îmi dete totul cu multă voioşie, şi-mi spuse să mă înapoiez a doua zi, căci avea un loc bun pentru mine. Plecai şi mă întorsei cînd îmi spusese, iar dînsul, după ce mă întrebă dacă ştiam să scriu şi se încredinţă de iscusinţa mea, îmi spuse că o anume doamnă, al cărei bărbat era în Indii, căuta o persoană de încredere care să-i administreze averea din oraş şi moşiile, şi că, dacă lucrul era pe gustul meu, să-l înştiinţez ca să aranjeze lucrurile. Eu, pe loc, după ce-i mulţumii, îi spusei :

— Părinte, eu nu pot oferi decît munca mea, sîrguinţa şi credinţa datorată stăpînei ; căci nefiind de prin părţile acestea, n-am pe nimeni care să mă cunoască ; dacă doamna aceasta vrea să-mi încredinţeze averea ei, îmi va cere să-i aduc recomandaţia cuiva, şi n-am de

unde ; alt neajuns nu găsesc. Aşadar, să vadă cuvioşia-voastră, acum, ceea ce crede de cuviinţă că trebuie făcut.

El răspunse că e gata să se pună chezaş pentru mine, dacă numai atîta lipseşte. Primii cu dragă inimă, simţind că, pe calea aceasta, avea să-mi salte negoţul. Căci nu există pe lume lucru mai în stare să înşele pe un om drept decît sfinţenia prefăcută a unui netrebnic.

CAPITOLUL VII

După ce Guzmán intră în serviciul doamnei, o jefuieşte. Este închis şi osîndit la galere pe tot restul vieţii.

Aşa de mare este puterea obişnuinţei, atît în strîmtorarea suferinţei cît şi în clipele cele mai fericite, încît fiind pentru unele nepreţuită uşurare, căci le face mai lesne de răbdat, este pentru clipele fericite cel mai mare rău, căci te face să suferi şi mai aprig de amintirea lor, cînd îţi lipsesc. Nu e putere ca s-o înfrîngă, şi stăpînirea ei se întinde asupra tuturor faptelor. Unii i-au dat numele de „a doua natură", cu toate că experienţa ne arată că are chiar mai mare putere decît natura, căci o corupe şi o distruge cu cea mai mare uşurinţă.

Abia acum văd cu cîtă uşurinţă îl păcălii pe sfîntul acesta ; şi nu fu singurul rău pe care-l făcui, căci altul şi mai îngrozitor îi urmă, atunci cînd îl discreditai în ochii lumii, care-avea tot dreptul să nu se mai încreadă în el, cu toate că nu i s-ar fi putut pune nimic pe seamă, în afară de faptul că mă folosisem de el, şubrezind astfel buna sa reputaţie.

Mă vîrî în slujba acelei doamne, crezînd că o voi sluji cu toată credinţa, aşa cum îl îndreptăţeau să presupună faptele de înaltă moralitate de care dădusem dovadă.

Stăpîna îmi acordă o încredere foarte mare, lăsîndu-mi pe mînă toată averea ei. Mă primi cu voie bună şi făcu din mine bunul şi familia ei, dîndu-mi o odaie cum se cuvine, un pat minunat şi toate cele de trebuinţă ; mă îndrăgi, nu ca pe un servitor, ci ca pe un bun ce i se cuvenea şi ca pe o persoană cu care credea că o dăruise Dumnezeu pentru multele ei merite. Din cînd în cînd îmi cerea să rostesc cîte un *Ave Maria* pentru sănătatea şi succesul soţului ei aflat departe. La toate acestea răspundeam ca un oracol, cu atîta evlavie, încît o făceam să verse lacrimi. Cu asta o păcălii, o furai şi mai cu seamă o necinstii, făcîndu-i casa de ocară, căci, avînd în casă pe lîngă sine o sclavă albă (pe care multă vreme o crezui liberă, atîtea vicleşuguri făcea, încă mai abitir decît mine), mă întovărăşii cu ea. Nu ştiu cum de ne mirosirăm, că nu ne trebui mult ca să ne recunoaştem : doar la cîteva zile după ce mă instalasem în casă, nu era putere care s-o îndepărteze din odaia mea, cu toate că faţă de toţi ceilalţi făcea pe mironosiţa, în vreme ce cu mine se arătă peste măsură de stricată, ca şi cum ar fi slujit pînă atunci în tractirul cel mai deocheat din lume. Şi făcu asta cu atîta isteţime că, în afară de mine, nimeni dintre ai casei, nici măcar stăpîna, nu ajunse să cunoască taina aceasta. Mă răsfăţa pînă într-atîta, că în camera mea se adunau atîtea bunătăţi, de parcă ar fi fost o cofetărie. Avea grijă să am schimburi albe, bine scrobite, curate şi frumos mirositoare ; stăpîna sa se bucura de asta, pentru că ne credea pe amîndoi sfinţi. Îmi dădea bani de cheltuială, fără ca eu să pot şti cît de puţin sigur de unde-i are, cine şi cum i-i dăduse. Şi cu toate că unele lucruri mi se păreau foarte străvezii, ca să nu pierd foloasele nu vrui să fac pe curiosul cercetîndu-le ; şi ca să n-o pierd, cît timp aveam să rămîn acolo, ci s-o leg şi mai mult de mine, o îmbărbătam cu vorba făcînd-o să tragă nădejde că, de îndată ce vom avea cu ce, voi găsi chipul de-a o elibera, şi mă voi însura cu ea. Aceasta îi dădea

imbold să înnebunească după mine, pentru că, după dragostea pe care mă prefăcui că i-o port, cu toate că era mare cutră, îmi luase în serios făgăduiala, ca şi cum eu n-aş fi fost bărbat şi ea doar o sclavă. Stăpîna mea nu ştia nimic despre afacerile sale şi nici nu mai ţinea socoteala de ceea ce-i dădeam. Averea din oraş era în mîna mea, şi-i gospodăream totodată şi moşiile, culegîndu-le eu toate roadele; pentru că planul meu era să-mi fac suma trebuincioasă, pentru a o putea porni apoi în lumea largă, cît mai departe de locurile acelea. Vroiam să plec în Indii şi aşteptam doar o corabie pe gustul meu; dar nu mi-a fost dat să izbutesc, pentru că stăpîna mea deschise ochii asupra ruinei sale sigure, căci chiriaşii declarau că-mi plătiseră, ciobanii că vindeam turmele, pivnicerii că le scoteam vinul din crame, iar ea nu vedea para chioară din toate acestea, fiindcă toţi banii se îngrămădeau în buzunarele mele. Se hotărî să se sfătuiască între patru ochi cu un hidalgo ce-i era rudă, căruia îi spuse cît de rău îi gospodăream treburile, rugîndu-l să găsească leacul cuvenit. El nu se osteni să-mi spună nici o vorbă şi, cum tocmai ridicasem în ajun recolta grădinilor de zarzavat, luîndu-mi grija, şi acum îmi făceam siesta foarte la largul meu, mulţumit de reuşită, mă pomenii cu un alguazil care puse mîna pe mine şi, fără multă vorbă, doar cu făgăduiala că aveam să aflu eu pe urmă de ce şi cum, mă arestă şi mă duse la închisoare. Toate acestea fură făcute astfel încît să nu se işte mare scandal în casă sau în cartier, dacă cumva mi-aş fi dat drumul gurii, aflînd din ordinul cui eram arestat.

Păşeam, aşadar, surprins şi uluit, pe drumul spre închisoare, socotind, ba că va fi venit vreo plîngere din Italia, ba că mă urmăreau creditorii mei din Castilla, sau vreuna din victimele furturilor mele încă neispăşite din acel oraş. Şi cu toate că oricare dintre acestea putea fi prilej de necazuri pentru mine, nu regretam nimic mai mult decît că trebuia să pierd postul ce deţineam, căci

renumele rău pe care mi l-ar fi atras arestarea mi-ar fi retras stima stăpînei şi n-aş mai fi fost primit înapoi. Dar, răbdare! Slavă domnului că nenorocirea aceasta mi se întîmplase tocmai cînd mă aflam pe culme, şi cînd apucasem să-i duc puţin cîte puţin toate cîte le adunasem maică-mi, care trăia la casa ei, ca să mi le păstreze; aşa că, atunci cînd îmi deschiseră lada, nu găsiră în ea decît o bulă papală veche de-un an, şi cîteva boarfe. Veniră la închisoare să-mi ceară socotelile, pe care le dădui atît cît le poate da cineva care nu face decît să încaseze tot timpul, fără să plătească niciodată. Nu există socoteli mai încurcate decît cele ce se întemeiază pe buna-credinţă. Sarcina mea spori cumplit, debitul rămînînd în alb. Deteră fuga la călugăr, povestindu-i întîmplarea; el, ca un înţelept, nici nu mă condamnă, nici nu mă absolvi, pînă ce nu-mi dădu şi mie ascultare, vrînd să judece după ce avea să fie informat de către ambele părţi. Veni să mă vadă la închisoare, şi-i tăgăduii tot cu neruşinare, afirmînd că sînt acuzat pe nedrept prin mărturii false, şi că eram tot atît de nevinovat ca oricare altul pe lume de toată această afacere, aşa că trăgeam nădejde în Dumnezeu, care, precum îl liberase pe Iosif şi scosese la iveală nevinovăţia Suzanei, n-avea să-şi întoarcă faţa nici de la mine, lăsînd ca dreptatea mea să fie călcată în picioare; dar că, pe de altă parte, nu numai pedeapsa aceasta, ci osînde mai mari meritau păcatele mele, pentru că eram vinovat de atîtea alte greşeli săvîrşite împotriva divinei sale maiestăţi.

Bunul călugăr, neştiind cui să mai dea crezare, rămase prostit şi, plin de îndoială, se hotărî să ia parte celui năpăstuit, ajutînd din doi pe cel mai slab. Mă mîngîie cu vorba, făgăduindu-mi tot sprijinul întru apărarea mea, şi încredinţînd necazurile mele domnului, care mi le va lua cu mîna lui, slobozindu-mă. Îşi luă rămas bun de la mine şi se duse în biroul grefierului ca să pună o vorbă bună, rugîndu-l în numele milei creştineşti să fie cu

multă băgare de seamă în procesul meu, căci mă socotea, fără urmă de îndoială, un neprihănit.

Dar cînd grefierul îl auzi spunînd una ca asta, începu să-şi bată joc de el şi puse pe masă toate plîngerile ce le avea împotriva mea. Dîndu-i amănunte despre proces, îi spuse cine eram, hoţiile pe care le săvîrşisem şi tertipurile de care mă foloseam ; atunci călugărul se înfurie şi, cu naivitatea lui îngerească, fără să-şi închipuie cît rău îmi făcea, îi povesti grefierului ceea ce mi se întîmplase cu el şi chipul în care mă cunoscuse şi care-l hotărîse să-mi ţină cu atîta căldură partea, ca să nu fie luat drept un om lipsit de minte, care îmbrăţişa fără pricină apărarea cuiva. Cînd îl auzi, grefierul regretă din suflet răutatea mea, care mă apucasem să-mi bat joc de un om atît de adînc credincios. Pînă într-atîta se mînie pe mine şi pînă într-atîta i se aprinse furia că, dacă i-ar fi stat în putere, m-ar fi sugrumat pe loc. Părăsi biroul, se duse la locotenent [1] acasă, îi dădu raportul celor aflate, stîrnindu-i şi lui mînia împotriva mea. Şi necăjindu-se de ceea ce făcusem, ca şi cum le-aş fi adus chiar lor o asemenea ocară, mi-o adăugară la dosar, făcînd din ea un proces nou, prin care îmi agravară vina, şi spunînd alcadelui să mă vîre la carceră.

Ziua arestării nu mă surprinsese cu mîinile goale pînă într-atîta încît să-mi lipsească banii cu care să-mi pot susţine tabăra şi începe războiul. Dar temniţa e ca şi focul care le înghite pe toate, prefăcîndu-le în propria sa substanţă.

În închisoarea cea dintîi, pînă cînd să se încredinţeze că aveau dreptate să mă ţină dator pentru tot ce furasem, mă şi făcusem cunoscut ; ne înţelegeam cu toţii, eram ca fraţii, îi mulţumeam cu ce puteam şi mă coboram chiar în curte împreună cu ei, cu toate că totdea-

[1] Grad înalt în magistratură, echivalînd cu un locţiitor al comandantului militar al oraşului.

una trăgeam cu coada ochiului dacă aş putea găsi vreo ieşire, şi aşteptam momentul potrivit s-o pot lua din loc în toată siguranţa. Dar, de îndată ce mă văzui la carceră, şi după ce fui înconjurat şi acolo de douăzeci de apărători care toţi scriau cu pana pe hîrtie cum mă chema şi cauza arestării, cerîndu-mi fiecare să le dau pricina mea pe mînă, căci unul spunea că e prietenul judecătorului, altul că e al grefierului, altul că în două ceasuri putea face să fiu eliberat pe cauţiune, nu mai ştiui ce să cred. Spunea un altul că procesul meu era o adevărată nălucire şi că-mi poate face vînt afară numaidecît, pentru şase reali ; fiecare se arăta stăpîn pe cauză, spunînd că are în mînă încuviinţarea mea, unul din ei pentru că mă întovărăşise de îndată ce mă văzuse arestat, interesîndu-se pe loc de cazul meu ; celălalt pentru că îl rugasem să-mi cheme pe unul din prieteni, grefier pe lîngă această închisoare ; al treilea pentru că el scrisese cel dintîi, şi o avea gata, petiţia către locotenent ; dar eu, în sinea mea, îmi rîdeam de toţi, pentru că-i cunoşteam şi ştiam cîte parale fac şi că nu trăiesc decît din ceea ce pot ciupi înainte de proces, pentru ca mai apoi să nu-i poţi ajunge din urmă cu patru cai înaintaşi. Se găsi chiar unul dintre ei care, avînd de apărat un pungaş, veni să-i ceară bani ca să-i ia interogatoriul după ce el şi fusese trimis la galere.

Certîndu-se între ei, înghesuindu-se care mai de care să se ocupe de cazul meu, intră, făcîndu-şi loc cu coatele, preacinstitul şi priceputul domn avocat care mă mai apărase şi în alte împrejurări şi-mi zise :

— Aici era înălţimea-voastră ?

Îi răspunsei că da, de vreme ce mă arestaseră ; după care mă întrebă :

— Dar care-a fost cauza ?

Iar cînd i-o povestii, îmi răspunse :

— Înălţimea-voastră să facă haz de toate astea, şi să tacă : aveţi cumva ceva bani ca să-i dăm grefierului, să-mi

înregistreze pe loc petiţia către locotenent ca să vă pună în libertate pe cauţiune? Iar dacă cumva nu puteţi plăti pe loc, vă vom duce chiar mîine dimineaţă la tribunal, şi domnii aceştia vă vor elibera cît ai clipi. Eu voi vorbi cu unul dintre ei care mi-e bun prieten, şi nu va mai rămîne înălţimea-voastră aici nici o jumătate de zi.

Cînd ceilalţi auziră una ca asta, începură să murmure:

— Ia te uită! Frumos chip de-a lua un proces! Stăm aici douăzeci de oameni, chinuindu-ne de două ore cu pricina clientului, şi iată că se-nfiinţează unul la spartul tîrgului, venind ca la el acasă, să-şi ridice drepturile!

Avocatul meu le zise:

— Domnilor, chiar dacă înălţimile-voastre veţi fi lucrat la acest proces încă de-acum două luni, de îndată ce am ajuns eu aici, procesul trebuie să fie al meu, pentru că acest cavaler e marele meu prieten căruia i-am pledat pînă acum toate procesele. Puteţi, aşadar, merge cu Dumnezeu şi lăsaţi-l în pace.

Ei, cînd îl auziră, replicară:

— Ce drăguţ, ce drăgălaş chip de-a pune mîna pe proces! Să-ţi fie de bine! Ia te uită cu ce vine dumnealui să ne şteargă cîştigul de sub nas! Felicitările noastre! Într-un ceas bun! Cavalerul acesta are să vadă singur cine are dreptate, şi va împuternici pe cine l-o tăia capul, n-avem de ce ne certa aici!

El că da, ceilalţi că ba, se înflăcărară, pînă ajunseră să-şi strige unul altuia cine erau şi ce hram ţineau fiecare, şi chipul în care îi jecmăneau pe arestaţi, colocviu care, pentru cine îi auzi, cuprindea multe învăţăminte, căci nu-şi spuneau decît adevăruri, şi cît mai de la obraz; şi era un caz obişnuit, de fiecare zi, şi cu fiecare arestat, ceea ce se întîmpla cu mine. După ce se liniştiră, mă apropiai de vechiul meu avocat şi-i cerui să facă el toate cele trebuitoare, căci îl voi plăti cum se cuvine; îi dădui patru reali, şi nu mai veni să dea ochi cu mine cincisprezece zile. Ştiam cu bine c-aşa avea să facă, şi că

nu venea aici decît ca să-şi asigure coşniţa zilei următoare şi să aibă cu ce ieşi în oraş. Dar n-aveam încotro şi trebuii să-l aleg pe el, de teamă ca nu cumva, cum îmi ştia toate procesele din trecut, să mi le dea cu una cu două pe faţă, făcîndu-mă în două ceasuri recidivist cu o sută de dosare. Aşa că, de bine de rău, mai ca să tacă, mai ca să facă, eram silit să-l plătesc, şi găsii mai cu cale să-mi fie el avocat, cu toate că procesul meu nu cerea cine ştie ce iscusinţă, dezbaterile putînd fi oprite toate prin plata banilor.

Dar mai pe urmă, cînd îmi puseră în spinare şi înşelăciunea cu călugărul, ceea ce îmi agravă acuzaţiile, avui cu adevărat nevoie de el. Procesul începuse cu tot dinadinsul; mă trecură sus, vroiră să mă pună în lanţuri, pe care mi le răscumpărai cu bani, plătind portarului în sarcina căruia rămîneau cînd ieşeam, şi băiatului care mi le punea la intrare; grefierul mă ajută, petiţiile porniră, solicitantul plăti, avocatul încasă; încet-încet, ca nişte lipitori, îmi supseră tot sîngele, pînă mă lăsară fără puteri. Rămăsei uscat ca strugurele după ce-i sforci mustul în zăcătoare. Nu trebuie să trec sub tăcere purtarea sclavei mele în tot timpul acesta, căci în fiecare dimineaţă cînd se crăpa de ziuă, ploua mana asupra mea şi ea se gîndi la toate cîte mi-erau de trebuinţă, alinîndu-mi asprimea închisorii, pînă cînd locotenentul mă trimise la galere.

Cu ajutorul ei o dusei cum putui tot timpul caznelor de la gros, pentru că erau nenumărate cheltuielile; şi oricît de mult aş fi adunat eu, se topi totul ca sarea în apă.

Pe deasupra, maică-mea, văzîndu-mi pricina atît de prost apărată şi fără sorţi de izbîndă, îmi spuse că fusese prădată de hoţi, deşi, după cîte auzii eu, nu vroia decît să rămînă ea cu banii. N-avui încotro şi trebuii să fac şi eu ce făceau toţi ceilalţi, intrînd în albia comună.

Venind ziua procesului, îmi lipsiră banii pentru o apărare inimoasă, n-avui de unde mitui pe grefier, judecătorul

m-ascultă plictisit și avocatul trase chiar cîteva aghioase: căci reclamantul, dinspre partea lui, plătise tot. Cînd văzură că nu mai e suc în ciorchine, toate viespile se împrăştiară şi mă lăsară singur; sentinţa prin care eram osîndit la biciuire şi la oprobriul public fu confirmată, şi mă trimiseră la galere pentru şase ani.

Văzîndu-mă, aşadar, ocnaş în toată puterea cuvîntului, cu totul părăsit şi fără nici o apărare, nu-mi mai rămase altceva de făcut decît să-mi joc rolul fără frică nici ruşine, ca un demn sclav al regelui, care n-avea nimic de-mpărţit cu mine. Totuşi, mă mîngîiai că şi pe tovarăşul meu cel mai drag, Soto, îl condamnară la fel, vîrîndu-ne pe amîndoi în aceeaşi ciorbă. Şi cum ne aflam împreună în închisoare, în aceeaşi celulă, şi aveam de străbătut acelaşi drum, crezui că, ajutîndu-ne unul pe altul, ne va merge amîndorura mai bine; dar, cum veţi vedea mai departe, îmi ieşi pe nas. Era mare iubitor de zeamă de struguri, şi veşnic dădea pe gît cîte o cană, pînă cînd se făcea jumătate de dublu-decalitru, băut *de profundis*[1], aşa că văzîndu-se pus la păstrare, lipsa vinului îl făcu să se sminteească de groază, şi primele ore cîntă necontenit cu glas tare. Văzîndu-mă eu părăsit şi fără nici un folos din partea lui, deznădăjduit, vrui să-mi încerc norocul; dar se vede că nu-l aveam, încît mare minune a fost că nu s-a sfîrşit chiar atunci cu mine. Mă prefăcui bolnav timp de cincisprezece zile şi nu ieşii din celulă, nici nu mă ridicai din pat, şi la capătul lor, cum pusesem mîna pe nişte veşminte femeieşti, îmi dădui jos barba cu un brici şi, îmbrăcat astfel, îmbrobodit muiereşte şi cu obrazul proaspăt ras, alb cum eram şi palid, îndată ce se făcu seară ieşii trecînd prin amîndouă porţile coridoarelor, fără ca vreunul dintre portari

[1] *De profundis* sînt cuvintele cu care începe un cîntec religios, din slujba îngropăciunii şi parastaselor. Aici vorbele latineşti ale imnului sînt întrebuinţate în bătaie de joc, ca să indice desperata sete a ocnaşului.

să-mi spună vreo vorbă, deşi aveau amîndoi văzul bun şi ochii limpezi şi sănătoşi ; dar cînd ajunsei jos la poarta dinspre stradă şi vrui să păşesc pragul, îşi întinse un braţ pe dinaintea mea, în pervazul uşii, portarul chior de-un ochi — dea domnul să-i chiorască şi celălalt, orbindu-l — care mă apucă de mînă şi, privindu-mă, mă recunoscu pe loc şi începu să bată în poartă. Cum eram prevăzut cu un drăgălaş de cuţit, pentru orice întîmplare, vru soarta mea nenorocită să-l scot într-un moment în care nu-mi putea fi de folos, aşa încît delictul meu deveni prin aceasta crimă, şi mă siliră să fac calea întoarsă, închizîndu-mă din nou sus ; îmi arseră încă un proces şi mă osîndiră pe viaţă ; şi fui mulţumit că avură politeţa să nu mă aducă la judecată îmbrăcat cum eram, femeieşte, aşa cum aflasem că li se făcuse uneori altora. Fugisem de dracu şi dădusem de tat' su.

CAPITOLUL VIII

Guzmán de Alfarache este scos din închisoarea din Sevilla şi dus în port la galere. Ce i se întîmplă pe drum şi la capătul lui.

Ocnaş sînt, s-a sfîrşit cu mine ; trebuie să-mi duc viaţa deopotrivă cu cei ce-mi împărtăşesc soarta, şi să-i ajut ; trebuie să-mping şi eu la căruţă ca să mănînc laolaltă cu ei. Intrai şi eu în banda curajoşilor, a celor mai de doamne-ajută ; îmi îmbrăcai pantaloni albi, vestă colorată şi surtuc vărgat, trimise toate de ibovnica mea, sclava, care nădăjduia că, de îndată ce va trece numărul de ani la care fusesem osîndit, aveam să ies şi s-o răscumpăr. Cu asta şi cu ceea ce storceam de la noii arestaţi, du-

ceam o viaţă uşoară, dacă se poate numi uşoară viaţa celor ca mine, cînd se află în asemenea lăcaş.

Îi dijmuiam pe toţi, împrumutam bani cu dobîndă, cîte un sfert de real de fiecare zi, îi escrocam pe cei ce intrau, făcîndu-le zile fripte, provocîndu-le diaree şi coşmare; căci aici, cu toate că oamenii ştiu de Dumnezeu, nu se tem de el: şi-au pierdut şi cinstea, şi ruşinea, de parc-ar fi păgîni, mai ales că cea mai mare parte dintre cei ce ajung într-o asemenea mizerie sînt codoşi şi hoţi de drumul mare, oameni decăzuţi, şi dacă, printr-o minune sau printr-o năpastă, cade un om ca mine, cînd se întîmplă una ca asta înseamnă că i-a orbit Dumnezeu minţile ca, pe această cale, să-l readucă la conştiinţa păcatului său, iar la vremea cînd ajunge să şi-l cunoască şi vadă limpede, îl ajută şi-l mîntuie.

Eu eram unul dintre aceştia şi, ca un barbar orbit, nu mă gîndeam decît cum să-mi întrebuinţez puţinii bani pe care-i aveam, arendînd una dintr-acele cantine ce se află prin închisori.

Dar, temîndu-mă ca, în ziua cînd am putea fi ridicaţi şi duşi, să nu rămîn cu investiţia pierdută, n-o făcui, şi avui dreptate. Căci, cum noi, osîndiţii la galere, ajunsesem la numărul de douăzeci şi şapte, şi cum răsturnam toată temniţa cu susu-n jos, îl apucă pe alcayde[1] frica să nu cumva să-i tragem vreo cacialma şi să spălăm putina; aşa că făcu tot ce putu ca să se scape de noi.

Într-o luni de dimineaţă veniră să ne ridice. Şi după ce ni se dete fiecăruia din noi în scris sentinţa, ne puseră în fiare şi, legaţi în patru lanţuri, ne trimiseră unui comisar, ca să ne mîne încet-încet, cînd pe jos, cînd în căruţe, şi în felul acesta ieşirăm din Sevilla, jeluiţi foarte de fetişcanele care alergau după noi pe stradă, smulgîndu-şi părul şi zgîriindu-se care mai de care cu unghiile pe obraz, ca nişte ibovnice care se respectă.

---

[1] *Alcayde* — temnicer şi uneori căpitan de fort; vine din limba arabă, ca şi alcade.

Iubiţii lor mergeau ca nişte mieluşei blînzi şi umili, cu pălăriile îndesate pînă peste ochi: nu mai aveau vitejia şi mîndria lor obişnuită, de lei neînfricaţi, pentru că nu mai aveau de ce să se prefacă. Nu pot tăgădui că-mi părea şi mie nespus de rău, aducîndu-mi aminte de vremurile bune petrecute în acest oraş, şi văzînd ce nevrednic fusesem de ele. Cu gîndurile acestea trecui pe străzile Sevillei; maică-mea nici nu veni să mă petreacă, nici nu vru să mă vadă, aşa că numai eu fui singur între toţi.

Mergeam agale, cum puteam, aproape că nu înaintam, pentru că, dacă dădeam eu drumul pasului, tovarăşul meu de drum vroia să se oprească pentru cine ştie ce nevoi. Altul şchiopăta tîrîndu-şi un picior descălţat, şi toţi eram peste măsură de obosiţi. Oameni eram, şi ca atare nimic din ce-i omenesc nu ne era străin. O, mizerabilă condiţie umană! La cîte felurite şi înjositoare mizerii ne vedem constrînşi!

Ajunserăm în regiunea colinelor, şi într-o dimineaţă, ieşind dintr-un şir de dealuri, nici nu apucasem să străbatem jumătate leghe cînd unul dintr-ai noştri zări un băieţaş ce venea spre noi mînînd o turmă de purcei de lapte; şi, dînd cuvînt de ordine din om în om, ne repezirăm asupra lor, de parcă ar fi fost corăbiile sultanului; aşezîndu-ne noi toţi în chip de semilună, îi împrejmuirăm în aşa chip, încît, apropiindu-i capetele, purceii rămăseseră la mijloc; şi după ce ne descotorosirăm de porcar, dîndu-i drumul, ne pomenirăm cu cîte-un purcel de cap de om. Cu toate că bietul copil ţipă cît putu, rugîndu-se de comisar, cu lacrimi în ochi şi în numele lui Dumnezeu din cer, să ne poruncească a-i înapoia purceii, rămase fără ei; căci comisarul făcu pe surdul, ca unul ce avea să tragă foloasele cele mai mari, şi noi o întinserăm cu prada.

Cînd fu să poposim, comisarul ne ceru să împărţim furtul cu el, căci, de vreme ce închisese ochii, avea şi

el tot atîtea drepturi cît fiecare din noi. Ceru să-i dăm un purcel, şi cînd fu vorba care din noi să i-l dea pe-al său, se iscă un tărăboi de iad, căci între noi toţi nu se găseau măcar trei care să fi avut mintea întreagă.

Cînd văzui răscoala asta, înţelegînd că aveam prilejul să-mi uşurez starea, fiind mai cu scaun la cap, zisei :

— Domnule comisar, poftiţi, luaţi-l pe al meu ; să fie al dumneavoastră ; şi dacă vă va plăcea, cum aveţi atîta amar de gardieni, poruncească luminăţia-voastră să mă desferece, şi vă voi răsplăti şi eu prin dibăcia mîinilor mele, căci tot mi-a mai rămas ceva ştiinţă din vremea cînd eram un bucătar desăvîrşit.

Comisarul rămase foarte mulţumit de fapta asta şi-mi spuse :

— Intr-adevăr, de cînd mi te-au dat în seamă, am recunoscut în tine o anume nobleţe, care trebuie că-ţi vine din sîngele albastru, dacă nu mă-nşel ; îţi mulţumesc de plocon, şi mă voi bucura să-l mănînc aşa cum mi l-ai dăruit !

Mă scoase din lanţ şi, dîndu-mă în paza gardienilor, mă îngrijii eu de aci înainte de aprovizionarea cu cele necesare, dar, după puţinul care se găsea pe acolo, nu putui decît să-i coc înăbuşit purcelul, cu ouă bătute şi cu sare. Mi-ar fi plăcut să i-l fac umplut, dar îmi lipseau cele de trebuinţă, aşa că nu i-l gătii decît în sos de ficăţei, cum ştiui mai bine.

Se aflau prin preajma noastră, călătorind şi ei spre port, nişte drumeţi, cărora nu le prea plăcu să ne întîlnească, tot părîndu-le că nici în lanţuri, cum eram, nu puteau fi siguri de noi. Masa la care se aşezaseră să mănînce era o bancă lungă, întinsă lîngă o laviţă de piatră ; mîncarea fu adusă odată pentru toată lumea. Se aşezară toţi trei la rînd, şi comisarul le făcu cinste : unul din ei îşi luă cufărul, şi punîndu-şi-l la picioare, sub masă, scoase din nişte desagi pe care-i avea brînză, plosca de vin şi o halcă de şuncă ; ca să le poată scoate mai bine,

împinse niţel mai înainte cufărul, lăsîndu-şi desagii între acesta şi picioarele lui. Eu, văzînd că avea atîta grijă de cufăr, bănuii că nu fără pricină, aşa că, cerînd un cuţit de la hangiţă, mi-l strecurai între mînecă şi braţ, şi, aducînd un ciubăr cu apă sub masă şi în el o garafă de vin pusă la rece ca să-l servesc pe comisar, de fiecare dată cînd mă aplecam să-i torn vin meşteream cîte niţel şi la cufăr ; pînă ce, zgîlţîindu-i broaştele şi dîndu-le o drăgălaşă muche de cuţit împreună cu o lovitură de lanţuri, scosei dinlăuntru două burduşele micuţe şi îndeajuns de grele, pe care mi le şi găzduii pe loc în pantaloni, şi îndată, aplecîndu-mă să pun înapoi broaştele, rămase totul în ordine, fără să se vadă nici urmă de furt. Sfîrşiră de mîncat, se strînse masa şi, după ce fu făcută socoteala, străinii plecară ; rămaşi numai noi între noi, începurăm să ne aliniem ca să facem la fel cu ei. Tovarăşul meu Soto mergea înlănţuit în alt şir decît mine, şi nu puţin mă necăjea că nu puteam sta de vorbă cu el mergînd ; dar, mai înainte de a mă pune din nou în fiare, mă apropiai de el în taină şi-i dădui în păstrare cele două legături, aşteptînd un prilej mai bun ca să aflu ce aveau înăuntru. Le primi bucuros şi, omorîndu-şi purcelul, i le vîrî în corp fără să-l bage nimeni de seamă, şi-i înfipse cîteva frigărui în dreptul spintecăturii, ca să nu-i cadă pungile pe jos şi să şi le poată ţine mai bine ascunse.

Iar cînd vroiră să mă pună din nou în lanţuri, eu îl rugai pe comisar să-mi facă binele de a mă pune laolaltă cu tovarăşul meu, şi el cu dragă inimă o făcu : scoase pe unul dintre cei ce mergeau în lanţul acela, şi ne puse alături. Mergeam păşind alene, după obicei, şi după ce făcurăm împreună cîţiva paşi îi spusei lui Soto :

— Ia spune, prietene, unde le-ai pus ?

El, ca şi cum nu m-ar fi recunoscut şi nici nu i-aş fi dat vreodată ceva, făcu pe niznaiul, încît bănuii că trebuie să fi băut, după obiceiul lui de-acasă, şi că uitase :

mergeam, aşadar, amintindu-i din cînd în cînd, şi el tăgăduia mereu, pînă ce, ursuz, îmi spuse:

— Te-ai îmbătat, frate? Ce-mi tot îndrugi şi ce-mi tot ceri? Că nici nu te înţeleg, nici nu te cunosc.

Nu pot spune lovitura pe care am primit-o văzînd asemenea nerecunoştinţă din partea unui om căruia mereu îi dădusem atîtea, că ajunsesem să nici nu pot îmbuca ceva fără să împart cu el, şi orice ban avusesem îl făcusem pe din două, aşa că ştia foarte bine că şi de data asta avea să-şi aibă partea. Dar el tăgăduia prietenia noastră, ca şi ceea ce-i dădusem, vorbind de digestie proastă; se tulbură la vorbele mele şi ridică vocea înjurînd şi afurisindu-mă, încît comisarul fu silit să trimită un gardian ca să-l pedepsească cu lovituri de băţ. Eu, ştiindu-l că mă avea de bine, îl rugai să-l lase, căci nu era în toate apele lui: la care comisarul voi să afle pricina necazului, încît văzînd eu că puteam rămîne lesne păgubaş de toate, îmi făcui socoteala: dacă-i spun comisarului ce se petrece, s-ar putea întîmpla ca, dacă nu tot, cel puţin o parte să-mi dea şi mie, şi tot voi pune mîna măcar pe ceva. Nu trebuie să rămînă tîlharul ăsta cu banii, rîzîndu-şi de mine. Mă hotărîi, aşadar, să-i povestesc cele întîmplate comisarului, care nu puţin se bucură, lăcomindu-se să ne lase păgubaşi pe amîndoi, gînd ce i se născu pe loc. Porunci lui Soto să scoată numaidecît ceea ce-i dădusem, dar el tăgădui ca un brav; atunci puse gardienii să-l scotocească, şi ei îşi deteră toată silinţa, dar nu găsiră nici urmă; îmi închipuii că făcuse şi el ca mine, dînd pungile altcuiva. Spusei comisarului că, fără îndoială, trebuie să fi împărţit prada între mai mulţi din preajmă, de vreme ce eu îi dădusem cu adevărat şi fără nici o îndoială burduşelele.

Comisarul, văzînd că nici vorbele bune, nici ameninţările şi nici alt leac nu foloseau, porunci să fie ridicat şi pus la cazne; dar cum n-avea pe acolo alte unelte decît frînghiile, puse să-l bată cu ele la părţile joase şi, înce-

pînd Soto să se simtă strîmtorat, căci le avea atît de sensibile şi de delicate, el, care fusese întotdeauna slab de înger, mărturisi unde ascunsese beşicile. Pe loc îi înşfăcară purceluşul, aşa că rămase şi fără el şi, scoţînd pungile ca să vadă ce era în ele, găsiră în fiecare cîte un şirag de mătănii drăgălaşe, de mărgean, montate în aur, care trebuia să fi fost fiecare destinat altcuiva. Comisarul şi le vîrî în buzunar, făgăduindu-mi în schimb prietenia lui şi împlinirea oricărei cereri viitoare.

Soto era aşa de furios pe mine, încît fu nevoie să ne despartă din nou, dar, chiar şi despărţiţi, tot îi puseră cătuşe la mîini pentru timpul cît avea să umble, pentru că de îndată ce găsea prilejul îmi căra la pumni cu nemiluita.

Chinuindu-ne aşa, ajunserăm la galere tocmai cînd se pregăteau să ridice ancora ca să plece în cursă, şi înainte de a ne îmbarca pe ele ne duseră la gros, unde petrecurăm noaptea mult mai strîmtoraţi decît acolo de unde veneam, căci închisoarea de aici era foarte plină şi neîncăpătoare. Dar, aşa sau altfel, n-avurăm încotro şi rămaserăm, pentru că nu puteam alege, oricît am fi vroit să avem de unde.

Comisarul vorbi cu ofiţerii regali; veniră împreună cu cei de pe galere şi cu alguazilul regal, şi după ce ne predară şi ni se făcu apelul, îi dădură comisarului dezlegarea pentru toată marfa, iar acesta, spunîndu-mi că mă va mai vedea el cîndva şi că va fi bine de mine, îşi luă catîrul şi făcu pe loc calea-ntoarsă, de nici pînă astăzi nu l-am mai văzut.

Ca să trecem de la închisoare la galere, înainte de a ne scoate, ne împărţiră pe grupe. Ne căzu să fim puşi cîte şase într-una; şi păcatele mele vroiră ca unul din cei şase să fie Soto, tovarăşul meu. Ne deteră pe loc pe mîna sclavilor mauri, care veniră să ne ridice cu suliţele şi, legîndu-ne mîinile cu nişte funii aduse anume, plecarăm cu ei. Intrarăm în galeră, unde ne porunciră să ne

adunăm la pupă, pînă cînd căpitanul şi comisarul aveau să vină să ne împartă pe fiecare la banca lui. Şi cînd veniră, porniră să se plimbe pe cărarea dintre bănci, iar ocnaşii de pe o parte şi de pe cealaltă începură să ridice glasul, rugîndu-se să le dea cîte un alt loc; unii spuneau că aveau alături un slăbănog de nimic; alţii că, toţi cîţi erau pe banca lor erau vlăguiţi de puteri. Chibzuind ei cum se cuvenea să-i împartă mai bine, mie-mi căzu a doua bancă de la luminător, lîngă cabina comisarului, la picioarele catargului, iar pe Soto îl puseră pe banca de lîngă cîrmaci. Nu-mi fu la îndemînă să-l văd atît de aproape de mine, pentru duşmănia din trecut, deoarece, de-atunci înainte nu ne mai puturăm niciodată înghiţi unul pe altul; el cel puţin, fiindcă era crud la suflet, căci eu niciodată nu i-am retras prietenia mea, nici n-am lipsit vreodată de la îndatoririle ei. Dar el aşteptase doar să se facă nevăzut comisarul, ca să se poată răzbuna, căci socotea că avea ce să-mi plătească pentru tot răul ce suferise.

Cînd ajunsei la banca mea, cei de pe ea îmi deteră bun-venit, un „bun-venit" pe care cu dragă inimă l-aş fi schimbat într-un „rămas bun", spus de mine lor; îmi dădură hainele regale: două cămăşi, două perechi de izmene de cînepă, o vestă colorată, un halat de pînză şi o tichie tot colorată. Veni bărbierul şi-mi smulse, cu briciul, barba şi părul de pe cap, pe care-l regretai mult, căci ţineam la această podoabă. Dar îmi adusei aminte că aşa se întîmplă cu toate lucrurile la care ţinem, şi că alţii pierduseră bunuri mult mai de preţ. Întorsei ochii de la cele din faţa mea şi mă uitai la cele din spate căci, cu toate că e adevărată vorba că nu există mizerie mai mare decît a unui osîndit la galere, nu mi se părea chiar atît de amarnică precum fusese mai înainte căsătoria mea, şi mă mîngîiai gîndindu-mă la cei mulţi, care rabdă chinuri asemănătoare.

Băiatul ce dădea ajutor alguazilului se apropie numaidecît să-mi pună cîte-o brăţăruşă la glezne şi la mîini, cu care mă legă de mai mulţi tovarăşi, la aceeaşi vîslă. Mi se dete un tain de douăzeci şi şase uncii de arpacaş; reuşii să fiu pus chiar din ziua aceea în porţie la cazan, dar, cum eram nou şi n-aveam încă gamelă, primii terciul în strachina unui tovarăş. Nu îndrăznii să mănînc şi zeama, aşa că ronţăii arpacaşul uscat, ca un începător ce eram, pînă ce, cu vremea, aveam să mă călesc.

Munca pe atunci nu era cine ştie ce, căci cum galerele mergeau toate împreună, fiind şi foarte şubrede, turma osîndiţilor nu servea la altceva decît să vîslească într-o parte, cînd ne porunceau, ca să nu se împotmolească în nisip, tot mergînd pe lîngă ţărm.

Toate hainele pe care le adusesem la galeră le strînsei grămadă laolaltă şi le vîndui. Făcui din ele ceva parale, pe care le pusei împreună cu puţinul ce-l adunasem la închisoare, şi nu ştiam cum nici unde să le ţin, păstrîndu-le ascunse, ca să-mi pot împlini cu ele unele nevoi ce s-ar fi putut ivi, sau ca să fac vreo cumpărătură, prin care să mă pot îmbogăţi iar, cu alţi şase maravedis, cînd se va ivi prilejul; şi cum n-aveam nici cufăr, nici ladă, nici sertar încuiat unde să-mi pot păstra banii, începui să mă neliniştesc, neştiind ce să fac cu ei. Să-i ţin la mine, mi-era frică de cei din jur; să-i dau unui terţ, mă mai fripsesem odată. Văzînd totul în rău, fui nevoit să mă gîndesc bine, hotărînd că nu le puteam da mai bun ascunziş decît ţinîndu-i pe inimă; alţii au inima unde-şi ţin comoara, dar la mine era pe dos. Căutai aţă, degetar şi ac şi-mi făcui o pungă, în care, îndesîndu-i bine, îi aveam, cum se spune, mereu sub ochi, feriţi de prietenii lor — duşmanii mei — care mi-i tot adulmecau mereu, mai cu seamă un faimos tîlhar, tovarăş cu mine la vîslă. Dar de bine ce-i ţineam la piept, nu-i fu cu putinţă să mi-i fure, oricît îmi scotocea el toate boarfele

şi, cum nu prea aveam mult calabalîc, erau uşor de inspectat.

Îmi scotocea prin cămaşă, prin halat, prin izmene, pînă ce dădea peste inimioara mea, căci cu adevărat inimă se putea numi, căldura ei încălzindu-mi sîngele cu care-o hrăneam. Se înverşunase să mă jefuiască, dar nici eu nu eram mai puţin hotărît a mă apăra, căci chiar dacă uneori mă dezbrăcam de tot, mi-o puneam în aşa chip încît ar fi fost cu neputinţă să mi-o poată lua de sub mine fără să mă ridice pe sus. În chipul acesta o duceam înainte, şi trecuse destul timp de cînd eram pe galeră. Şi cum socoteam că, acolo unde se află un om, trebuie neapărat să se afle, pentru anumite prilejuri, şi vreun înger păzitor, începui să caut din ochi pe cel care mi-ar fi putut sluji mie ca atare. Şi, după ce mă gîndii bine, nu găsii altul care să-mi vină mai la socoteală decît comisul, fiindu-mi mai stăpîn, căci cu toate că un căpitan de corabie e, într-adevăr, stăpînul şi capul tuturor, rangul lui nu-i îngăduie să se amestece cu turma; oamenii de neam mare şi sus-puşi nu se vîră în fleacuri şi habar n-au de noi. Pe comis îl aveam mai aproape, şi ca atare puteam să-l slujesc mai uşor, el fiind cel care avea pîinea şi cuţitul. În chipul acesta începui puţin cîte puţin să-l servesc, cîştigînd din ce în ce teren, şi silindu-mă să le-o iau înainte altora, atît prin felul cum îl slujeam la masă cît şi făcîndu-i curat în cabină, ţinîndu-i hainele în ordine şi spălîndu-i rufăria, încît nu după multă vreme îşi puse ochii pe mine. Eram foare mulţumit că el, comisul, catadicsea să mă vadă, părîndu-mi-se de fiecare dată cînd îşi arunca privirile asupra mea că-mi dă o bulă cu indulgenţe pentru bici, şi că prin aceasta eram absolvit atît de vină cît şi de pedeapsă. Dar mă înşelam pentru că, cum oamenii sînt aspri din fire, aşa cum se şi cade pentru o asemenea slujbă, cei de teapa lui nu-şi apleacă ochii spre tine ca să-ţi ia în seamă sau să-ţi recunoască partea bună, ci dimpotrivă, ca să te pedepsească de ceea

ce ai rău în tine. Nu sînt oameni care să știe a mulțumi cuiva, deoarece cred că li se datorește totul.

Noaptea îi omoram ploșnițele, îi masam picioarele, îi aeriseam cabina și dădeam muștele afară, cu atîta zel că nu era pe lume principe mai bine servit, pentru că dacă principii sînt slujiți cu iubire, comisul se făcea servit de frică, căci nu lăsa niciodată din mînă biciul sau bîta ; și cu toate că e adevărat că acest mod de a sluji nu-i atît de perfect și de nobil cum e celălalt, cel puțin e sigur că frica păzește mai bine bostănăria.

CAPITOLUL IX

Guzmán povestește mai departe ce i s-a întîmplat pe galeră și mijlocul prin care s-a eliberat.

Din cîți ocnași erau pe galèră, nici unul nu se putea asemui cu mine, atît în felul cum eram tratat, cît și în mulțumirea ce simțeam știind că sînt pe placul celor mari ; dar se întoarse roata norocului și mă pomenii din nou jos, într-un chip cu totul neobișnuit și necunoscut mie.

Se întîmplă în vremea asta să vină a petrece pe galeră un cavaler ce avea același nume ca și căpitanul, și care se purta cu el ca o rudă. Era bogat, știa să trăiască, și purta la gît, după obiceiul militarilor, un lanț de aur, aproape la fel cu acela pe care-l avusesem și eu cîndva. Mînca de obicei la pupă, avînd o vesèlă luxoasă de argint, și valeți bine stilați. Încă de a doua zi după îmbarcare, se pomeni că-i lipseau optsprezece verigi din lanț, care fără nici o îndoială prețuiau cincizeci de escudos. Socoti că n-avea cine s-o facă, desigur, decît vreunul din servitorii săi, pentru că ceilalți cîți intrau în cabina sa de la

pupă erau persoane cunoscute, deasupra oricăror bănuieli. Cu toate astea, îi biciuiră, aşa ca să fie, pe toţi servitorii căpitanului, dar verigile nu ieşiră la iveală de nicăieri, nici nu se putu da de urma celui care le furase, sau de chipul în care se întîmplase una ca asta. Şi pentru a fi scutiţi de aci înainte de vreo întîmplare asemănătoare, căpitanul îi spuse rudei sale că cel mai potrivit lucru pentru tot timpul cît domnia-sa urma să mai rămînă pe corabie era să însărcineze cu îngrijirea hainelor şi giuvaerurilor sale pe un ocnaş de încredere, curat şi îndatoritor, pe care era încredinţat că-l avea şi căruia nimănui nu i-ar putea trece prin cap că ar îndrăzni să se atingă măcar de un fir de păr. Cavalerului îi surîse ideea şi, bătîndu-şi ei capul cine din toţi cei de pe galeră ar fi potrivit pentru el, nu găsiră pe altcineva decît pe mine, pentru că eram dezgheţat la minte şi priceput în slujbă, fiind curat şi cu purtări frumoase. Cînd îi aduseră la cunoştinţă calităţile mele şi află că sînt băiat vesel şi hazliu, abia mai putu aştepta clipa în care voi trece la pupă. Îl chemară pe comis care, pentru că i-o cerură, n-avu încotro şi trebui să mă dea, cu toate că se vedea că-i pare rău, căci se obişnuise să fie bine servit ; îmi făcură nişte legături foarte largi, şi cînd mă înfăţişai cavalerului, se bucură să mă vadă şi să mă aibă în slujba lui, pentru că-i conveneau cum nu se poate mai bine statura, chipul şi dibăcia mea. Plictisit să mă vadă cu mîinile încrucişate ca o călugăriţă, rugă pe căpitan să-mi pună cătuşe doar la o mînă, ceea ce se şi făcu. În chipul acesta eram mai sprinten şi-l puteam servi mai bine, atît cînd venea vremea mesei, cît şi în cameră şi în celelalte locuri care îi erau puse la dispoziţie în galeră. Îmi deteră cu inventar hainele şi odoarele sale, pe care le ţinui totdeauna în bună regulă. Cei de care şi eu şi el eram mai puţin siguri, şi de care ne temeam mai mult, erau valeţii lui, pentru că, cum mie mi se dăduse în sarcină garderoba, puteau să fure cu uşurinţă şi nebănuiţi de nimeni,

pe spinarea mea. Ei dormeau cu capelanul în tinda capelei, din care cavalerul luase o bancă în cabina sa, şi eu dormeam într-o cămăruţă alături, unde erau păstrate anumite piese de veselă pentru ospeţe, şi ceva provizii. Mă simţeam foarte bine, căci deşi aveam mult de lucru, era foarte pe gustul meu să am pe mînă cîte ceva cu care să le pot îndulci zilele ocnaşilor ce-mi erau prieteni. Şi, cu toate că aş fi dorit să-i dau dovezi de prietenie şi tovarăşului meu Soto, niciodată n-a fost chip să-l îmblînzesc ; primea tot ce-i duceam, şi-mi făcea rău cît putea, discreditîndu-mă şi povestind pungăşiile şi şiretlicurile mele de pe vremea cînd fuseserăm arestaţi, căci mi le cunoştea bine din închisoare. Astfel încît, cu toate că eu, în ce mă privea, ştiam că mă schimbasem mult de atunci, pentru toţi ceilalţi care-l auzeau, lucrurile spuse de el puteau fi luate drept bune, şi chiar dacă aş fi făcut minuni, mi le-ar fi pus pe seama cărdăşiei cu dracul. Era duşmanul meu şi nu lăsa să-i scape nici un prilej fără s-o arate, şi totuşi asta nu mă făcu să spun măcar o dată despre el vreo vorbă rea, nici să mă trec cu firea pentru toate cîte le vorbea pe socoteala mea. Dar tot îmi vîra cîte-un cui în inimă, acum, cînd singura mea dorinţă era să-mi slujesc stăpînul, şi să-i fiu pe plac, crezînd că voi putea cîndva, prin el sau prin altul, datorită credinţei mele în slujbă, să-mi redobîndesc libertatea.

Cînd stăpînul meu ieşea afară, îi ieşeam întru întîmpinare la scară şi-i întindeam mîna ca să scoboare treptele ; îi făceam scobitori pentru masă, cu atîta artă şi dibăcie, şi aşa de multe, că ajunse să trimită din ele plocon amicilor ; îi ţineam vesela de argint şi mai cu seamă vasele pentru băuturi atît de curate, că-ţi era mai mare dragul să le priveşti ; vinul şi apa erau la el totdeauna reci, pe scaune perne moi de lînă, cabina curată pahar, că nu se găsea, oricît ai fi căutat în tot cuprinsul ei, măcar un purice, necum altă vietate de soiul ăsta.

Pentru că tot timpul liber din cursul zilei mi-l ocupam doar cu vînătoarea ploşniţelor, astupînd găurile pe unde bănuiam că s-ar fi putut ascunde, nu numai pentru a le stîrpi pe ele, ci şi urmele lor rău mirositoare. Atîta sîrguinţă arătam, atît de bine mă purtam, încît stăpînul meu nu-şi mai pierdea vremea stînd de vorbă cu valeţii săi, dar cu mine discuta îndelung lucruri de mare importanţă. Totuşi, în relaţiile cu mine făcea ceea ce fac distilatorii: mă punea în alambic şi, cînd storcea din mine substanţa dorită, se retrăgea, sau, mai bine spus, se temea de mine, pentru că din pricina clevetirilor lui Soto nu-l aveam cu totul în puterea mea. Cu toate acestea, oricît m-ar fi bîrfit el, eu aveam grijă să mă port bine, atît ca să-l dau de ruşine scoţîndu-l mincinos, cît şi pentru că n-aveam încotro, nevăzînd altă ieşire, o dată ce mă hotărîsem să fac ceea ce făceam.

La masa de seară şi la ospeţe îi povesteam întîmplări pline de haz, avînd grijă să-i menţin veşnic buna dispoziţie, căci căzuse de cîteva zile într-o neagră melancolie, din pricina unei scrisori pe care o primise de la un mare personaj, faţă de care era cu deosebire obligat, şi care dorea foarte mult să-l căsătorească.

Cei ce văd căsniciile altora şi nu se pot salva, căci din zece mii dacă scapă zece, găsesc mai de dorit starea de burlac, decît chinurile şi calamităţile căsătoriilor neizbutite.

Într-o seară, aproape de ora mesei şi după ce se servi friptura ca de obicei, rămăsei prin preajma stăpînului meu, sorbindu-l din ochi, ca să-i ghicesc gîndurile şi să i le previn, servindu-l; dar cu cît vegheam eu mai treaz, cu atît se înverşuna duşmanul meu Soto să mă nimicească. Căci, văzînd că nu ajunge la capăt cu mine, îşi cumpără răzbunarea cu bani, numai ca să-mi facă rău. Se împrieteni cu unul dintre servitori, care era pajul căpitanului, şi cu care se potrivea, căci interesele lui îl asmuţeau împotrivă-mi. Îi făgădui o frumoasă pereche

de ciorapi de lînă, pe care tocmai îi împletise, spunîndu-i că avea să i-i dăruiască dacă, servind odată la masă, va putea să fure vreun taler de argint şi să-l ascundă jos, în cămăruţa mea, fără ca eu să bag de seamă. Prin aceasta ar da două lovituri dintr-o dată: mai întîi, ar cîştiga ciorapii puşi ca preţ pentru asta, iar în al doilea rînd, el şi tovarăşii lui, valeţii, ar reintra în graţiile stăpînului, lipsindu-mă pe mine de ele. Băiatului nu i se păru rău planul şi, găsind în aceeaşi zi prilejul să se scoboare în cămăruţă, puse mîna pe un vas de argint, pe care îl ascunse în banca pe care dormeam eu, săltînd capacul şi vîrîndu-l între perne. După ce se ridică masa, vrînd să adun argintăria ca s-o curăţ, şi găsind-o mai puţină la număr, ameţii căutînd vasul, şi cum nu-l aflam, dădui sfoară-n ţară că-mi lipsea, ca să fie căutat printre servitorii de la pupă. Căpitanul şi stăpînul meu crezură la început ce spuneam, dar cum duşmanul meu Soto începuse să pună fitiluri, pe loc le ajunseră la ureche spusele lui că, anume, eu însumi îl furasem, şi-acum vroiam să dau vina pe alţii ca să rămîn cu vasul. La asta se mai adăugă şi stăruinţa pajului, a făptaşului, şi intrînd ei la bănuială, stăpînul meu îmi puse în vedere de mai multe ori să spun adevărul că, dacă nu, întoarce foaia; dar cum mă ştiam curat, nu-l putui mulţumi cu altceva decît cu vorbe de dezvinovăţire. Ticălosul de paj zise că trebuie să mi se inspecteze cămăruţa, căci nu era cu putinţă să-l fi ascuns în alt loc decît acolo, de vreme ce nu plecasem de la pupă, aşa că trebuia să se afle în locuinţa mea. Vorbele acestea li se părură tuturor cuminţi şi, scoborînd în cămăruţă, după ce o întoarseră cu susul în jos, găsiră vasul unde-l pusese pajul şi, scoţîndu-l, spuseră că-l furasem eu şi că-l ascunsesem acolo, pentru că altcineva n-avusese cine. Cum faptul putea să pară adevărat şi cum eu mă încăpăţînasem să tăgăduiesc, bănuiala lor se preschimbă în siguranţă, şi-mi puseră furtul în spinare. Căpitanul îi porunci ajutorului de

alguazil să-mi tragă cincizeci de bastoane, de care mă scăpă stăpînul meu, intervenind ca să fiu iertat, căci era pentru prima dată, dar îmi atrase luarea-aminte că, dacă mă mai prindeau vreodată cu şoalda, aveam să le plătesc pe amîndouă cu vîrf şi îndesat.

De atunci n-am mai înălţat fruntea, nici voios n-am mai putut fi : nu pentru ceea ce se petrecuse, cît de frica a ceea ce putea veni de aci înainte, căci cel ce-mi jucase prima farsă mi-o cocea el şi pe-a doua şi mai gogonată, văzînd că din prima scăpasem ieftin. Şi, temîndu-mă de asta, mă rugai cu multă stăruinţă să ridice de pe capul meu sarcina ce-mi dăduseră, căci doream să-i las altuia grija slujbei, socotind mai prielnică pentru mine ferecarea la banca vîslei. Crezură că tot ce făcusem se născuse din dorinţa ce aş fi avut-o de-a mă întoarce în serviciul primului meu stăpîn, comisul, şi cu cît îi rugam mai mult, cu atît se încăpăţînau să susţină că, oricît de rău mi-ar fi părut, în serviciul acesta aveam să-mi sfîrşesc viaţa. „Săracul de mine — ziceam — cum să fac şi cum să dreg ca să mă pot păzi de trădători ? !" Făceam cît puteam şi cît stătea în mîna mea să fac, veghind cu o mie de ochi la fiecare fleac, şi niciodată nu era de ajuns, pentru că ştiam că, de îndată ce mă voi mai sălta niţeluş, aveam să cad din nou, fără doar şi poate.

Într-o seară, venind stăpînul meu de-afară, ieşii să-l primesc, ca întotdeauna, în capul scării ; în timp ce urca scările îi întinsei mîna şi îi scosei pelerina, spada şi pălăria, îi dădui rufăria şi halatul de damasc verde pe care-l aveam totdeauna pregătit, şi plecai cu restul jos, punînd fiecare lucruşor la locul său. În aceeaşi noapte, fără să ştiu cum, cine sau în ce chip — căci dacă n-a fost opera diavolului, n-am să pot pricepe niciodată ce-a fost — cînd luai pălăria de unde o pusesem, o găsii fără ceaprazuri, între care se aflau şi unele de aur adevărat. Trebuie să se fi topit în aer, şi mi se întunecară minţile

cînd o văzui dimineaţa fără ele. Făcui tot ce putui căutîndu-le, dar nu folosi la nimic. Nici la iveală nu ieşiră, nici de urma lor nu dădui. Cînd spusei toate astea stăpînului meu, el îmi răspunse :

— Acum te cunosc eu, tîlharule, şi ştiu cine-mi eşti şi pînă unde poţi merge ! Dar să-ţi iasă din minte c-ai să ieşi la capăt cu prefăcătoriile, căci trebuie să scoţi ceaprazurile de unde ştii. Cînd a lipsit vasul de argint, puteai să crezi că nu-ţi băgasem de seamă năravul, pentru că mai mult îmi dădeai tîrcoale decît mă slujeai ; dar acum ai să le scoţi, dacă ţii la pielea ta, căci altfel ai să capeţi în fiecare zi cîte-o mie de lovituri, şi mai multe chiar, ca să te înveţi minte, şi niciodată n-ai să mai ai alt stăpîn pe galeră ; că dacă nu ţi-oi mai fi eu stăpîn, au să te azvîrle acolo unde meriţi şi unde te trag pungăşiile şi purtarea ta neobrăzată, căci dacă te-am luat cu binişorul cum am făcut pînă acum, n-a fost destul ca să te lepezi de firea ta de totdeauna : zi-i Guzmán de Alfarache, şi pace !

Nu ştiu cum să-ţi spun sau cum să-ţi împărtăşesc ceea ce simţii atunci, văzîndu-mă nevinovat şi năpăstuit de o vină cu aparenţa de adevăr. N-am răspuns o vorbă, negăsind-o, căci chiar dacă aş fi grăit ca din *Evanghelie*, rostită de gura mea nu i-ar fi dat mai multă crezare decît spuselor lui Mahomed. Tăcui, căci cuvintele care nu pot fi de folos oamenilor e mai bine să ne amuţească pe limbă, lăsînd inima să le spună lui Dumnezeu. Lui îi mulţumii şi-i dădui slavă în sinea mea, cerîndu-i să mă aibă în pază, căci nu-l mîniasem cu nimic ; pentru că într-adevăr eram acuma atît de deosebit de cel ce fusesem, încît mai curînd cred că m-aş fi lăsat tăiat în o sută de mii de bucăţi decît să săvîrşesc cel mai uşor păcat de pe lume. După ce fură îndeplinite tot soiul de stăruinţe, şi văzură că prin nici una din ele nu ies ceaprazurile la iveală, căpitanul porunci ajutorului de alguazil să-mi dea atîtea lovituri cîte vor fi de trebuinţă ca să

mă facă să mărturisesc furtul. Pe loc mă biciuiră, făcînd fiecare din ei ce putu, şi eu răbdai pînă ce nu mai putui. Îmi cereau să vorbesc despre ceea ce nu ştiam, scoţînd din mine ceea ce ştiam, o dată cu sufletul, încît rugam cerul ca toate caznele acelea şi sîngele pe care-l vărsam sub crudele sfîrtecări ale bicelor să se adauge sîngelui nevinovat pe care şi-l risipise pentru mine Dumnezeu, şi să-mi fie de folos pentru mîntuirea sufletului, pentru că socoteam că n-aveam să mai scap cu viaţă. Văzîndu-mă în aşa stare şi atît de aproape de a-mi da duhul, cu toate că stăpînului meu i se părea mai mare cruzimea mea de a mă lăsa astfel biciuit, decît a sa de a o fi poruncit, mişcat totuşi de suferinţa mea, ceru să fiu lăsat în pace. Îmi frecară tot corpul cu sare şi cu oţet tare, ceea ce îmi stîrni alte dureri şi mai mari. Căpitanului i-ar fi plăcut să mi se mai tragă şi pe burtă tot atîtea lovituri şi spunea :

— Nu ştiţi dumneavoastră cine sînt tîlharii ăştia ! Sînt ca vulpile. Fac pe mortul în păpuşoi, dar cum te depărtezi niţel o iau la picior şi zburdă ca mînjii, iar pentru un real ar fi în stare să se lase jupuiţi de vii. Dar să ştie, cîinele, că ori dă ceaprazurile, ori viaţa !

Porunci să fiu dus de acolo în cămăruţa mea, unde veneau să mă ameninţe de-o mie de ori pe ceas, să scot ceaprazurile sau să mă pregătesc de noi chinuri, căci nu puteam să mă bucur de roadele furtului, de vreme ce aveam să fiu ucis în bătaie. Dar cum, de unde nu-i, nici Dumnezeu nu poate lua, n-avui cum îndeplini ceea ce mi se poruncea.

Atunci înţelesei ce înseamnă să fii ocnaş. Pricepui că feţele binevoitoare pe care mi le arătau unii sau alţii erau pentru că-i slujeam cu iscusinţă şi-i distram cu glumele mele, şi nu pentru că ţineau la mine. Cea mai mare durere pe care-o simţii în nenorocirea aceasta nu era atîta durerea celor cîte le sufeream, nici durerea de-a vedea mărturia falsă ridicată împotrivă-mi, cît de a

înţelege că toţi mă socoteau vrednic de asemenea pedeapsă, şi că nu-i dureau chinurile mele. Trecînd cîteva zile de la această tortură, mai veniră o dată să-mi ceară zorzoanele, şi cum n-avui nici atunci de unde le da, mă scoaseră din cămăruţă slăbit şi bolnav cum eram şi mă urcară sus, unde mă ţinură multă vreme spînzurat de încheieturile braţelor şi bălăbănindu-mă în aer; chin groaznic, în care crezui că-mi voi găsi sfîrşitul, pentru că mi se slăbi inima încît abia mai bătea, şi mi se tăie răsuflarea. Mă scoborîră de acolo nu ca să-mi viu în fire, ci ca să mă trimită la alte chinuri: mă legară, după dorinţa căpitanului, de catarg, şi mă biciuiră pe pîntece şi pe piept cu atîta cruzime, ca şi cum cine ştie pe cine aş fi omorît: poruncíră să fiu biciuit pînă voi muri. Dar temîndu-se căpitanul că nu mai aveam mult pînă să-mi dau sufletul, şi că, de s-ar fi întîmplat una ca asta, avea să mă plătească regelui, găsi cu cale să se lase păgubaş numai de ceaprazuri, decît să le şi piardă şi pe deasupra să mai şi plătească. Porunci să fiu lăsat în pace şi dus de-acolo la infirmerie, unde să fiu apoi îngrijit. Cînd fui niţel mai întremat, încă li se păru că nu se răzbunaseră destul, căci tot mai credeau despre mine că am atîta răutate în suflet încît mai curînd eram gata să-ndur toate torturile şi bicele decît să pierd roadele furtului. Poruncíră comisului să nu-mi dea iertare pentru nici o vină, ci dimpotrivă, să pună tot zelul, pedepsindu-mi de fiecare dată păcatele veniale, ca şi cum ar fi fost păcate de moarte[1]; iar el, care atît aştepta ca să fie pe placul căpitanului, mă pedepsea cu o asprime neobişnuită. Dacă cumva, ca să-mi acopăr vreo nevoie, îmi vindeam porţia într-o zi, mă biciuiau, schingiuindu-mă în aşa hal, de parcă într-adevăr ar fi vrut să sfîrşească cu mine. Şi, ca să aibă prilej mai bun s-o facă fără risc, îmi deteră în sarcină toată munca otgoanelor, cu ameninţarea că

[1] Conform teologiei catolice păcatele se împart în două categorii: veniale (uşoare, care pot fi iertate) şi mortale.

orice greşeală va atrage după ea o pedeapsă zdravănă. Trebuia să vîslesc de cîte ori era nevoie, la fel cu ceilalţi ocnaşi ; banca mea era ultima şi cea mai supusă intemperiilor, vara încinsă de soare şi iarna îngheţată, galera avîndu-şi totdeauna capătul în bătaia vîntului.

Şi, întocmai cum cel bogat şi mulţumit tinde întotdeauna să cadă cît mai jos cu putinţă, eu nu doream decît să mă pot ridica, pentru că ajunsesem la ultima treaptă a decăderii.

Se întîmplă după gîndul meu.

Tovarăşul meu Soto nu ajunsese la galere făcînd pomeni, nici predicînd credinţa lui Cristos printre necredincioşi ; îl tîrîseră aici faptele sale, căci la vremea lui fusese cel mai mare tîlhar ce se pomenise în Italia şi în toată Spania. O bucată de vreme fusese soldat şi cunoştea tot pămîntul, ca unul ce-l străbătuse în lung şi-n lat. Văzînd el că galerele navigau pe Marea Mediterană şi se apropiau adesea de coasta Berberiei căutînd prăzi, îi veni în gînd să pună la cale, împreună cu cîţiva mauri şi ocnaşi din banda sa, o răscoală prin care să ajungă stăpînul galerei. Pentru asta se şi aprovizionaseră cu nişte arme, pe care le ascunseseră sub băncile lor, ridicînd pardoseala, cu gîndul să se folosească de ele la timpul potrivit. Dar cum nu-şi putea aduce planul la îndeplinire fără să mă aibă şi pe mine de partea lui, atît din pricina locului pe care-l ocupam pe bancă, la vîslă, cît şi pentru că în sarcina mea erau otgoanele, i se păru cu cale să-mi dea socoteală de ceea ce plănuise, gîndindu-se că nici unuia dintre toţi cei de pe corabie n-avea cum să-i convină mai mult decît mie — atît pentru că eram osîndit pe toată viaţa, cît şi pentru că mă tratau cu atîta asprime — orice ieşire din iadul în care mă aflam putîndu-mi-se părea o salvare. Ar fi vrut să-mi vorbească despre asta chiar Soto, dar nu putea : îmi trimise un mesager, cerîndu-mi să ne împăcăm şi să iau parte la răscoală. Îi răs-

punsei că asta nu era o treabă la care să ne putem hotărî cu atîta uşurinţă, şi că să bage bine de seamă, socotind totul în amănunţime, pentru că ne expuneam în chipul cel mai grav şi n-aveam dreptul decît să ieşim cum se cuvine din asta, sau să ne pierdem viaţa. Maurului care-mi aduse solia nu i se păru de lepădat sfatul meu, şi spuse că va duce răspunsul lui Soto şi că se va întoarce iarăşi să-mi vorbească. Între două solii, îmi făcui socotelile, şi cum îmi propusesem cu tărie să nu mai săvîrşesc niciodată vreun lucru rău şi nelegiuit, orice folos aş avea de tras din el, înţelesei că nu era încă timpul să le dau sfaturi, atît din pricina hotărîrii lor, cît şi pentru că, dacă aş fi lipsit dintre ei, temîndu-se să nu-i dau de gol, aveau să-mi scornească iarăşi cine ştie ce ca să se descotorosească de mine şi să se salveze dînşii, spunînd că eu, ca să scap de atîtea cazne, îi aţîţasem şi pe ei. Le dădui astfel numai răspunsuri bune şi mă prefăcui c-aş fi de partea lor, pînă ce hotărîră să-şi aducă planul la îndeplinire dis-de-dimineaţă, în ziua Sfîntului Ioan Botezătorul. Şi cum eram în ajun, seara, venind un soldat să mă înlocuiască la vîsle, eu, ridicîndu-mă să-i dau pironul cu care să şi le fixeze, îi şoptii în taină: „Domnule soldat, fiţi bun şi spuneţi domnia-voastră căpitanului că viaţa şi onoarea lui merită să mă asculte; numai două cuvinte am să-i spun, în folosul maiestăţii-sale regelui, şi să poruncească numaidecît să fiu dus la pupă."

Zis şi făcut. Cum mă găsii acolo, dădui pe faţă tot complotul, încît se cruci, şi aproape nu-i venea să creadă, părîndu-i-se că spuneam toate acestea ca să scap de caznele şi munca ce-mi dăduse, şi să capăt astfel iertare. Dar cînd îi spusei unde poate găsi armele şi cine şi cum le pusese acolo, mulţumi lui Dumnezeu că-l scăpase dintr-o asemenea primejdie, făgăduindu-mi o răsplată

bună. Trimiseră pe căpetenia unei escadre[1] să inspecteze băncile pe care i le indicasem şi, căutînd armele sub ele, le găsiră.

Pe loc se şi făcu procesul vinovaţilor şi, ziua următoare fiind o sărbătoare atît de solemnă, amînară pedeapsa pentru a treia zi.

Vru soarta mea bună şi Dumnezeu să-mi vină într-ajutor şi să-mi chivernisească treburile cu mîna sa divină, pentru că, deschizînd ei o ladă ca să scoată steagurile ce urmau să fie urcate pe catargul cel mare şi pe trinchet, atît în semn de bucurie pentru descoperirea complotului cît şi în cinstea sărbătorii, găsiră în fundul ei, într-o gaură de şoarece, şi ceaprazurile de aur ale stăpînului meu. Şi cum Soto, cerîndu-mi iertare de mărturia falsă ce ridicase împotrivă-mi cînd cu vasul de argint, declară deopotrivă la spovedania din urmă cum şi de ce furase ceaprazurile şi că, cu toate că îmi făgăduise prietenia lui, în fundul sufletului nu se gîndea decît să mă ucidă cu cuţitele de îndată ce avea să-i izbutească răscoala, înţelesei că Dumnezeu vroise să mă mîntuie de toate în ziua aceea. Pe Soto şi pe unul dintre tovarăşii săi ce fuseseră căpeteniile răscoalei îi condamnară să fie sfîşiaţi de patru galere. Pe cinci îi spînzurară, şi pe mulţi alţii, ce fuseseră aflaţi vinovaţi, îi osîndiră la galere pe toată viaţa, după ce mai întîi aveau să fie biciuiţi în văzul lumii, cu toată trupa cerc împrejurul lor. Multor mauri li se scurtară nasurile şi urechile, ca să poată fi recunoscuţi, iar căpitanul umflă cît putu bunătatea, nevinovăţia şi credinţa ce-o arătasem, cerîndu-mi iertare de felul cum mă tratase în trecut; şi porunci să fiu scos

[1] Termen mărinăresc : escadra cuprindea toate echipele de galerieni care alcătuiau un schimb de vîslaşi. Marina spaniolă, atît de vestită, se folosea de ocnaşi, adeseori condamnaţi fără vină, tocmai ca să se împlinească numărul de braţe necesare la vîslele galerelor, sau de marinari recrutaţi cu forţa, pe lîngă mercenari (profesionişti plătiţi) străini sau spanioli.

din fiare şi să umblu pe galeră ca un om liber, pînă ce va veni hîrtia de la maiestatea-sa, prin care să se poruncească eliberarea mea definitivă, căci aşa i se ceruse, şi aşa fusese sfătuit.

Pun punct şi dau sfîrşit aici povestirii acestor nenorociri ; cu viaţa nelegiuită mi-am încheiat socotelile. Cea pe care am dus-o în zilele cîte mi-au mai rămas o vei vedea, cititorule, în cea de-a treia şi cea din urmă parte, dacă cerul va vroi să-mi dea răgaz înaintea celei veşnice, în care cu toţi nădăjduim. [1]

---

[1] Partea a treia a romanului *Guzmán de Alfarache*, pe care Alemán plănuia, cum se vede, să o scrie, n-a mai fost scrisă niciodată.

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

Miguel de Cervantes Saavedra s-a născut la Alcalá de Henares în 1547, fiind unul din cei şapte copii ai unui hidalgo sărac, Rodrigo de Cervantes Saavedra, chirurg mediocru, surd şi împovărat de datorii, care se muta cu familia din oraş în oraş, în căutarea clientelei. Miguel învaţă la un colegiu din Madrid, de pe băncile căruia începe să scrie şi să publice versuri. În 1569 se află la Roma ca şambelan al nunţiului Acquaviva, iar în 1570 e înrolat în armată. Ia parte, în 1571, la faimoasa bătălie de la Lepanto, pierzîndu-şi mîna stîngă în luptă. În 1575 este făcut prizonier de piraţii din Alger, care-l ţin în robie cinci ani, fără să-l spînzure însă, cu toate că Cervantes pune la cale şi conduce în mai multe rînduri încercările de evadare ale tovarăşilor săi de sclavie. Viaţa şi-o păstrează datorită scrisorilor găsite asupra sa atunci cînd fusese luat prizonier, semnate de don Juan de Austria şi adresate regelui Filip al II-lea, ceea ce face să fie considerat de corsarii mauri drept un personaj important, destinat unei răscumpărări bogate. Cum răscumpărarea întîrzia, Cervantes este îmbarcat pentru a fi trimis la Constantinopol ca rob pe viaţă, dar e salvat în ultimul moment. Întors la Madrid, face parte din expediţia din Portugalia, în 1581, apoi e trimis în insulele Azore ; în sfîrşit, îl găsim la Cartagina, Oran şi Mostaganem, în nordul Africii, „în serviciul regelui". Începînd din 1587 parcurge Andaluzia ca proveedor[1] *al nutreţului armatei şi ca*

[1] Achizitor (sp.).

rechizitor de grîne și ulei, funcție mediocră și obositoare, care-i creează numai neajunsuri, dar îi dă prilejul să viziteze colțuri tăinuite și îndepărtate ale Spaniei, să trăiască viața poporului și să-i cunoască obiceiurile. Visul său este un post în Indii, care însă nu i se acordă. În schimb, în urma unor nereguli în registrele sale de socoteli, este închis la Castro del Rio, în 1593. Un an mai tîrziu îl găsim însă într-un post analog, în provincia Granada. Încearcă să cîștige din nou bani scriind teatru, ceea ce nu-i reușește, mai cu seamă pentru că între timp marele dramaturg Lope de Vega acaparase scenele Spaniei. În 1597 e din nou în închisoare, de unde nu scapă definitiv decît în 1603, cînd se stinge procesul său de datorii fiscale. Succesul primei părți a lui Don Quijote, *tipărită în 1605, îi îmbunătățește întrucîtva pentru moment situația materială. Șase luni după apariția volumului, în iulie 1605, se și epuizaseră cinci ediții. Un impostor, care semnează Avellaneda, publică o a doua parte, apocrifă, act de piraterie literară care grăbește însă publicarea adevăratei opere, în 1616, an în care Cervantes își scrie și romanul său cavaleresc* Persiles y Sigismunda, *publicat postum, căci tot în 1616, bolnav de hidropisie, scriitorul moare, la vîrsta de 69 de ani.*

Nuvelele exemplare, *din care face parte și cea aleasă pentru această antologie, au fost publicate în anul 1613, numele lor datorîndu-se ideii autorului de-a face din fiecare caz expus un exemplu profitabil din punct de vedere moral. Cervantes este scriitorul care introduce acest gen în Spania. Din cele douăsprezece nuvele, cîte compun volumul, multe au caracter picaresc; ele au fost scrise în diverse epoci ale vieții autorului.* Căsătoria pe furate *este scrisă după 1600.* Colocviul cîinilor *a mai fost tradus în romînește, singur, acum cîteva decenii, sub titlul* Cîinii din Valladolid.

CASATORIA PE FURATE

Din Spitalul Învierii, care se află la Valladolid dincolo de Puerta del Campo, ieşea un soldat care, prin felul cum se servea de spadă ca de un baston, prin slăbiciunea picioarelor şi paloarea chipului, arăta limpede că, deşi nu era prea cald afară, trebuie să fi asudat în douăzeci de zile toate veninurile dobîndite într-o singură oră.[1] Mergea cu paşi mărunţi şi poticnindu-se, ca un convalescent. Intrînd pe poarta cetăţii, întîlni un prieten de-al său, pe care nu-l văzuse de mai bine de şase luni şi care, crucindu-se ca şi cum i-ar fi ieşit în faţă vreo nălucă, îi spuse apropiindu-se :

— Ce-i cu domnia-voastră, domnule stegar Campuzano ? E cu putinţă să fiţi domnia-voastră prin ţinuturile noastre ? Şi eu care vă credeam în Flandra, pentru că mai degrabă vă vedeam acolo, mînuind lancea, decît tîrînd spada pe-aici ! Dar ce-i cu paloarea şi cu slăbiciunea asta ?

La care Campuzano răspunse :

— Dacă mă aflu sau nu în ţinuturile acestea, domnule licenţiat Peralta, ai răspunsul văzîndu-mă. La celelalte întrebări n-am ce răspunde, decît că ies din spitalul de colo, după ce am asudat veninul din patrusprezece rînduri de bube, cu care m-a garnisit o femeie, pe care, culmea, o luasem de nevastă, păcatele mele !

---

[1] Aluzie la modul medieval de a „lecui" bolile venerice, prin sudaţii repetate.

— Aşadar, v-aţi însurat ? întrebă Peralta.

— Da, domnule, răspunse Campuzano.

— N-o fi cumva din dragoste ? reluă Peralta ; căci asemenea căsătorii aduc întotdeauna după ele, fără întîrziere, căinţa.

— N-aş şti spune dacă din dragoste — răspunse stegarul — cu toate că aş putea afirma foarte bine c-a fost din nenorocire, căci din această *căsnicie,* sau mai bine zis *căznicie,* am ieşit atît de secătuit trupeşte şi sufleteşte, încît m-a costat patruzeci de rînduri de sudori ca să lecuiesc boalele corpului, iar pentru cele ale sufletului nu cred să existe leac care să-mi poată aduce uşurare. Dar pentru că n-are nici un rost să-ţi ţin discursuri în mijlocul drumului, să mă ierţi domnia-ta, şi ţi-oi înşira altă dată, aflîndu-mă mai la largul meu, toată povestea şi cele mai neobişnuite şi stranii aventuri pe care le vei fi auzit domnia-ta de cînd trăieşti.

— Dar nicidecum — făcu licenţiatul — ci dimpotrivă, vă rog să mă urmaţi acasă la mine, şi aici ne vom pocăi împreună, dat fiind că mîncarea ce mi se pregăteşte e cam de bolnav şi măsurată numai pentru doi, dar valetul meu se va mulţumi cu o plăcintă, iar dacă ne dă voie convalescenţa dumneavoastră, cîteva felii de şuncă de Ruta ne vor deschide pofta de mîncare, sporită pentru mine mai cu seamă de plăcerea de a vă invita, nu numai de data aceasta, ci ori de cîte ori veţi dori domnia-voastră.

Campuzano îi mulţumi de cinste şi primi să-i fie oaspete. Merseră la San Llorente, ascultară liturghia, apoi Peralta îl duse la el acasă, îi oferi ce-i promisese şi altele pe deasupra, şi-l rugă, către sfîrşitul prînzului, să-i povestească întîmplările de care făcuse atîta caz.

Nu se lăsă rugat prea mult Campuzano, ci, dimpotrivă, începu să vorbească aşa precum urmează :

— Poate-ţi vei fi amintind domnia-ta, domnule licenţiat Peralta, că eu eram tovarăş de arme în oraşul acesta

cu căpitanul Pedro de Herrera, care se află acum în Flandra.

— Sigur că-mi amintesc, răspunse Peralta.

— Aşadar, într-o zi — urmă Campuzano — pe cînd tocmai ne ridicam de la masă în hanul de la Solana unde locuiam, intrară două femei cu înfăţişarea atrăgătoare, urmate de două slujnice. Cea dintîi începu să vorbească cu căpitanul, în picioare, sprijinită de pervazul unei ferestre, iar cealaltă se aşeză pe un scaun în apropierea mea, cu voalul tras pînă sub bărbie, nelăsîndu-mă să-i văd faţa mai mult decît îngăduia ţesătura destul de puţin rară; şi cu toate că o rugai să-mi facă favoarea de a se descoperi, n-a fost cu putinţă s-o scot la capăt cu ea, lucru care-mi aprinse şi mai mult dorinţa de a o vedea; şi pentru a mi-o spori şi mai vîrtos, fie cu dinadinsul, fie din întîmplare, necunoscuta scoase de sub pelerină o mînă albă, plină de giuvaeruri preţioase.

Eram pe vremea aceea foarte împopoţonat, cu lanţul acela gros pe care trebuie să mi-l fi ştiut dumneata, cu pene şi surguci la pălărie, cu tunica militară ţipător colorată, şi pînă într-atîta de ferches mă socoteam în nebunia mea, încît credeam că pot da gata toate femeile numai cît m-ar fi privit. Sigur pe farmecele mele, o rugai deci să se descopere, la care ea îmi răspunse:

— Nu încerca să fii nelalocul dumitale!... Am casa mea; dă poruncă unui paj să mă urmeze; căci, cu toate că sînt femeie cinstită, aşa cum n-ar lăsa să se creadă răspunsul meu, totuşi mi-ar plăcea să văd dacă înţelepciunea îţi este deopotrivă cu eleganţa veşmintelor, îngăduindu-ţi bucuroasă să mă vezi mai pe îndelete.

Îi sărutai mîinile pentru marea favoare pe care mi-o făcea, în schimbul căreia îi făgăduii munţi de aur. Căpitanul îşi terminase şi el convorbirea. Doamnele plecară. Unul dintre oamenii mei le urmări. Căpitanul îmi spuse că ceea ce-i ceruse doamna era să-i ducă nişte scrisori în Flandra, adresate altui căpitan pe care-l numea vărul său,

cu toate că el știa bine că-i era numai ibovnic. Pe mine mă puseseră pe jeratic mîinile albe ca neaua pe care le zărisem, și muream de dorința de a-i vedea necunoscutei și fața. Și astfel a doua zi, omul meu servindu-mi drept călăuză, dobîndii liberă intrare.

Găsii casa foarte bine mobilată, și pe femeie, care avea ca la treizeci de ani, o recunoscui după mîini. Nu era grozav de frumoasă, dar vorba ei putea să-ți sucească bine capul, fiindcă avea un glas atît de suav, încît îți intra prin urechi direct în inimă. Petrecui cu ea ore lungi în convorbiri drăgăstoase; făcui pe grozavul, mă împăunai, mă rotii cocoșește, îi făcui daruri și promisiuni, și mă dedai la toate demonstrațiile care mi se părură necesare ca să mă vadă cu ochi buni; totuși, cum ea era obișnuită să audă asemenea promisiuni și oferte, ba chiar și mai și, părea că mai curînd își pleacă îngăduitoare urechea la spusele mele decît le crede. În sfîrșit, întrevederile noastre, patru zile cît nu contenii să-i fac la vizite, se risipiră în floricele, fără să mă fi putut apropia de culesul fructului dorit.

Tot timpul cît o vizitai, o găsii mereu singură în casă, fără cea mai mică urmă de pretinse rude sau de prieteni adevărați. O slujea o servitoare mai mult șireată decît proastă. Într-un cuvînt, obișnuit să mă port în dragoste ca un soldat care se socotește mereu în ajunul mutării, grăbii pe doamna mea, doña Estefania de Caicedo, pentru că acesta este numele celei care m-a legat, să-mi dea un răspuns.

— Domnule stegar Campuzano — îmi spuse ea — ar fi o prostie din partea mea să mă dau față de dumneata drept o sfîntă; am fost o păcătoasă, și mai sînt încă; dar nu în felul în care mă clevetesc vecinii, nici așa cum mă văd cei care nu mă cunosc îndeaproape. Nici de la părinții mei, nici de la alte rude n-am moștenit vreo avere, și cu toate acestea casa mea face, așa cum e mobilată, două mii și cinci sute de ducați, bătuți pe muche, tot în

lucruri care, de-ar fi să fie puse zălog, ar putea fi pe loc prefăcute în bani gheață. Cu zestrea asta caut un soț căruia să mă dărui și căruia să-i fiu supusă; deopotrivă cu jurămîntul de a-mi schimba felul de viață, i-aș aduce acestui bărbat o grijă cum nu s-a mai văzut, de a-i fi pe plac și de a-l sluji. Pentru că nici un principe nu poate avea bucătar mai priceput, nici care să știe să dea gust bucatelor mai bine decît știu eu, atunci cînd, vrînd să dovedesc destoinicia mea în ale gospodăriei, am chef să mă apuc de una ca asta. Știu să fiu îngrijitoare în casă, bucătăreasă în cuhnie și doamnă în salon. Într-adevăr, știu să poruncesc și știu să mă fac ascultată. Nu risipesc nimic și strîng mult. Un real chivernisit de mine nu-și scade, ci-și sporește prețul. Rufăria pe care o am, multă și de bună calitate, nu vine din prăvălii sau din ateliere: degetele acestea și cele ale servitoarelor mele au tors inul, și dacă s-a putut țese în casă ceva, în casă a fost țesut. Mă laud singură, pentru că nu încape rușine în privința aceasta cînd te silește nevoia. Într-un cuvînt, vreau să spun că eu caut un soț care să mă apere, să-mi poruncească și să mă respecte, și nu un amant care să mă servească și să mă înjure. Dacă domnia-ta accepți ceea ce-ți pot dărui, sînt aici cu tot ce am, gata să mă supun oricărei porunci, fără să mă pun în vînzare (pentru că asta înseamnă să te dai pe mîna mijlocitoarelor), căci nimeni nu se pricepe să mijlocească mai bine decît părțile însele.

Eu, care aveam pe atunci mințile nu în cap, ci în călcîie, făgăduindu-mi plăceri mai mari decît ceea ce-mi poate zugrăvi chiar închipuirea, și avînd în fața ochilor toată bogăția zestrei pe care o și vedeam prefăcută în bani gheață, fără să mai judec altceva decît ceea ce-mi dădea ghes dorința, care-mi ținea rațiunea în cătușe, îi răspunsei că *eu* eram fericitul muritor care trebuia să mulțumească cerului de a-i fi hărăzit, ca prin minune, o asemenea tovarășă, pentru a o face doamnă și stăpînă a voinței mele și a întregului meu avut, care nu era atît de

mic încît să nu valoreze — cu lanţul acela pe care-l purtam la gît şi cu cîteva alte giuvaere pe care le-aveam acasă, mai ales dacă m-aş mai fi uşurat şi de anume podoabe militare — cel puţin două mii de ducaţi, iar aceştia, puşi laolaltă cu cei două mii şi cinci sute ai săi, erau prea îndestui ca să ne putem retrage la ţară, trăind în satul unde-mi aveam eu obîrşia, şi unde mai aveam unele rădăcini, avere care, pusă în valoare, cu banii noştri şi prin vînzarea roadelor la timpul lor, ne-ar fi putut asigura o viaţă plăcută şi liniştită.

Zis şi făcut, hotărîrăm logodna pe loc, şi se făcură strigările prin care ne declaram amîndoi celibatari, şi în cursul a trei zile de sărbătoare, care căzură una după alta laolaltă cu Paştele, toată lumea luă cunoştinţă de ele, iar în a patra zi ne cununarăm, aflîndu-se de faţă la nuntă doi dintre prietenii mei, şi un tînăr pe care ea mi-l prezentă drept vărul său, căruia eu mă declarai bucuros să-i fiu rudă, vorbindu-i cu multă cuviinţă, aşa cum îmi fuseseră pînă atunci purtările toate faţă de mireasa mea, fără să bănuiesc că ascunde planuri atît de trădătoare şi iţe atît de încîlcite, încît e mai bine să nu vorbesc despre ele, pentru că, deşi nu-ţi spun acum decît adevărul, nu sînt totuşi adevăruri care să se poată mărturisi altfel decît la spovedanie.

Servitorul meu îmi mută cufărul de la han acasă la nevastă-mea şi închisei în el, în faţa ei, minunatul meu lanţ ; îi mai arătai încă trei sau patru, dacă nu la fel de mari, de-o lucrătură mai fină, deopotrivă cu alte trei sau patru inele felurite. Îi arătai veşmintele mele de gală şi penajele bogate şi-i încredinţai pentru cheltuiala casei cei patru sute de reali cîţi îi aveam. Şase zile m-am lăfăit în casă ca ginerele vînător de zestre la socrul cel bogat, şase zile care au fost luna mea de miere. Călcam pe covoare somptuoase, mototoleam cearşafuri de olandă, cinam la lumina candelabrelor de argint. Dejunam în pat, mă sculam la ora unsprezece, la douăsprezece mîncam şi la

două îmi făceam siesta pe pernele divanelor scunde. Doña Estefania şi slujnica îmi căutau tot timpul în coarne. Valetul meu, de unde pînă atunci fusese tot ce cunoscusem mai greoi şi mai leneş, se prefăcuse într-o căprioară sprintenă, iar dacă doña Estefania lipsea de lîngă mine, putea fi găsită la bucătărie, preocupată să poruncească feluri care să-mi trezească pofta de mîncare şi să le însufleţească pe celelalte; cămăşile, gulerele şi batistele mele, stropite din belşug cu apă de flori de portocal şi cu eucalipt, erau un adevărat Aranjuez înflorit, aşa de frumos miroseau.

Trecură aceste zile în zbor, cum trec anii ce stau sub jurisdicţia vremii. În acest timp, văzîndu-mă atît de bine întreţinut şi servit, îmi schimbasem în bine planul viclean cu care intrasem în joc. La capătul acestor şase zile, într-o dimineaţă, pe cînd eram încă în pat cu doña Estefania, se auziră strigăte şi lovituri puternice la poarta dinspre stradă. Servitoarea se aplecă pe fereastră, şi, retrăgîndu-se îndată, strigă :

— Fie binevenită ! Aţi văzut că s-a întors mai curînd decît ne scrisese deunăzi ?

— Cine s-a întors, femeie ? o întrebai.

— Cine ? răspunse ea. Stăpîna mea, doña Clementa Bueso, întovărăşită de cavalerul don Lope Meléndez de Almendárez, cu doi servitori şi cu Hortigosa, doica ei, pe care-o luase cu sine.

— Du-te, fato ! Ce bucuroasă sînt ! Du-te şi le deschide ! spuse atunci doña Estefania ; şi dumneata, domnule, dacă mă iubeşti, nu te tulbura şi nici nu răspunde în locul meu, orice-ai auzi vorbindu-se împotriva mea.

— Dar cine-ar putea spune, mai ales de faţă cu mine, ceva care să te ofenseze ?! Lămureşte-mă ce fel de oameni sînt aceştia, căci mi se pare că te-a tulburat venirea lor.

— N-am timp să-ţi răspund acum, spuse doña Estefania. Află numai că tot ceea ce se va petrece aici va fi ticluit cu un anumit scop pe care-l vei afla mai pe urmă.

Şi cu toate că aveam chef să răspund la toate acestea, nu-mi dete timp doña Clementa Bueso, care intră în odaie, îmbrăcată într-o rochie de mătase verde gofrată, cu multe găitane de aur, cu o pelerină scurtă din aceeaşi stofă şi la fel împodobită, cu o pălărie cu pene verzi, albe şi roz, prinse într-o bogată agrafă de aur bătută cu pietre, şi cu un voal fin care-i acoperea jumătate din obraz. Cu ea intră şi don Lope Meléndez de Almendárez, într-un costum de călătorie nu mai puţin elegant şi bogat.

Doica Hortigosa fu prima care deschise gura, zicînd :

— Hristoase, ce-mi văd ochii ! Patul stăpînei mele, doña Clementa, ocupat, şi mai cu seamă de un bărbat ! Aşa minune nu s-a mai pomenit în casa asta ! Pe cinstea mea, şi-a cam luat-o în cap doña Estefania, sigură cum era de prietenia stăpînei mele !

— Ai dreptate, Hortigosa — răspunse doña Clementa — cu toate că eu, numai eu sînt de vină ; n-am să mai greşesc altă dată luîndu-mi prietene care nu-ţi sînt prietene cu adevărat decît atunci cînd le vine lor la socoteală.

La toate acestea doña Estefania răspunse :

— Nu te supăra, doña Clementa, şi află că e la mijloc o taină, dacă vezi tot ce vezi în casa asta, taină pe care atunci cînd o vei afla, ştiu că nu-mi vei mai găsi nici o vină şi că nu vei mai avea de ce te plînge.

În timpul acesta eu îmi trăsesem încălţămintea în picioare şi mă îmbrăcasem, iar doña Estefania, luîndu-mă de mînă, mă duse în altă cameră, şi acolo îmi destăinui că amica aceasta a ei vroia să-i joace o farsă acelui don Lope cu care venise, şi cu care vroia să se mărite ; şi anume farsa era să-l facă să creadă că toată casa, cu toate cîte se aflau în ea erau ale ei, şi că avea de gînd să i le aducă drept zestre ; o dată căsătoria făcută, puţin îi mai

păsa dacă avea să se descopere păcăleala, atîta încredere avea în dragostea lui don Lope.

— Pe urmă are să-mi dea înapoi tot ceea ce-mi aparține, și nu i-o va lua nimeni în nume de rău nici ei și nici oricărei alte femei, de-a fi căutat să se mărite cu un om de vază, chiar dacă pentru asta a trebuit să născocească un asemenea vicleșug.

Eu îi răspunsei că era un mare semn de prietenie din partea ei ceea ce făcea, și că mai întîi se cuvenea să deschidă bine ochii, pentru că s-ar fi putut întîmpla apoi să fie nevoie de ajutorul justiției ca să reintre în stăpînirea averii sale. Dar ea îmi răspunse cu atîta bun-simț, arătîndu-mi cît de îndatorată era față de doña Clementa, și încă pentru lucruri mult mai însemnate, încît, împotriva voinței mele și trecînd peste judecata mea sănătoasă, am fost nevoit să mă înduplec, cedînd dorinței ei. Mă asigură apoi că toată farsa n-avea să dureze mai mult de opt zile, pe care le vom petrece în casa unei alte prietene de-a ei.

Punîndu-ne amîndoi toaleta la punct, ea se duse să-și ia rămas bun de la doña Clementa Bueso și de la señor don Lope Meléndez de Almendárez, apoi îi ordonă valetului să pună mîna pe cufărul meu și s-o urmeze, ceea ce făcui și eu, fără să-mi iau rămas bun de la nimeni.

Doña Estefania trase la casa unei prietene, și înainte de-a intra și eu, stătu o bună bucată de vreme de vorbă cu dînsa, iar cînd sfîrși de vorbit ieși o servitoare și ne spuse, mie și valetului, să intrăm. Ne duse într-o cameră strîmtă, în care erau două paturi atît de apropiate, încît păreau unul și același, nemairămînînd între ele nici un pic de spațiu, iar cearșafurile lor se atingeau. Într-adevăr, rămaserăm aici șase zile, în care timp nu petrecurăm o oră fără să ne ciorovăim, eu imputîndu-i prostia pe care o făcuse lăsîndu-și casa și avutul, chiar dacă în locul prietenei ar fi rămas propria sa mamă.

Neghiobia asta îmi venea în cap în fiecare clipă, pînă într-o zi cînd gazda, în vreme ce doña Estefania plecase spunînd că vrea să vadă cum stau lucrurile cu casa ei, veni să mă întrebe care era cauza ce mă făcea să mă cert necontenit cu nevastă-mea, şi ce-a putut ea să facă aşa de grozav încît să i-o scot veşnic pe nas, adăugînd că trebuie să fi fost mai curînd o mare gogomănie, decît o dovadă de prietenie, cum spuneam eu. Îi povestii totul din fir-a-păr, şi cînd ajunsei să-i spun că mă căsătorisem cu doña Estefania, care avea cutare şi cutare zestre, şi că fusese o naivitate să-şi lase casa şi tot avutul doñei Clementa, chiar dacă făcuse asta cu intenţia demnă de a o ajuta să facă o partidă atît de strălucită cum era don Lope, gazda începu să se crucească şi să-şi scuipe-n sîn cu atîta grabă şi cu atîţia „doamne-fereşte de muierea păcătoasă“, că fui copleşit de-o tulburare neînchipuită.

La urmă, îmi spuse :

— Domnule stegar, nu ştiu dacă îmi calc pe conştiinţă descoperindu-vă ceea ce-mi pare că mi-ar încărca-o pe veci dac-aş tăcea ; dar, fie ce-o fi, în faţa lui Dumnezeu dreptatea iese ca untdelemnul la suprafaţă şi minciuna cade la fund ca drojdia. Adevărul este că doña Clementa Bueso e adevărata stăpînă a casei şi a avutului care v-a fost adus ca zestre. Minciună este tot ceea ce v-a spus doña Estefania, pentru că ea n-are nici casă, nici avere, nici haine, în afară de ceea ce-i pe ea. Şi ceea ce i-a dat îndemnul şi răgazul să vă joace o astfel de festă a fost vizita doñei Clementa la nişte rude ale sale în cetatea Plasenciei, de unde a făcut un pelerinaj de nouă zile la sfînta fecioară din Guadalupe, timp în care şi-a lăsat casa în grija doñei Estefania, pentru că, într-adevăr, sînt foarte bune prietene. Deşi, la drept vorbind, n-are nici o vină biata femeie, că la urma urmei tot ce-a făcut a făcut ca să poată cîştiga încrederea unui bărbat atît de nobil ca domnul stegar.

Cu acestea puse capăt convorbirii, şi eu începui să-mi ies din fire, şi fără îndoială aş fi ajuns într-o stare jalnică dacă îngerul meu păzitor ar fi întîrziat numai atîtica să-mi vină într-ajutor, dînd ghes inimii să-mi spună să bag de seamă că eram creştin, şi că cel mai mare păcat al oamenilor este deznădejdea, care de la diavol vine. Acest gînd, insuflat de cugetul meu bun, mă mai întări întrucîtva ; dar nu într-atîta încît să nu pun mîna pe mantie şi pe spadă şi să plec în căutarea doñei Estefania, cu hotărîrea de-a o pedepsi cu toată străşnicia. Soarta însă, care n-aş putea spune dacă-mi era prielnică sau potrivnică, orîndui să n-o găsesc pe doña Estefania nicăieri, oricît am căutat-o. Mă dusei în catedrala San Llorente, îmi încredinţai necazul sfintei fecioare, mă aşezai pe o bancă cu spătar şi, abătut cum eram, mă cuprinse un somn atît de greu, că nu m-aş fi deşteptat nici pînă astăzi dacă nu mă trezeau alţii. Pornii copleşit de gînduri şi de temeri spre casa doñei Clementa, pe care o găsii instalată în pace ca o adevărată stăpînă ce era. Nu îndrăznii să-i spun nimic, fiind de faţă şi señor don Lope. Mă întorsei la casa gazdei mele, care mă încunoştinţă că-i spusese doñei Estefania cum că eu aflasem toată tărăşenia, şi că ea o întrebase ce mutră făcusem aflînd o asemenea veste, că ea îi răspunsese „fioroasă“, adăugînd că după părerea ei plecasem de acasă cu gînduri rele şi cu hotărîrea şi mai rea de a o căuta. Îmi mai spuse, în sfîrşit, că doña Estefania, aflînd acestea, îmi luase tot ce se afla în cufăr şi plecase, fără să-mi lase măcar o singură haină de schimb.

Pînă aici mi-a fost ! Mă pedepsise Dumnezeu pentru păcatele mele ! Mă dusei să-mi văd cufărul, şi-l găsii căscat ca un mormînt care-şi aşteaptă leşul şi care negreşit ar fi fost al meu, dac-aş mai fi avut minţile la locul lor ca să-mi pot da seama şi să înţeleg o năpastă atît de grozavă.

— Mare pacoste — zise la acest punct al povestirii licenţiatul Peralta — să-ţi fure doña Estefania atîtea lanţuri şi atîtea inele! Asta este, curat vorba ceea: şi bătut, şi cu banii luaţi... *et caetera.*

— Nu mi-a dat mare bătaie de cap treaba asta — răspunse stegarul — pentru c-aş putea spune şi eu ca eroul din poveste: „Gîndea că mă păcăleşte el, don Simeque, însurîndu-mă cu fiică-sa cea şpanchie, dar las' că şi eu sînt pe jumătate damblagit!"

— Nu văd în legătură cu ce aţi putea domnia-voastră spune una ca asta! se miră Peralta.

— Legătura este — răspunse stegarul — că toată acea grămadă de lanţuri, inele şi agrafe, să tot fi preţuit laolaltă vreo zece-doisprezece escudos.

— Da de unde, sări licenţiatul, cînd singur cel pe care îl aveaţi la gît părea să fie de mai bine de două sute de ducaţi aur.

— Aşa ar fi fost — răspunse stegarul — dacă adevărul ar fi corespuns aparenţelor, dar cum nu e aur tot ce luceşte, lanţurile, inelele, giuvaerurile, agrafele mele se mulţumeau să nu fie decît produsele alchimiei. Erau cu toate acestea atît de bine plăsmuite, că numai focul sau tăişul le-ar fi putut da pe faţă şiretlicul.

— În felul acesta — spuse licenţiatul — şi domnia-voastră şi doña Estefania v-aţi tras pe sfoară.

— Şi ce mai trageri pe sfoară! răspunse stegarul. Cu toate astea eu sînt în pagubă, domnule licenţiat, pentru că ea se poate lepăda de lanţurile mele false, pe cînd eu, de lanţul căsătoriei, nu. Fiindcă într-adevăr, orice-aş face, ea-mi rămîne nevastă şi e tot avutul meu.

— Fiţi mulţumit, domnule Campuzano — zise Peralta — şi spuneţi slavă domnului că e un avut cu picioare, şi c-a putut fugi, căci nimic nu vă sileşte să-i luaţi urma.

— Aşa e — răspunse stegarul — totuşi, fără s-o caut, nici să-i iau urma, o regăsesc mereu în mine, şi oriunde-aş fi, afrontul care mi s-a făcut îmi stă-n gît.

— Nu ştiu ce să vă răspund — zise Peralta — dar v-aş aminti două versuri din Petrarca :

„Che chi prende diletto di far frode,
Non si de' lamentar s'altri l'inganna."

Ceea ce înseamnă în bătrîna noastră limbă :

„Pe cine-l trage inima să-nşele,
Să nu se plîngă de-l înşeală alţii."

— Eu nu mă plîng. — răspunse stegarul — dar mă căiesc, căci vinovatul nu-şi uşurează pedeapsa numai pentru că-şi cunoaşte vina. Văd bine c-am săpat groapa altuia şi-am căzut singur în ea, fiind cel înşelat, cînd eu am vrut să înşel ; totuşi nu pot să-mi surghiunesc pînă-ntr-atîta inima încît să nu-mi pese de mine. În sfîrşit, ca să mă întorc la cazul meu, la romanul meu — pentru că se poate da numele acesta povestirii păţaniilor mele — trebuie să-ţi spun c-am aflat că o dată cu doña Estefania plecase şi vărul care fusese de faţă la nunta noastră, şi care, încă de multă vreme, era dulcele ei ibovnic. N-am mai căutat-o, pentru că nu mi se urîse cu binele. M-am mutat, schimbînd hanul, şi-mi schimbai şi părul fără să-mi las năravul, pentru că în cîteva zile începură să-mi cadă sprincenele şi genele, şi puţin cîte puţin îmi căzu tot părul, încît devenii chelbos înainte de vreme, din pricina unei boale numită alopesie, cu alt nume, mai limpede, pecingine. Mă pomenii jumulit în toate felurile, fără cea mai mică urmă de barbă pentru pieptănat, ori de bani de cheltuială. Boala se ţinu în pas cu mizeria ; şi cum sărăcia dă brînci onoarei, ducînd pe unii la spînzurătoare şi pe alţii la spital, iar altora le dă ghes să bată la uşile duşmanilor lor cu rugăminţi şi plecăciuni, ceea ce este una

din cele mai mari nenorociri ce pot veni pe capul unui rătăcit, pentru ca, îngrijindu-mi boala, să nu-mi stric hainele — care urmau să mă acopere de glorie atunci cînd voi fi sănătos — sosind timpul cînd se fac sudaţii la Spitalul Învierii, intrai acolo, unde mă făcură să asud patruzeci de rînduri de sudori. M-au asigurat c-am să mă vindec, dacă ştiu să mă feresc. Eu spadă am. Cît priveşte restul, voia lui Dumnezeu!

Licenţiatul îşi reînnoi făgăduielile de a-i veni într-ajutor, rămînînd minunat de cîte auzise.

— Nu te minuna dumneata de atîta lucru, domnule Peralta — zise stegarul — fiindc-aş avea de povestit şi alte întîmplări care trec dincolo de orice închipuire, pentru că sînt în afară de marginile fireşti ale lucrurilor. Ajungă-ţi să ştii dumneata doar atîta, că din pricina lor socotesc că nu mi-au fost în deşert toate nenorocirile, pentru c-am avut parte, intrînd în spital, unde am văzut lucrurile de care vorbesc, de asemenea minuni, încît dumneata sau oricine altcineva, acum sau altă dată, n-are să le poată crede.

Toate aceste introduceri şi înfloritele tîrcoale pe care le dădea stegarul faptelor ce văzuse, înainte de a le povesti, înflăcărau curiozitatea lui Peralta în aşa chip încît, cu tot atîtea floricele, acesta îl rugă să-i spună de îndată minunăţiile care-i rămăseseră nepovestite.

— Trebuie să fi văzut dumneata, desigur — zise stegarul — doi cîini care, cu două felinare de gît, se plimbă noaptea cu călugării Fraternităţii de la Capacha [1], luminîndu-le drumul cînd aceştia umblă să ceară de pomană.

— Sigur că i-am văzut, răspunse Peralta.

— Trebuie de asemeni să fi auzit dumneata — reluă stegarul — ceea ce se povesteşte despre ei: că, adică, dacă din întîmplare li se zvîrle de la ferestre şi le cade

---

[1] Fraternitatea paporniţei: ordinul călugăresc cu hramul sfîntului Juan de Dios, ai cărui membri cerşeau, purtînd cele căpătate din milostenia oamenilor în coşărci de papură ori glugi (*capachos* — sp.).

în stradă vreun ban, ei aleargă numaidecît să lumineze şi să-l caute, şi se opresc tot aşa, în faţa ferestrelor de unde ştiu că le vine îndeobşte pomana, şi umblă cu atîta supunere, încît pe drum par mai curînd miei decît cîini, în vreme ce la spital sînt ca leii, păzind casa cu mare străşnicie şi credinţă.

— Am auzit spunîndu-se — zise Peralta — că toate acestea ar fi adevărate ; dar nu văd cam ce poate sau ce trebuie să mă minuneze într-asta.

— Dar ceea ce am să-ţi spun acum de ei — urmă Campuzano — e în măsură să-ţi stîrnească mirarea, aşa că, fără să te cruceşti nici să spui că nu e cu putinţă, dumneata pregăteşte-te să crezi. Eu i-am auzit şi aproape văzut cu ochii mei pe aceşti doi cîini, care se numesc unul Scipion şi celălalt Berganza, într-o noapte, penultima în care mai trebuia să asud, culcaţi în dosul patului meu pe o rogojină învechită ; şi la miezul nopţii, în beznă, fiind treaz şi tot gîndindu-mă la întîmplările trecute şi la nenorocirile mele prezente, auzii alături vorbind, şi ciulii urechea să ascult, ca să văd dacă puteam ajunge să recunosc pe cei ce sporovăiau şi despre ce anume, şi curînd descoperii că cei care vorbeau erau cei doi cîini : Scipion şi Berganza.

Nu-şi sfîrşi bine vorba Campuzano cînd licenţiatul, ridicîndu-se de pe scaun, zise :

— Să vă ferească Dumnezeu de ceasul rău, señor Campuzano ; pînă aici stăteam la îndoială dacă să cred sau nu cele povestite despre căsătoria dumneavoastră, dar ceea ce-mi spuneţi acuma despre cîinii pe care i-aţi auzit vorbind mă face să mă hotărăsc mai curînd a nu le mai da crezare nici celorlalte ! Pentru Dumnezeu, domnule stegar, să nu vă mai apucaţi a povesti asemenea prăpăstii altcuiva, care v-ar fi mai puţin prieten decît mine !

— Nu mă crede dumneata atît de ageamiu — replică Campuzano — încît să nu pricep că animalele nu pot vorbi decît printr-o minune. Ştiu foarte bine că gaiţele,

dumbrăvencile și papagalii, dacă vorbesc, nu spun decît cuvinte învățate pe de rost, și doar pentru că aceste animale au limba potrivită să le poată rosti, dar că aceasta nu înseamnă că ar putea vorbi și răspunde vorbe pe-nțeles și cu judecată, așa cum rostiră cîinii aceștia. Eu însumi, după ce i-am auzit, de multe ori m-am îndoit dacă trebuia sau nu să dau crezare urechilor mele și-am vrut mai curînd să cred că visasem lucrurile pe care le constatasem fiind treaz, prin toate cele cinci simțuri cîte s-a îndurat să-mi dea Dumnezeu, auzind, ascultînd, înțelegînd, urmărind și, în sfîrșit, scriind totul, fără să scap înțelesul nici unui cuvînt. De unde se poate trage îndeajuns dovada care să te-mpingă a te încredința de adevărul spuselor mele. Lucrurile despre care vorbiră fură multe, felurite și însemnate, demne mai curînd de buzele unor bătrîni savanți decît de boturile unor cîini. Așa că, de vreme ce eu nu le-aș fi putut născoci din capul meu, am ajuns să cred, cu toată părerea de rău și împotriva voinței mele, că nu visam și că dulăii vorbeau cu adevărat.

— Păcatele mele — făcu licențiatul — s-or fi întors vremurile Mariei Castaña [1], cînd vorbeau dovlecii, sau ale lui Esop [2], cînd vorbea cocoșul cu vulpea și dobitoacele toate între ele.

— Unul dintre dobitoace aș fi eu, și poate cel mai mare dobitoc — răspunse stegarul — dacă m-aș apuca să cred că s-au întors vremurile acelea, și totuși tot atît de dobitoc aș fi dacă n-aș vrea să cred ceea ce am văzut cu ochii și auzit cu urechile mele, și ceea ce aș îndrăzni să jur cu jurămînt atît de strașnic încît să fie silită să mă

[1] Personaj din snoavele populare ale evului mediu, așa-zisele *„cuentos viejos“*, care sînt, în istoria literaturii spaniole, ceea ce sînt *„les fabliaux“* în Franța : mici apologuri cu tîlc moral și satiric.

[2] Fabulist grec (sfîrșitul secolului al VII-lea — începutul secolului al VI-lea î.e.n.) ; scrierile sale au un pronunțat caracter alegoric și moral.

creadă necredința însăși. Totuși, presupunînd că m-aș fi păcălit, și că totul n-ar fi fost decît un vis, și faptul de a susține că era real n-ar fi decît aiureală, nu ți-ar face plăcere, domnule Peralta, să le citești, scrise sub forma unui colocviu, lucrurile pe care cîinii aceștia, sau oricine va fi fost în locul lor, le-au rostit în acea noapte?

— Cum văd că dumneavoastră — replică licențiatul — nu vă mai bateți capul să mă convingeți că erau chiar cîini cei pe care i-ați auzit vorbind, voi asculta acest colocviu cu foarte multă plăcere, mai cu seamă că, fiind scris cu talentul domnului stegar Campuzano, sînt încredințat că trebuie să fie foarte reușit.

— Mai e aici ceva — zise alférezul [1] — căci cum eram foarte atent și aveam judecata liberă, iar memoria subtilă, limpede și curată — grație atîtor stafide și alune cu care mă hrănisem — am ținut minte totul pe de rost, și am scris a doua zi aproape cu cuvintele pe care le-am auzit, fără să caut floricele retorice ca să-l împodobesc, nici să-ncerc a-l face mai savuros prin adaosuri sau omisiuni. Convorbirea a ținut nu o singură noapte, ci două la rînd, cu toate că eu n-am, pînă acum, scrisă mai mult de una, care este viața lui Berganza, iar pe cea a tovarășului său Scipion, povestită în noaptea următoare, am de gînd s-o scriu abia cînd voi vedea că i se dă crezare acesteia, sau că, cel puțin, nu e disprețuită. Colocviul îl am în sîn. I-am dat forma de dialog, ca să nu fiu nevoit să tot repet mereu „zise Scipion, răspunse Berganza", expresii care obișnuiesc să lungească scrierile.

Și, spunînd acestea, scoase din sîn un caiet și-l puse în mîinile licențiatului, care-l luă rîzînd și parcă făcînd haz de tot ceea ce auzise și de ceea ce avea de gînd să citească.

---

[1] *Alférez* înseamnă de fapt stegar, așa cum s-a tradus mai sus, dar, de unde în alte armate stegar putea fi orice militar, indiferent de grad, acesta era la spanioli un grad anume, în jurul celui de căpitan.

— Eu mă instalez — zise stegarul — în fotoliul ăsta, cît timp dumneata vei citi, dacă doreşti, aceste închipuiri şi aiureli, care n-au în ele nimic bun decît că poţi să le arunci de îndată ce te plictiseşti.

— Dumneavoastră faceţi cum aveţi chef — zise Peralta — căci eu cît ai clipi din ochi am şi sfîrşit cu cititul.

Stegarul se întinse pe fotoliu, licenţiatul deschise caietul şi văzu că la început stătea scris titlul acesta :

COLOCVIU CARE A AVUT LOC ÎNTRE SCIPION ŞI BERGANZA, CÎINI AI SPITALULUI ÎNVIERII CARE SE AFLĂ ÎN CETATEA VALLADOLID, DINCOLO DE PUERTA DEL CAMPO [...]

Scipion : Prietene Berganza, să lăsăm în noaptea asta spitalul în paza domnului şi să ne retragem aici în singurătate, pe ţoalele astea, unde vom putea să ne bucurăm neştiuţi de nemaivăzuta favoare pe care cerul ne-a făcut-o amîndorura în acelaşi timp.

Berganza : Frate Scipion, te aud vorbind şi ştiu că îţi vorbesc şi eu ; cu toate astea nu-mi vine s-o cred, căci mi se pare că pentru noi a vorbi trece dincolo de marginile firescului.

Scipion : Cu toate astea e adevărat, Berganza, şi miracolul ăsta e cu atît mai mare, cu cît nu numai că vorbim, dar vorbim cu rost, ca şi cum am fi în stare să judecăm, cînd de fapt n-avem judecată, deosebirea între dobitoc şi om fiind aceea că omul e un animal raţional, pe cînd dobitocul e iraţional.

Berganza : Pricep prea bine tot ce spui, Scipion, şi faptul că tu vorbeşti şi că eu înţeleg e pentru mine prilej de nouă admiraţie şi de necontenită minunare. E foarte adevărat că, de cînd trăiesc, am auzit de mai multe ori susţinîndu-se că noi am avea anumite prerogative, pînă într-atîta încît unii păreau să ţină a ne atribui un instinct natural, atît de viu şi atît de ascuţit de multe

ori, încît lasă să se vadă că-i lipseşte puţin pînă să poată arăta că şi noi avem un nu ştiu ce, o fărîmă de minte în stare de-a raţiona.

Scipion : Ceea ce am auzit eu preamărit şi lăudat de toată lumea este grozava noastră ţinere de minte, marea noastră credinţă, recunoştinţa pe care o purtăm stăpînilor ; şi merge lumea pînă acolo încît să ne zugrăvească de obicei ca pe simbolul prieteniei. Trebuie să fi văzut, dacă ai băgat de seamă, că pe mormintele de marmură împodobite cu statuile celor îngropaţi acolo, cînd sînt bărbat şi nevastă, se aşază între ei, la picioare, chipul unui cîine, în semn că soţii şi-au păstrat în viaţă prietenie şi neştirbită fidelitate.

Berganza : Ştiu că au existat cîini atît de recunoscători încît s-au aruncat, împreună cu leşurile stăpînilor lor, în mormînt ; alţii au rămas pe mormintele unde le erau îngropaţi stăpînii, fără să se depărteze de lîngă ele şi fără să mănînce, pînă ce li s-au sfîrşit zilele. Ştiu de asemenea că, după elefant, cîinele ţine primul loc în ceea ce priveşte părerea că ar avea judecată. Vine apoi calul şi, cea din urmă, maimuţa.

Scipion : Aşa e, totuşi trebuie să mărturiseşti că nici n-ai văzut, nici n-ai auzit vreodată spunîndu-se că ar fi grăit vreun elefant, vreun cîine, vreun cal sau vreo maimuţă, de unde-mi dau cu părerea că vorbirea asta a noastră atît de neaşteptată se numără printre acele lucruri care se cheamă minuni, şi care, cînd se întîmplă să se arate, experienţa adevereşte că vreo nenorocire deosebită îi ameninţă pe oameni.

Berganza : În chipul ăsta, nu-mi va fi greu să iau drept semn miraculos ceea ce am auzit zilele trecute de la un student, pe cînd treceam prin Alcalá de Henares.

Scipion : Ce-ai auzit ?

Berganza : Că din cinci mii de studenţi care urmau anul ăsta la universitate, două mii studiau medicina.

Scipion : Şi ce concluzie tragi din asta ?

Berganza: Trag concluzia, sau că aceşti două mii de medici vor avea bolnavi de îngrijit — ceea ce ar însemna un adevărat flagel şi o mare pacoste — sau că vor muri de foame.

Scipion: Totuşi, fie ce-o fi, e sigur că noi vorbim. De-o fi sau nu minune ceea ce a hotărît cerul să se întîmple, nici o înţelepciune sau iscusinţă omenească n-o poate împiedica: aşa că n-avem de ce ne pune să discutăm noi cum şi pentru ce vorbim. Mai bine-ar fi ca ziua, sau mai curînd noaptea aceasta, s-o luăm drept binevenită, şi, pentru că ne aflăm la largul nostru pe ţoalele astea şi nu ştim cît ne va ţine norocul, să ştim să profităm de el stînd de vorbă toată noaptea fără să dăm răgaz somnului să ne strice cheful, căci de atîta vreme tînjeam după aşa ceva.

Berganza: Cît despre mine, de asemenea, de cînd am prins atîta putere cîtă să pot roade un os, mă ştiu dornic de-a vorbi, ca să pot da glas atîtor lucruri pe care mi le adunam în minte, unde ele, de vechi şi de multe ce erau, ori mucegăiau, ori le uitam. Dar acum, că m-am îmbogăţit pe negîndite cu acest dumnezeiesc dar al vorbirii, vreau să mă bucur de el şi să profit cît voi putea mai mult, grăbindu-mă să spun tot ce-mi va veni în minte, oricît de fără şir şi de amestecat, pentru că nu ştiu cînd mi se va lua înapoi acest bun, pe care-l socotesc împrumutat doar.

Scipion: Să facem în chipul următor, prietene Berganza: noaptea asta să-mi povesteşti tu viaţa ta şi împrejurările prin care ai ajuns unde te afli acum; iar dacă mîine noapte ne vom găsi laolaltă tot cu darul vorbirii, îţi voi povesti-o eu pe a mea. Pentru că e mai bine să-ţi treci timpul povestind de-ale tale, decît amestecîndu-te în vieţile altora.

Berganza: Scipion, totdeauna te-am socotit ca pe un amic şi ca pe un înţelept, dar acum te socotesc mai mult ca oricînd, pentru că, în calitate de amic, vrei să-mi po-

vestești aventurile tale și să le afli pe ale mele, iar în calitate de înțelept, ai hotărît timpul în care vom avea să ne desfășurăm amintirile. Mai întîi, însă, vezi dacă ne aude cineva.

Scipion : Nimeni, după cîte știu ; este pe aici prin preajmă un soldat pe care-l tratează punîndu-l să facă sudații, dar, în halul în care e, cred că mai degrabă are chef de dormit decît să tragă cu urechea.

Berganza : Așadar, dacă pot vorbi în toată siguranța, ascultă-mă. Și dacă te voi obosi cu cele ce-ți voi spune, ceartă-mă sau spune-mi să tac.

Scipion : Poți vorbi pînă cînd se crapă de ziuă, sau atîta timp cît nu ne aude nimeni, căci eu te voi asculta cu plăcere, fără să te opresc decît atunci cînd va fi de trebuință.

Berganza : Mi se pare că întîia oară cînd am văzut soarele a fost la Sevilla, și anume în abatorul orașului, ce se află dincolo de Puerta de la Carne ; de unde mi-n-chipui — dacă nu cumva și din ceea ce-ți voi spune mai tîrziu — că părinții mei trebuie să fi fost dulăi dintre aceia pe care-i cresc preoții oficianți ai acelor abatoare, sacerdoții pe care oamenii îi numesc măcelari. Cel dintîi pe care l-am cunoscut de stăpîn fu unul Nicolae Cîrnu, băietan voinic, cu cherestea strașnică și iute la mînie, cum sînt toți cei care și-au ales meseria asta. Acest Nicolae ne învăța, pe mine și pe alți cățelandri crescuți împreună cu dulăii bătrîni, să ne repezim la tauri și să-i ținem de urechi. Cu multă ușurință devenii neîntrecut în această artă.

Scipion : Nu mă mir, Berganza. Căci, răul fiind o înclinare naturală, e lesne să înveți a-l săvîrși.

Berganza : Ce să-ți spun, Scipion frate, de tot ce-am văzut în acest abator și de cele ce se petrec acolo, lucruri ieșite din marginile firești ! Mai întîi de toate, poți bănui că toți cîți lucrează în hale, de la cel mai mic pînă la cel mai mare, sînt oameni cu cugetul încăpător, fără

remuşcări şi fără suflet, care nici de oameni nu se ruşinează şi nici de dreptatea cerului nu se tem. Cei mai mulţi sînt desfrînaţi, adevărate păsări carnivore de pradă : se hrănesc, ei şi prietenele lor, din ceea ce fură. În toate dimineţile zilelor de dulce, înainte de-a se crăpa de ziuă, se îngrămădesc în abatoare o mulţime de muieruşte şi de copii, toţi cu săculeţe, pe care, aducîndu-le goale, le umplu la plecare cu hălci de carne, iar slujnicele, bucătărese sau fete în casă, duc cu ele ciozvîrte întregi. Nu e dobitoc omorît din care pleava asta să nu-şi ia dijma pe alese, dintre bucăţile cele mai bune şi mai gustoase. Şi cum în Sevilla nu există monopolul cărnii, fiecare poate pune în vînzare ce-i place : vita ucisă întîi e uneori cea mai bună, alteori cea de mai puţin preţ. Convenţia asta atrage totdeauna mulţimea. Stăpînii vitelor se roagă de oamenii buni de care ţi-am vorbit nu să nu-i fure (ceea ce ar fi cu neputinţă), ci să fie cumpătaţi atunci cînd sfîrtecă şi taie carnea vitelor ucise, pe care le ciopîrţesc şi le ciuntesc de parc-ar fi sălcii sau butuci de viţă. Dar nimic nu mă mira mai mult, nici nu-mi părea mai îngrozitor decît să văd cum aceşti măcelari ucid cu aceeaşi uşurinţă un om ca şi o vacă. Pentru un fleac de nimica, nici una, nici două, mi-ţi înfig un cuţit cu prăsele galbene în burta unui creştin, cum ţi-ar înjunghia un juncan. Minune dacă trece o zi fără certuri şi răniri, şi chiar fără omoruri. Toţi se fălesc cu vitejia, şi care mai de care se laudă cu isprăvile lor de codoşi ; nu e unul să nu aibă în piaţa Sfîntului Francisc un înger de pază, a cărui bunăvoinţă e cîştigată cu fleici şi limbi de vacă. În sfîrşit, am auzit un om de spirit spunînd că regele mai avea de cucerit în Sevilla trei lucruri : Calea de la Caza, unde sînt lupanarele ; Costanilla cu portul şi abatorul. [1]

---

[1] Sevilla, capitala Andaluziei, fusese sub stăpînire maură multă vreme. Regele Sancho al IV-lea cel Brav a cucerit-o în secolul al XIII-lea, dar oraşul acesta, cu o bogată negustorime maură şi spaniolă, şi-a păstrat mult timp un soi de independenţă, conducîndu-se prin cortèsuri. Supunerea acestui trufaş municipiu devenind o pro-

Scipion : Dacă pentru a povesti felul de a fi al stăpînilor pe care i-ai avut și viciile meseriei lor trebuie să întîrzii de fiecare dată ca acuma, frate Berganza, nu ne rămîne decît să ne rugăm cerului să ne dea darul vorbirii cel puțin timp de-un an, și chiar atunci mă tem că, așa cum ai început, n-ai s-ajungi nici la jumătatea povestirii. Mi-ar place să iei în seamă un lucru, de care ai să te încredințezi cînd îți voi povesti aventurile vieții mele : că unele din povestiri închid tîlcul în ele însele ; altele în felul în care sînt povestite. Vreau să zic că sînt unele care te mulțumesc chiar dacă sînt spuse direct, fără introduceri și cuvinte înflorite ; pe cînd altele cer să fie îmbrăcate în cuvinte potrivite, întărite prin gesturile mîinilor și prin mimica feței, și de asemenea prin schimbarea glasului, devenind din nimic ceva, și din dezlînate și lîncede, cu miez și gustoase. Nu uita această povață și ține seama de ea în cele ce mai ai de povestit.

Berganza : Așa voi face dacă voi putea, și dacă-mi va da pace marea ispită de-a vorbi pe care-o simt ; deși mi se pare că numai cu foarte mare greutate mă pot stăpîni.

Scipion : Pune-ți frîu limbii, căci în ea stau cele mai mari primejdii ale vieții omenești.

Berganza : Îți voi spune deci că stăpînul meu mă învăță să port un coș în gură și să-l apăr de oricine ar fi încercat să mi-l ia. Mă învăță, de asemenea, unde era casa prietenei sale, și cu asta scuti servitoarea ei să mai vină la abator, pentru că eu le căram în zorii zilei tot ce furase el peste noapte. Și într-o zi, cînd de-abia se lumina, harnic cum eram, grăbindu-mă să-i duc porția, mă auzii chemat pe nume de la o fereastră ; ridicai ochii și văzui o fată frumoasă cum nu se mai poate ; mă oprii un pic,

---

blemă pentru regii spanioli, proverbul acesta popular, la care se referă aici Cervantes, este o aluzie, tîrzie și glumeață, la spiritul de insurecție tradițional al Sevillei. Piața Sfîntului Francisc, unde era sediul organelor administrative și polițienești, era considerată singura porțiune din Sevilla aparținînd efectiv puterii regale.

şi ea coborî la poartă în stradă şi mă chemă din nou. Eu mă apropiai, ca şi cum aş fi căutat să aflu ce vrea de la mine. Nu vroia altceva decît să-mi ia ceea ce purtam în paner şi să-mi pună în loc o gheată veche. Atunci îmi spusei în gînd : „Carnea la carne trage". Fata, luîndu-mi carnea, îmi zise : „Du-te, Gavilán [1], sau cum te-o fi chemînd, şi spune-i lui Nicolae Cîrnu, stăpînul tău, să nu se încreadă în animale, căci lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba !" Puteam, de bună seamă, să-i smulg ceea ce-mi luase ; totuşi n-am vrut s-o fac, ca să nu pun botul meu măcelăresc şi murdar pe mîinile acelea albe şi curate.

Scipion : Foarte bine ai făcut, căci este o prerogativă a frumuseţii să fie totdeauna respectată.

Berganza : Aşa făcui şi eu, şi aşa mă întorsei la stăpînul meu, fără carne şi cu gheata în coş. Părîndu-i-se că m-am întors prea repede şi văzînd gheata, ghici păcăleala, scoase o custură şi-mi repezi o lovitură de care, dacă n-aş fi ştiut să mă feresc, n-ai mai auzi acum întîmplarea asta şi nici altele, pe care nădăjduiesc să ţi le povestesc. Îmi luai picioarele la spinare şi, depănînd pînă-mi scăpărară, fugii mîncînd pămîntul prin dosul bisericii San Bernardo, pe cîmpia lui Dumnezeu, încotro vedeam cu ochii. Noaptea aceea dormii sub cerul liber şi a doua zi soarta îmi scoase în cale o turmă de oi şi de berbeci. Eu, cum o văzui, mă bucurai, crezînd că mi-am găsit, în sfîrşit, un rost, căci mi se părea firesc şi nu se poate mai nimerit pentru un cîine să păzească oile, operă care închide în ea o virtute tot atît de mare ca şi aceea de a apăra şi de a proteja de puternici şi de trufaşi pe cei umili şi slabi de înger. Nici nu mă văzu bine unul dintre cei trei ciobani ce păzeau turma, că mă şi chemă strigînd : „Cuţu ! Cuţu ! Cuţu !" Iar eu, care nu aşteptam altceva, mă apropiai de el cu capul plecat şi dînd din coadă. El îmi netezi spinarea cu mîna, îmi deschise gura, scuipă în ea,

[1] Şoimule (sp.).

mi se uită la măsele şi-mi preţui vîrsta, spunînd celorlalţi păstori că, după toate semnele, păream a fi un cîine de soi. În clipa aceea se apropie stăpînul turmei, călărind pe deşelatele o iapă sură, purtînd lance şi scut, încît părea mai curînd păzitor al coastei atacate de corsari mauri, decît baci.

— Ce cîine e ăsta, că pare să fie de rasă? întrebă el pe cioban.

— Puteţi fi încredinţat, domnia-voastră — răspunse ciobanul — că l-am ciocănit eu bine, şi nu-i semn care să nu făgăduiască şi să nu arate că e un cîine de preţ. Ne-am pomenit cu el aici şi mă întreb al cui o fi, cu toate că ştiu bine că nu poate fi de pe la turmele din împrejurimi.

— Dacă e aşa — răspunse stăpînul — pune-i pe loc zgarda lui Leoncillo, cîinele care ne-a murit, şi pune-l în porţie ca şi pe ceilalţi, mîngîindu-l cît vei putea mai drăgăstos, ca să prindă drag de turmă şi să rămînă la noi.

Spunînd acestea plecă, iar ciobanul pe loc îmi trecu pe după grumaz o zgardă bătută în cuie de oţel, după ce-mi dăduse mai întîi, într-o strachină, o porţie zdravănă de supă cu lapte, şi-mi puse şi un nume, chemîndu-mă Barcino [1]. Mă văzui, aşadar, sătul şi mulţumit, cu acest al doilea stăpîn şi cu noua mea slujbă. Mă arătai harnic şi treaz păzitor al turmei, fără să mă depărtez de ea decît la vremea siestelor, pe care ni le petreceam fie la umbra vreunui arbore, a vreunui mal ori a unei stînci, fie la umbra bălăriilor, la marginea vreunui pîrîiaş din multele ce curgeau pe acolo. Ceasurile astea de răgaz nu se scurgeau pentru mine în lenevie, pentru că le foloseam ca să-mi readuc în minte multe lucruri, mai cu seamă din viaţa pe care o dusesem la abatoare şi din aceea a stăpînului meu şi a tuturor celor deopotrivă cu el, subjugaţi toanelor nesăbuite ale ibovnicelor lor! O, ce de lucruri

[1] *Barcino* — cenuşiu, sur (sp.).

ţi-aş putea spune acum din cîte învăţai la şcoala acelei măcelărese, ţiitoarea stăpînului meu! Totuşi le voi trece sub tăcere, ca să nu mă iei drept un flecar şi un bîrfitor.

Scipion : Cum nu-mi sînt străine spusele unui mare poet dintre cei vechi, că e greu să nu scrii satire [1], voi consimţi să te las să bîrfeşti niţel, dar nu pînă la sînge : vreau să spun, să semnalezi, dar nu să răneşti, nici să ucizi pe cineva scoţîndu-i la iveală păcatele ; căci clevetirea nu e bună, cu toate că face pe mulţi să rîdă, dacă omoară măcar pe unul singur. Şi dacă poţi place fără ea, te poţi socoti înţelept.

Berganza : Îţi voi urma sfatul şi voi aştepta cu mare nerăbdare să se apropie vremea povestirii tale ; căci cine ştie să desluşească atît de bine şi să îndrepte greşelile pe care le fac povestindu-mi aventurile te lasă să nădăjduieşti că şi le va povesti pe ale sale în aşa chip, încît să instruiască şi să amuze totdeodată. [2]

Aşadar, înnodînd firul întrerupt al povestirii, spuneam că, în tăcerea şi singurătatea siestelor mele, printre alte lucruri, socoteam că n-avea cum fi adevărat tot ce auzisem povestindu-se despre viaţa păstorilor, cel puţin a acelora despre care ibovnica stăpînului meu citea în nişte cărţi, cînd mă duceam eu la dînsa acasă, toate despre păstori şi păstoriţe, despre care se spunea că îşi petreceau toată viaţa cîntînd din gură, din cimpoaie, din flaute, din lăută şi din alte instrumente nemaipomenite. Mă oprisem cîteodată s-o aud citind, şi citea cum păstorul din Amfriso cînta dumnezeieşte şi fără de seamăn, lăudînd pe Belisarda cea fără de pereche, şi că nu era în toţi munţii Arcadiei vreun arbore lîngă trunchiul căruia să nu se fi oprit, cîntînd de cînd răsărea soarele în braţele Aurorei, pînă cînd se culca în braţele zeiţei Tetis ; şi chiar după ce îşi întindea neagra noapte, pe faţa pămîntului, cernitele

---

[1] Referire la poetul satiric latin Juvenal.

[2] „Să instruiască şi să amuze", idealul clasic al literaturii, aşa cum reiese din *Arta poetică* a lui Horaţiu, la care face aluzie Cervantes.

şi întunecatele sale aripi, el nu-şi potolea bine-cîntatele şi şi mai-bine-plînsele sale jelanii. Nu-l lăsa printre liniile necitite nici pe păstorul Elicio, îndrăgostit, dar lipsit de îndrăzneală, despre care zicea că, fără să aibă grijă nici de turma sa şi nici de dragoste, se amesteca în treburile altora. Mai povestea despre marele păstor din Filida, pictor unic al unui portret, care fusese mai puţin fericit decît încrezător. Despre leşinurile lui Sireno şi despre căinţele Dianei, zicea că mulţumea lui Dumnezeu şi înţeleptei Felicia care, cu apa sa vrăjită, descurcase nodul intrigilor şi lămurise labirintul potrivnicilor.[1] Îmi aduceam aminte de alte multe cărţi, toate o apă şi-un pămînt, pe care o auzisem citindu-le, dar care nu erau demne de a fi ţinute aminte.

Scipion : Te văd profitînd de poveţele mele, Berganza : rîzi, înţeapă şi treci, păstrîndu-ţi cugetul curat, chiar dacă limba ta n-o lasă să se creadă.

Berganza : În treburi de acestea limba nicicînd nu şchioapătă, dacă n-a şchiopătat mai întîi cugetul ; totuşi dacă, din nebăgare de seamă, s-ar întîmpla să fiu răutăcios şi să bîrfesc, voi răspunde celui care m-ar certa ceea ce a răspuns Mauleón, poet tont şi academician burlesc al Academiei Imitatorilor, unuia care-l rugase să-i spună ce însemna „*Deum de Deo.*“ Adică : „Dă cui îţi dă“.

Scipion : E un răspuns de om sărac cu duhul. Dar tu, dacă eşti înţelept sau vrei să fii, nu trebuie să spui niciodată un lucru de care să trebuiască să te dezvinovăţeşti. Hai, zi-i mai departe !

Berganza : Spuneam că toate cîte ţi le-am povestit şi încă multe altele mă făcură să văd chipul diferit de a trăi şi de a fi al păstorilor mei, faţă de acela pe care auzisem că-l au păstorii de care se vorbea în cărţi. Pentru că, dacă şi ai mei cîntau, cîntecele lor nu erau armonioase şi bine

---

[1] Toate numele proprii se referă la personaje din *Cele şapte cărţi ale Dianei*, romanul portughezului Jorge de Montemayor, care a introdus în Spania genul pastoral.

compuse, ci cîte un „Stai, lupe, nu mă mînca“ şi altele ca acestea, şi nu în sunet de cimpoaie, lăute şi cobze, ci în zgomot de pietre lovite una de alta, sau de castaniete. Şi nu cu voci subţirele, nici sonore, nici admirabile, ci cu glasuri răguşite, în aşa chip încît fiecare în parte sau toţi împreună parcă nu cîntau, ci urlau sau rîgîiau. Cea mai mare parte din zi şi-o treceau păduchindu-se sau cîrpindu-şi opincile. Nu-şi spuneau nici Amarilis, nici Filida, nici Galatea, nici Diana şi nu se afla printre ei nici un Lisardo, Clauso, Hiacinto sau Riselo : se numeau doar Anton, Dominic, Pavel sau Laurenţiu. De unde am tras încheierea pe care, după socoteala mea, toată lumea trebuie s-o creadă : că toate acele cărţi sînt curate năzdrăvănii, scrise pentru desfătarea trîndavilor, şi n-au nici pic de adevăr. Căci de-ar fi avut cît de cît, vreo urmă din viaţa aceea fericită, din cîmpiile acelea cereşti, din pădurile mărețe, din munţii sfinţiţi, din grădinile încîntătoare, din pîraiele limpezi şi din izvoarele cristaline aş fi aflat şi eu, trăind între păstorii mei, împreună cu galanteriile acelea pe cît de cinstite pe atît de bine declamate, şi cu leşinurile în care cădeau cînd vreun păstor, cînd vreo păstoriţă, în sunetele de cimpoi ale unuia, sau de flaut ale celuilalt.

Scipion : Destul, Berganza, întoarce-te mai bine la oile tale.

Berganza : Îţi mulţumesc, Scipion prietene, pentru că dacă nu m-ai fi povăţuit să iau aminte, m-aş fi lăsat dus de vorba mea aprinsă şi nu m-aş mai fi oprit pînă nu ţi-aş fi zugrăvit conţinutul unei cărţi întregi dintre acestea, care mă înşelaseră. Dar va veni şi vremea cînd o voi putea spune mai bine decît aici şi cu argumente mai puternice.

Scipion : Vezi-ţi mai bine lungul nasului şi nu-ţi face iluzii, Berganza. Vreau să spun : nu uita că eşti un animal lipsit de raţiune, şi că dacă acum arăţi ca şi cum ai avea

un dram, am hotărît între noi că nu poate fi decît o minune nemaivăzută.

Berganza : Aşa ar fi dacă m-aş mai afla în neştiinţa mea de la început ; dar acum, că mi s-a deşteptat în minte tot ce am de gînd să-ţi spun aşa cum ţi-am făgăduit la începutul convorbirii noastre, nu numai că nu mă mir de faptul că vorbesc, dar mă sperii de ceea ce-mi rămîne încă nerostit.

Scipion : N-ai putea spune deci, de-a dreptul, ce-ţi veni acum în minte ?

Berganza : E o istorie întreagă, care mi s-a întîmplat cu o mare vrăjitoare, discipolă a vestitei Camacha de Montilla.

Scipion : Spune-mi-o, înainte de-a depăna mai departe povestea vieţii tale.

Berganza : N-am s-o fac, fii fără grijă, decît la timpul său. Ai răbdare şi ascultă rînd pe rînd aventurile mele, care astfel îţi vor fi mai pe plac, dacă nu cumva ţi-a venit cheful să le afli încheierea înaintea începutului.

Scipion : Nu lungi vorba şi povesteşte ce vrei şi cum vrei.

Berganza : Spuneam, aşadar, că mă simţeam bine în slujba de păzitor al turmei, părîndu-mi-se că mănînc o pîine cîştigată cu sudoarea frunţii, şi că trîndăvia, rădăcină şi mamă a tuturor viciilor, n-avea nici în clin nici în mînec cu mine, din pricină că, dacă în timpul zilei n-aveam de lucru, nopţile nu dormeam pentru că lupii ne tot dădeau tîrcoale, silindu-ne să fim cu ochii în patru. Nici nu strigau bine ciobanii : „Lupul, Barcino !" că şi alergam în fruntea tuturor celorlalţi cîini în partea în care arătau că e lupul : străbăteam văile, cercetam munţii, pătrundeam pînă-n străfundul pădurii, săream peste prăpăstii, luam de-a curmezişul drumurile, iar dimineaţa mă întorceam la turmă fără să fi găsit picior de lup, gîfîind, sfîrşit de oboseală, cu blana zdrenţuită, cu labele pline de spini şi găseam la stînă sau o oaie ucisă,

sau vreun berbec sugrumat şi pe jumătate mîncat de lup. Deznădăjduisem văzînd cît de puţin foloseau credinţa şi hărnicia mea. Cînd venea stăpînul turmei, îi ieşeau în cale ciobanii, întîmpinîndu-l cu pieile dobitoacelor ucise ; el învinovăţea pe ciobani de nebăgarea lor de seamă şi le cerea să fie pedepsiţi cîinii care se leneviseră. Plouau asupra noastră loviturile, şi asupra lor ocările. Şi astfel, văzîndu-mă într-o zi pedepsit fără vină, şi socotind că nici credinţa, nici grija şi curajul meu nu erau în stare să-i vină lupului de hac, mă hotărîi să-mi schimb obiceiul, nemaiîndepărtîndu-mă să-l caut, cum obişnuiam, pentru a-i alerga pe urme părăsind turma, ci rămînînd la stînă ; pentru că, de vreme ce lupul venea aici, aici se cuvenea să fie prins. În fiecare săptămînă se dădea alarma şi într-o noapte neagră avui norocul să văd lupul de care turma n-avea cum să se păzească. Mă pitii în dosul unui tufiş pînă trecură cîinii ceilalţi, ortacii mei, şi apoi pîndii de aici şi văzui cum doi ciobani pun mîna pe un berbec dintre cei mai buni din turmă şi-l omoară, în aşa chip încît să pară a doua zi de dimineaţă că lupul i-a fost într-adevăr călăul. Înlemnisem şi rămăsesem fără suflare văzînd că lupii erau ciobanii şi că turma o nimiceau tocmai aceia care trebuiau s-o păzească. Pe loc dădeau socoteală stăpînului lor de isprava lupului şi-i înmînau pielicica şi o parte din carne, cea mai mare şi mai bună mîncînd-o ei. Din nou îi înjura stăpînul şi din nou plăteau cîinii oalele sparte. Nici urmă de lupi. Turma scădea. Mult aş fi vrut să pot vorbi : eram mut. Toate astea mă umpleau de mirare şi de spaimă : „Feri-mă, doamne !" îmi ziceam în sinea mea. Cine-ar putea găsi leacul la atîta răutate ? Cine-ar putea fi atît de puternic încît să dea pe faţă că apărătorii te jefuiesc, că străjerii dorm, că încrederea te fură şi că cel pus să te păzească te ucide ?

Scipion : Şi bine spuneai, Berganza. Căci nu există mai mare şi mai iscusit tîlhar decît cel din casa ta, şi astfel mai adeseori mori de mîna celor în care te încrezi, decît de a celor de care ţi-e frică. Totuşi, nenorocirea este că oamenii nu pot trăi pe lume dacă nu se încred unii în alţii. Dar destul despre asta ; n-am chef să fim luaţi drept predicatori. Treci mai departe.

Berganza : Trec mai departe, spunîndu-ţi că mă hotărîi să părăsesc acea slujbă, cu toate că mi se părea bună, şi să găsesc alta unde, chiar dacă n-aş fi fost răsplătit pentru că o îndeplineam cu sîrguinţă, cel puţin să nu fiu pedepsit. Mă întorsei la Sevilla şi intrai în slujba unui negustor bogat.

Scipion : În ce chip îţi găseai stăpînii ? Pentru că, de obicei, după moravurile de astăzi, cu greu îşi găseşte un om cumsecade stăpîn căruia să-i slujească. Stăpînii pămîntului sînt cu totul altfel decît stăpînul din cer. Aceştia, ca să primească un servitor, mai întîi îi caută obîrşia, îi pun la încercare iscusinţa, îi studiază înfăţişarea şi merg pînă la a-i număra ţoalele cu care se îmbracă. Pe cînd, pentru a intra în slujba lui Dumnezeu, cel mai sărac este cel mai bogat, cel mai umil de cea mai bună obîrşie, şi n-are decît să se hotărască cu inima curată a-l sluji, că pe loc îl şi înscrie în cartea darurilor sale, care sînt aşa de multe şi de mari, încît omul nici nu ajunge să şi le dorească.

Berganza : Scipion prietene, toate astea sînt predici.

Scipion : Aşa mi se pare şi mie, şi de aceea tac.

Berganza : Mă întrebai în ce chip îmi găseam stăpînii. Am să-ţi aduc aminte că umilinţa este substratul şi temelia tuturor virtuţilor şi că fără ea nici una nu-i cu putinţă. Ea toceşte neajunsurile, învinge greutăţile şi este un mijloc ce ne conduce la ţinte strălucite. Din duşmani face prieteni, domoleşte mînia furioşilor şi ruşinează mîndria trufaşilor ; e mama modestiei şi sora cumpătării. În sfîrşit, cu ea viciile nu pot triumfa, pentru că în blîndeţea

şi nesupunerea sa săgeţile păcatelor îşi pierd ascuţişul şi se bontesc.

La ea recurgeam deci cînd căutam să intru în serviciul vreunei case, după ce mai întîi chibzuisem şi examinasem bine dacă e o casă care să mă poată hrăni şi în care să poată avea loc un dulău ca mine. Mă apropiam de poartă şi cînd mi se părea că cel care intra era vreun străin, îl lătram ; iar cînd venea stăpînul aplecam capul şi, dînd din coadă, mă guduram pe lîngă el, lingîndu-i încălţămintea. Dacă mă primea cu lovituri, le sufeream şi cu aceeaşi supunere mă guduram faţă de cel care mă lovea, încît nici unul nu mai dădea în mine, văzîndu-mi încăpăţînarea şi ţinuta nobilă. În chipul acesta, după două încercări rămîneam al casei ; îi slujeam cu credinţă şi mă iubeau mult. Nimeni nu m-a alungat vreodată, dimpotrivă, întotdeauna eu m-am hotărît să plec sau, mai bine zis, să fug ; şi în nenumărate rînduri mi-am găsit stăpîni la care aş fi şi astăzi, dacă soarta potrivnică nu m-ar fi persecutat.

Scipion : Tot în felul în care ai povestit îmi găseam şi eu stăpînii ; parcă ne-am fi citit unul altuia gîndurile.

Berganza : Ne-am mai întîlnit şi în altele, dacă nu mă înşel, şi ţi le voi povesti la vremea lor, aşa cum ţi-am făgăduit. Dar acum ascultă ce mi s-a întîmplat după ce am părăsit stîna, lăsînd-o în mîinile blestemaţilor acelora.

Mă întorsei la Sevilla, cum spuneam, unde nenorociţii îşi află refugiu şi sărăcimea sprijin, pentru că în vîltoarea oraşului, nu numai că încap cei mici, dar nici cei mari nu sar în ochi. Mă proţăpii la poarta casei unui negustor şi mă purtai după obiceiul meu, dîndu-mi toată silinţa, sfîrşind prin a rămîne acolo fără prea multă bătaie de cap. Mă primiră ca să mă ţină ziua legat în dosul porţii şi slobod noaptea. Slujeam cu multă grijă şi sîrguinţă : lătram la străini şi mîrîiam la cei care nu-mi erau bine cunoscuţi, nu dormeam noaptea, dînd tîrcoale curţilor, urcîndu-mă pe terase, făcîndu-mă santinelă a casei mele

şi chiar a celor străine. Stăpînului meu îi plăcu atît de mult cum îl serveam, încît porunci să fiu bine tratat şi să mi se dea drept tain pîinea şi oasele care se aruncau de la masa lui, împreună cu resturile de la bucătărie, la care eu mă arătam recunoscător făcînd sărituri la nesfîrşit cînd îmi vedeam stăpînul, şi mai ales cînd se întorcea acasă, încît toate aceste dovezi de dragoste pe care i le dădeam şi toate tumbele îl făcură să ordone să fiu lăsat liber şi ziua şi noaptea. Văzîndu-mă slobod, alergai la el, ocolindu-l voios, fără să îndrăznesc a-i sări cu labele pe haine, pentru că mi-aduceam aminte de fabula lui Esop, în care acel măgar atît de măgar vroi să-i dea stăpînului său semnele de dragoste pe care văzuse că i le dă o căţeluşă preferată ce-i fusese dăruită, mîngîieri care numai cît nu-i atraseră moartea în bătăi. Pe cît mi se pare, în fabula asta ne este dat să înţelegem că graţiile şi nurii unora nu le stau bine altora : să facă tumbe paiaţa, să jongleze şi să se răsucească histrionul[1], să facă gălăgie derbedeul, să imite cîntecul păsărilor şi feluritele gesturi şi acţiuni ale animalelor şi ale oamenilor omul de nimic, ce doar la atîta se pricepe, dar să n-o facă omul de omenie, căruia nici una din aceste iscusinţe nu-i poate da credit mai mare sau nume mai cinstit.

Scipion : Destul. Mai departe, Berganza, te-am înţeles prea bine.

Berganza : De-ar da Dumnezeu să mă înţeleagă şi cei pentru care o spun, aşa cum o înţelegi tu... Am nu ştiu ce bunătate firească, care face să mă doară mult cînd văd un cavaler făcînd pe paiaţa şi lăudîndu-se că ştie să joace arşici şi zaruri, sau că ştie ca nimeni altul să dănţuiască *chacona*[2]. Cunosc un cavaler care se mîndrea că, rugat de un ţîrcovnic, tăiase din hîrtie treizeci şi două de flori ca să le aplice pe un monument funerar, pe pînză

---

[1] Actor de comedie şi de farsă în teatrul antic, adeseori saltimbanc şi scamator.

[2] Dans popular.

de doliu, şi care făcu atîta caz de acest lucru, că-şi lua toţi prietenii să le vadă, ca şi cum i-ar fi dus să le arate armele şi podoabele duşmanilor, puse pe mormîntul părinţilor şi strămoşilor lui.

Negustorul de care vorbesc avea, aşadar, doi fii, unul de doisprezece şi altul în preajma a paisprezece ani, care studiau gramatica într-un colegiu al iezuiţilor [1] ; se duceau la şcoală, plini de seriozitate, însoţiţi de un preceptor şi de paji care le duceau cărţile şi ceea ce se cheamă vademecum [2]. Văzîndu-i cum treceau cu atîta alai, călări dacă era vreme frumoasă, în trăsură dacă ploua, mă gîndeam la simplitatea cu care tatăl lor se ducea la bursă ca să-şi vadă de afaceri, neluînd cu el alt servitor decît un negru, şi cîteodată înjosindu-se să încalece un catîr care nici măcar nu era bine înşeuat.

Scipion : Trebuie să ştii, Berganza, că este un obicei şi o modă printre neguţătorii din Sevilla, şi chiar din celelalte oraşe, să-şi arate rangul şi bogăţia nu în persoana lor, ci în aceea a fiilor lor ; pentru că li-e umbra mai mare decît statura, şi cum numai printr-o minune mai pot pricepe altceva în afară de contracte şi poliţe, pe ei se tratează cu modestie. Dar cum ambiţia şi bogăţia mor să se dea pe faţă, acestea izbucnesc în fiii lor, pe care-i tratează şi-i întreţin ca şi cum ar fi feciori de principi ; sînt unii chiar care le fac rost de titluri, punîndu-le pe piept blazonul care deosebeşte oamenii de neam, de plebe.

Berganza : Ambiţie să fie, dar e o ambiţie generoasă să pretinzi a-ţi îmbunătăţi starea, fără să păgubeşti pe cineva.

Scipion : Haida-de, rareori, dacă nu niciodată, îţi poţi împlini ambiţia fără să fie în dauna cuiva.

Berganza : Parcă făgăduisem să nu bîrfim.

Scipion : Păi, nu bîrfesc pe nimeni.

---

[1] În Spania, ca în toate ţările catolice, după Conciliul din Trento (1545—1563), învăţămîntul era dat pe mîna călugărilor iezuiţi.

[2] *Vademecum academicum*, caietul-tip care slujea de îndrumător, orar, agendă şi mijloc de corespondenţă cu părinţii, în şcolile vechi.

Berganza : Acum ajung să-mi dau seama de adevărul spuselor de atîtea ori auzite. Un clevetitor blestemat tocmai termină să sfîrtece zece familii şi să bîrfească douăzeci de oameni cumsecade, şi dacă cineva îl dojeneşte pentru cele auzite, răspunde că el n-a crîcnit o vorbă, iar dac-a spus ceva n-a făcut-o cu gînd rău, că de i-ar fi trecut prin minte că ar putea jigni pe cineva, n-ar mai fi spus nimic. Pe legea mea, Scipion, multe trebuie să ştie şi stăpîn trebuie să mai fie pe el cel ce are de susţinut două ore de conversaţie, ca să nu ajungă pînă la graniţa bîrfelii ; pentru că eu bag de seamă în ceea ce mă priveşte pe mine, simplu animal cum sînt, că doar la patru fraze spuse, îmi vin pe limbă mulţime de cuvinte înţepătoare şi calomnioase, ca musculiţele la oţet ; drept care mă întorc şi-ţi spun ceea ce ţi-am mai spus şi altă dată, că îndemnul de-a face răul ca şi cel de a-l spune îl moştenim de la strămoşii noştri şi-l sugem o dată cu laptele mamei. Asta se vede limpede la copilul care de-abia şi-a scos braţele din scutece, că-şi şi ridică mîna dînd semne că vrea să se răzbune pe cel ce, după judecata sa, îl supără ; şi mai totdeauna cea dintîi vorbă articulată pe care-o rosteşte este să-i strige doicii sau maică-si „curvă".

Scipion : Acesta este adevărul, şi-mi mărturisesc greşeala, rugîndu-te să mă ierţi, căci şi eu te-am iertat altă dată. Să nu mai pomenim de asta şi să căutăm a nu mai bîrfi de acum înainte. Reia-ţi povestirea. Erai la alaiul cu care fiii negustorului, stăpînul tău, se duceau la şcoală, la colegiul fraţilor lui Isus.

Berganza : Pomenească-mă întru împărăţia sa ; şi, cu toate că mi se pare destul de greu să mă las de bîrfit, mă gîndesc să folosesc un leac pe care am auzit că-l folosea un mare păcătos care, căindu-se de prostul său obicei de a afurisi, de fiecare dată cînd i se întîmpla să blesteme, după ce se pocăise, se ciupea de braţ sau săruta pămîntul, drept canon pentru vina sa ; cu toate acestea nu contenea să afurisească. Aşa şi eu, de fiecare dată cînd voi păcătui

împotriva sfatului pe care mi l-ai dat, de a nu bîrfi, şi împotriva intenţiei mele de-a nu cleveti, am să-mi muşc vîrful limbii, ca să mă doară şi să-mi aduc aminte de vina mea, şi să nu cad din nou în păcat.

Scipion : Cu un asemenea leac, dacă te foloseşti de el, cred c-ai să te muşti de-atîtea ori de limbă încît ai să rămîi fără ea, aşa că n-ai să mai ai cum bîrfi.

Berganza : Cel puţin, eu îmi voi da din partea mea toată silinţa, şi cerul să mă ajute în slăbiciunea mea. Şi cum ziceam, fiii stăpînului meu lăsară într-o zi un caiet în curte, unde tocmai mă găseam eu : şi cum eram învăţat să duc coşul măcelarului, făcui la fel cu vademecumul şi mă luai după ei, cu intenţia de a nu-l lăsa din gură pînă la colegiu. Totul se întîmplă cum o dorisem : stăpînii mei văzîndu-mă venind cu catastiful în gură, apucat cu delicateţe de cureluşă, porunciră unui paj să mi-l ia ; dar eu nu mă învoii şi nu-l lăsai pînă ce nu intrai în sala de cursuri, ceea ce pricinui rîsetele tuturor studenţilor. Mă apropiai de cel mai mare dintre stăpînii mei şi, cu multă curtenie, pe cît mi se părea, i-l pusei în mînă, rămînînd apoi aşezat pe labele de dinapoi la uşa clasei, măsurînd din creştet pînă-n tălpi pe profesorul de pe catedră. Nu ştiu ce are în ea virtutea încît, oricît de puţin mi-a fost dat mie să mă apropii atunci de ea, cu foarte puţin mai mult decît de loc, numaidecît m-a cuprins dorul de a vedea iubirea, măsura, solicitudinea şi iscusinţa cu care acei binecuvîntaţi părinţi şi profesori îi învăţau pe copii, îndreptînd fragedele mlade ale tinereţii lor ca să nu se încovoaie nici să apuce strîmb pe drumul virtuţii, pe care li-l descopereau deopotrivă cu cel al literelor. Priveam cum îi dojeneau cu blîndeţe, cum îi pedepseau cu milă, cum îi însufleţeau prin pilde, cum îi îmboldeau cu premii şi-i ridicau cu dragoste şi, în sfîrşit, cum le zugrăveau urîciunea şi grozăvia viciilor, şi în acelaşi timp frumuseţea virtuţilor pentru ca, urîndu-le pe

primele şi îndrăgindu-le pe cele din urmă, să ajungă la scopurile pentru care fuseseră crescuţi.

Scipion : Frumos vorbeşti, Berganza, pentru că şi eu am auzit spunîndu-se despre aceşti binecuvîntaţi oameni că, în ceea ce priveşte politica lumii, nu sînt alţii mai pricepuţi decît ei, iar drept călăuze şi paznici ai drumului spre ceruri, puţini le pot sta prin preajmă. Sînt nişte oglinzi în care se reflectă cinstea, sfînta credinţă catolică, înţelepciunea unică şi, în sfîrşit, adînca umilinţă, temelie pe care se ridică tot edificiul sfinţeniei.

Berganza : Toate sînt aşa precum le spui. Şi, ca să-mi reiau povestirea, am să-ţi spun că stăpînii mei prinseră chef să le port eu totdeauna catastiful, ceea ce făcui cu multă plăcere. Astfel, duceam o viaţă de rege, şi chiar mai bună, căci n-aveam atîtea griji, din pricină că elevii începură să se joace cu mine şi mă obişnuii cu ei pînă într-atîta, încît îmi vîrau mîinile în gură, iar cei mai mărunţi mă şi călăreau. Îşi aruncau beretele sau pălăriile pe care eu le aduceam înapoi, fără să le murdăresc şi dînd semne de mare bucurie. Se întreceau să-mi dea de mîncare care cît putea, şi le plăcea să vadă cum sfărîmam nucile şi alunele, la fel cu maimuţele, lăsînd jos cojile şi ronţăind miezul. Unul din ei, ca să mă încerce, îmi aduse într-un coş o grămadă de salată, pe care o mîncai ca şi cum aş fi fost un om. Era vreme de iarnă, cînd gogoşile şi zaharicalele invadează Sevilla, şi mîncam atîtea încît multe din lucrurile băieţilor fură zălogite sau vîndute pentru dejunul meu. Într-un cuvînt, duceam o viaţă de student, dar fără înfometare şi fără rîie, ceea ce este tot ce se poate cere mai mult unei asemenea vieţi ; căci, dacă rîia şi foamea n-ar fi atît de legate de viaţa studenţească, n-ar fi printre vieţi alta mai plăcută şi mai uşoară, pentru că în ea merg mînă în mînă virtutea şi distracţia, iar tinereţea trece în învăţătură şi în veselie.

Din această glorie şi din această pace veni să mă smulgă o doamnă care, pe cîte ştiu, se numeşte raţiunea

de stat, şi care, atunci cînd se face ascultată, multe alte raţiuni trebuie să tacă. Se întîmplă că domnilor profesori li se păru că jumătate de oră dintre o lecţie şi alta, elevii şi-o petreceau nu revăzîndu-şi temele ci jucîndu-se cu mine; de aceea, recomandară stăpînilor mei să nu mă mai ia cu ei la colegiu. Ei ascultară şi eu mă întorsei la vechea mea slujbă de paznic al porţii, acasă; bătrînul meu stăpîn nemaiaducîndu-şi aminte de favoarea pe care mi-o făcuse spunînd să fiu lăsat slobod ziua şi noaptea, gîtul meu cunoscu din nou lanţul şi trupul meu rogojina pe care mi-o puseră îndărătul porţii.

Vai, prietene Scipion, de-ai şti ce greu este să suporţi trecerea de la o stare fericită la una mizerabilă! Priveşte: cînd nenorocirile şi lipsa se ţin lanţ şi vin cu nemiluita, ori sfîrşesc repede o dată cu moartea, ori şirul lor fără capăt te face să te obişnuieşti a le răbda, ceea ce-ţi poate sluji la urma urmei ca o uşurare. Dar cînd de la o soartă nenorocită şi neajutorată ajungi pe negîndite să te bucuri de altă soartă, înfloritoare, veselă şi plină de plăceri, ca să te întorci nu peste mult la starea cea dintîi şi la nenorocirile şi chinurile de la care ai plecat, durerea e atît de mare încît, dacă nu ni se stinge viaţa, e doar pentru a ne chinui mai mult trăind.

În sfîrşit, ce să-ţi mai spun, mă întorsei la porţia mea cîinească şi la oasele ce-mi erau aruncate de o negresă, slujnică în casă, dijmuite şi acestea de două pisici care, uşoare şi libere, îmi puteau şterpeli cu uşurinţă tot ce nu cădea înlăuntrul teritoriului la care-mi da dreptul lungimea lanţului meu. Scipion frate, deie-ţi cerul tot ce doreşti, numai lasă-mă să filozofez niţel, fără să te superi, pentru că, dacă nu spun acum lucrurile care-mi vin în cap, povestea are să mi se pară stearpă şi fără nici un rost.

Scipion: Bagă de seamă, Berganza, să nu fie vreo ispită a diavolului pofta asta de-a filozofa care zici că ţi-a venit, pentru că bîrfeala n-are văl mai bun sub care să-şi acopere şi să-şi mascheze răutatea decît stăruinţa de a da

drept sentinţe filozofice tot ce rosteşte calomniatorul ; a vorbi de rău înseamnă a dojeni ; şi a corecta defectele celorlalţi, chipurile, a arăta un zel lăudabil ; dar nu există viaţă de clevetitor pe care, examinînd-o şi scuturînd-o, să n-o afli plină de vicii şi de necuviinţe. De vreme ce ştii toate astea, filozofează acum cît pofteşti.

Berganza : Poţi fi sigur, Scipion, că n-am să mai vorbesc de rău pe nimeni, pentru că aşa am hotărît. Aşadar, întîmplîndu-se să trîndăvesc toată ziua şi cum trîndăvia e mama cugetării, mă apucai să-mi readuc în minte anumite maxime latineşti care-mi rămăseseră din cele pe care le auzisem cînd mă duceam cu stăpînii mei la colegiu. În chipul acesta, pe cît mi se părea, mă aflam ceva mai bogat în judecată şi mă hotărîi, ca şi cum aş fi putut vorbi, să mă folosesc de ele în ocaziile ce mi s-ar fi oferit, totuşi în alt chip decît aşa cum obişnuiesc să se folosească anumiţi ignoranţi. Există oameni care, în conversaţiile lor, presară din cînd în cînd cîte-o scurtă şi sentenţioasă maximă latină, dînd să înţeleagă celor care nu-i pricep că sînt mari latinişti, cînd ei abia ştiu să decline un substantiv sau să conjuge un verb.

Scipion : Asta mi se pare mult mai puţin grav decît ceea ce fac cei ce ştiu într-adevăr latineşte, printre care se află unii atît de lipsiţi de tact încît, vorbind cu un cizmar sau cu un croitor, îi îneacă în fraze latineşti.

Berganza : Din care putem trage concluzia că tot atît păcătuieşte cel ce citează maxime latine faţă de cei ce le ignoră, ca şi cel ce le papagaliceşte, ignorîndu-le el însuşi.

Scipion : Mai e un lucru ce trebuie luat în seamă : există unii pe care faptul de a fi latinişti nu-i scuteşte să fie măgari.

Berganza : Se îndoieşte cineva ? E clar : pe vremea romanilor, cînd toată lumea vorbea latina ca limbă maternă, putea să se găsească foarte bine vreun dobitoc pe care vorba latinească să nu-l scutească de prostie.

Scipion : Ca să ştii tăcea spanioleşte şi vorbi latineşte, e nevoie de multă înţelepciune, frate Berganza.

Berganza : Aşa este ; pentru că se poate spune tot aşa de bine o nerozie în latineşte ca în oricare limbă romanică, şi întrucît mă priveşte am văzut literaţi tonţi, şi grămătici greoi la minte, şi vorbitori de limbi romanice ce-şi împestriţează graiul cu latina, încît cu multă uşurinţă pot părea lumii netoţi, şi asta nu o dată, ci în repetate rînduri.

Scipion : Să lăsăm asta. Dă drumul la filozofiile tale.

Berganza : Le-am şi spus. Sînt astea pe care tocmai le-am terminat de rostit.

Scipion : Care ?

Berganza : Astea despre latinişti şi romanişti [1], pe care eu le-am început şi tu le-ai sfîrşit.

Scipion : Bîrfelii îi spui tu filozofie ? Asta era deci ? Canonizeaz-o, Berganza, canonizează blestemata plagă a bîrfelii, şi dă-i numele care-ţi place ; căci bîrfeala ne va scoate nouă numele de cinici, ceea ce înseamnă, nici mai mult nici mai puţin, decît cîini bîrfitori [2]. Pe viaţa ta, taci odată, şi urmează-ţi povestirea.

Berganza : Cum s-o urmez dacă trebuie să tac ?

Scipion : Vreau să spun s-o povesteşti cum se cuvine, fără să faci din ea o caracatiţă, tot adăugîndu-i la cozi !

Berganza : Vorbeşti folosind termeni improprii : nu se cheamă cozi ceea ce are o caracatiţă.

Scipion : Iată greşeala pe care-a comis-o cel care pretindea că nu-i ruşine nici păcat să le spui lucrurilor pe nume, ca şi cum n-ar fi mai bine, atunci cînd nu eşti

---

[1] Cearta dintre latinişti şi romanişti, adică dintre scriitorii partizani ai părerii că numai limba latină este aptă să exprime idei, şi scriitorii care căutau să demonstreze capacitatea limbilor naţionale, vii, de a participa la cultură, era încă în toi pe vremea lui Cervantes, care a şi fost acuzat de a fi *poet vulgar*

[2] Cinicii — filozofi din antichitate, al căror nume vine de la cuvîntul ***kyon, kynos*** (gr.) cîine), cu care unii dintre ei, Menip de pildă, se mîndreau că se aseamănă în felul de viaţă ce duceau.

obligat să le numeşti, a le indica prin circumlocuţii şi ocoluri care să tempereze repulsia cauzată de auzul numelor lor proprii. Cuvintele oneste sînt un semn de onestitate pentru cel care le rosteşte sau scrie.

Berganza : Îmi place să te cred, şi continui spunînd că soarta, nemulţumită de-a mă fi despărţit de studiile mele şi de viaţa atît de plăcută şi de cumpătată pe care o duceam pe timpul lor, nemulţumită şi de a mă fi ţinut legat în dosul unei porţi şi de a-mi fi făcut parte, în schimbul generozităţii studenţilor, de micimea de suflet a negresei, hotărî să mă lovească pînă şi în ceea ce-mi mai rămînea din linişte şi din repaos.

Vezi, Scipion, poţi fi sigur şi încredinţat, cum sînt şi eu, că pe nenorocit nenorocirile îl caută şi-l află, chiar de s-ar ascunde în cele mai îndepărtate văgăuni ale pămîntului. Spun asta pentru că negresa casei era îndrăgostită de un negru, rob şi el, care dormea în gangul ce se află între poarta dinspre stradă şi cea dinspre curte, după care stam eu, şi nu se puteau întîlni decît noaptea, iar pentru asta furaseră sau contrafăcuseră cheile ; şi aşa, aproape în fiecare noapte, negresa cobora şi, ajutată de tăcerea mea, pe preţul multor lucruri pe care le fura, închizîndu-mi gura cu vreo bucată de carne sau brînză, îi deschidea harapului cu care nu pierdea de fel vremea. Cîteva zile dărniciile negresei îmi sufocară conştiinţa, pentru că mi se părea că fără ele mi s-ar lipi coastele şi aş ajunge din dulău ogar. Dar pînă la sfîrşit, mînat de firea mea cinstită, căutai să corespund datoriei pe care-o aveam faţă de stăpînul meu, pentru că eram în slujba lui şi-i mîncam pîinea, şi să fac aşa cum se cuvine să facă nu numai cîinii cinstiţi, renumiţi pentru fidelitatea lor, ci toţi acei ce slujesc.

Scipion : Asta da, Berganza, asta poate trece drept filozofie, pentru că sînt vorbe pline de adevăr şi de judecată înţeleaptă. Înainte deci, şi nu mai pune coardă — ca să nu greşesc iar şi să zic coadă — povestirii tale.

Berganza : Mai întîi, aş vrea să te rog să-mi spui, dacă ştii cumva, ce vrea să zică filozofie ; căci, cu toate că-i rostesc numele, nu ştiu ce este ; îmi dau cu părerea doar că trebuie să fie ceva bun.

Scipion : Îţi voi lămuri pe scurt. Acest substantiv se compune din două cuvinte greceşti, care sînt : *filos* şi *sofia. Filos* vrea să zică iubire şi *sofia* — ştiinţă. Aşa că filozofia înseamnă *dragoste de ştiinţă,* iar filozof, *iubitor de ştiinţă.*

Berganza : Multe mai ştii, Scipion ! Cine dracu te-a-nvăţat pe tine substantivele greceşti ?

Scipion : Într-adevăr, Berganza, eşti cam simplu, dacă poţi face caz de atîta lucru ; pentru că astea le ştiu şi copiii de şcoală, şi sînt de asemenea oameni ce se sumeţesc a şti limba greacă fără să o ştie, cum ştiu latina, ignorînd-o.

Berganza : Asta spun şi eu, şi aş dori ca atare oameni să fie vîrîţi într-un teasc, cum fac portughezii cu negrii din Guineea, şi să-i stoarcă de sucul ştiinţei, ca să nu mai umble să înşele lumea cu greceasca lor cîrpită şi cu maximele lor pseudolatineşti.

Scipion: Acum într-adevăr, Berganza, poţi să-ţi muşti limba, iar eu o să mi-o tai de-a binelea, căci tot ce spunem nu-i decît clevetire.

Berganza : Ei, că n-oi fi eu obligat să fac ceea ce am auzit spunîndu-se despre unul din Tir, numit Corondas, care a scos o lege cum că nimeni să nu intre între zidurile cetăţii sale înarmat, fără să plătească cu capul. Dar, uitînd de asta, intră a doua zi în sala de consiliu încins cu spadă. Îi atraseră atenţia, şi aducîndu-şi aminte de legea statornicită chiar de el, pe dată îşi scoase sabia din teacă şi-şi străpunse cu ea pieptul, fiind astfel cel dintîi care o făcu, cel dintîi care o călcă şi cel dintîi care-i suferi rigorile. Ceea ce am spus eu n-are chiar tăria unei legi, ci este doar promisiunea că îmi voi muşca limba cînd mi se va mai întîmpla să bîrfesc. Pe lîngă asta, în ziua de

azi lucrurile nu mai merg cu străşnicia din antichitate : acum, faci o lege azi, şi mîine o calci, şi poate că-i mai bine să fie aşa. Acum, abia făgăduieşte unul că se lasă de păcate, că într-o clipă cade în altele şi mai mari. Una e să lauzi disciplina şi alta să i te supui ; căci, într-adevăr, de la vorbă la faptă e o mare distanţă. Muşte-şi dracul limba, eu n-am chef să mi-o muşc, nici să fac asemenea isprăvi, aşezat cum sînt pe o ţoală unde nu mă vede nimeni care să-mi poată lăuda hotărîrea ce mi-ar fi spre cinste.

Scipion : Pe cîte văd, Berganza, dacă ai fi om, ai fi un ipocrit şi toate faptele pe care le-ai face ar fi făţarnice, false şi cu gînd ascuns, acoperite de haina virtuţii numai ca să fii lăudat de alţii, cum se întîmplă cu toţi fariseii.

Berganza : Nu ştiu ce-aş face atunci. Dar ştiu ce-aş vrea să fac acum : n-aş vrea de loc să mi-o muşc, pentru că-mi rămîn atîtea lucruri de spus încît nu ştiu nici cum, nici cînd voi putea ajunge la capăt, mai temîndu-mă pe deasupra şi că la răsăritul soarelui va trebui să rămînem în întuneric, lipsiţi fiind din nou de darul vorbirii.

Scipion : Cerul să se înduplece ! Urmează-ţi povestirea şi nu te mai îndepărta de la drumul mare cu digresiuni nesăbuite, şi astfel, oricît de lung ar fi, ai să ajungi mai repede la capăt.

Berganza : Spuneam aşadar că, văzînd necuviinţa, lipsa de cinste şi şărlătănia acestor negri, mă hotărîi, ca un servitor cumsecade, să-i împiedic prin mijloacele cele mai potrivite, şi reuşii atît de bine că-mi ieşi pe nas.

Negresa scobora, cum ţi-am spus, să se drăgostească cu negrul, încrezîndu-se în muţenia mea, datorită bucăţilor de carne, pîine sau brînză pe care mi le arunca. Multă putere au plocoanele, Scipion...

Scipion : Multă, dar nu te depărta, treci mai departe.

Berganza : Mi-aduc aminte că pe vremea studiilor mele am auzit din gura perceptorului un proverb de-al latini-

lor, căruia ei îi spun „adagiu", şi care suna: „*Habet bovem in lingua*".

Scipion: Ah! La dracu acum şi cu latineasca ta! Aşa de repede ai uitat ceea ce spuneam noi mai adineauri împotriva celor care îşi împăunează conversaţiile spaniole cu vorbe latineşti?

Berganza: Latineasca asta vine aici de minune. Căci trebuie să ştii că atenienii se foloseau, între alte monede, de un ban bătut cu chipul unui bou, şi cînd vreun judecător nu vorbea sau nu făcea ceea ce era drept şi just, pentru că era mituit, spuneau: „Are boul pe limbă".

Scipion: Nu văd cum se aplică aici.

Berganza: Cum nu vezi, dacă plocoanele negresei mă făcură să tac timp de mai multe zile, încît nici un vroiam, nici nu îndrăzneam să latru cînd scobora să se întîlnească cu amorezul ei, harapul? De asta spun că mare putere au plocoanele!

Scipion: Mare... ţi-am spus; şi dacă nu m-aş teme să fac aici o digresiune largă, ţi-aş dovedi cu o mie de exemple cît de mult pot plocoanele; dar poate că-ţi voi spune vreodată, dacă cerul îmi va da timp, loc şi grai ca să-ţi povestesc viaţa mea.

Berganza: Deie-ţi Dumnezeu tot ce vrei, dar ascultă. În cele din urmă bunele mele intenţii triumfară asupra blestematelor de plocoane ale negresei. Scoborîndu-se într-o noapte foarte întunecoasă la petrecerea ei obişnuită, sării pe ea fără să latru, ca să nu-i tulbur pe cei din casă, şi într-o clipă îi făcui bucăţi toată cămaşa şi-i sfîşiai o coapsă. Gluma asta fu de ajuns ca s-o ţină mai mult de opt zile în pat, sub cuvînt c-ar fi avut nu ştiu ce boală. Se însănătoşi şi în noaptea următoare reveni, iar eu reluai lupta şi, fără să o muşc, îi zgîriai tot corpul de arăta ca şi cum ar fi fost trecută prin dărac. Bătăliile noastre se desfăşurau pe tăcutele, şi din ele ieşeam totdeauna învingător, iar negresa zdrenţuită şi furioasă. Plictiselile ei începură să se vadă curînd pe blana şi pe pielea mea. Se

răzbună pe porția mea și pe oasele ce mi se cuveneau, iar ale mele ieșeau la iveală din ce în ce mai mult, mai ales la nodurile șirei spinării. Cu toate astea, luîndu-mi mîncarea nu-mi putea lua și lătratul. Atunci negresa, ca să sfîrșească odată cu mine, mi-aduse un burete fript în unt. Eu prinsei șiretlicul și înțelesei că era mai rău decît dac-aș fi înghițit șoricioaică, pentru că mîncîndu-l ți se umflă în stomac și nu-ți mai iese din el decît o dată cu viața. Părîndu-mi-se deci cu neputință să mă feresc de atacurile unor dușmani atît de înverșunați, mă hotărîi să pun pămînt și ape între noi, ștergîndu-mi-i de dinaintea ochilor. Aflîndu-mă într-o zi liber, fără să-mi mai iau ziua bună de la cineva dintr-ai casei, purcesei la drum, și nu făcui nici o sută de pași că îmi scoase soarta în cale pe alguazilul — despre care-ți spuneam la începutul povestirii mele că era foarte prieten cu stăpînul meu dintîi, Nicolae Cîrnul — care, cum mă văzu, mă și cunoscu și mă chemă pe nume. Îl recunoscui și eu și, dacă mă chemă, mă apropiai de el, făcîndu-i gingășiile ritualului meu obișnuit. El mă luă de gît și, adresîndu-se celor doi sergenți ai săi, le zise :

— Asta e faimosul cîine de pază care-a fost al unui bun prieten al meu. Să-l ducem acasă.

Se bucurară gardienii, spunînd că dacă eram cîine de pază am să le fiu de folos tuturor. Vroiră să mă lege ca să mă ducă, dar stăpînul meu spuse că nu era nevoie, și că voi merge singur, pentru că-l cunoșteam.

Am uitat să-ți spun că zgarda cu cuie de oțel, pe care-o luasem cu mine cînd plecasem de la stînă, mi-o șterpelise un țigan la o crîșmă, și că umblasem fără ea chiar de cînd intrasem în Sevilla. Dar alguazilul îmi puse o zgardă de piele castanie, bătută în ghinturi de alamă. Gîndește-te, acum, Scipion, la roata schimbătoare a norocului meu : mai ieri eram student și acum mă vedeam gardian.

Scipion : Aşa-i mersul lumii, şi n-ai de ce să începi a te jelui de cotiturile sorţii, ca şi cum mare distanţă ar fi de la un ucenic de măcelar pînă la unul de gardian. Nu pot să sufăr şi-mi ies din răbdări cînd aud cum se plîng de soartă unii oameni care n-au cunoscut alta mai bună decît simpla expectativă de a deveni scutieri ! Cu ce blesteme nu o blestemă, cu cîte sudalme n-o acoperă, şi nu de altceva, decît ca să creadă cel ce-i ascultă că dintr-o situaţie prosperă, fericită şi înaltă, au ajuns la cea mizeră şi înjositoare în care sînt văzuţi.

Berganza : Ai dreptate ! Trebuie să ştii că acest alguazil legase prietenie cu un grefier de care nu se mai despărţea. Erau amîndoi încurcaţi cu două muieruşte, femei nici măcar aşa şi aşa, ci chiar de nimic ; e adevărat că erau destul de frumuşele, dar dezmăţate şi prefăcute ca alea de prin taverne. Ele le serveau drept nadă şi momeală ca să pescuiască pe uscat, în chipul următor : se îmbrăcau în aşa fel încît fereastra vălului le descoperea obrazul, şi se vedea de la o bătaie de flintă că sînt femei destrăbălate. Umblau veşnic la vînat după străini, şi cînd se apropia iarmarocul din Cadix sau din Sevilla, se apropia şi valul cîştigurilor lor, nerămînînd un singur negustor breton cu care să nu se aibă bine. Şi abia cădea vreun slinos în laţul acestor curăţele, că-l şi înştiinţau pe alguazil sau pe grefier unde şi la ce han trag, iar cînd erau împreună, aceştia năvăleau şi-i luau ca din oală, pentru delictul de concubinaj. Totuşi, nu-i duceau niciodată la carceră din pricină că străinii îşi răscumpărau totdeauna osînda cu bani.

Se întîmplă deci ca doña Colindres, căci aşa se numea amica alguazilului, să pescuiască un breton, unsuros pînă peste cap ; aranjă cu el un chef şi o noapte la han ; dete de veste amicului său, şi abia se despuiaseră, cînd alguazilul, grefierul, doi gardieni şi cu mine dădurăm buzna. Se tulburară amanţii, alguazilul umflă cît putu delictul, poruncindu-le să se îmbrace pe loc ca să-i ducă la gros,

la care bretonul se arătă atît de îndurerat, încît grefierul — împins de caritatea creştină — interveni, şi prin rugămintile sale îi reduse pedeapsa la plata a numai o sută de reali. Bretonul ceru pantalonii bufanţi pe care şi-i pusese pe un scaun la picioarele patului, şi unde îşi avea banii cu care urma să-şi plătească libertatea, dar pantalonii nu ieşeau la iveală, şi nici n-aveau cum ieşi, pentru că, de îndată ce intrasem eu în cameră, ajungîndu-mi pe la nas un iz de slănină ce mă făcuse să uit multe necazuri, îi descoperisem cu mirosul şi aflasem, într-un buzunar al lor, o faimoasă halcă de şuncă, pe care, pentru a o putea savura în linişte şi a mă bucura de ea, dusesem pantalonii în stradă, şi o înfulecasem acolo după pofta inimii. Cînd mă întorsei în cameră, îl aflai pe breton vociferînd şi cerînd într-un jargon pocit şi amestecat, cu toate că se înţelegea foarte bine ce spunea, să i se dea înapoi pantalonii, căci avea în ei cincizeci de *escuti d'oro in oro* [1]. Grefierul îşi închipui că i-i furaseră sau doña Colindres, sau gardienii ; alguazilul se gîndi la fel : îi chemă deoparte, dar nici unul nu mărturisi şi se jurară dîndu-se cu toţii dracului. Văzînd eu ce se întîmpla, mă întorsei în stradă, unde lăsasem pantalonii, cu gîndul să-i aduc înapoi, pentru că mie banii nu-mi puteau fi de nici un folos ; dar nu-i găsii, căci îi luase, de bună seamă, vreun trecător norocos. Văzînd alguazilul că bretonul n-avea bani să se răscumpere, începu să dispere, şi se gîndi să stoarcă de la gazdă ceea ce nu putea lua de la breton.

O chemă, şi ea veni, pe jumătate goală, şi auzind jelaniile şi strigătele bretonului, iar pe Colindres văzînd-o despuiată şi plîngînd, pe alguazil furios şi pe grefier plin de scîrbă, în vreme ce gardienii făceau la stînga tot ce se găsea prin cameră, nu-i prea plăcu. Alguazilul îi porunci să-şi acopere goliciunea şi să vină cu el la închisoare, pentru că primea în casă bărbaţi şi femei cu faimă proastă.

[1] Scuzi de aur curat. Bretonul pronunţă greşit, în loc de *escudos* — cum e în spanioleşte — *escuti*.

Atît i-a trebuit. În acel moment vocile se îngroşară şi harababura crescu de neînchipuit. Căci gazda zise :

— Domnule alguazil şi domnule grefier, cu mine nu vă merge. Am mirosit eu toată afacerea. Nu faceţi pe nebunii şi pe furioşii ! Tacă-vă gura şi duceţi-vă cu Dumnezeu. Că de nu, pe crucea asta, încep a stropi grădina de pe fereastră, să ştie tot tîrgul ce hram ţineţi şi care-i chichirezul poveştii ăştia. Că mi ţi-o cunosc eu pe doña Colindres şi ştiu bine că de luni de zile domnul alguazil îi e protector. Nu mă faceţi să sporovăiesc mai departe : daţi-i înapoi banii acestui domn, şi să ne mulţumim cu atîta ! Fiindcă eu sînt femeie cinstită, măritată după un nobil cu diplomă şi cu *„perpenam rei de memoria"* [1], şi cu peceţile ei de plumb. Slavă domnului, că fac slujba asta cu toată curăţenia sufletului şi fără ocara aproapelui. Am tarif bătut în cuie, unde poate să-l vadă toată lumea ; cu mine nu merg chestii de astea, şi, vă jur pe Dumnezeu, ştiu să mă descurc. A naibii să fiu dacă intră cu ştirea mea femei la oaspeţii hanului ! Doar ei ţin cheile camerelor, şi n-oţi vrea să am ochi de linx şi să văd prin şapte pereţi.

Rămaseră trăsniţi stăpînii mei auzind predica pe care le-o ţinea hangiţa şi văzînd cum se pricepea să le citească în cartea vieţii. Totuşi, dîndu-şi seama că numai de la ea mai puteau stoarce banii, se încăpăţînau s-o ducă la închisoare. Degeaba lua ea mărturie cerul de nedreptatea şi samavolnicia ce i se făcea în lipsa bărbatului său, un hidalgo atît de nobil. Bretonul zbiera după cei cincizeci de *escuti*. Gardienii se încăpăţînau să spună că nici nu văzuseră pantalonii şi că nici n-ar fi îngăduit Dumnezeu una ca asta. Grefierul, tăcut, insista pe lîngă alguazil să cerceteze îmbrăcămintea doñei Colindres, pe care o bănuia că ar deţine cei cincizeci de scuzi, pentru că avea

---

[1] Pronunţare scîlciată după *„perpetua rei de memoria"* (spre veşnica amintire a faptei), sau *„pereni rei de memoria"*, cuvinte cu care încep de obicei diplomele de nobleţe.

obiceiul de a scotoci prin buzunarele şi prin căptuşeala hainelor celor cu care avea de-a face. Ea spunea că bretonul era beat şi că de bună seamă minţea cu neruşinare în chestia cu banii.

Într-un cuvînt, se făcuse atîta harababură, cu strigăte şi sudălmi, că nu era chip de împăciuire, şi nici că s-ar fi împăciuit vreodată treburile, dacă n-ar fi intrat în cameră tocmai în clipa aceea locotenentul comenduirii care, trecînd să inspecteze hanul, fusese atras de gălăgie şi venise întins pe urma strigătelor. Întrebă de pricina scandalului. Hangiţa i-o înfăţişă cu de-amănuntul ; spuse cine era nimfa Colindres, care între timp se îmbrăcase, bătu toba şi dete în vileag prietenia ei cu alguazilul, le trădă vicleşugurile şi chipul lor de a fura ; se dezvinovăţi pe sine, tăgăduind că ar fi intrat vreodată în hanul său, cu ştirea şi voinţa sa, vreo femeie uşoară ; se canoniză drept sfîntă, iar pe bărbatul său drept preafericit, şi porunci unei slujnice să alerge şi să-i aducă din cufăr diploma de nobleţe a soţului, ca s-o vadă domnul locotenent, spunîndu-i că din ea se va putea vedea că nevasta unui bărbat atît de nobil nu putea săvîrşi nimic rău, şi că dacă se îndeletnicea cu închiriatul camerelor mobilate o făcea pentru că n-avea încotro, şi numai Dumnezeu ştia cît de împovărată este, şi cît ar fi dat ea să aibă o rentă cît de mică, în stare să-i asigure pîinea cea de toate zilele, atît cît să-şi ducă viaţa şi să nu mai fie silită să facă o asemenea meserie.

Locotenentul, obosit de atîta vorbărie, dar şi de fumurile ei de nobleţe, îi spuse :

— Iubită precupeaţă de mîndire, îmi place să cred că soţul dumitale are documente de nobleţe, de vreme ce singură spui că e un hidalgo de tractir.

— Şi încă foarte onorat — răspunse hangiţa — căci ce obîrşie pe lume, oricît de nobilă ar fi ea, nu s-a hrănit din dijme şi din narturi ?

— Tot ce-ți pot spune, soră dragă, este să te gătești de drum, căci ai să vii cu mine la închisoare.

Noutatea asta o făcu să se prăbușească la pămînt. Își zgîrie fața cu unghiile, țipînd și mai tare. Cu toate astea, locotenentul, sever pînă la capăt, îi vîrî pe toți la gros : adică pe breton, pe Colindres și pe hangiță.

Pe urmă am aflat că bretonul a mai pierdut, pe lîngă cei cincizeci, încă zece scuzi, la care fusese condamnat ; hangița plăti încă o dată pe-atîta, iar Colindres ieși liberă pe poartă, fiind găsită basma curată, și chiar în ziua cînd o eliberară pescui un marinar care plăti și pentru breton, prin același vicleșug. Ca să vezi, Scipion, cîte și ce mari neajunsuri s-au putut naște din lăcomia mea.

Scipion : Mai bine spus, din josnicia stăpînului tău.

Berganza : Ascultă deci, pentru că de aci încolo vine partea cea grasă, cu toate că nu-mi vine la îndemînă să-i vorbesc de rău pe alguazili și pe grefieri.

Scipion : Dă-i drumul, căci a vorbi de rău pe unul nu înseamnă a-i vorbi de rău pe toți. Dă-i drumul, căci există mulți și chiar foarte mulți grefieri, fideli și leali, dornici de-a face plăcere cuiva fără să dăuneze altora. Dă-i drumul, căci nu toți lungesc procesele, nici nu duc toți poșta între părți, nici nu iau mai mult decît li se cuvine, nici nu umblă să afle și să scormonească în viețile altora, ca să le aducă apoi pe masa de judecată, nici nu se înțeleg toți cu judecătorii, cum s-ar zice : „Fă-mi tu barba, că eu te pieptăn" ; și, nici alguazilii nu sînt toți în cârdășie cu vagabonzii și pungașii, nici n-au toți prietene de teapa celei a stăpînului tău, pentru găinării. Mulți, chiar foarte mulți, sînt nobili de felul lor și se poartă ca niște adevărați hidalgos. Nu sînt toți fanfaroni, necuviincioși, rău-crescuți și tîrîie-brîu, ca cei ce umblă prin crîșme măsurînd lungimea spadelor la străini, pentru ca, găsindu-le mai lungi numai cu cît ar fi grosimea unui fir de păr, să le și sară în spinare. Dă-i drumul, că nu toți lasă să le scape omul

la fel de uşor cum au pus mîna pe el şi nu toţi se fac şi arbitri, şi avocaţi, după cum le vine la îndemînă.

Berganza: Stăpînul meu ţintea mai sus, altul îi era drumul. Vroia să treacă drept un viteaz, drept unul care face capturi faimoase ; îşi susţinea vitejia fără să-şi pună în pericol persoana, dar în dauna pungii. Într-o zi se încumetă să ţină el singur piept la şase vestiţi pungaşi lîngă Puerta de Jéres, fără ca eu să-l pot ajuta cu nimic, pentru că aveam la gură o botniţă de sfoară, căci aşa mă purta ziua, iar noaptea mi-o scotea. Mă minunai văzîndu-i îndrăzneala, vitejia şi repeziciunea ; aşa intra şi ieşea printre cele şase spade ale hoţilor, de parcă ar fi fost vergi de răchită. Minunat lucru era să-i vezi uşurinţa cu care ataca, loviturile de spadă pe care le dădea, apărările, calculele, privirea ageră ce-l ajuta să se ferească spre a nu fi atins. Într-un cuvînt, el crescu în opinia mea şi în a tuturor celor cîţi asistară sau aflară de încăierare, ca un nou Rodomonte [1] ; îşi purtase adversarii de la Puerta de Jéres pînă la marmurele faţadei colegiului clădit de maestrul Rodrigo, adică mai mult de o sută de paşi. Îi lăsă aici închişi şi se întoarse să culeagă trofeele care fură trei teci de sabie cu care plecă îndată la Comenduire unde, dacă nu cumva am uitat, asistent era pe atunci licenţiatul Sarmiento de Valladares, vestit pentru distrugerea Saucedei.

Pe drum pe unde trecea, oamenii se uitau la stăpînul meu arătîndu-şi-l cu degetul, ca şi cum ar fi spus : „Acesta este bravul care s-a încumetat să se lupte singur cu floarea vitejilor Andaluziei !“ Făcînd ocolul Cetăţii ca să se lase văzut, iată că trecu şi ziua, şi noaptea ne ajunse la Triana, pe o şosea alături de „Moara Pulberii“ ; şi după ce stăpînul meu se încredinţă — cum se spune în jargon

---

[1] Personaj, devenit legendar, din poemul epic *Orlando Furioso*, al scriitorului italian Ariosto, şi întrebuinţat în mod curent pentru a desemna lăudăroşenia şi fanfaronada ridicolă a celor ce-şi povesteau isprăvile de arme, umflîndu-le.

— dacă nu l-a ginit careva, intră într-o casă, iar eu după el, şi ne aflarăm într-un patio laolaltă cu toţi eroii bătăliei de dimineaţă, fără mantii ori spade şi dizblehuiaţi ca vai de ei ; iar unul, care trebuie să fi fost gazda, ţinea într-o mînă un ulcior mare şi în cealaltă o cogeamite oală de crîşmă, pe care umplînd-o mereu cu vin generos şi spumos, închina pentru toată gaşca. Cum îl văzură pe stăpînul meu, se şi repeziră cu braţele deschise, şi toţi închinară pentru dînsul, iar el bău cu fiecare la rînd, şi-ar mai fi băut şi cu alţii dacă s-ar mai fi aflat pe acolo vreunul, fiind de felul lui om îndatoritor şi dornic de a nu supăra pe nimeni pentru atîta lucru.

Dac-aş încerca să-ţi povestesc acum tot ce se petrecu acolo, cheful pe care-l traseră, încăierările pe care şi le povestiră, furturile despre care pomeniră, femeile cu care se lăudară şi cele de care spuneau că trebuie să te fereşti, laudele ce şi le aduseră unii altora, vitejii absenţi care fură pomeniţi, iscusinţa la dueluri — care aici îşi atinse culmea, cînd ei se ridicară, la mijlocul chiolhanului, pentru a pune în practică reţetele ce şi le oferiră reciproc, duelînd cu mîinile — cuvintele alese de care se foloseau şi, în sfîrşit, mutra gazdei pe care toţi îl respectau ca pe un tată şi stăpîn, ar însemna să mă pierd într-un labirint de unde n-ar mai fi cu putinţă să ies cînd aş vrea. În sfîrşit, apucai s-aud cu toată certitudinea că stăpînul casei, căruia îi ziceau Monipodio [1], era gazdă de hoţi şi staroste de codoşi, şi că marea ispravă ce o făcuseră împreună cu stăpînul meu fusese pusă la cale din timp pînă la cele mai mici amănunte ale retragerii şi lăsării tecilor de spadă, pe care stăpînul meu le plăti aci în bani peşin, împreună cu tot ceea ce spuse Monipodio că mai costase şi chiolhanul, care nu se încheie decît la revărsatul zorilor, spre marea bucurie a tuturora ; culmea petrecerii fu momentul

[1] Porecla cea mai nimerită pentru o gazdă de hoţi : *monipodio* nu este un nume propriu, cum s-ar crede, ci un substantiv comun, însemnînd „matrapazlîc" sau ceva asemănător.

în care vîndură stăpînului meu pe un bandit venetic, marfă nou-nouță, care tocmai picase în Cetate. Trebuie că era mai destoinic decît ei și de invidie îl vîndură. Stăpînul meu îl prinse în noaptea următoare, luîndu-l din pat gol-goluț, și văzui după mutra lui că, dac-ar fi fost el îmbrăcat cum trebuie, nu s-ar fi lăsat prins așa, cu una cu două. Cu această captură ce o mai făcu după încăierare, crescu faima lașului care era stăpînul meu, mai fricos decît un iepure, și care numai prin chefuri și chiolhanuri plătite își susținea faima de a fi viteaz ; tot ceea ce cîștiga cu meseria și cu iscusința i se scurgea printre degete și se ducea pe copca fanfaronadei.

Totuși ai răbdare și ascultă acum o istorie care i se întîmplă, la care nici nu adaug, dar nici nu scot măcar o iotă.

Doi hoți furară la Antequera un cal frumos. Îl aduseră la Sevilla și, ca să-l vîndă fără grijă, se folosiră de-o viclenie care, după părerea mea, e și isteață, și înțeleaptă : traseră la hanuri diferite, și unul din ei se adresă justiției, arătînd, printr-o petiție, că Pedro de Losada îi datora patru sute de reali împrumutați, așa cum reieșea dintr-o țidulă semnată cu numele său, pe care o înfățișa.

Porunci atunci locotenentul să-și recunoască țidula numitul Losada și, dacă și-o recunoaște, să i se ia lucruri de aceeași valoare, ori să fie închis. Formele acestea căzură în sarcina stăpînului meu și a prietenului său, grefierul. Hoțul îi duse la hanul unde trăsese celălalt, și pe loc acesta își recunoscu iscălitura și-și mărturisi datoria, dînd drept gaj, pentru executarea ei, calul, pe care văzîndu-l, stăpînului meu îi crescu inima ; făcu ochii mari și-l înscrise în gînd pe numele său, în caz că s-ar vinde. Pungașul declară polița scadentă, și calul fu pus în vînzare și adjudecat la cinci sute de reali, adică la a treia parte din cît își făcuse stăpînul meu socoteala că ar putea da ca să și-l cumpere. Calul prețuia atîta și încă jumătate pe deasupra ; totuși, cum afacerea consta în a face vîn-

zarea cît mai repede, marfa fu adjudecată la prima strigare. Unul dintre pungaşi puse mîna pe banii care nu i se datorau şi celălalt pe dovada de plată de care n-avea nevoie, iar stăpînul meu rămase cu calul, care deveni pentru dînsul mai primejdios decît armăsarul Seyan pentru posesorii săi. Pungaşii îşi luară repede valea şi, după ce stăpînul meu puse la punct harnaşamentul şi podoabele calului, nu mai tîrziu decît peste două zile, apăru călare pe el, în Piaţa San Francisco, mai împopoţonat şi mai umflat în pene decît ar fi arătat un ţăran în hainele de duminică. I se făcură mii de complimente pentru tîrgul încheiat, spunîndu-i-se că bidiviul preţuia cel puţin o sută şi cincizeci de ducaţi, tot aşa cum un ou preţuieşte un maravedi, şi el, călare, făcînd fel de fel de volte şi de figuri, îşi continua reprezentaţia în teatrul pieţei de care povestesc.

Fiind el încă la acrobaţiile lui de saltimbanc, iată că se apropiară doi oameni, bine făcuţi şi şi mai bine îmbrăcaţi, dintre care unul spuse :

— Slavă domnului ! Iată-l pe Picior-de-fier, calul meu, care mi-a fost furat acum cîteva zile la Antequera !

Toţi cei ce erau cu el, adică patru servitori, mărturisiră că aşa stăteau lucrurile şi că, într-adevăr, acela era Picior-de-fier, calul ce-i fusese furat. Alguazilul căzu din cer, stăpînului lui Picior-de-fier îi sări ţîfna, se cerură dovezi, şi cele pe care le aduse acesta fură atît de convingătoare, încît sentinţa ieşi în favoarea lui, şi stăpînul meu rămase fără cal. Se află farsa şi iscusinţa hoţilor, care vînduseră chiar cu ajutorul organelor justiţiei ceea ce furaseră, şi mai toţi se bucurară că pînă la urmă lăcomia putuse să-i vină de hac stăpînului meu.

Nu se opri aici nenorocirea lui : căci în noaptea aceea ieşind să patruleze însuşi asistentul Comenduirii, căruia îi ajunsese la ureche că prin mahalaua San Julian mişunau răufăcătorii, traversînd el o răspîntie văzu un om trecînd în fugă ; prinzîndu-mă atunci de zgardă şi asmuţindu-mă, asistentul îmi spuse :

— Hoțul, Gavilán! Şo pe el, Gavilán băiete, prinde hoțul!

Eu, care mă cam plictisisem de răutățile stăpînului meu, vroind să îndeplinesc ceea ce îmi poruncea domnul asistent, mă aruncai fără şovăială asupra propriului meu stăpîn şi, fără să se poată apăra, îl trîntii la pămînt, iar dacă nu mi l-ar fi luat, m-aş fi răzbunat pentru patru; dar mi-l luară, spre marele necaz al amîndorura.

Gardienii vroiau să mă pedepsească, ba chiar să mă omoare în bătăi, şi ar fi făcut-o, dacă asistentul nu le-ar fi spus:

— Să nu se atingă nimeni de el; cîinele n-a făcut decît ceea ce i-am poruncit eu.

Toți înțeleseră şiretlicul, iar eu, fără să-mi mai iau rămas bun de la cineva, ieşii printr-o gaură a zidului în cîmp, şi înainte de a se crăpa de ziuă eram în Mairena, sat ce se află la patru leghe de Sevilla. Vru steaua mea cea bună să aflu aici o ceată de soldați care, după cîte auzii, mergeau să se îmbarce pentru Cartagina. Printre ei se aflau patru derbedei dintre prietenii stăpînului meu, iar toboşarul era un fost gardian, mare poznaş de felul lui, cum sînt mai toți toboşarii. Mă recunoscură toți, şi toți îmi vorbiră, întrebîndu-mă de stăpînul meu, ca şi cum aş fi putut să le răspund. Dar cel care îmi arătă mai multă dragoste fu toboşarul, şi aşa mă hotărîi să rămîn cu el dacă-i va fi fost voia, şi să joc piesa pînă la capăt, chiar dacă ar fi fost să mă ducă în Italia sau în Flandra; pentru că mi se pare, şi cred că şi ție la fel, că deşi o zicală veche spune: „Cine-n sat e codaş e codaş şi la oraş", totuşi, călcînd pămînturi străine şi ciocnindu-te de oameni feluriți, ajungi să fii mai înțelept.

Scipion: Ceea ce spui e foarte adevărat. Mi-aduc aminte c-am auzit de la un stăpîn al meu, pe care-l credeam foarte deştept, că faimosul grec Ulise căpătase renume de om înțelept numai fiindcă străbătuse mări şi țări, şi se lovise de fel de fel de oameni şi de felurite neamuri. Aşa că nu

pot decît să laud intenţia ta de-a te fi dus acolo unde te-ar fi luat.

Berganza: Se vede treaba că pentru a adăuga una mai mult la poznele sale, toboşarul începu să mă înveţe a dănţui în sunetul tobei şi a face şi alte maimuţăreli, destul de greu de învăţat pentru alt cîine decît mine, cum ai să auzi îndată. Cum sfîrşisem ceea ce aveam de făcut în ţinutul acela, înaintam puţin cîte puţin ; nici un comisar nu ne punea oprelişti ; căpitanul era tînăr, totuşi bun creştin şi adevărat cavaler ; stegarul părăsise curtea şi Sala Pajilor de-abia de cîteva luni ; sergentul era şiret şi isteţ, şi foarte priceput în conducerea unei companii de la locul plecării pînă la îmbarcare. În companie se aflau o mulţime de pungaşi guralivi, care făceau fel de fel de necuviinţe prin satele pe unde treceam, ce răsunau de blesteme pentru cine nu le merita. [...]

În sfîrşit, în mai puţin de cincisprezece zile, cu talentul meu şi cu sîrguinţa ce-şi dădea cel pe care mi-l alesesem de stăpîn, învăţai să sar de-un cot în cinstea regelui Franţei şi să nu mă clintesc din loc la numele crîşmăriţei hoaţe. Mă învăţă să fac piruete şi volte ca un cal napolitan, şi să mă învîrt la roată ca un catîr de moară, şi încă multe altele care, dacă nu m-aş fi gîndit să le dau în vileag cu socoteală, ar fi putut naşte îndoiala dacă cel ce le făcea nu era cumva vreun diavol cu chip de cîine. Mă botezaseră „cîinele-savant" şi nici nu ne stabileam bine într-o nouă reşedinţă că, bătînd toba, stăpînul meu şi începea să cutreiere tot satul, făcînd strigare că oricine doreşte poate veni să vadă minunatele isprăvi şi isteţimea cîinelui-savant în cutare casă, sau în cutare han, unde se plătea, pentru a fi văzute, între opt şi patru maravedis, după cum era poporul de avut. Cu această publicitate nu rămînea ins în tot satul care să nu vină să mă vadă, şi nu ieşea nici unul fără să se minuneze sau nemulţumit că m-ar fi văzut. Stăpînul meu triumfa şi-şi ospăta regeşte şase camarazi. Lăcomia şi invidia deşteptă în der-

bedeii aceştia dorinţa de a mă fura, şi n-aşteptau decît prilejul s-o facă. Căci arta de a-ţi cîştiga pîinea prin trîndăvie e o artă ce găseşte mulţi amatori în tot locul : de asta sînt atîţia saltimbanci în Spania, atîţia păpuşari, atîţia vînzători de ace şi de cîntece noi, al căror întreg capital n-ar ajunge să-i hrănească măcar o zi, chiar dacă şi l-ar vinde şi cu toptanul. Cu toate astea, nici unii, nici alţii nu ies din ospătării şi din cîrciumi tot anul, de unde trag concluzia că din cu totul altă parte decît din meseria lor izvorăşte rîul beţiilor la care se dedau. Toată pleava asta de vîntură-lume nu e folositoare nici sieşi, nici celorlalţi : sug vinul ca bureţii, trăiesc ca gărgăriţele în pîine.

Scipion : Destul, Berganza ! Să nu ne întoarcem la ce-am mai spus. Zi-i mai departe, căci noaptea trece şi n-aş vrea ca la răsăritul soarelui să ne găsim în beznă, lipsiţi de darul vorbirii.

Berganza : Ascultă dar. Cum nu e greu să adaugi cîte ceva la ceea ce-i gata născocit, stăpînul meu, văzînd cît de bine ştiam să imit armăsarii napolitani, îmi făcu un şabrac de piele aurită şi o şa micuţă, pe care mi-o potrivi pe spinare, iar deasupra ei puse o păpuşă reprezentînd un om, cu o lance de cavalerie, şi mă învăţă să alerg drept către un inel pus între doi pari, iar în ziua în care trebuia să alerg, dădea veste prin sat că astăzi cîinele-savant va lua cercurile în lance şi va face alte noi şi nemaivăzute minunăţii, pe care de altfel le făceam din proprie iniţiativă, cum se zice, ca să nu-mi dau stăpînul de ruşine. Ajunserăm astfel, cu etapele noastre dinainte socotite, aproape de Montilla, oraş al faimosului şi marelui creştin, marchizul de Priego, senior al casei de Aguilár y de Montilla. Îl încartiruiră pe stăpînul meu, aşa cum vru el, într-un spital. Dădu pe loc sfoară în ţară şi, cum faima despre iscusinţa şi ştiinţa cîinelui-savant o luase înaintea veştilor, în mai puţin de o oră curtea se umplu de lume. Se bucură stăpînul meu văzînd că secerişul se arată bogat, şi se dovedi în ziua aceea mai poznaş decît dracul. Nu-

mărul cu care începeam serbarea erau salturile mele printr-un cerc de butoi : mă îndemna prin întrebările obişnuite, şi cînd înclina o vărguţă de răchită pe care o ţinea în mînă, era semn că trebuia să sar ; dacă o ţinea sus, trebuia să stau locului. Primul îndemn din ziua aceea — zi demnă de ţinut minte între toate ale vieţii mele — fu să-mi spună :

— Hai, Gavilán, prietene, sari pentru bătrînul încă verde pe care-l cunoşti, şi care-şi căneşte barba ; dacă nu vrei, sari pentru pompa şi alaiul doñei Pimpinela de Plafagonia [1], care-a fost tovarăşa tinerei galiciene ce servea la Valdeastillas [2]. Ei, nu-i pe placul tău îndemnul ăsta, fiule Gavilán ? Atunci saltă pentru bacalaureatul Pasillas [3], care se dă drept licenţiat, fără să fi dobîndit acest titlu. O, o ! Leneş mai eşti. De ce nu sari ? Îţi ghicesc şi-ţi înţeleg eu vicleşugurile. Hai, saltă atunci pentru lichiorul de Esquivias, tot atît de faimos ca şi cel de Ciudad Real, San Martin şi Ribadavia !

Lăsă în jos vărguţa şi eu sării, înţelegînd intenţiile lui păcătoase. Se întoarse pe urmă către public şi cu glas tare strigă :

— Să nu credeţi, luminăţiile-voastre, preaînalt senat, că-i lucru de glumă ce ştie cîinele acesta. L-am învăţat douăzeci şi patru de numere şi pentru cel mai simplu dintre ele ar veni şi şoimul în zbor ; vreau să spun că pentru a-l vedea pe cel mai neînsemnat ai de ce străbate treizeci de leghe. Ştie să dănţuiască sarabanda şi chacona mai bine decît cea care le-a născocit ; bea o litră de vin fără să lase o picătură ; intonează un *sol-fa-mi-re*, tot atît

[1] Nume imaginar, cu sonorităţi bombastice, ridiculizînd chipul în care se înnobilau unele femei atunci cînd intrau în legături cu aşa-zisa „lume mare".

[2] Numele unei localităţi imaginare, însemnînd „Valea cozilor de sapă" sau „a ciomegelor".

[3] Nume ticluit : *pasillo* înseamnă coridor, gang, pasaj, dar şi scenetă de teatru care se dădea la sfîrşitul unei reprezentaţii dramatice grele. Bacalaureatul poreclit astfel avea, deci, veleităţi literare.

de bine ca un țîrcovnic. Toate aceste lucruri și altele multe care-mi mai rămîn de spus, le veți vedea luminățiile-voastre în zilele cît va mai rămîne aici. Pentru moment să ne mai facă un salt savantul nostru, și să intrăm în miezul programului.

Cu asta își lăsă auditoriul, pe care-l numise senat, cu răsuflarea tăiată, ațîțîndu-i dorința de a vedea toate cîte le știam. Stăpînul meu se întoarse spre mine și zise :

— Întoarce-te, fiule Gavilán, și cu agilitatea și îndemînarea ta plină de grație desfă salturile pe care le-ai făcut ; dar fă în așa fel ca știința ta să cinstească amintirea vestitei vrăjitoare despre care se spune c-a trăit în satul acesta.

Nici nu sfîrși bine aceste cuvinte, că stăpîna spitalului, care după cît se părea era o bătrînă de mai bine de șaizeci de ani, ridică glasul strigînd :

— Pungașule, șarlatanule, pui de lele ce-mi ești, mincinosule, unde-ai auzit de vreo vrăjitoare pe-aici ? Dacă vorbești de La Camacha, ea și-a plătit păcatele, și acum este acolo unde știe Dumnezeu că e. Dacă vorbești de mine, fecior de curvă ce-mi ești, află că nu sînt și nici n-am fost vrăjitoare în viața mea, iar dacă mi s-a dus faima c-aș fi fost, asta-i datorită numai martorilor mincinoși și domniei bunului-plac, ca și judecătorului prost informat și hrăpăreț, căci știe toată lumea viața de canon și de căință pe care-o duc, nu pentru vrăjitoriile ce le-aș fi făcut, ci pentru alte multe păcate săvîrșite de păcătoasa de mine. Așa că, toboșar caraghios, afară cu tine din spital ! Dacă nu, pe viața mea de creștină, am eu grijă să faci aripi la picioare.

Și spunînd acestea, începu să strige așa de tare și să-i spună atîtea cuvinte de ocară stăpînului meu, încît îl zăpăci și-l băgă în sperieți. Într-un cuvînt, nu îngădui cu nici un chip să mergem mai departe cu serbarea.

Nu-i prea păsa stăpînului meu de scandal, pentru că rămăsese cu banii, și hotărî să amîne pentru altă zi și în

alt han ceea ce nu izbutise în acesta. Lumea plecă blestemînd-o pe bătrînă și adăugînd la poreclele ei de vrăjitoare și de babă pe cele de cucuvea și de ciumă. Cu toate astea, noi rămaserăm la hanul ei peste noapte; și întîlnindu-mă baba singur în curte, îmi spuse:

— Tu ești oare, fiule Montiel? Să fii cumva chiar tu, fiule?

Înălțai capul privind-o îndelung. Văzînd asta, ea veni la mine cu lacrimi în ochi și, aruncîndu-mi brațele pe după gît, m-ar fi sărutat pe bot dacă aș fi lăsat-o; dar mi-a fost scîrbă și n-am consimțit.

Scipion: Bine ai făcut, căci nu e o plăcere, ci un chin, să săruți sau să te lași sărutat de o babă.

Berganza: Cele ce-ți voi povesti acum, ar fi trebuit să ți le spun la începutul povestirii mele, și astfel am fi fost scutiți de mirarea ce ne-a pricinuit-o faptul că ne-am trezit vorbind. Pentru că trebuie să știi că baba mi-a spus:

— Fiule Montiel, vino după mine și vei afla odaia unde locuiesc. Fă în așa fel ca noaptea asta să ne vedem singuri la mine, căci voi lăsa ușa deschisă; și află că am să-ți spun multe cu privire la viața ta, și asta spre marele tău folos.

Eu plecai capul în semn de înțelegere, din care pricină ea sfîrși prin a se convinge că eu eram cîinele Montiel, cel pe care-l căuta așa cum mi-a mărturisit pe urmă. Rămăsei uimit și aiurit de vorbele bătrînei, așteptînd noaptea ca să văd în ce stă taina sau minunea care o făcea să-mi vorbească în acest fel și, cum auzisem că i se spunea vrăjitoare, așteptam de la întrevederea și convorbirea cu ea lucruri mari.

Veni, în sfîrșit, ceasul cînd trebuia să ne întîlnim în camera unde locuia, care era întunecoasă, strîmtă și joasă, luminată doar de flacăra sfioasă a unui opaiț de lut. Bătrîna înteți flacăra, se așeză pe o laviță și, trăgîndu-mă aproape de ea și ținîndu-mă strîns, fără să spună

nici o vorbă, începu să mă îmbrăţişeze, iar eu eram cu ochii-n patru ca nu cumva să mă pupe. Cel dintîi lucru pe care mi-l spuse fu :

— Mare nădejde trăgeam ca, înainte de a mi se închide ochii ăştia pentru somnul cel din urmă, cerul să-mi îngăduie a te vedea. Fiul meu, acum că te-am văzut, vie şi moartea, să mă scape de viaţa asta chinuită. Trebuie să ştii, fiule, că în oraşul ăsta a trăit cea mai vestită vrăjitoare ce s-a aflat pe lume, căreia i-au zis La Camacha de Montilla. Atît de neîntrecută a fost în meseria ei, încît unele ca Erihto [1], Circe [2] sau Medeea [3], de care aud spunîndu-se că s-au scris atîtea, nu i-au ajuns nici la degetul cel mic. Ea îngheţa norii cînd vroia, acoperind cu ei faţa soarelui, şi cînd îi venea chef însenina cerul cel mai turbat ; aducea într-o clipă oamenii din ţări îndepărtate ; ştia să repare de minune domnişoarele care nu fuseseră cu băgare de seamă în păstrarea fecioriei ; acoperea pe văduve în aşa chip, încît să poată fi necinstite cu toată cinstea ; desfăcea casele femeilor măritate şi mărita pe cine vroia ea ; în decembrie culegea din grădină trandafiri proaspeţi, iar în ianuarie secera grîu. Dacă vroiai să-ţi răsară aişor într-o covată, pentru ea era cel mai uşor lucru din lume, după cum tot atît de uşor îi era să-ţi arate într-o oglindă sau în unghia cuiva, pe cei vii sau pe cei morţi pe care ai fi dorit să-i vezi. I se dusese vestea că schimba oamenii în animale şi că odată se slujise timp de şase ani de un dascăl pe care-l făcuse măgar în carne şi oase, ceea ce eu niciodată n-am putut pricepe cum s-a putut întîmpla ; pentru că ceea ce se ştie

[1] Vrăjitoare care în *Pharsalia*, epopeea lui Lucanus, este întrebată care dintre cei doi rivali, Cezar sau Pompei, va cîştiga renumita bătălie.

[2] Vrăjitoare renumită pentru frumuseţea şi puterea farmecelor sale, care, cu ajutorul unei baghete magice, îşi transformă iubiţii în porci ; Ulise a obţinut de la ea retransformarea lor în oameni.

[3] Vrăjitoare din Colchida care l-a ajutat pe Iason să cucerească lîna de aur.

despre magicienele antice, care preschimbau oamenii în dobitoace, se pare că nu era altceva decît că ele, după cît spun învăţaţii cei mari, prin frumuseţea lor şi prin voluptăţi atrăgeau oamenii să le iubească şi-i supuneau aşa de bine puterii lor, servindu-se de ei după plac, încît ajungeau aidoma dobitoacelor. În tine însă, fiul meu, experienţa îmi arată contrariul : căci se ştie bine că eşti o fiinţă raţională şi te văd în chip de cîine, prin puterea acelei ştiinţe ce se chema „precipitare", care face ca un lucru să treacă drept altul. Dar oricum ar fi, ceea ce mă doare este că nici eu, nici mama ta, care am fost discipole ale meşterei La Camacha, n-am ajuns niciodată să ştim cîte ştia dînsa, şi nu din lipsă de talent, de iscusinţă, sau de curaj, căci nu ne lipsea nimic din toate astea, ci din cauza răutăţii ei, pentru că n-a vrut să ne înveţe niciodată lucrurile mari, păstrînd doar pentru ea taina lor. Maică-ta, fiul meu, se numea La Montiela, şi, după La Camacha, fu cea mai vestită. Pe mine mă cheamă La Cannizares, şi dacă nu sînt tot atît de învăţată ca ele două, cel puţin îmi dau tot atîta silinţă ca oricare din ele. Adevărul este că marele curaj de care dădea dovadă mama ta, trăgînd un cerc şi intrînd în el ca să se înconjoare cu o legiune de demoni, nu i l-ar fi întrecut nici chiar La Camacha. Eu am fost întotdeauna mai sfioasă : m-am mulţumit să conjur cîte-o jumătate de legiune numai. Totuşi (odihnească-se amîndouă în pace acolo unde sînt), cînd e vorba de pregătit alifii cu care ne ungem noi, vrăjitoarele, nu mă dau bătută de nici una din ele, nici nu m-aş da pe toate cîte urmează şi respectă astăzi regulele noastre ; căci trebuie să ştii, fiule, că de îndată ce am văzut, cum văd şi azi, că viaţa zboară pe aripile uşoare ale vremii şi se apropie sfîrşitul, m-am hotărît să mă las de toate uneltirile vrăjitoreşti, în care eram vîrîtă pînă peste cap de ani de zile ; nu mi-a mai rămas decît curiozitatea ghicitului, viciul cel mai greu de părăsit. Mama ta făcu la fel : se lăsă şi ea de multe vicii ; multe fapte

bune făcu în viaţa asta ; dar pînă la sfîrşit muri tot vrăjitoare, şi nu muri de vreo boală, ci de durere, pentru că aflase că La Camacha, care fusese învăţătoarea ei, o pizmuia pentru că începuse să i se suie în cap, ştiind tot atît de multe cîte ştia şi dînsa. A fost un fleac de nimic, căruia n-am putut să-i dau de rost : mama ta fiind însărcinată şi venindu-i ceasul să nască, La Camacha îi servi drept moaşă, primind în mîinile ei ceea ce născu. Arătîndu-i apoi că născuse doi căţei, strigă de cum îi văzu : „Ehei ! E ceva la mijloc, ceva necurat, soră Montiela ; eu îţi sînt prietenă. Voi tăinui o asemenea naştere. Nu te gîndi decît să te faci bine, şi fii sigură că nenorocirea asta va rămîne înmormîntată în tăcere. Şi nu te frămînta pentru întîmplarea asta. Doar nu te îndoieşti cumva că eu am de unde şti că, în afară de Rodriguez hamalul, amicul tău, cu altul de mult nu te-ai mai culcat ; aşa că această naştere cîinească vine din altă parte şi închide o taină."

Mama ta şi cu mine, care mă aflam de faţă, rămaserăm mirate de ciudata întîmplare. La Camacha plecă luînd cu ea căţeii ; eu rămăsei cu mama ta ca s-o ajut să mănînce, şi ei nu-i venea să creadă că era adevărat ce i se întîmplase. Apropiindu-i-se La Camachei sfîrşitul şi fiind în ultimul ceas al vieţii, o chemă pe mama ta şi-i povesti cum îi preschimbase copiii în căţei, ca să se răzbune de unele necazuri ce i le făcuse ; totuşi, să nu piardă nădejdea : „pentru că atunci cînd se vor gîndi mai puţin, s-or întoarce la starea dintru început ; dar asta n-are să se întîmple mai înainte ca ei să vadă cu ochii lor cele ce urmează :

„Se vor întoarce-n forma lor dintîi
Cînd vor vedea o mînă bărbătească
Pe cei trufaşi şi falnici ruinînd
Şi ridicînd pe cei umili, de jos."

Aşa vorbi La Camacha către mama ta pe patul de moarte, cum ţi-am spus. Mama ta îşi însemnă în scris şi în minte cele spuse, şi eu le învăţai pe de rost, gîndindu-mă că s-ar putea întîmpla să vină timpul a le destăinui vreunuia dintre voi. Şi ca să vă pot cunoaşte, îi strig pe toţii cîinii de culoarea ta şi îi chem pe numele mamei tale, fără să mă gîndesc că ar avea de unde-l şti, ci ca să văd dacă răspund, cu toate că sînt chemaţi cu un nume atît de diferit de al celorlalţi cîini. Astăzi după-masă, cum te văzusem făcînd atîtea şi cum auzeam că ţi se spune cîinele-savant, şi mai ales văzînd cum ridicaseşi capul privindu-mă cînd te strigai în curte, m-am încredinţat că tu trebuie să fii un fiu de-al Montielei, căruia cu multă plăcere îţi aduc la cunoştinţă întîmplările acestea, precum şi chipul în care ai să te poţi întoarce la starea ta dintîi — chip pe care mi-ar plăcea să-l ştiu tot atît de uşor ca acela despre care vorbeşte Apuleius[1] în *Măgarul de aur*, ce consta doar în a mînca un trandafir. Dar schimbarea ta, totuşi, trebuie întemeiată pe acţiunile altora, şi nu pe străduinţele tale.

Tot ce ai de făcut, fiule, este să te rogi lui Dumnezeu în adîncul inimii tale şi să aştepţi ca acestea — pe care nu vreau să le numesc profeţii, ci divinaţii — să se întîmple curînd şi în chipul cel mai prielnic. Căci, de vreme ce meştera La Camacha le-a rostit, ele se vor întîmpla fără nici o îndoială, şi tu, împreună cu fratele tău, dacă e viu, vă veţi vedea precum doriţi. Ceea ce mă doare pe mine este faptul că mă simt atît de aproape de sfîrşitul vieţii şi că nu-mi va mai fi îngăduit să apuc ziua aceea. De multe ori am vrut să-mi întreb *ţapul* care va fi sfîrşitul aventurii voastre ; totuşi nu m-am învrednicit, pentru că la nimic din ce-l întrebam nu răspundea de-a dreptul, ci numai prin vorbe întortocheate şi cu mai multe înţelesuri, aşa că pe acest domn si stăpîn al nostru

[1] Cunoscut scriitor latin, născut în jurul anului 125 şi mort spre sfîrşitul secolului al II-lea.

n-am să-l mai întreb nimic, pentru că amestecă un adevăr cu o mie de minciuni şi, după cît am dedus din răspunsurile sale, el nu ştie nimic sigur despre ceea ce se va întîmpla în viitor, ci face numai presupuneri. Cu toate astea ne ţine atît de legate pe noi, vrăjitoarele, încît, orice fel de feste ne-ar juca, nu-l putem părăsi. Ne ducem să-l vedem foarte departe de aci, pe o cîmpie întinsă, unde ne adunăm nenumăraţi vrăjitori şi vrăjitoare, şi acolo ne dă să mîncăm bucate dezgustătoare, şi se petrec o seamă de lucruri pe care, într-adevăr, pe Dumnezeul meu şi pe sufletul din mine, nu-mi pot îngădui să le povestesc, pînă într-atît sînt de scîrboase şi de greţoase, şi n-aş vrea să-ţi rănesc cu ele auzul tău neprihănit.

Unii sînt de părere că noi nu mergem la aceste ospeţe decît în închipuire, şi că demonul face să ni se nălucească chipurile tuturor acelor lucruri pe care socotim apoi că le-am trăit aievea ; alţii spun că nu, şi că într-adevăr luăm parte la ele în carne şi oase, şi după cîte cred, amîndouă părerile sînt adevărate, dat fiind că nici noi nu ştim cînd mergem într-un chip şi cînd în altul; pentru că toate cele ce se petrec în închipuirea noastră sînt atît de îndeaievea, încît n-ai cum să le deosebeşti de ceea ce se întîmplă atunci cînd sîntem acolo cu adevărat, adică în carne şi oase. Experienţe de felul ăsta au făcut domnii inchizitori cu unele dintre noi, ţinîndu-le închise, şi cred că şi-au dat seama cît de adevărat e ceea ce spun. Tare aş mai vrea, fiule, să îndepărtez de la mine atare păcate, şi pentru asta am făcut tot ce mi-a stat în putinţă : m-am retras în slujba de ospitalieră[1], îngrijesc de săraci, şi unii mor dîndu-mi mie viaţă prin ceea ce-mi lasă sau prin ceea ce găsesc eu între zdrenţele lor datorită grijii ce o am de a le cotrobăi prin îmbrăcăminte. Mă rog

[1] Surorile ospitaliere erau membre ale anumitor ordine religioase înfiinţate în timpul cruciadelor. Îngrijeau bolnavii, infirmii şi pelerinii care poposeau în diferite oraşe.

puţin şi numai în public. Clevetesc mult şi în taină. Îmi convine mai bine să fiu ipocrită decît păcătoasă pe faţă: aparenţa faptelor mele bune de astăzi şterge din amintirea celor care mă cunosc faptele rele din trecut. Într-adevăr, evlavia de fariseu nu dăunează nimănui, decît doar celui care-o foloseşte. Ia seama, fiule Montiel, la sfatul pe care ţi-l dau: fii bun de cîte ori vei putea, şi dacă trebuie să fii rău, dă-ţi cel puţin osteneala, de cîte ori vei putea, să nu pari aşa. Vrăjitoare sînt, nu ţi-o tăgăduiesc; vrăjitoare şi magiciană fu şi maică-ta, şi nu-ţi pot tăgădui nici asta; totuşi bunele aparenţe ale amîndorura puteau să ne cîştige încrederea întregii lumi. Trei zile înaintea morţii ei fuseserăm amîndouă într-o vale a munţilor Pirinei, la un sabat măreţ; şi cu toate astea, cînd muri, muri cu atîta seninătate şi atît de uşor, că dacă n-ar fi fost unele strîmbături pe care le făcu un sfert de ceas înainte de a-şi fi dat sufletul, s-ar fi părut că se află pe un pat de cununie plin de flori. O ardea în inimă dorul celor doi fii, şi nu se învoi niciodată, nici pe patul de moarte, să-i dea iertare La Camachei, atît de tare şi de neînduplecată era cînd lua o hotărîre. Eu i-am închis ochii şi am dus-o pînă la groapă; aici am părăsit-o ca să nu o mai văd niciodată, cu toate că n-am pierdut nădejdea de a o mai vedea înaintea morţii, pentru că a început să umble vorbă prin sat că au şi văzut-o cîţiva inşi cutreierînd cimitirele şi răscrucile sub fel de fel de înfăţişări, şi cine ştie dacă n-o voi întîlni şi eu vreodată, şi n-o voi întreba dacă nu-mi porunceşte să fac poate ceva pentru a-i uşura cugetul.

Fiecare cuvînt din cîte îmi spunea baba, lăudîndu-mi-o pe aceea despre care afirma că mi-ar fi fost mamă, era o lance care-mi străpungea inima, şi mare chef aş fi avut să sar pe ea s-o sfîrtec bucăţele cu dinţii. Iar dacă n-am făcut-o, a fost ca să n-o găsească moartea într-o atît de jalnică stare.

În sfîrşit, îmi mărturisi că în noaptea aceea avea de gînd să se ungă ca să se ducă la unul din sabaturile obişnuite şi că, de îndată ce va fi acolo, vroia să-şi întrebe stăpînul cîte ceva din ceea ce urma să mi se întîmple. Mi-ar fi plăcut să aflu ce fel de unsori erau acelea despre care vorbea, şi parcă mi-ar fi ghicit gîndul, căci răspunse ca şi cum aş fi întrebat-o, spunînd :

— Acest unguent cu care ne ungem noi, vrăjitoarele, este făcut din sucuri de iarbă, răcite pe cît se poate, dar nu e amestecat, aşa cum se spune în popor, cu sîngele copiilor pe care-i omorîm. Ai putea foarte bine să mă întrebi ce gust şi ce folos poate avea diavolul să ne facă să omorîm creaturi fragede o dată ce ştie că, fiind botezate şi neavînd nici un păcat, se duc de-a dreptul la ceruri, iar el se necăjeşte de fiecare dată cînd îi scapă cîte-un suflet de creştin ; la asta nu ţi-aş şti răspunde altceva decît ceea ce spune proverbul : „Sînt oameni care-şi scot amîndoi ochii, pentru ca duşmanul să-şi scoată unul singur !“ Poate că urmăreşte şi nenorocirea părinţilor, ucigîndu-le copiii, cea mai mare nenorocire care se poate închipui. Dar ceea ce îl munceşte mai cu seamă este să ne facă să săvîrşim la fiecare pas cîte un păcat din cele mai crude şi mai perverse, şi Dumnezeu îngăduie asta, ca să ne pedepsească ; pentru că fără îngăduinţa sa, eu am văzut din experienţă că diavolul n-are putere nici asupra unei furnici. Atît de adevărat este ce spun, că odată, rugîndu-l eu să nimicească o vie a unui duşman al meu, îmi răspunse că n-avea putere să se atingă nici măcar de o frunză din ea, pentru că nu vroia Dumnezeu. Din asta poţi înţelege, cînd eşti om, că toate nenorocirile ce vin pe capul lumii, pe capul ţărilor, cetăţenilor şi popoarelor, morţile năprasnice, înecurile, căderile, în sfîrşit, toate relele pe care se spune că le aduce ceasul rău, vin din mîna celui-preaînalt, din voinţa şi cu îngăduinţa sa ; iar relele şi pagubele care se spune că se trag din păcate sînt pricinuite de noi înşine. Dumnezeu nu poate greşi, de

unde tragem încheierea că noi singuri sîntem autori ai păcatului, săvîrşindu-l sau cu gîndul, sau cu vorba, sau cu fapta, toate acestea fiind tot cu îngăduinţa lui Dumnezeu şi spre osînda noastră, cum am mai spus-o. Ai să te întrebi acum, fiule, dacă cumva mă înţelegi, cine m-a făcut pe mine teoloagă, şi poate chiar îţi vei zice : „Va-scrisul mamei ei de curvă bătrînă ! De ce nu se lasă de vrăjitorie, dacă cunoaşte atîtea, şi de ce nu se întoarce la Dumnezeu, dacă ştie că-i mai grăbit să-i ierte păcatele decît să i le îngăduie ?" La asta îţi răspund, ca şi cum m-ai fi întrebat, că obişnuinţa viciului devine o a doua natură, iar viciul vrăjitoriei pătrunde în sînge şi în carne, şi în chiar dogoarea lui aprinsă se face un frig ce îngheaţă inima sloi şi o adoarme zăvorînd-o pentru credinţă, de unde se naşte apoi o uitare de sine, că nu-şi mai aminteşte nimeni înfricoşătoarele ameninţări ale lui Dumnezeu, nici raiul pe care i-l făgăduise. Într-adevăr, fiind un păcat al cărnii şi al gîndului, el are puterea să amorţească toate simţurile, să le absoarbă şi să le răpească, nelăsîndu-le să-şi facă datoria aşa cum se cuvine ; şi astfel, rămînînd sufletul nefolositor, lînced şi destrămat, nu poate să se ridice pînă la contemplarea vreunui gînd frumos ; ci, lăsîndu-se prăvălit în prăpastia mizeriei sale, nu mai caută să întindă mîna către cea a domnului, care i-o dă, doar din mare mila sa, ca să se poată ridica şi izbăvi. Eu am un asemenea suflet, întocmai cum ţi-am zugrăvit aci : toate le văd şi toate le înţeleg ; şi cum voluptatea ţine în cătuşele ei voinţa, am fost şi voi rămîne totdeauna rea.

Dar să lăsăm asta şi să ne întoarcem la unsori. Spuneam că sînt aşa de reci, încît ne lipsesc de toate simţurile dacă ne ungem cu ele, şi rămînem la pămînt întinse şi goale, şi atunci se spune că trăim în închipuirea noastră toate cîte ni se par că se petrec cu adevărat. Alteori, de îndată ce sfîrşim a ne unge, ni se pare că ne schimbăm chipul şi, transformate în cocoşi, bufniţe sau corbi, ne

ducem la locul unde ne așteaptă stăpînul, și aici ne reluăm forma dintîi și ne bucurăm de voluptăți pe care nu ți le spun, căci sînt de așa natură, încît mintea se scandalizează numai cît și le amintește, și de asemenea limba refuză să le povestească. Și totuși, sînt o vrăjitoare și-mi acopăr cu mantaua ipocriziei toate multele mele păcate. Adevărul este că, dacă unii mă respectă și mă cinstesc ca pe o femeie virtuoasă, nu lipsesc nici dintre aceia care să-mi strige, la mai puțin de două degete de ureche, numele sabaturilor ce li le-au băgat în cap, din pricina furiei, un judecător coleric, care pe timpuri și-a făcut de lucru cu mine și cu maică-ta, dîndu-și mînia în seama unui călău, iar acesta, pentru că nu încercasem să-l corupem, s-a purtat cu spinările noastre cu toată asprimea pe care i-o îngăduiau deplinele sale puteri ; dar astea sînt lucruri trecute, cum trecătoare sînt toate lucrurile. Amintirile se șterg, viețile nu se mai întorc, limbile obosesc, aventurile noi fac să cadă în uitare cele vechi. Azi sînt doftoroaie, ospitalieră, și dau numai dovezi de viață cinstită. Unsorile mele-mi dau clipe frumoase ; nu sînt atît de bătrînă încît să nu mai pot trăi un an, căci n-am decît șaptezeci și cinci, și cu toate că nu pot posti la vîrsta mea, nici merge în pelerinaj, căci nu mă țin picioarele, nici nu pot da pomană pentru că-s săracă, nici face binele cu gîndul, pentru că prea mi-e dragă clevetirea (și ca să poți cleveti trebuie mai întîi să gîndești clevetirea, așa că gîndurile mele veșnic vor fi rele), cu toate astea știu că Dumnezeu e bun și milostiv, și că știe el ce are să fie cu mine. Destul acum, să punem capăt vorbăriei ășteia, căci încep să mă întristez într-adevăr. Vino, fiule, să vezi cum mă ung, căci orice jale e mai ușor de răbdat cînd ești sătul ; ziua bună prinde-o cînd se-arată, căci cine rîde nu plînge ; vreau să spun că, chiar dacă plăcerile pe care ni le dă diavolul sînt înșelătoare și false, totuși ni se par plăceri, și plăcerea e chiar mai mare cînd ți-o

închipui decît cînd o guşti, cu toate că adevăratele plăceri ar trebui să fie tocmai dimpotrivă.

Isprăvind această lungă litanie ea se ridică şi, luînd opaiţul, intră într-altă cămăruţă, şi mai strîmtă. O urmai muncit de mii de gînduri felurite, şi minunat de ceea ce auzisem şi de ceea ce nădăjduiam să văd.

La Cannizares agăţă opaiţul în perete şi, cu multă grabă, se dezgoli pînă la cămaşă, apoi, trăgînd dintr-un ungher o oală smălţuită, vîrî mîna în ea şi, mormăind printre dinţi, se unse din tălpi pînă-n creştetul dezbrobodit. Înainte de-a termina cu unsul îmi spuse că, fie că-i va rămîne corpul în cameră, lipsit de simţire şi ţeapăn, fie că va dispare, să nu mă sperii, şi să nu cumva să n-o aştept pe loc pînă dimineaţa, pentru că voi afla noutăţi despre ceea ce mai aveam de trecut pînă să ajung om. Îi răspunsei, înclinînd din cap, că aşa voi face, şi cu asta îşi sfîrşi unsul şi se întinse la pămînt ca moartă. Îmi apropiai gura de a ei şi văzui că nu mai răsufla de loc.

Trebuie să-ţi mărturisesc adevărul, prietene Scipion, şi anume : că mă cuprinse o groază nemaipomenită văzîndu-mă închis în încăperea strîmtă, dinaintea mea cu forma aceea neînsufleţită pe care vreau să ţi-o zugrăvesc cum m-oi pricepe mai bine. Era lungă de mai mult de şapte picioare ; o anatomie toată numai de oase, acoperită cu o piele neagră, păroasă şi scorţoasă ; pîntecele, tuciuriu şi tăbăcit, îi acoperea părţile ruşinoase, atîrnîndu-i chiar pînă la jumătatea coapselor ; sînii păreau două băşici de vacă, uscate şi creţe ; buzele înnegrite, dinţii rari şi găunoşi, nasul coroiat şi cu muchii, ochii căzuţi în fundul capului, creştetul chelboşit, obrajii scofîlciţi, gîtlejul subţiat şi pieptul scobit. Într-un cuvînt, era ca dracul de slăbănoagă. Mă pusei să o examinez timp îndelungat şi, pe măsură ce o priveam, îmi intra frica în oase, gîndindu-mă la spectacolul înfricoşător al trupului ei şi la îndeletnicirea diavolească a sufletului ei. Îmi

veni chef s-o muşc ca să văd dacă-şi revine în simţiri, dar nu găsii pe tot trupul o porţiune care să nu-mi stîrnească greaţă; totuşi, înfrîngîndu-mi sila o apucai de un călcîi şi o tîrîi pînă-n curte, dar nu dădu nici un semn că ar avea simţire. Aici însă, văzînd cerul, la loc deschis cum eram, îmi trecu frica; cel puţin se potoli în aşa fel, încît găsii în mine puterea de a aştepta să văd ce-mi pregătea dusul şi venitul blestematei aceleia, şi ce avea să-mi povestească despre viitoarele mele aventuri. Între timp mă întrebam în sinea mea: „Cine o fi făcut-o pe cotoroanţa asta atît de înţeleaptă şi atît de rea? De unde ştie ea care sînt nenorocirile aduse de ceasul rău şi care cele atrase de păcat? Cum de înţelege şi vorbeşte atîta de Dumnezeu, cînd meştereşte atîta cu dracul? Cum de păcătuieşte cu atîta răutate, fără să aibă scuza neştiinţei ei?“

Cu asemenea gînduri trecu şi noaptea, şi ziua ne găsi pe amîndoi în mijlocul curţii, ea fără de simţiri şi eu alături, stînd pe labele de dinapoi, şi privind atent la înfăţişarea ei înspăimîntătoare şi hidoasă. Ieşind din spital şi văzînd acest tablou, lumea spunea: „A murit evlavioasa Cannizares: priviţi cît de descărnată şi slabă era, de atîta post şi pocăinţă!“ Alţii, cu mai multă minte, îi luară pulsul, şi văzînd că bătea şi că nu era moartă, îşi dădură seama că era în extaz, răpită de vreo viziune. Se găsiră însă şi unii care să zică: „Curva asta bătrînă trebuie să fie fără îndoială vrăjitoare, în puterea vreunei unsori, pentru că sfinţii nu fac niciodată asemenea forme ruşinoase de extaz, şi pînă astăzi, printre noi cei care-o cunoaştem, are mai mare faimă de vrăjitoare decît de sfîntă“. Cei mai curioşi se apropiară ca s-o înţepe cu ace, de la tălpi pînă la creştet; nici de data asta nu s-a trezit adormita, şi nu şi-a venit în fire pînă la ceasurile şapte din ziuă; şi cum se simţi ciuruită de ace, muşcată de călcîie şi murdărită de tîrîitură, văzîndu-se afară din ca-

mera ei, sub atîția ochi străini care o ațințeau, socoti, cum de fapt și era, că eu fusesem autorul rușinii ei. Așa că sări pe mine, și punîndu-mi amîndouă mîinile în gît, se înverșună să mă sugrume, strigînd :

— Păcătosule, nerecunoscătorule, răule, împietritule ! Asta e plata pentru tot ce-am făcut pentru maică-ta, și pentru binele pe care mă gîndeam să ți-l fac ?

Eu, văzîndu-mă în primejdie să-mi pierd viața între ghearele acelei vajnice harpii, mă smuncii și, apucînd-o de burțile ei revărsate peste genunchi, o scuturai și o tîrîi prin toată curtea, în vreme ce ea urla ca din gură de șarpe cerînd s-o scape cineva din colții acestui duh rău.

La aceste vorbe ale cotoroanței, cei mai mulți crezură că eu trebuie să fiu vreun drac, dintre cei ce au totdeauna de împărțit ceva cu bunii creștini, și unii săriră să mă stropească cu aghiasmă, alții nici nu îndrăzneau să se apropie de mine, iar alții strigau cît puteau că trebuie să mă descînte ; baba gemea și eu încleștam dinții. Hărmălaia creștea, iar stăpînul meu, care venise în fugă atras de larmă, se arătă deznădăjduit auzind că se vorbește de mine ca de-un drac. Unii, care nu se pricepeau să dezlege vrăji, veniră în fugă cu trei-patru ciomege, cu care începură să-mi binecuvînteze spinarea ; gluma asta mă cam înfurie. Lăsai baba și din trei sărituri ajunsei în drum, iar din și mai puține ieșii din oraș, urmărit de-o mulțime de găligani, care alergau strigînd : „La o parte, c-a turbat cîinele-savant !“ Alții ziceau : „De unde să turbeze ? E dracul cu chip de cîine.“

Cu alaiul ăsta, pierii din sat, fugind ca grindina de clopot, încît fără doar și poate mulți dintre cei ce mă urmăreau se încredințară că eram drac, atît din pricina celor ce mă văzuseră făcînd, cît și din pricina vorbelor spuse de babă cînd se trezise din blestematul ei de somn. Îmi dădui atîta osteneală să fug și să mă fac nevăzut din ochii lor, încît crezură că dispărusem ca un diavol ; în șase ore

bătui douăsprezece leghe, şi ajunsei la o şatră de ţigani, pe o cîmpie de lîngă Granada. Aici îmi mai trăsei sufletul puţin, pentru că unii dintre ţigani mă recunoscură drept cîinele-savant şi mă primiră cu mare bucurie, ascunzîndu-mă într-o peşteră ca să nu mă găsească cineva, dac-aş fi fost căutat ; asta — după cîte am aflat mai pe urmă — cu intenţia de-a cîştiga de pe urma mea, cum făcuse şi toboşarul ce-mi fusese stăpîn. Douăzeci de zile am rămas cu ei, timp în care am aflat şi mi-am însemnat viaţa şi obiceiurile lor ; aşa că, fiind demne de cunoscut, trebuie să ţi le povestesc şi ţie.

Scipion : Mai înainte de a trece mai departe, Berganza, nu-i rău să ne oprim la ceea ce ţi-a spus vrăjitoarea, şi să verificăm dacă poate fi adevăr minciuna gogonată căreia îi dai tu crezare. Ascultă, Berganza : ar fi o mare prostie să crezi că La Camacha putea preschimba oamenii în dobitoace şi că ţîrcovnicul ar fi slujit-o, sub formă de măgar, nu ştiu cîţi ani spunea ea că o servise. Toate astea şi cele de-o seamă cu ele nu sînt decît baliverne, minciuni sau înşelătorii drăceşti. Căci, dacă nouă ni se pare că avem acum vreun dram de înţelegere şi de raţiune, pentru că vorbim, fiind cu toate astea cîini cu adevărat, sau sub chip de cîini, parc-am spus odată că e un fapt miraculos şi nemaivăzut şi că, cu toate că-l pipăim, nu trebuie să-i dăm crezare, pînă cînd urmările lui nu ne vor arăta ce trebuie să credem şi ce nu. Vrei să-ţi dai seama şi mai bine ? Socoteşte puţin de ce lucruri deşarte şi de ce condiţii neroade susţinea La Camacha că va depinde reîntoarcerea noastră în prima formă ; şi tot ceea ce ţie trebuie să ţi se pară profeţii nu-s decît vorbe de clacă şi sporovăieli băbeşti, ca istoriile cu calul fără cap şi cu vergeaua virtuţilor, care se spun la gura sobei în nopţile lungi de iarnă. Pentru că, de-ar fi mai mult decît atîta, condiţiile sînt împlinite — dacă nu cumva cuvintele trebuiesc luate într-un sens care am auzit că se cheamă ale-

goric, sens care nu vrea să spună cum sună litera ci altceva, ce, cu toate că diferă, are oarecare asemănare. Astfel, a spune :

„Se vor întoarce-n forma lor dintîi
Cînd vor vedea o mînă bărbătească
Pe cei trufaşi şi falnici ruinîndu-i
Şi ridicînd pe cei umili de jos“ —

dacă o iei în sensul în care-am spus — mi se pare că vrea să explice că ne vom recăpăta forma originară cînd vom vedea pe cei ce mai ieri erau pe culmea roţii norocului, răsturnaţi astăzi şi căzuţi în dizgraţie, dispreţuiţi tocmai de cei ce-i respectau mai mult ; şi tot aşa, cînd vom vedea că alţii, care cu cîteva ceasuri înainte n-aveau pe lumea asta alt rost decît să sporească numărul oamenilor, se ridică acum atît de sus pe culmile norocului, că nici nu-i mai putem vedea ; şi dacă mai întîi nu-i vedeam de mici şi de obidiţi ce erau, acum nu le mai putem ajunge cu prăjina la nas, atît de măreţi se ţin. Şi dacă în asta constă condiţia întoarcerii noastre la chipul de care vorbeşti, apoi asta am văzut-o şi pînă acum, şi o tot vedem la fiecare pas, de unde trag încheiere că nu în sens alegoric, ci în sens literal trebuie luate versurile La Camachei. Dar nici cel puţin în asta nu poate sta leacul nostru, pentru că noi de multe ori am văzut ce spun versurile şi sîntem tot atît de cîini precum vezi. Aşa că La Camacha a fost o mincinoasă perfidă, La Cannizares o impostoare, iar La Montiela o toantă, o răutăcioasă şi o hoaţă, fie-mi cu iertare, dacă din întîmplare o fi mama amîndorura, sau a ta, căci eu n-am nici un chef să-mi fie mamă. La o adică, trebuie să spun că sensul adevărat al versurilor va fi privind vreun joc de popici, în care cu multă repeziciune cad cele ce stau în picioare şi se ridică cele căzute, cu ajutorul mîinii puternice a celui care joacă. Gîndeşte-te deci,

dacă în cursul vieţii noastre am văzut sau nu jucînd popici şi, dacă am văzut, gîndeşte-te dacă asta ne-a făcut să fim oameni, în caz că e adevărat că am fi.

Berganza : Ai dreptate, frate Scipion, şi eşti mai deştept decît credeam. Din tot ce ai spus îmi vine în gînd că tot ce s-a întîmplat pînă acum şi tot ce ni se întîmplă e doar un vis, şi că sîntem cîini. Totuşi, nu-i un motiv să nu ne bucurăm de acest dar al vorbirii pe care-l posedăm şi de privilegiul neobişnuit de a schimba păreri ca oamenii, atîta vreme cît vom fi în stare ; aşadar, să nu te obosească ceea ce-ţi voi povesti în legătură cu ţiganii care m-au ascuns în peşteră.

Scipion : Cu dragă inimă te ascult, ca să te oblig să-mi asculţi şi tu, cînd îţi voi povesti, dacă cerul va îngădui-o, întîmplările vieţii mele.

Berganza : Viaţa pe care-o dusei pe lîngă ţigani mi-am petrecut-o observînd nenumăratele vicleşuguri, prefăcătorii şi furtişaguri, cu care se îndeletnicesc.

[. . . . .]

Obişnuiau să-şi povestească loviturile pe care le-au dat şi tertipurile de care s-au folosit. Astfel, un ţigan povesti odată în faţa mea, celorlalţi, renghiul jucat unui ţăran şi furtişagul ce-i izbutise într-o zi :

Ţiganul acesta avea un măgar berc, şi pe ciotul de coadă ce-l mai avea, îi trase într-o zi pielea altei cozi, care în chipul ăsta părea să fie coada cea adevărată. Îl scoase la tîrg, îl vîndu unui ţăran pe zece ducaţi, şi după ce încheie tîrgul şi-şi căpătă banii, îi spuse că dacă dorea să cumpere alt măgar, frate cu acesta, şi tot atît de bun ca şi el, poate să i-l aducă, vînzîndu-i-l pe un preţ mai scăzut. Ţăranul îi răspunse să meargă după el şi să-l aducă, iar pînă se va întoarce, el îl va duce pe cel cumpărat la staul. Se urni din loc ţăranul, şi ţiganul după el ; făcu ce făcu şi găsi prilejul nimerit de-a fura ţăranului măgarul pe care abia i-l vînduse ; chiar în aceeaşi clipă îi scoase coada falsă, lăsîndu-l doar cu ciotul acela belit,

îi schimbă căpăstrul şi frîul şi avu neobrăzarea să se întoarcă, să-l caute pe ţăran ca să i-l cumpere ; îl găsi, mai înainte ca acesta să-şi fi dat seama că-i lipseşte primul măgar, aşa că, fără multă vorbă, îl cumpără şi pe al doilea. Plecară la grajd să facă plata, şi aici dobitocul găsi un dobitoc mai puţin ; şi cu toate că era foarte dobitoc, bănui el că ţiganul i-l furase şi nu vru să-i plătească. Alergă ţiganul după martori, şi îi aduse pe cei ce cumpăraseră căpăstrul primului asin, care jurară că ţiganul vînduse ţăranului un măgar cu coadă lungă, cu totul deosebit de acesta pe care i-l vindea acum. La toată întîmplarea se afla de faţă şi un alguazil care luă partea ţiganului cu atîta bună-credinţă, încît gospodarul trebui să plătească măgarul de două ori.

Povestiră alte multe furturi, şi toate, sau cele mai multe, de vite, în care se pare că ţiganii sînt mari meşteri şi în care au multă practică. [...]

După vreo douăzeci de zile vrură să mă ducă în Murcia. Trecui prin Granada, unde se afla căpitanul al cărui toboşar îmi fusese stăpîn. Cum aflară ţiganii, mă închiseră într-o încăpere a hanului la care trăseseră. Îi auzii spunînd din ce pricină ; nu-mi mirosi a bine calea pe care apucaseră, aşa că hotărîi să spăl putina, ceea ce şi făcui. Ieşind din Granada, nimerii în grădina unui maur, care mă primi cu plăcere, şi eu rămăsei cu şi mai mare plăcere, crezînd că n-avea să-mi ceară nimic mai mult decît să-i păzesc grădina, slujbă, după socoteala mea, mai puţin trudnică decît păzitul unei stîni ; şi cum n-aveam să ne certăm pe simbrie, îi fu uşor maurului să-şi găsească slugă căreia să-i poruncească şi mie stăpîn căruia să-i slujesc. Rămăsei cu el mai mult de-o lună, nu pentru că-mi plăcea viaţa de acolo, ci pentru că vroiam s-o cunosc pe-a stăpînului meu.

[. . . . .]

Scipion : [...] Zi mai departe !

Berganza : Cum stăpînul meu era un zgîrie-brînză — aşa cum sînt toţi cei de tagma lui — îmi ţineam zilele cu pîine de mei şi cu nişte resturi de fiertură din ierburi, mîncarea lor de obşte ; totuşi, cerul îmi înlesni să rabd această mizerie într-un chip cu totul ciudat, cum vei auzi îndată. În fiecare dimineaţă, o dată cu zorile, sosea să se aşeze lîngă trunchiul unui arbore cu rodii, din care erau mulţi în grădină, un tinerel care părea să fie student, îmbrăcat într-un postav nu atît de negru şi nici atît de păros, încît să nu pară cenuşiu şi tuşinat. Se căznea să tot scrie într-un cărţoi, şi din cînd în cînd îşi plesnea cîte o palmă pe frunte şi-şi rodea unghiile holbîndu-se la cer ; alteori rămînea aşa de dus pe gînduri, că nu mişca nici mîinile, nici picioarele, şi nici chiar genele, atît de adînc îi era extazul.

O dată mă apropiai de el, fără să prindă de veste. Îl auzii murmurînd ceva printre dinţi, şi după o bună bucată de vreme strigă cu glas tare :

— Slavă ţie, doamne ! Asta-i cea mai reuşită octavă pe care-am scris-o de cînd trăiesc !

Şi scriind ceva, grăbit, în terfeloaga sa, dădea semne de mare mulţumire. Toate astea îmi deteră să înţeleg că nefericitul era poet. Îi arătai drăgălăşeniile mele obişnuite, ca să-l asigur de supunerea mea ; mă întinsei la picioarele lui, iar el, după ce-şi luă grija, se cufundă din nou în gînduri şi reîncepu să se scarpine în cap şi să cadă în extaz, trezindu-se apoi ca să scrie cele cugetate.

În vremea asta intră în grădină alt tinerel, elegant şi ferches, cu nişte hîrtii în mînă, din care citea din cînd în cînd. Se apropie de primul şi-l întrebă :

— Ai terminat prima jornadă ?

— Tocmai scriu sfîrşitul, răspunse celălalt, mai fericit decît îşi poate închipui cineva.

— În ce chip ? stărui al doilea.

— În chipul următor, răspunse primul : Iese sanctitatea-sa papa în odăjdii pontificale, cu doisprezece cardi-

nali, toţi îmbrăcaţi în violet, pentru că atunci cînd s-a întîmplat cazul povestit de anecdota comediei mele era pe vremea lui *mutatio caparum*[1], epocă în care cardinalii nu se îmbrăcau în roşu, ci în violet ; astfel încît, cuvenindu-se în toate chipurile să păstrăm adevărul, aceşti cardinali ai mei trebuie să iasă îmbrăcaţi în violet, şi acesta e un punct foarte important în comedia mea : sînt sigur că n-ar fi fost băgat în seamă, căci aşa se săvîrşesc la fiecare pas o mie de greşeli şi de inadvertenţe. Numai eu singur dintre toţi n-aş fi putut cădea în această greşeală, pentru că am citit tot *Ceremonialul roman*, din scoarţă-n scoarţă, doar ca să-mi dau seama cum trebuie să fie îmbrăcaţi.

— Dar de unde vrei — îi întoarse celălalt vorba — să ia directorul meu costume violete pentru doisprezece cardinali ?

— Dacă-mi scoate măcar unul singur din ei — răspunse poetul — dracu să mă ia dacă-i mai dau comedia. Grijania... se poate să pierd un efect atît de grandios ? Închipuie-ţi de pe acum ce vîlvă are să facă într-un teatru, apariţia unui suprem pontifice însoţit de doisprezece cardinali gravi, şi de tot atîtea alte feţe bisericeşti, în alaiul pe care n-are cum să nu-l aducă cu sine. Slavă domnului, va fi unul din cele mai frumoase şi mai înălţătoare spectacole ce s-au văzut vreodată la teatru, chiar de-am număra şi *Buchetul Darajei*[2] !

Înţelesei, în felul acesta, că unul era poet şi celălalt actor. Actorul sfătui pe poet să mai taie vreun cardinal,

---

[1] În perioada postului Paştelui cardinalii îşi pun odăjdii de culoare violet, în loc de roşu, în semn de doliu.

[2] *Buchetul Darajei* (*El Ramillete de Daraja*) este titlul unei comedii de Cervantes. În chipul acesta, autorul colocviului face o autoapreciere laudativă Subiectul comediei i-a fost inspirat de povestirea *Ozmin şi Daraja*, aflată în cartea I a romanului lui Mateo Alemán, *Guzmán de Alfarache*, ca un episod narat de unul din personajele cărţii. Este o temă maură, din epoca cuceririi Granadei sub Ferdinand şi Isabela.

dacă nu vroia să împiedice pe director să-i joace piesa. La asta poetul răspunse că trebuie să-i fie recunoscător dacă n-a adus pe scenă tot conclavul care se aflase adunat o dată cu săvîrşirea memorabilului act pe care pretindea că-l împrospătează în amintirea lumii prin preafericita sa dramă. Comediantul pufni în rîs şi-l lăsă cu îndeletnicirile sale, ca să-şi vadă de cele proprii, şi anume, de studierea unui rol dintr-o nouă comedie. Poetul, după ce mai scrise tirade din magnifica sa piesă, scoase din buzunar, cu gesturi măsurate şi încete, cîteva coji de pîine şi vreo douăzeci de boabe uscate de strugure, pe care cred că le şi numără, şi chiar mă îndoiesc că erau atîtea, pentru că împreună cu ele scosese şi cîteva fărîmituri. Scutură gogoloaiele de pîine şi le aruncă, şi mîncă apoi stafidele una cîte una cu cotoare cu tot, pentru că nu-l văzui aruncînd nimic, mestecîndu-le cu cojile de pîine care, îmbibate de praful buzunarului, păreau mucegăite şi erau atît de tari încît, cu toate că se înverşuna să le mestece, trecîndu-şi-le dintr-o parte în alta a gurii de mai multe ori, nu-i fu cu putinţă să-şi vîre dinţii în ele, ceea ce îmi veni mie la socoteală, pentru că mi le aruncă, zicînd :

— Cuţu, cuţu ! Na, şi să-ţi fie de bine !

„Ia te uită — îmi spusei în mine — ce mai nectar şi ambrozie îmi dă acest poet, dintre cele cu care spun ei că se hrănesc zeiţele-muze şi Apolo al lor, acolo, în Olimp !“

Într-un cuvînt, de cele mai multe ori mare e mizeria poeţilor, dar şi mai mare era nevoia în care mă găseam, căci mă obliga să mănînc ceea ce el dispreţuia.

Cît dură compunerea comediei, veni mereu în grădină şi nu-mi lipsiră cojile de pîine, pentru că le împărţea cu mine cu multă dărnicie. Ne duceam apoi la fîntînă unde eu lăpăiam cu limba iar el bea dintr-un păhăruţ, potolindu-ne setea ca nişte regi. Dar poetul dispăru şi foamea-n mine crescu pînă într-atît încît mă hotărîi să părăsesc

pe maur şi s-o iau razna prin oraş în căutarea norocului ; căci cel ce-l caută îl găseşte.

Intrînd în oraş, văzui cum tocmai ieşea din vestita mănăstire Sfîntul Ieronim poetul meu care, de cum mă văzu, veni spre mine cu braţele deschise, iar eu alergai spre el, dîndu-i noi dovezi de mulţumire şi bucurîndu-mă că-l găsisem. Atunci, pe loc începu să-mi arunce bucăţi de pîine, mai proaspete decît acelea pe care obişnuia să le aducă în grădină, încredinţîndu-le dinţilor mei fără să le mai fi trecut prin ai săi, şi datorită acestui fapt îmi potolii foamea cu bucate noi. Codrii de pîine proaspătă şi faptul că-l văzusem ieşind pe poarta sus-numitei mănăstiri îmi dădură imbold să-mi suspectez poetul ca avînd muze ruşinoase [1], aşa cum au mulţi alţii. El îşi luă drumul spre oraş şi eu îl urmai cu hotărîrea de a-l lua de stăpîn, de va fi vroit, închipuindu-mi că din resturile castelului său am să-mi pot aproviziona tabăra [2], pentru că nu există pungă mai mare şi mai bună decît aceea a milosteniei, ale cărei mîini darnice nu sînt niciodată goale. Aşa că nu mă împac cu proverbul care zice : „Mai mult dă zgîrcitul decît prăpăditul", ca şi cum zgîrcitul ar putea dărui ceva, aşa cum face sărmanul cel darnic, care, într-adevăr, chiar cînd n-are nimic de dat, tot îţi dă voia lui bună.

Dintr-una-ntr-alta ajunserăm acasă la un director de teatru care, pe cît mi-aduc aminte, se numea Angulo cel Rău, ca să se deosebească de un alt Angulo, nu director, ci actor, cel mai drăguţ din cîţi au avut pe atunci şi au astăzi teatrele. Se adună toată trupa să

---

[1] Sfîntul Ieronim era o mănăstire de călugăriţe. În epocă, mulţi picaros făceau meseria de „amanţi de maici" *(galánes de monjas)*. Vezi şi la Quevedo, ultimele capitole din *Don Pablos*.

[2] „A-şi aproviziona tabăra din resturile mîncărurilor de la castel" e o zicală medievală spaniolă, provenind din experienţa militară a epocii. Cînd o tabără ostăşească se aşeza prin preajma unui castel, era sigur că soldaţii vor avea ce mînca.

ascultе piesa stăpînului meu — căci aşa mi-l socoteam — şi pe la jumătatea primei jornade, unul cîte unul şi doi cîte doi ieşiră cu toţii, afară doar de autor şi de mine, care serveam drept public. Comedia era aşa fel făcută încît, chiar mie, care eram măgar în chestii de literatură, mi se păru că o compusese însuşi Satana, spre totala ruină şi osîndă a poetului, care şi începuse să spumege văzînd singurătatea în care îl lăsase auditoriul. Dar asta nu era nimic, căci, în sinea lui, el asculta glasul sufletului său profetic, care-i spunea că-l mai ameninţau şi alte nenorociri, ceea ce se şi întîmplă o dată cu întoarcerea tuturor actorilor, mai mulţi de doisprezece, care, fără multă vorbă, puseră mîna pe poetul meu, şi de n-ar fi fost autoritatea directorului, care se interpuse cu rugăminţi şi strigăte, fără îndoială că l-ar fi snopit în bătaie. Eu ieşii din întîmplarea asta înfricoşat, directorul dezamăgit, comedianţii cu chef şi poetul turbînd de ciudă ; cu multă răbdare, deşi cu fălcile puţin cam mutate, îşi culese comedia de pe jos şi, punîndu-şi-o în sîn, spuse printre dinţi, cu jumătate de gură :

— La ce bun să dai mărgăritare porcilor ?!

Fără să mai adauge vreun cuvînt, plecă plin de demnitate. Eu, de ruşine, nici nu vrui, nici nu putui să-l urmez, şi bine făcui, pentru că directorul îmi făcu atîtea drăgălăşii, încît mă simţii obligat să rămîn cu el, şi în mai puţin de o lună ajunsei mare actor de intermezzo[1], şi mare vedetă de tablouri vivante. Îmi puseră un frîu tivit cu aur şi mă învăţară să sar pe scenă la cine vroiau ei. În chipul acesta, cum orice intermezzo obişnuieşte să se sfîrşească, de cele mai multe ori, prin lovituri de baston, în trupa stăpînului meu se sfîrşea prin asmuţirea mea, şi eu nă-

[1] Un intermezzo (în spanioleşte *entremés)* era o mică piesă hazlie, într-un act, jucată între două jornade (sau acte) ale unei drame serioase, pentru destinderea spectatorilor. Cervantes a scris 13 *entremeses* şi sînt din cele mai reuşite opere dramatice ale marelui poet.

văleam şi-i dădeam peste cap pe toţi, lucru care-i făcea pe ignoranţi să rîdă şi-i aducea mare cîştig patronului.

Oh, Scipion, cine ţi-ar putea spune cîte am văzut în această trupă şi-n celelalte două companii de comedianţi în care am jucat! Dar, de vreme ce nu-i cu putinţă să reduc totul la o povestire scurtă şi succintă, va trebui s-o las pe altă dată, dacă cumva vom găsi vreo zi în care să mai putem schimba o vorbă. Vezi cît de lungă a fost povestirea mea? Vezi cît de multe şi felurite au fost aventurile mele? Iei în seamă călătoriile mele şi nenumăraţii mei stăpîni? Dar tot ce-ai auzit nu înseamnă nimica pe lîngă tot ce ţi-aş putea povesti din cîte am văzut şi am cunoscut şi din cele de care m-am putut încredinţa, cu privire la acest soi de oameni, despre caracterul, viaţa, moravurile, truda, îndeletnicirile şi trîndăvia lor, precum şi despre ignoranţa şi isteţimea ce-i împodobesc, pe lîngă alte mii de lucruri, bune unele de spus la ureche şi altele de proclamat în public, şi toate doar ca să fie însemnate undeva, spre a deschide ochii multora care idolatrizează chipuri cioplite şi frumuseţi artificiale şi pieritoare.

Scipion : Întrevăd îndeajuns de bine vastul cîmp care ţi s-a descoperit şi cu care ai putea să-ţi lungeşti povestea, dar sînt de părere să mi le spui altă dată, cînd vom avea mai mult răgaz şi mai multă linişte.

Berganza : Aşa voi face. Ascultă!

Cu una din trupe ajunsei în această cetate numită Valladolid, unde, în cursul unui intermezzo, mă alesei cu o rană care fu cît p-aci să mă treacă pe lumea cealaltă; nu putui să mă răzbun pentru că purtam botniţă, iar mai tîrziu, cu sînge rece, nu mai vroiam; pentru că răzbunarea premeditată dovedeşte cruzime şi micime de suflet. Mă obosi jocul acesta nu atît pentru că era o corvoadă, cît pentru că vedeam în el lucruri care se

cereau deopotrivă pedepsite şi îndreptate ; şi cum mie îmi stătea în putinţă mai mult să-l deplîng decît să-l lecuiesc, hotărîi să-l părăsesc, şi astfel îmi veni în gînd să mă călugăresc, cum fac cei ce se leapădă de viciile lor cînd nu le mai pot practica — cu toate că şi asta e bine s-o faci, chiar şi mai tîrziu, decît niciodată.

Şi cum zic, văzîndu-te într-o noapte ducînd felinarul bunului creştin Mahudes, mi-ai părut mulţumit de aceste îndeletniciri cinstite şi sfinte şi, plin de bune îndemnuri, rîvnii să-ţi calc pe urme. Cu această lăudabilă intenţie ieşii înaintea lui Mahudes, care pe loc mi te şi dădu de tovarăş şi mă aduse la acest spital. Şi pentru ca să-ţi povestesc cîte mi s-au întîmplat aici — şi mi s-au întîmplat destule — mi-ar trebui destul timp ; mai cu seamă pentru cele auzite de la patru bolnavi pe care soarta şi nevoia îi aduse în acest spital, culcîndu-i în patru paturi apropiate. Dă-mi voie să-ţi spun, căci povestea-i scurtă şi nu rabdă să fie umflată, potrivindu-se aici de minune.

Scipion : Desigur că-ţi dau voie. Încheie repede : căci, pe cît mi se pare, nu mai e mult pînă la ziuă.

Berganza : Cum îţi spun, în cele patru paturi din capătul acestei infirmerii, erau culcaţi : într-unul un alchimist, într-altul un poet, în al treilea un matematician şi în al patrulea unul din cei cărora li se spune arbitri.

Scipion : Mi-aduc aminte c-am văzut asemenea inşi pe-aici.

Berganza : Aşadar, într-o zi, la ora siestei, vara trecută, pe cînd erau închise ferestrele, iar eu mă înăbuşeam sub patul unuia din ei, poetul începu să se jelească şi să-şi deplîngă soarta. Şi întrebîndu-l matematicianul de ce se tînguie, îi răspunse că de soarta lui cea nenorocită.

— Cum să n-am de ce mă plînge — urmă el — dacă, după ce c-am păzit cu străşnicie toate recomandaţiile lui

Horațiu din *Poetica* sa, de a nu scoate opera la lumină decît după ce au trecut zece ani de cînd ea a fost compusă, ba mai mult, eu am una la care am lucrat douăzeci de ani și pentru care aștept de doisprezece — operă măreață ca subiect, nouă și admirabilă c· invenție, cu episoade pline de haz, minunat împărțită pentru că începutul se leagă cu sfîrșitul și cu miezul, constituind un poem înălțător, eroic, sonor, plăcut și substanțial — cu toate astea nu găsesc un principe căruia să i-l dedic? Vreau să spun, un principe care să fie inteligent, darnic și mărinimos! Nenorocită epocă și depravat secol trăim!

— Despre ce tratează cartea? întrebă alchimistul.

Poetul răspunse:

— Tratează despre ceea ce n-a pomenit arhiepiscopul Turpin, cînd a scris despre regele Arthur al Engliterei, și mai conține și un supliment al *Istoriei căutării sfîntului Graal*, scris în versuri eroice, parte în octave, parte în vers liber. Dar totul în proparoxiton [1], vă asigur, și anteproparoxitone substantivale, fără admisiunea nici unui verb.

— Eu — răspunse alchimistul — nu mă prea pricep în poezie, așa că n-aș putea prețui exact nenorocirea de care se plînge înălțimea-voastră. Doar că, oricît de mare ar fi, nu poate egala pe a mea, care constă în aceea că, numai din lipsa instrumentelor sau a unui principe care să mă sprijine și să-mi pună la îndemînă rechizitele pe care le reclamă știința alchimiei, nu stau eu acum printre

---

[1] *Proparoxiton* — termen tehnic întrebuințat în prozodie pentru a marca accentuarea anumitor cuvinte; *oxiton* este cuvîntul accentuat pe ultima silabă, *paroxiton* pe penultima, *proparoxiton* pe antepenultima, *anteproparoxiton* pe a patra silabă de la sfîrșit etc. A rima cuvinte anteproparoxitone este cel mai greu fel de a face versuri rimate, căci cuvinte ale căror ultime patru silabe, de la accent și pînă la sfîrșit, să fie identice, sînt, în toate limbile, foarte reduse ca număr. De aici mîndria acestui poet.

mormane de aur şi de bogăţii ce ar întrece chiar pe cele ale lui Midas [1], Crassus [2] şi Cresus [3].

— A făcut înălţimea-voastră, domnule alchimist — interveni în acest punct matematicianul — experienţa de a scoate argint din alte metale ?

— Eu — răspunse alchimistul — e drept că nu l-am scos pînă acum ; totuşi ştiu că se scoate realmente şi că mie îmi mai trebuiesc două luni ca să duc la bun sfîrşit piatra filozofală, cu ajutorul căreia se poate face argint şi aur chiar din pietre.

— Înălţimile-voastre şi-au cam exagerat nenorocirile — zise atunci matematicianul — pentru că, la urma urmei, unul are o carte de dedicat şi altul e în preajma descoperirii pietrei filozofale, prin care va ajunge tot atît de bogat cum au ajuns toţi acei care au urmat calea aceasta. Dar ce să spun eu de a mea, care-i atît de unică încît nu se poate măsura cu altceva ? Douăzeci şi doi de ani au trecut de cînd umblu să aflu punctul fix [4], şi aci îl prind, aci îl scap, iar cînd mi se pare c-am pus mîna pe el şi că nu-mi poate scăpa cu nici un chip, cum nu bag de seamă, mă şi găsesc atît de departe de el încît rămîn trăsnit. Acelaşi lucru mi se întîmplă şi cu cvadratura cercului [5], pe care era cît p-aci s-o găsesc, încît nu-mi

---

[1] Rege legendar al Frigiei, căruia Bacchus i-a dat darul de a preschimba în aur tot ce atingea, ceea ce l-ar fi făcut să moară de foame cu toate averile ce obţinea, dacă zeul nu s-ar fi îndurat să-i reia darul, poruncindu-i să se scalde în fluviul Pactol, care, spune legenda, de atunci înainte ducea nisipuri aurifere.

[2] Marcus Licinius Crassus (115—53 î.e.n.) — patrician roman, unul din cei mai bogaţi oameni ai vremii sale.

[3] Ultimul rege al Lydiei (secolul al XVI-lea î.e.n.) — celebru prin bogăţiile sale, provenite din prelucrarea nisipurilor aurifere ale rîului Pactol.

[4] Aluzie la Arhimede care ceruse un punct fix ca să răstoarne lumea.

[5] Vestită falsă problemă care a torturat minţile medievale : construirea unui cerc pătrat şi demonstrarea provenienţei cercului din poligoane simple.

dau socoteala cum de n-o şi am în buzunar. Şi aşa, cazna mea se aseamănă cu a lui Tantal [1], care stă lîngă fructe şi moare de foame, stă scufundat în apă şi piere de sete. Acum îmi pare că mă izbesc de adevăr, pentru ca într-o clipă să mă aflu atît de departe de el, încît mă văd nevoit să urc din nou muntele a cărui pantă tocmai am sfîrşit s-o cobor, cu uneltele meseriei mele în spinare, ca un nou Sisif [2].

Pînă atunci arbitrul păstrase tăcerea, dar o rupse în acest moment zicînd:

— Patru bocitori, care l-ar putea boci şi pe sultan, a adunat sărăcia laolaltă în acest spital, şi reneg meseriile şi slujbele care nu-şi întreţin nici nu-şi hrănesc omul. Eu, domnilor, sînt arbitru, şi am dat maiestăţii-sale, cu diferite prilejuri, multe şi felurite sfaturi, toate spre folosul şi înflorirea regatului său; am şi acum gata un memoriu prin care îl rog să-mi semnaleze o persoană căreia să-i comunic un proiect născocit de mine, de natură să înzdrăvenească pe de-a-ntregul finanţele ţării [3]; totuşi, după cele ce mi s-au întîmplat cu celelalte memorii, mă aştept ca şi acesta să sfîrşească la gunoi. Dar pentru că înăl-

---

[1] În mitologia greacă, rege legendar al Lydiei, pedepsit de zei — pentru vina de a fi încercat să fure nectar şi ambrozie de la masa zeilor spre a le da muritorilor — să stea în veci pe malul unui lac ale cărui unde-i fugeau de sub buzele însetoşate şi să nu ajungă niciodată la fructele coapte ale unui măr de care era legat.

[2] Sisif (Sisyfos), fiul lui Eol, rege al Corintului, care a fost condamnat, din pricina multor crime săvîrşite în timpul vieţii, să rostogolească în infern o stîncă, urcînd-o pe vîrful unui munte, de unde cădea mereu înapoi, obligîndu-l să-şi reia cazna.

[3] Vistieria statului era secătuită de necontenitele războaie purtate în Europa, în Africa şi peste ocean de regii spanioli din casa de Austria. Sub Filip al II-lea şi al III-lea, cel care domnea în momentul în care Cervantes scrie *Colocviul cîinilor*, curtea a încetat de trei ori să mai plătească soldele militare şi lefurile administraţiei. Aceste falimente de stat se produceau în ciuda necontenitelor importuri de aur din colonii. Bancherii Fugger au profitat de această situaţie pentru a obţine concesiuni de exploatare în tot imperiul, în schimbul împrumuturilor acordate casei regale.

ţiile-voastre nu mă socotesc un smintit, cu toate că proiectul meu devine în chipul acesta public, vreau să vi-l împărtăşesc. Iată-l :

E vorba să se voteze în cortès ca toţi vasalii maiestăţii-sale, de la vîrsta de paisprezece pînă la şaizeci de ani, să fie obligaţi a posti o dată pe lună cu pîine şi apă, şi asta într-o zi anumită care se va alege şi arăta ; şi toate proviziile de fructe, carne şi peşte, vin, ouă şi legume, pregătite pentru acea zi, să se prefacă în bani şi să i se dea maiestăţii-sale, fără să lipsească o para, sub garanţie de jurămînt. Cu aceasta, în douăzeci de ani, se va libera de datorii şi de ipoteci ; pentru că dacă se face socoteala, cum am făcut-o eu, să tot fie în Spania mai bine de trei milioane de inşi de vîrsta asta, başca infirmii, cei mai bătrîni sau mai tineri, şi nici unul dintre ei n-are cum să cheltuiască în fiecare zi, judecînd pe puţin, sub un real şi jumătate ; haide, să zicem că nu cheltuieşte mai mult de un real, dar mai puţin nu se poate, chiar de-ar mînca numai halva. Ei bine, vi se pare domniilor-voastre puţin lucru să-ţi iasă în fiecare lună cîte trei milioane de reali ca prin farmec ? Şi pe deasupra, asta ar fi şi în folosul celor ce postesc, pentru că postind vor fi pe placul cerului, servindu-şi în acelaşi timp regele, sau ar putea posti pentru sănătatea lor trupească. Acesta este proiectul meu, limpede ca lumina zilei ; banii s-ar putea strînge prin mijlocirea parohilor, fără a mai fi nevoie de perceptori şi de agenţi fiscali care aduc statului numai daune.

Riseră toţi de inovaţie şi de inovator, şi nici el nu se putu opri să nu rîdă de năzdrăvăniile spuse, iar eu rămăsei încremenit auzindu-i, socotind că cea mai mare parte din oamenii care au dat în doaga acestuia mor în spitale.

Scipion : Ai dreptate, Berganza. Vezi dacă ţi-a mai rămas ceva de spus.

Berganza : Numai două lucruri, cu care îmi voi sfîrşi povestirea, căci mi se pare c-au început să se ivească zorile.

Mergînd călugărul meu într-o seară să ceară pomană în casa corregidorului[1] acestui oraş, care e un mare cavaler şi un bun creştin, îl găsirăm singur şi mi se păru că pot profita de prilejul acelei singurătăţi, ca să-i dau anumite sfaturi în legătură cu cele auzite de la un bătrîn bolnav din acest spital despre felul în care s-ar putea stăvili cunoscuta destrăbălare a fetelor fără căpătîi care, ca să nu muncească, se dedau la rele atît de rele, încît spitalele sînt ticsite toată vara cu decăzuţii care au de-a face cu ele ; plagă intolerabilă şi care cere un leac prompt şi eficace. Şi, cum spuneam, vrînd să-i fac cunoscut părerea mea, ridicai glasul, uitînd că nu puteam vorbi, şi în loc de a rosti cuvinte înţelepte, lătrai cu atîta putere şi pe un ton atît de înalt, încît corregidorul, plictisit, îşi strigă lacheii să mă dea afară din sală cu ciomegele, iar unul din aceştia, venind în fugă la strigătele stăpînului — mai bine ar fi fost surd — puse mîna pe o strecurătoare de aramă care-i veni la îndemînă şi mi-o azvîrli între coaste, în aşa hal încît port şi astăzi urmele loviturii.

Scipion : Şi te plîngi de asta, Berganza ?

Berganza : Păi n-am oare de ce mă plînge, dacă şi pînă astăzi mă doare, cum ţi-am mai spus, şi dacă mi se pare că buna mea intenţie nu trebuia răsplătită astfel ?

Scipion : Ascultă, Berganza : nimeni nu trebuie să-şi vire nasul unde nu-i fierbe oala şi nici să-şi ia asupră-şi sarcini pe care nu i le-a dat nimeni. Trebuie să ţii socoteală că niciodată sfatul săracului, oricît de bun ar fi, n-a fost luat în seamă şi că cel umil şi sărman nu trebuie

[1] Înalt magistrat spaniol, avînd aproape funcţia de guvernator al unui ţinut sau oraş. Numele vine de la *corregir* — a corija, a îndrepta greşelile cuiva.

să se sumeţească a da sfaturi celor mari şi puternici, care cred că nu mai au nimic de învăţat. Săracul să nu-şi dea pe faţă înţelepciunea, căci mizeria şi lipsa sînt umbrele şi norii care o întunecă, şi dacă din întîmplare e descoperită, ea trece drept prostie şi e privită cu dispreţ.

Berganza : Înţelept vorbeşti ; şi de vreme ce sînt umblat şi păţit, fii sigur că de acum înainte îţi voi urma sfaturile.

Tot aşa, într-altă noapte, am intrat în casa unei cucoane nobile, care avea în braţe o căţeluşă, dintre cele de ţinut în poală, atît de mică încît putea fi ascunsă în sîn şi care, cînd mă văzu, sări din braţele stăpînei sale şi se repezi la mine lătrînd cu atîta furie că nu se lăsă pînă nu mă muşcă de un picior. Stăteam privind-o liniştit şi dispreţuitor şi-mi spuneam în mine : „De te-aş prinde eu în stradă, potaie, ori nu te-aş lua în seamă, ori te-aş face bucăţi cu dinţii“. Pilda aceasta mă făcu să văd că pînă şi laşii şi cei care se sperie şi de umbra lor sînt îndrăzneţi şi obraznici cînd se simt protejaţi, îngăduindu-şi să jignească pe cei ce preţuiesc mai mult decît ei.

Scipion : O dovadă care arată adevărul celor ce spui ne dau unii mărunţei care, la umbra stăpînilor lor, îşi permit să fie obraznici ; iar dacă din întîmplare moartea sau alt accident al sorţii doboară arborele sub care se aciuaseră, pe loc se descopăr şi se dau pe faţă, ca nişte oameni de nimic, pentru că într-adevăr n-au carate aur de pus în gaj, afară de cele împrumutate de la stăpînii şi garanţii lor. Virtutea, ca şi bunul-simţ, rămîne însă totdeauna unul şi acelaşi lucru : cu sau fără haine, cu sau fără tovarăşi, n-are nevoie de sprijin, nici nu cere podoabe. Preţuieşte prin sine însăşi, fără ca laudele să o facă să nu-şi mai încapă-n piele şi fără ca piedicile să o descurajeze. E adevărat că poate să sufere în preţuirea lumii, dar nu în realitatea adevărată a ceea ce merită şi preţuieşte. Şi cu asta să punem capăt convorbirii noastre,

căci lumina ce pătrunde prin aceste crăpături vestește că s-a luminat de mult de ziuă. Noaptea care vine, dacă nu ne va fi părăsit cumva acest mare dar al vorbirii, va fi rîndul meu să-mi povestesc viața.

Berganza : Așa să fie, și bagă de seamă să te afli tot aici ; căci am credința că cerul n-are să ne ia darul vorbirii, ca să ne putem spune multele adevăruri ce au rămas negrăite acum, din lipsă de timp.

Licențiatul sfîrși de citit colocviul o dată cu deșteptarea stegarului din somn. Licențiatul spuse :

— Cu toate că acest colocviu e o născocire și n-a avut niciodată loc, mi se pare că e foarte bine compus, încît domnul stegar poate continua, scriind pe cel de al doilea.

— Părerea dumitale — răspunse stegarul — mă încurajează și-mi dă îndemn să scriu, fără să mă mai cert cu dumneata dacă au vorbit sau nu cîinii.

La care licențiatul răspunse :

— Domnule stegar, să nu mai reîncepem această discuție. Am înțeles artificiul colocviului și invenția, și gata. Haidem pe Espolón [1] să ne recreăm ochii trupului, după ce mi i-am recreat pe cei ai spiritului.

— Într-un ceas bun ! zise stegarul.

Și cu asta plecară.

---

[1] Promenadă din Valladolid, aleasă drept loc de întîlnire, încă de pe vremea cînd orașul fusese reședință regală, de elegantele și eleganții orașului.

VICENTE ESPINEL

Vicente Martinez Espinel *(1550—1624), muzician (compozitor și violist virtuos), poet și prozator, aparține generației lui Cervantes și a lui Lope de Vega, acesta din urmă fiindu-i protector și prieten intim. Lui Espinel i se atribuie introducerea tipului prozodic al „decimei“ (strofa de zece rînduri în două rime) în poezia spaniolă, și tot lui, inovația chitarei cu cinci corzi. Întocmai ca autorul lui* Don Quijote, *a fost și el captiv în Alger, episod pe care-l povestește în* Marcos de Obregón, *scriere presupusă autobiografică, în care viața de contraste, cu urcușuri și coborîșuri, a scutierului se mărturisește la persoana întîi, cu ajutorul ficțiunii unui personaj, un ermit, ce-i solicită în timpul unei furtuni povestirea, avînd rarul prilej de a adăposti, în sihăstria în care s-a retras, o ființă umană, constrîns la început de intemperii să-i fie public, și captivat apoi de tîlcul adînc uman al spuselor povestitorului.*

E o viață lipsită de orice element senzațional, o viață banală, ca atîtea altele, viața lui Espinel însuși, scutierul ducelui Medina-Sidonia, lipsită de orice eroism, în mijlocul societății spaniole a Secolului de aur, dar străbătută de darul rar al observației realiste a autorului și de o mare sete de cunoaștere a lumii și a tîlcului vieții în genere. Protagonistul romanului acestuia, s-a spus, e mai puțin un pícaro *în sensul tradițional, cît un reporter cuminte și înțelept, care observă și investighează tot ce-i pune viața dinainte, și care, trăind alături de vagabonzi, vorbește ca un erudit laureat al universităților vremii. Cunoscînd viciile, le zugrăvește mai puțin cu ura fa-*

naticului, moralizator în numele credinței intolerante, cît cu înțelegerea indulgentă a umanistului care cunoaște limitele etice ale ființei și conștiinței omenești, iar atunci cînd își exercită forța satirică, o face în numele celor mărunți și oropsiți, la adresa puternicilor ce-i oprimă, demascîndu-i cu tărie, sub aparența umilității unui sfat cuminte dat nevoiașilor oprimați, așa cum procedează în finalul episodului ales spre a figura în această antologie, unde n-am reținut decît scurtul fragment al descrierii vieții studențești, în cu totul alt registru afectiv decît o fac Cervantes, Alemán sau Quevédo.

La vida del escudero Marcos de Obregón *s-a publicat în 1618, cuprinzînd trei părți* (relaciones) *în care capitolelor li se spune* descansos *(tihnă, pauză), numerotate fără să li se dea titluri. De fapt, e vorba de pauzele de la sfîrșitul capitolelor, sau de „zăbava desfătătoare" a povestirii lor? Greu de spus. Digresiunea morală și predica, plictisitoare într-unele scrieri picarești, se scurtează la Espinel și se întrețes, în împletitura episoadelor narate, cu o notă personală mucalită, care a făcut mai tîrziu, în secolul al XVIII-lea, deliciul unui mare scriitor francez, Lesage, al cărui* Gil Blas de Santillane *(scris între 1715 și 1747) este inspirat copios de romanul acesta, dar cu intenție satirică mult mai accentuată.*

„Scris într-o limbă ușoară și limpede, ca să nu dea bătaie de cap cititorului și să-l poată înțelege", *așa cum se declară singur, în epilog, romanul a devenit popular în Spania timpului la toate nivelurile sociale.*

VIAȚA SCUTIERULUI MARCOS DE OBREGÓN

Cartea I

CAPITOLUL XI

[. . . . .]
...Ajunserăm la Salamanca, unde măreția universității aceleia mă făcu să uit tot ce mi se întîmplase. Îmi crescu inima văzînd că mi se pot bucura ochii de tot ce-mi umpluse urechile stîrnindu-mi curiozitatea prin trufașa faimă pe care-o au în lume academiile acelea, care-au redus la tăcere toate celelalte școli ale pămîntului.
[. . . . .]
Începînd să beau din apa rîului Tormes, rece ca gheața, și să mănînc pîinea aceea aleasă, mă umplui de rîie, cum li se întîmplă tuturor mîncăilor, ba încă în așa hal, încît într-o noapte, pe cînd îmi studiam lecția la primele elemente de logică, începui să-mi scarpin pulpele picioarelor, afumate de niște cărbuni pe care-i aprinsesem într-un hîrb de ulcior și, cînd prinsei de veste ce făceam, mi le aflai așa de nenorocite, că, de atîta apă cîtă scurgeau zgîrieturile, puteam fi luat drept un alambic, și vreme de cincisprezece zile se purtară picioarele mele ca răzvrătiții, nedîndu-mi întru nimic ascultare și fiind cu totul lipsite de respectul cuvenit stăpînului lor ; necaz în care în chip firesc se văd căzuți începătorii la Salamanca, pentru că pîinea de-acolo fiind prea albă, plămădită dintr-o făină măcinată din fruntea grîului, și foarte bine coaptă, iar apa ușoară și rece, beau fără de nici o socoteală și mănîncă pînă ce se umplu de blînde, dînd unii în rîie cîinească și alții în rîie căprească, pre-

cum şi trebuie să se întîmple, pentru ca neofiţii ce încep a umbla în şcoli la Salamanca să aibă grijă a trăi în cuvenita cumpătare, căci li se prea pot trage dintr-una ca asta cine ştie ce pierderi de sînge primejdioase, şi cu toate că oriunde schimbă oamenii de la o zi la alta apa de băut şi hrana trebuie să aibă grijă a se deprinde pe încetul cu ele, mai cu deosebire e nevoie de asta la Salamanca, întîi şi întîi din pricina răcelii apei, care te pătrunde pe nesimţite, şi în al doilea rînd pentru că studenţii sînt obişnuiţi cu răsfăţul de-acasă, de la părinţi şi din locul lor de baştină, iar la vîrsta lor fragedă mai uşor sînt supuşi unor asemenea necazuri ; afară de cazul că, începîndu-şi viaţa de studenţi cu grija asta, cumpătarea îi ţine teferi-sănătoşi şi le înviorează mintea.

Orgiile de mîncare şi de băutură nu pot duce la nimica bun şi nu-s lucruri cuminţi ; căci, într-adevăr, cumpătarea te face să afli mai multă plăcere în mîncăruri decît pot procura înseşi mîncărurile în sine, iar prin cumpătare se mai domoleşte şi înclinarea tinerilor spre desfrîu ; eu însumi m-am repezit cu atîta nestăpînire la pîinea şi apa din Salamanca, încît de sărbătoarea Naşterii mîntuitorului m-am pomenit cuprins de nişte fierbinţeli înspăimîntătoare ; l-am chemat pe doctorul Medina, profesor preaînvăţat al universităţii noastre, şi cel dintîi lucru pe care l-a făcut a fost să poruncească a nu mi se mai da apă. Degeaba i-am spus eu să bage de seamă ce face, că eram din fire om repede la mînie, natură colerică şi cu sîngele aprins ; el îmi răspunse, ca şi cum mi-ar fi destăinuit cine ştie ce mare ispravă de-a lui :

— Oricine ştie că doctorul Medina opreşte bolnavii să bea apă !

Fierbinţelile crescură şi leacul se dovedi nefolositor. Începu să-mi dea atunci zeamă de orz fiert, care nu fu nici ea de vreun folos, pentru că însănătoşirea colericilor ca mine, atunci cînd au fierbinţeli, stă doar în apa rece

băută la timp, şi în două-trei lăsări de sînge, nu prea îmbelşugate ; aşa că, depinzînd însănătoşirea mea doar de lipsa oricărei oprelişti la băut apă, ei nu-mi lăsară un strop în toată locuinţa. Mă îmbăiară însă, într-o apă vîscoasă de murdărie, şi uitară în odaie ciubăraşul în care mă-mbăiasem, aşa că eu, cum mă vedeam încolţit de sete şi muream să beau apă, şi cum atît de greu mai puteam îndura arşiţa, mă ridicai din pat cum putui, ca să caut apă, şi negăsind nici de leac, pusei mîna pe ciubărul de apă, care se răcise ca gheaţa, şi nici una nici două o dădui pe gît ; rămase apoi balia goală pe scaun, şi pîntecele meu umflat ca o pînză de corabie latină [1], cu vîntul în pupa ; dar nu pentru multă vreme, căci în mai puţin de un sfert de ceas începu stomacul să mi se întoarcă pe dos, şi azvîrli afară atîta amar de înghiţituri nemistuite, că de goală ce-mi rămase burta o puteam acum îndoi ca pe căptuşeala hainelor, împăturind-o. Veni a doua zi de dimineaţă doctorul, şi văzu ciubăraşul mult mai plin decît îl lăsase, pentru că-mi descărcasem într-însul nourul furtunii din stomac. Mă întrebă cum mă mai simt şi-i răspunsei că mor de foame. Îmi luă pulsul şi, văzînd că nu mai am fierbinţeli, se minună de schimbarea asta, zicînd :

— O, miraculoasă baie ! Alt leac ca ăsta n-a fost născocit pe lume : nu s-a întîmplat să-l prescriu cuiva fără să-i facă bine şi să nu-i ia boala cu mîna !

— L-or fi folosit toţi cum l-am folosit şi eu, zisei.

— Baia asta — urmă doctorul — împrospătează şi alină, întărind lăuntrul omului, aşa cum îl întăreşte şi pe dinafară.

— Şi cum o prescrieţi domnia-voastră celorlalţi ? întrebai eu.

— Călduţă — răspunse el — şi cuprinzînd tot trupul pe dinafară.

---

[1] Corabie cu pînze pătrate, care se umflă mai tare decît cele triunghiulare.

— Păi, mai bine daţi-le-o la toţi rece, şi pe dinăuntru, ca s-o bea — zisei eu — că pe mine în chipul ăsta m-a lecuit, şi are să le fie şi lor mult mai de folos.

Iar după ce-i povestii totul cum s-a întîmplat, zise:

— *Rectum ab errore* [1], şi repetă cuvintele acestea de patru-cinci ori, după care, făcîndu-şi într-una la cruci, plecă şi mă lăsă teafăr-sănătos.

Sînt pe lume medici atît de cruzi, încît pe un biet bolnav coleric ca mine şi arzînd ca jarul, îl lasă să i se aprindă ficaţii şi să-i sece oasele, pentru că li se pare lor că, oprindu-i să bea apă, vor ajunge mai curînd să isprăvească şi cu boala, şi cu bolnavul.[...]

La Ronda am cunoscut un cărămidar care de patruzeci şi patru de ani nu pusese în gură pic de apă, şi spunea cu mult haz că doar n-avea să bea el licoarea în care se scîrnăvesc broaştele. Dar odată se întoarse aşa de însetat şi de ostenit încît, ca să-i treacă, bău o vadră de apă rece, care în douăzeci şi patru de ore îl lăsă întocmai ca pe lutul din care-şi frămîntase toată viaţa olanele. Ăstuia nu i se potrivea leacul cu apă, mai întîi pentru că nu era de fel obişnuit cu ea, şi-n al doilea rînd pentru că n-avea stomac de om coleric; dar celui căruia îi este necesară apa, apa îi e leacul.

CAPITOLUL XII

Dacă toate chinurile şi nevoile cîte le cad pe cap studenţilor, le-ar pătimi ei la altă vîrstă decît cea a tinereţii, cînd rabdă necazurile astea, nu s-ar afla pe lume viaţă de om care să poată îndura atîtea lipsuri şi atîtea neplăceri prin cîte trec ei de obicei; dar întîmplîndu-li-se acestea în copilărie şi în adolescenţă, vîrsta cea mai ferită de griji şi de dureri, pot face haz de necaz, veselin-

[1] Ieşit bine din greşeală (lat.).

du-se şi rîzîndu-şi de toate nevoile prin care trec în răstimpul cît li se coace mintea şi li se face capul tobă de carte, fiindcă nădejdea răsplăţii te ajută să le rabzi pe toate. Nu e unul care să nu-şi făgăduiască marea cu sarea, în anii dintîi; cînd, începînd să guste, sau mai bine zis să se dezguste de chipul cum ajung acolo scrisorile şi banii, mai din întîrzierea cărăuşilor, mai din pricină că-i şi uită cîteodată părinţii şi rudele lor, cea mai mare parte din ei cad în ghearele deznădejdii, pierzîndu-şi tăria de înger, şi încep a se înjosi, mai cu seamă aceia care, de săraci ce sînt, n-au cine să-i ajute cu cele trebuincioase sau măcar cu o parte din ce le trebuie că, nu mai încape îndoială, tare-i mai secătuieşte sărăcia pe cei ce vin la învăţătură plini de gînduri bune. Lipsa de hrană şi de cărţi, veşmintele zdrenţuite, şi dispreţul pe care-l aduc cu sine toate acestea au făcut din multe şi mari inteligenţe oameni mişei, ursuzi, stingheri şi dezgustaţi de viaţă, ba chiar măcinaţi sufleteşte pentru că se văd lipsiţi de roadele nădejdii trase atîta vreme de-a surda. Dinspre partea mea, mărturisesc că neliniştea ce stătea în firea mea — că aşa m-am născut — şi pe lîngă asta slabul sprijin ce l-am găsit la alţii în anii studenţiei, mi-au frînt puterile voinţei şi n-am mai putut lucra atîta cît ar fi fost cu cale! Şi cum la vîrsta asta dorinţele tinereţii cer hrană din belşug, nu-i niciodată sătul omul cu ce-apucă!

Mi-aduc aminte că odată, după ce mi-am mîncat porţia de la pensiunea Gálvez, am mai mîncat şi şase plăcinte de un real, într-o plăcintărie foarte bună, ce se afla aproape de cîmpul duelurilor[1]. Gîndiţi-vă, ce poftă pe nevoiaşii de la Salamanca! [...] Eram după asta trei tovarăşi în mahalaua Sfîntului Vicente, atît de bogaţi în nevoi, încît cel mai puţin obijduit eram eu, ca unuia

[1] Duelurile oficiale se ţineau pe o anumită cîmpie de la marginea oraşului.

căruia nu-i lipseau armele regelui[1], datorită lecțiilor de cînt pe care le dădeam ; și chiar că le dădeam, bietul de mine, fiindcă atît de prost mi se plăteau lecțiile de cînt, încît mai curînd puteam spune că erau date decît plătite, ba încă date dracului pomană. Ne mai mîngîiam noi văzînd de ce împărțeală dreaptă a merindei între noi trei aveam parte și, cu toate că pot părea copilării nevrednice de scris aici, ba chiar nedemne măcar de amintit și de povestit, vreau să vă împărtășesc una din ele, ca să nu se descurajeze cei ce s-ar socoti pe viitor la fel de plini de talent ca și de sărăcie, fiind arși de dorul învățăturii ; pentru că, atunci cînd faci haz de necaz, poți răbda lipsurile care de obicei îți dau pinten la vremea studiilor, iar cînd îi vedem pe alții răbdînd chinuri și mai mari, mai scade ceva din tăria durerilor noastre. Lipsurile și necazurile altora — chiar dacă-ți sînt povestite doar ca să iei pildă de la ele — te mîngîie în parte de nenorocirea ta. [...]

Ne găsirăm într-o noapte ca în atîtea altele, ajunși așa de lefteri și la capătul răbdărilor, încît o pornirăm de acasă pe jumătate deznădăjduiți, fără să fi pus nimic în gură, fără o lumînare ca să ne vedem unul pe altul, fără foc, ca să ne mai dezmorțim, la o vreme cînd geruia de se făcea sticlă apa vărsată pe uliță. Eu mă dusei la un elev de-al meu, care-mi dădu două ouă și-o pîiniță ; mă întorsei cu ele foarte mulțumit acasă, unde-mi găsii tovarășii tremurînd de frig și morți de foame, încît nu mai îndrăzneau, cum spun copiii, nici măcar să vînture în vatră pumnul de cenușă caldă păstrată pentru vreme de nevoie. Le spusei ce aduceam, și ieșiră pe dată să caute ceva vreascuri ca să întețească tăciunii de sub spuză : se întoarseră degrabă, foarte mulțumiți că găsiseră un lemn destul de lung, pe care îl puserăm peste puțin jeratic rămas în cenușă, și suflarăm cît puturăm toți trei, dar

[1] Pe o față a monezilor erau bătute armele regale, adică blazonul casei respective.

lemnul nu vroia de fel să se aprindă ; ne puserăm atunci din nou toţi trei pe suflat, o dată şi încă o dată, dar lemnul tot neaprins rămase, în schimb odaia ni se umplu de un fum care duhnea groaznic.

Azvîrlii o hîrtie în spuză, ca să işte un pic de lumină în odaie şi, cînd se aprinse, ne descoperi că lemnul era un picior descărnat de catîr, care numai cît nu ne-a întors maţele pe dos de scîrbă, căci de unde pînă atuncea nu mîncaserăm neavînd ce, de-aici încolo nu mai puturăm îmbuca nimic şi din pricina asta, dar şi de greaţa ce-o simţeau stomacurile noastre ; fiindcă, trebuie să aflaţi, se găsi între noi unul care să se cureţe pe amîndouă părţile deodată de tot ce nu mîncase la prînz şi de tot ce nu cinase, vărsînd pînă ce-i ţîşni sîngele pe gură, iar cel care găsise lemnul umbla să-şi taie mîna de ciudă. Mărturisesc că lucrurile acestea nu-s, într-adevăr, din cele care trebuie povestite ; dar cum pot fi spre mîngîierea celor aflaţi întru nevoie, şi cum gîndul meu de căpetenie este să învăţ oamenii să rabde, să îndure munci şi să sufere nenorociri, poate să-mi fie trecută cu vederea şi întîmplarea asta, pe lîngă cele pe care nu le povestesc. Tot ceea ce este scris, spre învăţătura noastră este scris, şi chiar de-i vorba de lucruri umile, noi trebuie să le cunoaştem, nu pentru ele însele, ci pentru urmările lor. Trebuie să ne aducem aminte că nici pildele măreţe nu folosesc toate, după cum din lucrurile mărunte nu totdeauna lipseşte înţelepciunea. La fel de bună primire îşi află fabulele lui Esop, ca şi stratagemele lui Corneliu Tacit [1], şi mai multă desfătare afli poate, uneori, într-o smochină mică decît într-un cogeamite pepene ; de aceea am şi povestit o copilărie ca asta ! Pentru că, dacă este să vorbim de lipsurile îndurate în timpul studenţiei, care sînt foamea, lipsa de veşminte şi viaţa grea, şi poveştile spuse trebuie să fie pilde de cruntă sărăcie, ca să-l poată alina pe cel ce suferă.

---

[1] Cornelius Tacitus (54 (?) — 120) — celebru istoric latin.

Nu s-a oprit aici aventura nopţii aceleia de pomină, căci ieşind noi la uşa dinspre stradă, fiindcă nu mai puteam răbda duhoarea lemnului aceluia catîresc, trecu pe-acolo, ca să-şi facă rondul, corregidorul, care pe atunci era don Enrique de Bolaños, boier de viţă înaltă, cavaler curtenitor şi mare şugubăţ, care ne întrebă :

— Ce-i cu voi, băieţi ?

Eu îmi scosei pălăria, arătîndu-mă la faţă, şi, făcînd o temenea pînă la pămînt, îi răspunsei :

— Sîntem nişte bieţi studenţi, pe care însăşi casa noastră ne-a aruncat în stradă !

Tovarăşii mei stătură tot cu pălăriile în cap şi cu glugile trase fără să se arate respectuoşi faţă de oamenii justiţiei. Asta îl umplu de mînie pe corregidor, care zise :

— Duceţi-i la arest pe neruşinaţii ăştia !

Ei, ca nişte neştiutori ce erau, se vorbiră între ei :

— Dacă ne duc la arest, ne-am luat grija !

Puseră mîna pe ei şi-i duseră pe strada Sfînta Ana la vale. Eu, cu toată umilinţa de care eram în stare, îi spusei cavalerului :

— În genunchi te rog, măria-ta, să nu-i vîri la gros pe nenorociţii ăştia, că de-ai şti măria-ta în ce hal sînt, nu le-ai mai afla nici o vină !

— Vreau să văd — zice corregidorul — dacă-s eu în stare să-i învăţ pe nişte studenţi ce-i buna-cuviinţă.

— Pe ăştia — îi întorsei eu vorba — dacă le dai de mîncare şi-i scuteşti de frig, îi faci măria-ta mai cuviincioşi decît poate fi un indian din Mexic !

Şi băgînd eu de seamă că mă ascultă cu multă bunăvoinţă, îi povestii, pe deasupra, păţania cu fiertul ouălor şi cu afumătoarea la care intrasem toţi de pe urma jertfelnicului catîresc. Făcu mare haz de povestea asta — că era om paşnic din fire — şi, pe socoteala unor spade confiscate de la nişte studenţi vagabonzi, le umplu la amîndoi burta de plăcinte şi de caltaboşi, precum şi de

suc de cîrciumioară, iar de mine se arătă milostiv cum nu se mai poate de atunci încolo.

[. . . . .]

Aşa mi-am dus viaţa trei-patru ani, pînă ce mi se dădu un loc în colegiul San Pelayo, unde erau pe-atunci señor don Juan de Llanos de Valdés (care, acum cînd scriu rîndurile de faţă este membru al Consiliului Suprem al Inchiziţiei, dimpreună cu fraţii săi, la fel de mari savanţi cît de viteji cavaleri sînt), şi señor Vigil de Quiñones, care prin virtuţile şi meritele sale este acum episcop de Valladolid ; şi acolo, la colegiu, în fiecare sîmbătă, avem seri de discuţii de teze din care-aş fi putut trage foloase, dacă sărăcia părinţilor mei şi dorinţa mea de a-i sluji nu m-ar fi pus pe drumuri, după o scrisoare din partea lor, ca să mă duc să-mi iau în primire moştenirea pe care mi-o lăsa o rudă — adică slujba de capelan.

Plecai deci din Salamanca fără banii care-ar fi fost de trebuinţă ca să încetez de-a fi calic, cum eram silit să fiu.

[. . . . .]

FRANCISCO DE QUEVÉDO Y VILLEGAS

Francisco Gómez de Quevédo y Villégas s-a născut la Madrid în anul 1580, dintr-o familie de mari aristocrați. Atît tatăl cît și mama sa ocupau posturi înalte la curte. Orfan de timpuriu, independent și bogat, Francisco de Quevédo studiază, începînd cu anul 1596, la Universitatea din Alcalá de Henares, teologia și dreptul, iar după unii biografi și medicina. Duce viață de curtean pînă la 1611 cînd se îmbarcă pentru Sicilia, ca să scape de urmările unui duel. Este un timp ministru de finanțe al viceregelui Neapolului, dar se compromite într-un complot împotriva ducelui de Savoia și este silit să renunțe la cariera politică. Retras în castelul său din La Mancha, în localitatea Torre de Juan-Abad, trimite de aici nenumărate săgeți, prin scrisul său polemic, mai-marilor zilei, necruțînd nici pe rege și nici chiar pe papă, care este silit, în 1630, să-și revoce una din bule, în urma atacurilor lui Quevédo. Un pamflet la adresa regelui, favoritei sale și primului său ministru, contele-duce de Olivares, îl azvîrle, la 1639, în temniță, la mănăstirea San Marcos de León, în condiții excepțional de grele. După patru ani de regim celular, iese ruinat fizicește. Quevédo nu s-a bucurat niciodată de o sănătate înfloritoare; era șchiop de mic și miop. Moare la 1645, la Villanueva de los Infantes.

Activitatea sa literară a fost considerabilă, extinzîndu-se la toate genurile: poezie lirică și mai ales satirică; opere dramatice; tratate de politică, de morală și de teologie; pamflete și polemici; opere istorice; traduceri din clasici și proză burlescă. Definindu-se însuși drept un suflet picaresc (anima api-

carada), *Quevédo a reușit, prin* Pablos de Segovia, *scris pe la 1608 și publicat la 1626, să intre în literatura universală. Scriitori ca La Geneste, în 1633, și Restif de la Bretonne, în 1776, l-au tradus în franțuzește. În Uniunea Sovietică a fost publicată traducerea integrală — datorită lui K. N. Derjavin — a acestui roman picaresc, reprezentativ pentru epoca de decadență a Spaniei feudal-absolutiste, de la sfîrșitul Secolului de aur spaniol, cînd contradicțiile interne ale orînduirii feudale se accentuaseră la culme.*

ISTORIA VIEȚII PEHLIVANULUI NUMIT DON PABLOS, PILDĂ PENTRU ORICE VÎNTURĂ-LUME ȘI OGLINDĂ A PEZEVENGHILOR

Dedicație

Cunoscînd dorința domniilor-voastre de a afla feluritele pățanii ale vieții mele, ca să nu dau loc (cum s-a întîmplat cu atîția) la minciunile altora, îmi fac o plăcere din a așterne această dare de seamă, care vă va fi de mare mîngîiere în răstimpurile de tristețe ; și, cum am de gînd să-mi fac povestirea cu atît mai lungă cu cît în viață noroacele mi-au fost de scurtă durată, n-o să mă trag de mînecă de data asta.

CAPITOLUL I

Povestesc cine sînt și de unde.

Eu, domnilor, sînt din Segovia ; tatăl meu, de fel din același loc, se numea Clemente Pablo, Dumnezeu să-i aibă în pază sufletul ! Așa a fost, după cîte spun toți : de meserie bărbier, cu toate că atît de înalte-i erau năzuințele încît se supăra cînd i se zicea așa, afirmînd că el e șlefuitor de obraji și croitor de bărbi. Se zice că era de foarte bună viță și, după cît era în stare să bea, părea foarte de crezut. Se însurase cu Aldonza Saturno de Rebollo [1], fiică a lui Octavio de Rebollo Codillo și nepoată a lui Lepido Ziuraconte.

---

[1] *Rebollo* înseamnă conopidă. Quevédo a ales înadins un nume ridicol, adăugîndu-i particula nobiliară, în bătaie de joc pentru mania genealogică a contemporanilor săi.

Lumea o bănuia că n-ar fi avut o prea veche obîrşie creştină [1], cu toate că prin numele şi porecla strămoşilor ea căuta să probeze că scoboară din cei ce alcătuiseră triumviratul roman. Era foarte plăcută la chip şi fu aşa de vestită că, atît cît trăi, toţi cîntăreţii din Spania o cîntară în cupletele lor. Îndură multe de cum se mărită, şi chiar şi după aceea, pentru că gurile rele spun că tatăl meu se juca de-a mîna-n pungă, punga-n mînă, mîna mea şi punga ta. Se dovedi că tuturor celor cărora le rădea el barba, pe cînd îi spăla cu apă, ridicîndu-le mutra ca să aibă loc lighenaşul sub bărbie, un frăţior al meu, de numai şapte anişori, le scotea măduva buzunarelor, foarte în folosul său. Îngeraşul acesta muri de bicele cu care-l bătură în închisoare. Mult îl regretă tata, ierte-l Dumnezeu, deoarece, cu felul lui de a fi, fura inimile tuturor.

Pentru atare copilării şi pentru altele asemănătoare, fu arestat şi tata ; cu toate că, după cîte mi s-a spus mai pe urmă, ieşi din închisoare cu atîta cinste, încît îl petrecură cu alai două sute de cardinali, deşi nici unuia nu i se spunea „preasfinţite". Femeile, cică, ieşeau la ferestre ca să-l vadă, pentru că totdeauna a fost bărbat chipeş tatăl meu, şi călare şi pe jos.[2] N-o spun din înfumurare ; se ştie doar cît de străin sînt de asemenea deşertăciuni.

Totuşi, mama nu avu atunci nici un neajuns de întîmpinat. O bătrînă care m-a crescut îmi spunea într-o zi, lăudîndu-i virtuţile, că avea atîta vino-ncoace, încît bărbaţii care aveau de-a face cu ea nu se mai dădeau

---

[1] Aluzie la creştinarea din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea a unora dintre familiile maure şi evreieşti, în urma persecuţiilor Inchiziţiei. „A fi creştin vechi" (adică a nu descinde din mauri ori din evrei) se considera un mare privilegiu, creştinilor proaspeţi fiindu-le interzis accesul la funcţii publice, universităţi etc. Quevédo rîde de pretenţia de superioritate a „creştinilor vechi".

[2] Condamnaţii la spînzurătoare erau duşi, de la închisoare pînă la locul execuţiei, călări pe un măgar, îmbrăcaţi în cămaşă albă de penitent şi întovărăşiţi de un alai.

duşi. Ea îmi povesti că se spuneau totuşi, în legătură cu un zbor călare pe ţap, nu ştiu ce lucruri, pentru care numai cît nu-i deteră aripi să zboare pe vecie la cer.

Avea faima de a fi ştiut să redea fetelor ceea ce au ele mai de preţ, de a face să crească părul chelboşilor şi de a întineri creştetele cărunte. Unii o porecliseră „croitoreasă a poftelor", alţii „felceră de dorinţe rătăcite" şi, printr-o răutăcioasă metaforă, „codoaşă". Era cea dintîi cînd era vorba să fie a treia, şi tuturor le era „secetă a pungilor". Zîmbetul cu care răspundea ea la toate aceste vorbe rele era un imn de slavă dumnezeirii.

Nu voi zăbovi povestind cum se canonea pocăindu-se. Avea o cameră unde nu intra decît ea, şi cîteodată eu (căci, fiind doar un copil, nu-i păream încă primejdios), cu pereţii căptuşiţi de capete de morţi, şi zicea că hîrcile acelea aveau rostul de a-i aminti de moarte. Dar alţii, cărora le plăcea să clevetească, o bîrfeau că le ţinea acolo ca să-i dea mai mult chef de trai. Patul ei atîrna pe funii de spînzuraţi şi, arătîndu-mi-le, îmi spunea :

— Ce crezi ? Funiile astea le ţin ca pe moaşte sfinte, pentru ca, văzîndu-le, mulţi să se mîntuie de frica lor ! [1]

Mari neînţelegeri se iviră între părinţii mei, cînd fu vorba să se hotărască pe care din ei doi trebuia să-l urmez în alegerea unei meserii. Eu însă, care nutrisem din copilărie gînduri mari, de nobleţe, nu m-am putut lipi niciodată, nici de a unuia, nici de a celuilalt. Uneori bietul tata îmi spunea :

— Fiul meu, a fi hoţ nu e o artă mecanică, ci una liberală. [2]

---

[1] Sensul acestor vorbe a fost transcris în ediţiile mai noi cum urmează : „— Află că, aducînd sub ochii celor pe care-i iubesc aceste funii, eu îi îndemn să trăiască mereu în frica lor, şi să se poarte în aşa fel încît să nu li se poată niciodată descoperi faptele, printr-o urmă cît de mică, ca să n-aibă de-a face cu ele."

[2] Deosebire scolastică între meserii : mecanice erau considerate meseriile manuale, liberale cele intelectuale. La acea epocă dăinuia prejudecata superiorităţii meseriilor liberale.

Apoi, după o clipă, suspinînd din greu, şi vorbind de talentul mîinilor sale, adăuga :

— Cine nu fură în lumea asta nu trăieşte. De ce crezi tu că grefierul şi judecătorii ne urăsc atîta ? Adeseori ne surghiunesc din oraş, ori ne osîndesc la lovituri de bice, alte dăţi ne fac cine ştie ce daruri, cu toate că n-a venit ziua sfîntului al cărui hram îl ţinem. Nu-ţi pot povesti fără să-mi dea lacrimile !

Şi bietul bătrîn plîngea ca un copil, aducîndu-şi aminte de cîte ori puseseră să i se măsoare spinarea.

— Pentru că ei ar vrea ca, acolo unde se află, să nu mai fie alţi hoţi decît ei şi ajutoarele lor. Dar, cu iscusinţă, te poţi feri de toate. În tinereţele mele, toată ziua stăteam în biserică [1], şi nu de bun creştin ce eram ! Ehei, de cîte ori nu m-ar fi plimbat pe măgar, dac-aş fi cîntat în timpul caznelor [2], pus în butuci ! Dar n-am mărturisit niciodată nimic, decît la spovedanie, la sorocul hotărît de sfînta noastră mamă, biserica ; şi aşa, cu asta, başca meseria mea, am întreţinut-o pe maică-ta în chipul cel mai cuviincios cu putinţă.

— Cum, m-ai întreţinut ? sări ea foc de furioasă, căci era supărată că nu mă trăgea aţa spre vrăjitorie. Eu v-am ţinut pe voi, pe toţi, şi te-am scos de la gros cu tertipuri de-ale mele şi la beci te-am hrănit cu bănuţii mei. Şi dacă n-ai mărturisit nimic la tortură, curajul tău, sau băuturile pe care ţi le-am fiert eu te-au ajutat ? Numai licorile mele ! Şi dacă nu m-aş teme că m-ar putea auzi cineva de pe stradă, ţi-aş aduce aminte cum am intrat pe horn la închisoare, şi cum te-am scos prin acoperiş !

Ar mai fi spus ea multe, după cît de mînioasă era, dacă tot zbuciumîndu-se nu i s-ar fi deşirat un şirag de

---

[1] Bisericile erau locuri de azil pentru delicvenţi. Organele justiţiei nu aveau dreptul să aresteze pe nimeni în biserică.

[2] A cînta în cazne — înseamnă aici a face mărturisiri în timpul interogatoriului, însoţit întotdeauna de torturi, după obiceiul inchizitorial, ca această „punere în butuci".

mătănii, făcut din măsele de răposați, pe care-l purta la gît.

Eu însă îi liniștii, spunîndu-le că doream cu hotărîre să învăț practica virtuților și să merg mai departe cu gîndurile mele înalte, așa că să mă dea la școală, căci fără a ști să citești și să scrii nu poți face nimic. Li se păru cu cap ceea ce spuneam, cu toate că mai mîrîiră o toană între ei. Maică-mea se apucă să-și înșire la loc mătăniile de dinți, iar taică-meu plecă să-i croiască unuia — așa spunea el — nu știu dacă barba sau punga. Eu rămăsei singur, mulțumind lui Dumnezeu că mă făcuse fecior de părinți atît de dibaci și de zeloși pentru binele meu.

CAPITOLUL II

Cum am fost dat la școală și ce-am pățit acolo.

A doua zi abecedarul era și cumpărat, iar învățătorul tocmit. Am fost dat, domnilor, la școală ; învățătorul mă primi foarte voios, spunînd că aveam mutră de băiat isteț și cu glagore la cap. Auzind eu asta, ca să nu-l dau de minciună, mă silii cît putui la lecția din dimineața aceea. Învățătorul mă ținea pe lîngă el ; cîștigam aproape în fiecare zi onoarea de a îngriji nuielușa [1], pentru că veneam înaintea celorlalți și plecam cel din urmă, mai făcînd și unele cumpărături pentru „doamna“, cum îi ziceam noi nevestei lui. Cu asemenea drăgălășenii, intrai pe sub pielea amîndurora, încît mă protejau peste măsură, ceea ce-i făcu pe toți ceilalți copii să mă invidieze

[1] Copilul care ajungea primul la școală cîștiga onoarea barbară de a aplica celorlalți elevi, cînd erau pedepsiți, loviturile de nuia dictate de învățător *(ganar la palmatoria)*.

Dintre toţi, mă întovărăşeam mai cu osebire cu feciorii cavalerilor şi ai oamenilor de neam mare, şi mă împrietenii mai ales cu fiul lui don Alonzo Coronel de Zuniga, cu care-mi împărţeam merindea. Mă duceam la el acasă în zilele de sărbătoare şi îl întovărăşeam în fiecare zi. Ceilalţi, pentru că nu vorbeam cu ei, sau pentru că le păream din cale-afară de înfumurat, nu mă mai scoteau din porecle, legîndu-se de meseria lui taică-meu. Unii îmi strigau „cocon-perdaf", alţii mă numeau „boier-ventuză". Cutare, ca să-şi arate îndreptăţită ura împotriva mea, spunea că are ciudă pe mine pentru că mama mea supsese, într-o noapte, sîngele celor două surori ale lui, mai mici. Un altul, că tatăl meu fusese chemat la ei acasă ca să stîrpească şoarecii, numindu-l cotoi [1] ; alţii îmi ziceau „ptruţ !" cînd treceam pe lîngă ei, iar alţii „pis-pis !" Cîteodată i-auzeam spunînd : „Am aruncat cu pătlăgele vinete în maică-sa, cînd era episcopeasă !" [2] În sfîrşit, cu toate că umblau după mine să mă calce pe coadă, n-au reuşit niciodată, slavă domnului ; şi, cu toate că mă mîniam, mă prefăceam că nici nu-mi pasă.

Toate le-aş fi răbdat dacă, într-o zi, un băiat nu s-ar fi încumetat să-mi spună în gura mare „fecior de curvă vrăjitoare" [3]. Auzind eu una ca asta, mai cu seamă c-o spusese şi cu glas tare — că dacă ar fi spus-o mai încet puţin mi-ar fi păsat — pusei mîna pe-o piatră şi-i spărsei capul. Alergai repede la maică-mea ca să mă ascundă undeva, şi-i povestii toată tărăşenia. La care ea îmi spuse :

— Foarte bine i-ai făcut ! Se vede că eşti copilul meu ; atîta ai greşit doar, că nu l-ai întrebat cine i-a spus !

---

[1] Cotoi *(gato)* era porecla hoţilor. Hoţia se numea *gatazo* — cotoşmăneală.

[2] Condamnaţii, purtaţi pe măgar, călări de-a-ndăratelea, aveau pe cap un coif de hîrtie asemănător cu mitra episcopilor catolici, de unde această poreclă.

[3] Cea mai gravă înjurătură spaniolă.

Cînd auzii eu asta, cum am avut întotdeauna simţăminte înalte, mă întorsei spre ea şi zisei :

— Ah, mamă, mi-e ciudă numai că a fost mai mult o liturghie decît o încăierare, păţania asta a mea !

Mama mă întrebă de ce, şi-i răspunsei că fusese liturghie pentru că auzisem evanghelia [1].

O rugai să-mi mărturisească dacă aveam dreptate să-l fac mincinos, şi să-mi spună dacă erau mai mulţi părtaşi la zămislirea mea, sau dacă eram cu adevărat fiul doar al celui pe care-l numeam tată. Ea zîmbi şi strigă :

— Eşti dat dracului ! Ia auzi-l ce spune ?! N-or să-ţi mănînce cîinii din traistă, şi ai chiar haz ! Bine ai făcut, diavole, de i-ai spart capul, căci lucrurile astea, chiar cînd sînt adevărate, nu se cade să le spui.

Eu, la răspunsul ei, rămăsei ca mort, şi hotărîi să adun ce-oi putea în cîteva zile şi să plec din casa părintească, aşa de ruşine mi-era. Dar nu arătai nimic. Tatăl meu se duse şi-l îngriji pe băiat, îl împăcă pe de-a-ntregul şi mă trimise din nou la şcoală, unde învăţătorul mă primi mînios, pînă ce, aflînd cauza certei, i se mai domoli supărarea, văzînd că avusesem dreptate.

În vremea asta, fiul lui don Alonzo de Zuniga, care se numea don Diego, venea mereu să mă vadă ; mă iubea, de bună seamă, căci eu îmi schimbam cu el arşicele, dacă cumva ale mele erau mai mari, îi dădeam din gustarea mea şi nu-i ceream din ceea ce mînca el ; îi cumpăram poze, îl învăţam să se bată, mă jucam cu el de-a taurul şi-l distram întotdeauna. Aşa că, aproape în fiecare zi, părinţii tînărului cavaler, văzînd cît îl bucura tovărăşia mea, îi rugau pe ai mei să mă lase ba să mănînc cu el, ba să cinez, ba chiar să dorm acolo cîteodată.

---

[1] „Evanghelia" înseamnă chiar „vestirea-cea-bună", şi Quevédo face aici un joc de cuvinte care să-i permită a asemui revelaţia primită de copilul Pablos asupra naşterii sale, cu Bunăvestirea, vestea naşterii lui Isus.

Se întîmplă, aşadar, într-una din primele zile de după vacanţa de Crăciun ca, trecînd pe stradă un om care se numea Ponţiu de Aguirre, căruia i se scornise faima de sperjur, don Dieguito să-mi spună :

— Haide, strigă-l Ponţiu Pilat, şi ia-o la fugă !

Eu, ca să fac pe placul prietenului meu, îl strigai Ponţiu Pilat. Se înfurie în aşa hal omul, încît începu să fugă după mine cu un cuţit în mînă, ca să mă omoare, astfel că, de voie de nevoie, intrai de-a fuga în casa profesorului meu, ţipînd cît mă ţinea gura. Intră şi omul după mine, dar maestrul mă apără, înduplecîndu-l să nu mă ucidă şi asigurîndu-l că mă va pedepsi. Şi astfel, pe loc, cu toate că doamna puse o vorbă bună pentru mine ca recunoştinţă pentru cîte servicii îi făcusem, nu-mi folosi, pentru că el dădu poruncă să mi se scoată pantalonii şi, biciuindu-mă, spunea după fiecare lovitură :

— Ai să mai zici Ponţiu Pilat ?

Eu răspundeam :

— N-am să mai zic, domnule !

Şi răspunsei aşa de douăzeci de ori, la tot atîtea bice cîte-mi trase.

Rămăsei atît de îngrozit de numele lui Ponţiu Pilat, şi atîta frică îmi era să-l pronunţ încît, poruncindu-mi a doua zi în clasă să rostesc, cum se obişnuia, rugăciunile în faţa celorlalţi copii, cînd ajunsei la crez — luaţi seama, domniile-voastre, cît de nevinovată îmi fusese răutatea — acolo unde trebuia spus : „şi s-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponţiu Pilat“ — aducîndu-mi aminte că nu trebuia să mai pomenesc niciodată „Pilat“, zisei : „şi s-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponţiu de Aguire“. Pe învăţător îl apucă un rîs cu hohote auzind cît de prostănac eram, şi, văzînd teama pe care mi-o vîrîse în oase, mă îmbrăţişă şi-mi dete o ţidulă prin care mă ierta de bătaie la primele două prilejuri cînd aş fi meritat-o. Cu asta eu mă socotii foarte mulţumit.

În sfîrşit, ca să nu mai lungesc vorba, veni şi vremea carnavalului, şi vrînd învăţătorul să i se veselească băieţii, ne porunci să alegem un rege al cocoşilor [1]. Traserăm la sorţi între doisprezece propuşi de el, şi căzură sorţii pe mine. Pe dată îmi înştiinţai părinţii, cerîndu-le să-mi scoată de unde-or şti costumul cuvenit. Veni şi ziua hotărîtă, şi iată-mă încălecat pe un cal vlăguit şi cu tignafes care, mai mult de şontorog ce era decît pentru c-ar fi fost dresat, umbla tot făcînd la plecăciuni. Crupa îi era de maimuţă, iar coada un ciot; gîtul mai lung decît de cămilă; n-avea decît un singur ochi, şi acela cu albeaţă; cît despre vîrsta lui, nu mai lipsea decît să închidă ochii; în sfîrşit, părea mai curînd căprior de cei de susţinut acoperişul, decît cal; dacă ar fi avut şi o coasă, ar fi părut moartea mîrţoagelor; înfăţişarea lui vădea ascetism, şi i se puteau citi pe piele posturile şi pocăinţa; fără nici o îndoială, nu avusese niciodată cunoştinţă de existenţa ovăzului sau fînului. Ceea ce-l făcea şi mai caraghios erau pecingenile numeroase pe care le avea în păr: dacă ar fi avut lacăt şi broască, ar fi putut trece drept un cufăr viu. Mergînd, aşadar, călare pe el — lovindu-mă ca fariseul, cînd într-o parte, cînd în cealaltă, de poticneala lui — şi cu droaia celorlalţi băieţi după mine, toţi împopoţonaţi, făcîndu-mi gardă cavalerească pedestră, trecurăm prin piaţă — chiar şi amintirea numai e destul să mă înspăimînte — iar cînd ne apropiarăm de tărăbile zarzavagioaicelor — Dumnezeu să ferească pe toată lumea — calul meu apucă o varză de pe una din ele şi, nici una nici două, îi şi dădu drumul în măruntaie, la care, cum tot dădeau tîrcoale gîtlejului, nu-i trebui verzei prea multă vreme s-ajungă. Precupeaţa, cum sînt toate neruşinate, începu să ţipe. Îi ţinură hangul şi altele,

[1] Joc de copii în vremea carnavalului, care constă în a se tăia capul unui cocoş de către un băiat îmbrăcat pompos şi înarmat cu spadă, ce umbla prin oraş călare. Cocoşul era sacrificat ca să nu rămînă singur şi văduv, după ce i se vor mînca toate găinile, în timpul carnavalului.

împreună cu o droaie de linge-blide ; apoi, punînd mîna pe niște morcovi monumentali, pe napi, pe pătlăgele vinete şi pe alte legume, începură să zvîrle cu de toate în capul bietului rege. Eu, văzînd că era o bătălie napală [1], şi că nu se cuvenea să lupt de pe cal, căutai să descalec ; dar îmi pocniră cu atîta putere calul în creştet, încît acesta, vrînd să se cabreze, căzu cu mine cu tot în haznaua unei latrine, fie-mi iertată vorba, de unde ieşii cum vă puteţi închipui. Băieţii mei se şi înarmaseră cu pietre şi tot azvîrleau în zarzavagioaice, că le şi sparseră capul la două. Cît despre mine, după ce căzui în hazna, devenii dintr-o dată cel care avea mai multă nevoie de săpuneală. Veniră şi reprezentanţii justiţiei şi începură să facă cercetări ; arestară de-a valma şcolari şi precupeţe, căutîndu-i pe toţi de armele cu care luptaseră şi luîndu-li-le, pentru că unii din ei aveau şi săbii micuţe, de podoabă, iar alţii chiar iatagane. Pe urmă oamenii legii se apropiară de mine, şi văzînd că n-aveam nici un fel de armă — pentru că-mi fuseseră luate, ca să fie puse la uscat, într-o casă, împreună cu hainele şi pălăria — mă întrebară totuşi unde erau ale mele. Eu le răspunsei, mînjit cum eram de scîrnăvie pînă-n gît, că, dacă n-aveam arme împotriva nasului, de altele nici pomeneală.

Trebuie să vă mărturisesc în treacăt că, atunci cînd începură să-mi arunce pătlăgele şi napi, mi-am închipuit, cum aveam pălărie cu pene, că mă luaseră drept mama, şi că tot ei credeau că i le aruncă, şi acuma, aşa cum mai făcuseră şi alte dăţi. Cu gîndul la unele ca acestea, începui să zbier, ca un copil prost ce eram :

— Leliţelor, nu vă uitaţi că port pălărie cu pene : nu sînt eu Aldonza Saturno de Rebollo !

---

[1] Joc de cuvinte bazat pe asemănarea de sunete între *batalla naval* (bătălie navală) şi *batalla nabal* (bătălie cu napi). Quevédo inventează de circumstanţă cuvîntul *nabal*, ca să-şi poată permite acest calambur, justificînd prin echivocul verbal descălecarea lui Pablos.

Ca şi cum, după chipul şi talia mea, nu şi-ar fi putut da singure seama. Năpasta sorţii şi ruşinea acestei întîmplări nenorocite îmi scuză naivitatea, luat repede cum eram.

Dar să ne întoarcem la oamenii justiţiei. Alguazilul vru să mă aresteze, şi dacă nu o făcu, n-a fost decît pentru că nu ştia de unde să m-apuce, atît de plin de mîzgă eram. Unii o luară într-o parte şi alţii în alta, iar eu mă întorsei acasă chinuind nasurile tuturor celor întîlniţi în cale. Intrai înăuntru, povestii totul tatei şi mamei, iar ei, văzînd în ce hal eram, deveniră atît de furioşi, încît vrură să mă bată. Ca să-i liniştesc, aruncai toată vina pe cei doi stînjeni de mîrţoagă vlăguită ce-mi dăduseră. Mă străduiam să le intru în voie, dar văzînd că nu foloseşte la nimic, ieşii din casă şi mă dusei să văd ce face prietenul meu don Diego, pe care-l găsii acasă, cu capul spart, iar pe părinţii săi hotărîţi, din cauza asta, să nu-l mai trimită niciodată la şcoală. Aflai aici noutăţi de chipul în care mîrţoaga mea, văzîndu-se pusă la scrobeală, se sforţase să iasă din carapace azvîrlind din copite, şi cum de slăbănoagă ce era i se dezbîrnaseră şoldurile şi rămăsese întinsă în noroi, mai-mai să-şi dea sufletul.

Văzînd, aşadar, că petrecerea-mi ieşise pe nas, că-mi aprinsesem paie-n cap cu toată lumea, că-mi înfuriasem părinţii, că prietenul îmi zăcea cu capul spart şi că-mi răposase calul, mă hotărîi să nu mă mai întorc niciodată la şcoală, nici la casa părinţilor mei, ci să rămîn în serviciul lui don Diego, sau mai bine zis în compania sa; asta, desigur, spre marea bucurie a părinţilor lui, care ştiau cît ţine odrasla lor la prietenia mea. Scrisei acasă cum că nu aveam nevoie să merg mai departe cu şcoala, pentru că, deşi nu ştiam bine să scriu, cum aveam de gînd să devin cavaler, ceea ce se cerea era tocmai să scriu prost [1]; aşa că de aci înainte renunţam la şcoală,

[1] Aluzie la incultura nobililor, luată în derîdere de Quevedo şi în alte scrieri.

ca să nu le mai fac lor cheltuială şi, de asemenea, nu mai rămîneam nici la casa lor, ca să-i cruţ de supărări. Îi înştiinţai unde şi cum mă aflam şi că, atîta cît mi-o vor încuviinţa, n-aveam de gînd să-i mai văd.

CAPITOLUL III

Cum am intrat în pension ca servitor al lui don .Diego Coronel.

Aşadar, don Alonzo hotărî să-şi dea fiul la un pension — pe de o parte ca să-l îndepărteze de alintările sale, iar pe de alta ca să-şi cruţe sieşi grijile educaţiei. Află că era în Segovia un licenţiat, pe nume Cabra, a cărui meserie era să crească fiii de cavaleri, şi şi-l trimise acolo pe al său, împreună cu mine, ca să-l servesc şi să-i ţin de urît.

Căzurăm, astfel, în prima duminică de după Paşti în puterea foamei cîineşti, căci o asemenea mizerie nu îngăduie cuvinte drăgălaşe. Licenţiatul era un cleric care semăna cu un cornet acustic, larg în poale, strîmt în umeri, cu un cap mic şi cu părul roş. Nu mai am ce spune ; vorba aceea : „Cu omul roş şi cu omul spîn să nu te-apuce alba-n căpistere !" Cu ochii adînciţi în fundul capului, părea că se uită prin două lucarne ; atît erau de întunecaţi şi de înfundaţi sub sprîncene, încît sub streaşina lor s-ar fi putut întinde tărăbi de bîlci. Nasul lat şi pocit îi era mîncat de bube, care-ar fi putut părea urme ale desfrîului, dacă bolile franţuzeşti nu s-ar dobîndi cu cheltuială. Barba lui pălise de frica vecinătăţii gurii care, de foame, părea c-ameninţă s-o mănînce. Dinţii îi lipseau aproape toţi, şi cred că fuseseră exilaţi în virtutea legii trîndăviei şi a vagabondajului. Gîtlejul, larg ca de struţ,

avea un măr al lui Adam atît de ieşit în afară, încît părea că tot umblă să caute de mîncare, silit de nevoie. Braţele, uscate ; mîinile, fiecare ca un mănunchi de vreascuri. Privit de la brîu în jos, părea furculiţă sau compas, cu două picioare lungi şi subţiri. Umbla cu pas larg şi, de îndată ce se grăbea cît de cît, i se ciocneau oasele şi sunau ca tăbliţele sfîntului Lazăr[1]. Vorba îi era astmatică ; barba mare, nescurtîndu-şi-o niciodată, ca să nu cheltuiască ; zicea că-i era aşa de scîrbă să vadă mîinile bărbierului apropiindu-se de obrajii săi, că mai curînd s-ar lăsa omorît decît să îngăduie una ca asta ; părul i-l reteza unul din şcolari.

În zilele cu soare purta o bonetă slinoasă, roasă de şoareci, cu o mie de găuri, croită din ceva ce fusese odată pînză, cu fundul garnisit cu mătreaţă. Sutana îi era miraculoasă, pentru că nu se ştia de ce culoare e. După cîte spuneau unii, văzînd-o aşa de roasă şi lustruită, ar fi fost din piele de broască ; alţii spuneau că nici nu există, că e o părere doar ; de aproape părea neagră şi de departe bătea în albastru. O purta fără cingătoare ; n-avea guler, nici manşete ; cu pletele lui lungi şi cu sutana-i scurtă şi murdară, arăta ca un lacheu de cioclu. Fiecare gheată părea să fie mormîntul unui Goliat[2].

Dar odaia lui ? !

Nici măcar păianjeni nu se aciuaseră acolo ; conjura şobolanii cu aghiasmă, de teamă să nu-i roadă cele cîteva coji de pîine puse la păstrare ; patul şi-l întinsese pe pămînt, şi dormea totdeauna pe-o singură parte ca să nu

---

[1] Aluzie la obligaţia leproşilor închişi în lazaretele înfiinţate, după cum spune legenda, de sfîntul Lazăr, de a purta la brîu clopoţei sau bucăţele de os care, lovindu-se între ele, avertizau trecătorii să se ferească ori de cîte ori ieşea vreun lepros din lazaret.

[2] Personaj biblic, uriaş de statură, căpetenie a filistenilor, cu care s-a luptat păstorul David, omorîndu-l cu praştia. „O gheată care să-l încapă pe Goliat" e o exagerare tipică pentru stilul lui Quevédo.

strice cearşaful. Într-un cuvînt, era arhisărac şi protomizer [1].

În puterea acestui om ajunsei, aşadar, şi-n puterea lui rămăsei împreună cu don Diego. În noaptea cînd sosirăm ne arătă camera noastră şi ne ţinu o scurtă cuvîntare care, ca să nu cheltuiască timp, nu dură mult. Ne spuse ceea ce aveam de făcut. Cu asta ne îndeletnicirăm pînă la ora prînzului, cînd ne duserăm la masă ; stăpînii mîncau cei dintîi, iar noi, servitorii, îi slujeam. Sufrageria era o cameră cît o jumătate de iesle. La o masă încăpeau pînă la cinci cavaleri. Eu, cel dintîi, mă uitai după pisici şi, cum nu văzui nici una, întrebai pe un servitor bătrîn cum de nu erau. Acesta, care, de slab ce era, se vedea bine că stă de mult în pension, începu să se vaiete, zicînd :

— Cum pisici ? Păi cine ţi-a spus vreodată dumitale că pisicile se împacă bine cu postul şi cu pocăinţa ? După cît eşti de umflat, se vede că eşti nou pe-aicea.

Eu, auzind asta, începui să mă întristez şi mă cătrănii de-a binelea cînd băgai de seamă că toţi cei ce intraseră înaintea noastră în acest pension erau ca nişte ţîri, cu mutrele palide, de parcă ar fi fost mînjiţi cu ipsos.

Licenţiatul Cabra se aşeză şi dete binecuvîntarea. Prînziră un prînz veşnic, deoarece n-avea nici început, nici sfîrşit [2]. Aduseră în nişte străchini de lemn o supă atît de limpede încît, dacă ar fi mîncat dintr-una din ele Narcis, ar fi fost în mai mare pericol decît la fîntînă [3]. Privii cu spaimă cum degetele descărnate umblau înot după cîte

---

[1] Titluri compuse în derîdere, după modelul celor ecleziastice : arhiepiscop, protoprezbiter etc., căci Cabra era cleric.

[2] Joc de cuvinte tipic pentru genul de comic verbal practicat de Quevédo. De vreme ce n-avea început (adică felul de mîncare de început de masă) şi sfîrşit (adică desert), prînzul era „infinit" — veşnic.

[3] Narcis — în mitologia greacă, fiu al fluviului Cefis, s-a îndrăgostit de propria sa imagine privindu-se într-o fîntînă a cărei apă limpede îi reflecta chipul.

un bob de linte orfan, oropsit pe fund. Cabra, la fiecare sorbitură, spunea :

— Nu există nimic mai bun pe lume decît supa : spună alţii ce-or vrea ; toate celelalte nu-s decît viciu şi lăcomie.

Sfîrşind această predică îşi ţinu strachina la piept, adăugînd :

— E bună pentru sănătate, şi nu îngreunează nici duhul.

„Lua-te-ar duhul rău !" ziceam eu în sinea mea, văzînd un băiat care arăta mai degrabă a duh, de slab ce era, cu o farfurie de carne în mînă, atît de puţină, că părea smulsă de pe propriile sale oase. O însoţea un nap aventurier. Maestrul zise :

— Napi,. nu ? După mine, nici prepeliţele nu se pot asemui cu napii. Mîncaţi, căci îmi creşte inima văzîndu-vă mîncînd !

Dete fiecăruia cîte o bucăţică de berbec, dar atît de mică, încît am credinţa că se mistui toată în ceea ce le rămăsese sub unghii şi le intră printre dinţi, maţele fiindu-le excomunicate de la această împărtăşanie.

Cabra îi privea şi zicea :

— Mîncaţi, căci sînteţi tineri, şi mă bucură să văd c-aveţi poftă de mîncare !

Judecaţi şi domniile-voastre, ce straşnic ospăţ pentru atîţia hămesiţi de foame !

Sfîrşiră toţi de mîncat şi rămaseră cîteva coji de pîine pe masă, iar în farfurie nişte pieliţe şi nişte oase. Atunci maestrul zise :

— Să lăsăm astea servitorilor, căci trebuie să mănînce şi ei ; să nu le luăm totul.

„Deie Dumnezeu să se prefacă în otravă şi ce-ai mîncat pînă acum, netrebnicule — ziceam eu în sine-mi — că mi-ai pus gînd rău maţelor."

Dete apoi binecuvîntarea şi spuse :

— Haideţi să facem loc servitorilor, şi duceţi-vă mai bine pînă la ora două să faceţi puţină mişcare, ca să nu vă cadă greu ce-aţi mîncat !

Atunci eu nu-mi mai putui ţine rîsul, şi-mi dădui drumul cu gura pînă la urechi. Fu foarte supărat şi-mi spuse, prin trei sau patru sentenţe antice, să învăţ a fi modest ; apoi plecă.

Ne aşezarăm, noi ceştilalţi, iar eu, văzînd cît de slab era negoţul şi că maţele-mi cereau să le fac dreptate — cum eram mai zdravăn şi mai vînjos decît ceilalţi — mă repezii la farfurie, cum se repeziseră cu toţii, şi îmbucai două din cele trei coji de pîine, împreună cu pieliţa stingheră. Ceilalţi începură să mîrîie ; la zgomot intră Cabra, zicînd :

— Mîncaţi ca fraţii, căci Dumnezeu vă dă de unde ; nu vă certaţi, că este de ajuns pentru toţi.

Se întoarse să se bucure de soare, şi ne lăsă singuri.

Vă pot încredinţa, luminăţiile-voastre, că printre ei era unul numit Jurre, din Biscaia, care uitase cu totul cum şi pe unde se mănîncă, încît, izbutind să înhaţe o cojiţă de pîine, o duse de două ori la ochi, şi nici a treia oară nu reuşi s-o ducă pînă la gură.

Eu cerui de băut, lucru pe care ceilalţi, fiind aproape pe stomacul gol, nu-l făcură. Mi se dete un vas cu apă. Dar nu-l dusei bine la gură cînd, ca şi cum ar fi fost potirul de împărtăşanie, mi-l şi înhăţă stafia aceea de băiat. Mă ridicai de la masă cu mare durere în suflet, văzînd că mă aflu într-o casă unde puteai bea în sănătatea maţelor fără ca ele să-ţi ţină tovărăşie.

Cu toate că nu vîrîsem în mine aproape nimic, simţii nevoia opusă. Mă rugai de bătrînul servitor să-mi arate locul unde aş putea să-i dau curs. Dar el îmi răspunse :

— Cum nu există nevoi în casa asta, nu există nici asemenea loc ; pentru o singură dată cît vei avea nevoie în timpul şederii dumitale aici, poţi să te duci unde vrei. De două luni de cînd sînt la pensionul ăsta n-am făcut

asemenea treabă decît, întocmai ca şi dumneata acum, în ziua în care am intrat, ca să mă uşurez de prînzul ce-l luasem în ajun la mine-acasă.

Cum aş putea exprima oare tristeţea de moarte de care am fost copleşit auzindu-l cum vorbea? Atît de adîncă fu, încît, gîndindu-mă la puţina mîncare ce avea să-mi intre în trup de-aici înainte, nu îndrăznii să mai las să iasă ceva din el, oricît chef aş fi avut.

Stăturăm de vorbă pînă noaptea tîrziu: don Diego mă întrebă ce trebuia să facă el ca să-şi convingă stomacul că mîncase, pentru că acesta nu vroia să-l creadă. Leşinurile bîntuiau în casa aceea cum bîntuiau în altele indigestiile. Bătu şi ora cinci — căci ora gustării trecuse neobservată — iar noi cinarăm mult mai frugal, şi nu berbec, ci un pic din numele maestrului[1]: capră friptă. Să spună domniile-voastre dacă nu-i curată născocire a diavolului una ca asta.

— E foarte sănătos şi foarte folositor — spunea — să cinezi măsurat, ca să nu te culci cu stomacul încărcat.

Şi, citînd un pomelnic de medici infernali, făcea elogiul dietei, spunînd că-i cruţă omului coşmarele, ca şi cum în casa lui s-ar fi putut visa altceva decît mîncare. Cinară, şi cinarăm toţi, şi nu cină nici unul. Ne duserăm la culcare, şi toată noaptea nici eu, nici don Diego nu puturăm dormi: el chibzuind cum să se plîngă tatălui său şi să ceară să fie scos de acolo, iar eu sfătuindu-l s-o facă, deşi pînă la urmă îi spusei:

— Stăpîne, eşti încredinţat că sîntem vii? Pentru că mie mai că-mi vine a crede că în încăierarea cu zarzavagioaicele am fost trimişi pe ceea lume şi că sîntem suflete ajunse în purgatoriu; aşa că, degeaba spunem noi să ne scoată tatăl domniei-tale de aici, dacă nu se roagă cineva pentru iertarea sufletelor noastre, scăpîndu-ne de cazne prin vreo liturghie dată la un altar cu trecere.

---

[1] *Cabra* (sp.) — capra.

În asemenea convorbiri, urmate de un pic de somn, se scurse noaptea și se apropie ora deșteptării ; sunase șase cînd Cabra ne chemă la lecție. Ne duserăm toți și o ascultarăm.

Dinții mi se îngălbeniseră și prinseseră o piatră verzuie, haină a desperării. Mă puse să le citesc celorlalți primul capitol și așa de mare mi-era foamea, încît înghițîi jumătate din cuvinte, pe săturatele.

Toate astea le va crede cine va ști ce mi-a povestit și mie servitorul lui Cabra, care spunea că văzuse, pe cînd era proaspăt venit, aducîndu-se în această casă doi armăsari zdraveni de Frisia, care, după două zile ieșiseră atît de ușori, încît zburau prin aer, și că văzuse altă dată doi dulăi ciobănești îndesați care, numai după trei ore de cînd fuseseră aduși, ieșiseră ogari ușori de vînătoare ; și că, odată, în postul mare, întîlnise o mulțime de oameni veniți de la cine știe ce depărtare numai ca să-și pună fie picioarele, fie mîinile, fie tot trupul, în ușorul porții acestei case ; și, întrebînd el într-o zi ce poate însemna una ca asta, Cabra se supără că-l întrebase și răspunse că unii aveau rîie, alții păduchi și ceilalți degerături, și că aducîndu-și-le în casa aceea mureau de foame, așa încît nu-i mai mîncau [1]. Îmi jură că era adevărat. Eu, care am făcut cunoștință cu casa, îl cred ; v-o povestesc doar ca să nu pară că am exagerat cumva în cele spuse.

Dar să ne întoarcem la lecție : o citii și o repetarăm cu toții în cor, învățînd-o pe de rost. Și, așa cum vă spun, urmai cu felul ăsta de viață.

Doar atîta, că la fiertura obișnuită mai adăugă slănină, din pricina nu știu căror zvonuri auzite într-o zi despre

[1] Joc de cuvinte : a mînca, aici a cauza mîncărimi, a pișca. Degerăturile, care nu-s ființe ca paraziții pomeniți, încetau și ele să mai „mănînce" de vreme ce erau puse la post.

vechimea nobleţei lui. Aşa că, într-o nisiparniţă mică de tinichea punea o bucăţică de slănină cît s-o umple, apoi o închidea la loc şi o atîrna, legată de o sfoară, în oală, ca să-i dea fierturii niţel suc prin găurelele acelea şi să rămînă slănină şi pentru a doua zi. Părîndu-i-se mai pe urmă că risipea prea mult în felul ăsta, se mulţumi doar să poarte slănina pe deasupra oalei, speriind-o.

Trăiam aşa, vă puteţi închipui cum. Ne văzurăm, don Diego şi cu mine, aşa de slăbiţi, încît, cum nu găsirăm leac foamei, căutarăm un motiv ca să nu ne mai sculăm din pat. Ne gîndirăm să spunem că ne e rău, dar nu îndrăznirăm să pomenim de febră, pentru că neavînd de loc fierbinţeală, uşor am fi fost daţi de gol. O durere de cap sau de măsele ar fi fost o piedică prea mică. Declararăm, aşadar, că ne durea pîntecele din pricină că de trei zile nu avusesem scaun. Ne bizuiam pe avariţia lui Cabra care, ca să nu cheltuiască două parale cu vreo doctorie, n-avea să încerce a ne uşura. Dar diavolul vroi ca lucrurile să iasă tocmai pe dos căci, fiu de spiţer fiind, şi moştenind de la tată-său o seringă, Cabra, de îndată ce află care ne e răul, puse mîna pe ea şi ne pregăti un clistir, apoi, chemînd o cumătră bătrînă de vreo şaptezeci de ani, o mătuşă a sa care-i slujea de infirmieră, îi porunci să ne facă clisme. Don Diego fu luat la rînd cel dintîi, şi nenorocitul îşi scoase pantalonii, iar baba, în loc să-i vîre leacul în trup, i-l împinse între cămaşă şi şira spinării de-i ajunse pînă la ceafă, în aşa chip, încît ceea ce trebuia să-i servească de uşurare lăuntrică, îl îmbăie pe dinafară. Tînărul scotea nişte urlete îngrozitoare. Veni Cabra şi, văzîndu-l în ce stare era, porunci să mi se administreze mie restul clistirului, adăugînd că avea să se întoarcă îndată la don Diego să i-l facă. Eu mă împotrivii ; dar pînă în cele din urmă nu-mi sluji la nimic, căci Cabra şi ceilalţi mă ţinură pe loc, iar bătrîna îmi administră clistirul,

pe care, drept răzbunare, pîntecul meu i-l înapoie drept în obraz.

Se mînie strașnic Cabra și mă amenință că mă va da afară din casa lui, pentru că se vedea bine că totul nu era decît bătaie de joc și prefăcătorie din partea mea. Mă rugam lui Dumnezeu să-l înfurie pînă mă va alunga ; dar soarta mea vitregă nu vroi.

Ne plînserăm noi lui don Alonzo, dar Cabra îl făcu să creadă că ne prefacem — ca să nu luăm parte la lecții. Plîngerile noastre nu ne folosiră, așadar, la nimic.

Cabra își dăduse servitorul afară, pentru că-i găsise într-o vineri dimineața cîteva firimituri de pîine în buzunarele de la haine, așa că o puse acum pe cumătra cea bătrînă să vadă de bucătărie și să slujească elevii. Știe Dumnezeu ce-am avut de îndurat cu baba asta ! Era atît de surdă, că nu ne înțelegeam cu ea decît prin semne. Nici de văzut nu vedea mai bine, și se închina cu atîta zel, numărîndu-și mătăniile, încît într-o zi i se deșirară deasupra oalei, fără să bage de seamă, așa că ne aduse în ziua aceea ciorba cea mai cuvioasă pe care-am mîncat-o vreodată. Unii ziceau :

— Trebuie să fie mazăre neagră, venită de bună seamă din Etiopia.

Alții :

— Mazărea e în doliu. Ce rudă i-o fi murit ?

Se întîmplă ca un bob să nimerească în blidul stăpînului meu, care, dînd să-l mestece, își sparse un dinte.

Vinerea ne pregătea de obicei cîte o omletă, dar atît de bărboasă era din pricina perilor ei albi, încît ar fi putut aspira la demnitatea de corregidor, sau rivaliza cu o perucă de avocat. Cel mai obișnuit lucru ce i se întîmpla era să folosească fărașul în loc de polonic și să ne aducă un străchinoi de supă de cărbuni. Am găsit de nenumărate ori în mîncare gîndaci, așchii de lemn și cîte

ceva din cîlţii pe care-i torcea veşnic. Înghiţeam orice, ca să facă act de prezenţă în măruntaiele mele.

Răbdarăm caznele astea pînă prin postul cel mare, pe la începutul căruia ne căzu bolnav un coleg. Cabra, ca să nu cheltuiască, amînă chemarea medicului, pînă ce starea bolnavului ceru mai curînd un duhovnic. Chemă atunci un practicant, care-i luă pulsul şi declară că foamea îi luase de sub nas sarcina de a-l omorî pe acest tînăr. Îi dădură sfînta împărtăşanie, şi sărmanul de el, cînd o văzu, deşi era o zi întreagă de cînd nu vorbise un cuvînt, zise :

— Doamne Isuse Hristoase, mi-a fost de trebuinţă să te văd intrînd în casa asta, ca să mă încredinţez că nu-i iadul.

Aceste cuvinte mi se întipăriră în inimă ; muri bietul băiat ; îl îngroparăm foarte sărăcăcios, fiind un străin, şi rămaserăm cu toţii adînc mîhniţi. Se şi răspîndi prin oraş vestea îngrozitoare care, ajungînd la urechea lui don Alonzo Coronel, acesta, cum n-avea alt copil, nemaiputînd să se îndoiască de cruzimile lui Cabra, începu să dea crezare plîngerilor celor două umbre — căci fuseserăm reduşi la starea aceasta mizerabilă. Veni şi ne scoase din pension, dar, cînd ne avu în faţa ochilor, încă întreba de noi. Şi, în sfîrşit, văzîndu-ne în halul în care eram, fără să mai aştepte altceva şi făcîndu-l albie de porci pe licenţiatul Cabra, zis Post-Negru, ne trimise acasă purtaţi în două lectice. Ne despărţirăm de tovarăşii noştri, care ne urmăreau cu inima şi cu ochii, cu aceeaşi părere de rău ce-l năpădeşte pe prizonierul ce mai rămîne în mîna piraţilor din Alger cînd îi vede pe tovarăşii săi de suferinţă răscumpăraţi de călugării din ordinul Sfintei Treimi [1].

---

[1] Călugării din ordinul de la Trinidad răscumpărau prin bani strînşi cu cheta pe captivii corsarilor musulmani ce prădau corăbiile din Mediterana.

CAPITOLUL IV

Convalescența noastră și plecarea la studii la Alcalá de Henares.

Ajunși la casa lui don Alonzo, furăm întinși în două paturi cu multă băgare de seamă, ca nu cumva oasele noastre, roase de foame cum erau, să iasă din încheieturi. Fură aduși exploratori care să ne caute ochii în mijlocul obrazului ; iar mie, cum caznele mele fuseseră mai mari și foamea mai împărătească — pentru că, la urma urmei, mă tratau ca pe un servitor — multă vreme nu mi-i aflară. Chemară medici, care poruncîră să ne șteargă praful de pe guri cu cozi de vulpe, ca de pe altarele pictate, pentru că de fapt asta și eram, altare de doliu. Poruncîră să ni se dea esențe hrănitoare și supe tari. Cine ar putea povesti fericirea măruntaielor noastre, după ce am gustat primul pahar de lapte de migdale și prima supă de pasăre ?! Toate li se păreau noutăți ! Doctorii opriră să se vorbească tare, timp de nouă zile, în camera noastră, pentru că ecoul fiecărui cuvînt răspundea în golul stomacurilor.

Cu atare îngrijiri și cu altele asemănătoare, începurăm să ne întremăm și să mai prindem ceva puteri ; totuși fălcile, de slabe și de scofîlcite, ni se descleștau totdeauna cu greu una de alta, așa că se dete poruncă să ni le deschidă în fiecare zi vîrîndu-ni-se o mistrie între dinți. După patruzeci de zile ne ridicarăm copăcel, încercînd să facem primii pași, dar păream încă umbrele celorlalți oameni : de galbeni și de slabi, păream niște sihaștri ai deșertului.

Ne iroseam tot timpul mulțumind lui Dumnezeu că ne scăpase din captivitatea cumplitului Cabra și ne rugam domnului ca nici un creștin să nu mai cadă în mîinile sale hapsîne. Dacă întîmplător, mîncînd, ne aminteam cîteodată de mesele din pensionul nemernicului, foamea noastră creștea așa de mult, încît coșnița costa îndoit în

ziua aceea. Obişnuiam să-i povestim lui don Alonzo cum, aşezîndu-se la masă, Cabra ne zugrăvea în culori urîte lăcomia, cu toate că n-o cunoscuse nicicînd în viaţă ; făcea mare haz cînd îi povesteam că porunca divină „să nu ucizi" era sfîntă la el, cuprinzînd şi prepeliţele, şi claponii şi tot ce nu vroia să ne dea şi, prin urmare, şi foamea, căci părea a fi socotit mare păcat nu numai s-o ucizi, dar chiar şi s-o răneşti, judecînd după felul cum precupeţea bucatele.

Cu d-alde-astea trecură trei luni, la capătul cărora don Alonzo se gîndi să-şi trimită fiul la Alcalá, ca să studieze la universitate ceea ce îi mai lipsea din gramatică. Mă întrebă dac-aş vroi să-l însoţesc, şi eu, care nu doream altceva decît să mă îndepărtez de ţinutul unde aş fi putut auzi numele acelui blestemat tartor al stomacurilor, mă oferii să-i servesc fiul, cum se va vedea.

După asta îi mai dete un servitor drept îngrijitor, care să-i gospodărească casa şi să-i ţină socoteala banilor de cheltuială, pe care ni-i dădea prefăcuţi în poliţe şi bonuri, adresate unui om ce se numea Julian Merluza.

Ne încărcarăm bagajul în căruţa unuia Diego Monje ; aveam o jumătate de pat, şi încă una, cu chingi şi cu roate, de pus sub cea dintîi, pentru mine şi pentru majordomul care se numea Tómas de Baranda. Afară de acestea, cinci saltele şi opt cearşafuri, opt perne, patru covoare, un cufăr cu albituri şi celelalte mărunţişuri ale gospodăriei. Noi ne urcarăm într-o trăsură şi pornirăm pe înserate, o oră înainte de-a înnopta, şi ajunserăm ceva mai tîrziu de miezul nopţii la han la Viveros [1], fie blestemat în vecii vecilor !

Hangiul era maur şi aşa de hoţ, că în viaţa mea n-am văzut cîine şi pisică laolaltă împăcîndu-se atît de bine

---

[1] Hanul din Viveros, pe drumul de la Madrid la Alcalá, era frecventat de studenţi şi femei uşoare. Apare şi în scrierile altor spanioli din Secolul de Aur : Lope de Vega *(Al pasar del arroyo — La trecerea vadului)*, Alarcón *(Las paredes oyen — Pereţii au urechi)* etc.

cum se vedeau a fi în firea lui, ca în noaptea aceea. Ne făcu ploconeli la nesfîrşit, şi, cum era înţeles cu ajutoarele vizitiului de la căruţa cu bagaje, care, grăbindu-se, ajunseseră cu o jumătate de oră înaintea noastră, pentru că noi ceştilalţi merseserăm agale, se apropie de căruţă şi-mi întinse mîna ca să mă ajute a sări jos.

Mă întrebă dacă plecam la studii. După ce-i răspunsei că aşa era, mă conduse înlăuntru, unde erau cîţiva golani cu nişte fete deocheate, un popă care-şi citea *Psaltirea* în fumul mîncărurilor, un negustor bătrîn şi zgîrcit care încerca să-şi facă uitată cina, şi doi tineri studenţi înfometaţi, dintre cei ce-şi lasă mănţăluţa chelnerilor la han, părînd că n-aşteaptă altceva decît să găsească mijlocul de a îmbuca.

Stăpînul meu, ca unul ce era nedeprins cu ospătăriile, tinerel şi cu caş la gură, zise :

— Jupîne, dă-ne ce ai, pentru mine şi pentru servitorii mei.

— Sîntem cu toţii slugile înălţimii-voastre, strigară pe loc derbedeii, şi va fi o cinste pentru noi să vă slujim. Hei, jupîne ! Gîndeşte-te că acest cavaler va şti să te răsplătească pentru truda dumitale ! Goleşte cămara !

Şi, zicînd acestea, unul din ei se apropie de don Diego, îi scoase pelerina şi-i zise :

— Binevoiască înălţimea-voastră a se odihni, stăpîne.

Şi-l duse la o bancă de piatră. Eu eram, ce să spun, foarte măgulit de una ca asta. A mea era toată crîşma !

Una dintre nimfe intră în vorbă :

— Ce chipeş arată şi cum se vede îndată că e cavaler ! Merge să studieze ? Eşti servitorul lui ?

Încredinţat că aşa era, cum spunea ea, îi răspunsei că Baranda şi cu mine eram servitorii lui. Îmi ceru numele stăpînului, şi, n-apucai bine să i-l spun, că unul dintre studenţi se apropie de el, cu lacrimi în ochi, şi, strîngîndu-l zdravăn în braţe, îi zise :

— Oh, señor don Diego, cine-ar fi spus, acum zece ani, că voi avea plăcerea să vă revăd într-o împrejurare ca asta ! Dar sînt, poate, nefericitul de mine, atît de schimbat, încît nu mă mai cunoaşteţi ?

Don Diego rămase foarte mirat şi eu la fel, căci am fi putut jura amîndoi că nu-l văzusem de cînd trăiam. Celălalt student care, în timpul acesta, privise ţintă la stăpînul meu, îşi întrebă prietenul :

— Acesta e domnul despre tatăl căruia mi-ai povestit atîtea lucruri ? Sîntem fericiţi de a-l fi întîlnit şi de-a cunoaşte un cavaler atît de nobil. Dumnezeu să-l aibă în pază !

Şi-şi întovărăşi vorba cu semnul crucii. Cine n-ar fi crezut că crescuserăm împreună ?

Don Diego răspunse la politeţile lui, şi-l întrebă de nume, tocmai cînd veni hangiul şi întinse faţa de masă. Atunci studentul, înţelegînd că are să se servească cina, răspunse :

— Să lăsăm toate astea : se răceşte mîncarea ; mai vorbim noi după masă.

Intră atunci un coate-goale aducînd scaune pentru toată lumea şi un jilţ pentru don Diego. Altul aduse o tavă cu mîncare. Studenţii ziseră :

— Mîncaţi, înălţimea-voastră, căci în vreme ce ni se va pregăti ce se mai găseşte, noi vom avea cinstea să vă servim la masă !

— Ferească sfîntul ! sări don Diego. Luaţi loc, vă rog, la masă, dacă vreţi să-mi faceţi plăcere.

La aceasta răspunseră derbedeii, cu toate că nu lor le vorbise :

— Numaidecît, monseniore ; doar că mai avem puţină treabă.

Eu, cînd îi văzui pe unii poftiţi la masă şi pe alţii poftindu-se singuri, începui să mă întunec, temîndu-mă de ceea ce se şi întîmplă, căci studenţii puseră mîna pe sa-

lată, o respectabilă farfurie, şi, uitîndu-se la stăpînul meu, ziseră :

— Nu se cuvine ca acolo unde se află un cavaler atît de nobil, aceste doamne să rămînă nepoftite ! Poruncească înălţimea-voastră să guste şi ele cîte ceva.

Don Diego, făcînd atunci pe galantul, le invită ; luară loc şi, între ele, se aşezară şi cei doi studenţi ; din patru înghiţituri, dispărură toate bucatele ; nu mai rămase decît inima unei lăptuci, pe care o mîncă don Diego şi, pe care, dîndu-i-o, blestematul acela de student ce i se pretindea rudă, îi zise :

— Unul din strămoşii dumneavoastră, unchiul tatălui meu, leşina văzînd lăptuci. Ce om era ! Ce cavaler leal !

Tot vorbind aşa, înghiţi o pîinişoară întreagă, iar camaradul său, alta. La rîndul lor, tîrfele şi dăduseră gata o pită mare, întreagă ! Dar popa era cel care mînca mai mult, dacă-i adevărat că poţi mînca şi cu ochii ! Pungaşii tăbărîseră pe o jumătate de căprioară friptă, două şunci de porc şi două farfurii de porumbei ostropel, dar văzîndu-l cum se uită la mîncare, îi ziseră :

— Ei, părinte, de stat îţi arde ? Apropie-te şi gustă, căci señor don Diego ne-a poftit pe toţi.

Nici nu sfîrşiseră bine cu invitaţia că el se şi înfiinţă. Stăpînului meu, văzînd că toţi făceau pe gazdele, nu-i prea veni la socoteală. Îşi împărţiră tot, iar lui don Diego îi dădură nu ştiu ce oase şi aripi ; popa şi cu ceilalţi potopiră restul. Bandiţii îl sfătuiau :

— Cinaţi măsurat, señor, să nu vă cadă greu !

Iar blestematul de student le întorcea vorba, adăugînd :

— Mai ales că e bine să vă obişnuiţi a mînca puţin pentru cînd veţi fi la Alcalá.

Eu şi celălalt servitor ne rugam lui Dumnezeu să le dea gîndul cel bun să mai lase cîte ceva şi pentru noi ! Dar ei înfulecaseră tot, iar popa rodea şi sugea oasele rămase de la alţii, cînd unul din tîlhari zise, ca şi cum atunci şi-ar fi adus aminte :

— Ah, păcatele mele! N-a mai rămas nimic pentru servitori!... Veniţi încoace, prieteni!... Jupîne, poftim, iată un ducat, şi dă-le tot ce s-o mai găsı!

Pe loc sări afurisitul de pretins neam al stăpînului meu, adică studentul, zicînd:

— Iartă-mă, domnule hidalgo, dar nu prea cunoşti regulile politeţii! Invaţă să-l cunoşti pe señor Diego, văru-meu. El va plăti cina servitorilor săi, şi ar da chiar şi pentru ai noştri, dacă am avea servitori, aşa cum ne-a dat şi nouă. Şi, întorcîndu-se către don Diego, care rămăsese cu gura căscată, continuă: Nu vă supăraţi, n-au avut onoarea să vă cunoască!

Văzînd o prefăcătorie atît de sfruntată, începui să arunc asupra lor blesteme fără număr, fără să mă gîndesc a le pune capăt cîndva. Se strînse masa şi toţi îl sfătuiră pe don Diego să se ducă la culcare. El vroia să plătească cina, dar îl împiedicară, sub cuvînt că va avea destul timp a doua zi de dimineaţă. Mai vorbiră împreună cîteva clipe şi, stăpînul meu, întrebînd pe student care-i era numele, acesta răspunse că se numea don Pedro Coronel. Azvîrli-l-ar dracii în fundul infernului, oriunde va fi fiind el acuma!

Zărindu-l pe bătrînul avar cum moţăie, îi spuse lui don Diego:

— Vreţi să rîdem? Să-i jucăm o festă acestui bătrîn care n-a mîncat mai mult de un măr tot drumul, şi care e totuşi putred de bogat.

Apaşii ziseră:

— Bună idee are licenţiatul! Adevărat: fă-o!

Atunci studentul, apropiindu-se de bietul moşneag adormit, îi luă desagii ce se aflau la picioarele lui. Îi dezlegă, găsind în ei o cutie şi, cum o scoase, îşi chemă gaşca, ca şi cum ar fi fost vorba de o bătălie. Cînd toată lumea făcu roată în jurul lui, o deschise şi găsi în ea prăjituri uscate. Le scoase pe toate cîte erau şi în locul lor puse pietre, surcele, într-un cuvînt tot ce-i căzu în mînă.

Îşi făcu apoi nevoile şi, pe deasupra scîrnăviei, risipi ca la o duzină de cioburi de ţiglă. Apoi închise cutia şi zise :

— Tot nu-i gata ! Mai are şi ploscă moşneagul !

Scoase plosca şi, desfundînd una din pernele trăsurii noastre, după ce aruncă puţin vin pe jos, i-o umplu cu lînă şi cîlţi, şi o astupă la loc. Isprăvind cu toate astea, se duse fiecare la culcare, pentru o oră cît mai rămăsese din noapte, iar studentul strînse totul la loc în desagi, mai puse şi un pietroi în gluga mantalei celui ce dormea, şi se duse să se culce.

Veni ora cînd trebuia să purcedem la drum ; toată lumea se trezi, numai moşneagul dormea dus. Îl strigară şi, trezindu-se, vru să se ridice, dar nu-l lăsă gluga mantalei. Cercetă care putea fi pricina, şi hangiul îl luă anume în bătaie de joc, zicîndu-i :

— Vai de mine, bată-mă Dumnezeu ! N-ai găsit altceva de furat decît piatra asta, moşule ? Ce spuneţi, domnilor ? Dacă nu-l băgam de seamă ? E un lucru pe care-l preţuiesc la peste o sută de ducaţi, pentru că are daruri miraculoase, pentru lecuit durerile de burtă.

Bietul bătrîn nu mai contenea jurîndu-se că nu el îşi pusese piatra în glugă.

Derbedeii făcură socoteala, care se ridica la şaizeci de reali, dar din care Juan de Leganés [1] însuşi n-ar fi priceput o iotă. Studenţii ziceau :

— Să vedeţi de ce mare folos vă vom putea fi noi la Alcalá ! Rămaserăm înmărmuriţi de spaimă dîndu-ne seama cît de mare fusese cheltuiala ! Îmbucarăm ceva. Bătrînul îşi luă desagii aşa fel ca noi să nu putem vedea ce scoate din ei, şi mai cu seamă ca să nu fie silit să împartă cu noi. Luă un ciob de ţiglă uns, şi-l vîrî în gură ; puţin lipsi să nu-şi sfarme o măsea şi jumătate dintr-un dinte, singurele rămăşiţe ce-i mai împodobeau gingiile, şi

[1] Faimos matematician, pomenit şi în alte scrieri ale epocii. Făcea în minte socoteli de coloane întregi cu multe zecimale.

numai cît nu şi le pierdu. Începu să scuipe şi să se opintească, dînd semne de greaţă. Ne apropiarăm cu toţii de el, şi vorbi mai întîi popa, întrebîndu-l ce are. Omul, furios, se dădea la toţi dracii. Desagii îi căzuseră pe jos. Venind spre el, studentul spuse :

— Ptiu, du-te pe pustii, Satan, cinsteşte crucea !

Un altul deschise o carte de rugăciuni, şi se înverşunară să-i bage în cap că e stăpînit de diavol, pînă ce povesti el singur despre ce era vorba şi se rugă să i se îngăduie a-şi clăti gura cu puţin vin din plosca ce-o avea la el. Fu lăsat s-o facă şi, luîndu-şi plosca, îi scoase dopul şi-şi turnă într-o cană un pic de vin. Ieşi plin de lînă şi de cîlţi, un vin barbar, atît de lăieţ şi de flocos că nu era cu putinţă a-l limpezi, necum a-l bea. Atunci bătrînul ajunse la capătul răbdării ; începură să se tăvălească toţi de rîs, şi el judecă mai cu cap să tacă din gură şi să se urce în căruţă cu derbedeii şi cu femeile. Studenţii şi popa se cocoţară fiecare pe cîte-un măgar, iar noi ceştilalţi ne reluarăm locurile în trăsura cu care venisem.

Dar nu ne urnirăm bine din loc, cînd şi unii, şi alţii începură a ne batjocori, dîndu-şi arama pe faţă. Hangiul zicea :

— Cavaler caş-la-gură, două-trei lecţii de astea şi vei îmbătrîni iute, prinzînd minte.

Popa zicea :

— Sînt preot, voi citi o liturghie pentru dumneavoastră !

Blestematul de student striga din toate puterile :

— Domnule văr, altă dată cînd te-o mai mînca, scarpină-te pe loc şi nu după ce ţi-o trece !

Iar celălalt :

— Trăiască-ţi rîia, señor don Diego !

Ne prefăcurăm a nu băga nimic în seamă ; ştie doar Dumnezeu cît fierbeam în noi ! Dintr-una în alta, ajunserăm la Alcalá pe la orele nouă, şi tot restul zilei ne îndeletnicirăm cu socoteala cinei din ajun, fără să izbutim a-i da de capăt.

Despre intrarea în Universitatea din Alcalá și despre diplomă. Festele care mi s-au jucat de bun-venit.

Înainte de a se înnopta, ieşirăm din han, ducîndu-ne la casa ce ne-o închiriaseră şi care era dincolo de Puerta de Santiago [1], mahala unde se cuibăriseră studenţii, cu toate că în aceasta n-aveam decît ca la vreo trei chiriaşi diferiţi. Gazdă şi stăpîn era unul dintre cei care cred în Dumnezeu din politeţe, sau din ipocrizie. Poporul le spune „moriscos" şi e foarte mare belşug de asemenea oameni, ca şi de cei care au nasuri prea mari şi cărora le lipsesc doar atunci cînd au de mirosit slănina ; spun asta, mărturisind „nobleţea" înaltă, şi chiar des întîlnită la oamenii din categoria asta. Mă primi, aşadar, gazda, cu o căutătură mai oţîrîtă decît dacă aş fi fost însăşi sfînta împărtăşanie. Nu ştiu dacă îşi luase această mutră ca să-i ştim de frică de la început, sau dacă era mutra obişnuită a acestui soi de oameni ; fiindcă cine nu se ţine de legea cea bună nu e greu să aibă un caracter urît. Ne aduserăm bagajele, ne aşezarăm paturile şi celelalte, şi dormirăm noaptea aceea.

De cum se făcu dimineaţă, se şi înfiinţară toţi studenţii casei în cămăşi, ca să-i ceară stăpînului meu diploma. El, care nu ştia ce va să zică asta, îi întrebă ce caută ; eu, între timp, bănuind cam ce putea să urmeze, mă vîrîi între două cergi, lăsîndu-mi doar jumătate din cap afară, încît păream o broască ţestoasă. Cerură două duzini de reali şi, după ce-i primiră, începură numaidecît să urle ca dracul, spunînd :

— Să ne trăiască noul coleg ! Fie binevenit în fraternitatea noastră ! Bucure-se de privilegiile vechimii ; aibă

[1] Veche poartă în nordul oraşului Alcalá (astăzi nu mai există).

dreptul să capete rîie, să umble jegos şi să rabde de foame, ca noi toţi!

Luaţi seama, domniile-voastre, ce mai privilegii! Ei o tuliră pe scară în jos, iar noi ne îmbrăcarăm pe dată.

Apucarăm drumul şcolii. Pe stăpînul meu îl luară sub oblăduirea lor cîţiva colegieni, cunoscuţi de ai tatălui său, şi intră în aula [1] lor; dar eu, care trebuia să intru în alta, rămăsei singur, şi mi se cam strînse inima. Intrai în patio, dar nici nu-i păşii bine pragul, că mă şi ochiră şi începură să strige:

— Unul nou!

Eu, vrînd să-i dezarmez, începui să rîd, ca şi cum puţin mi-ar păsa; dar nu-mi sluji la nimic, căci opt sau nouă dintre ei, păşind spre mine, mă priviră batjocoritor. Mă înroşii tot — de-ar fi dat Dumnezeu să nu se fi întîmplat aşa! Căci pe dată unul din ei, care era mai aproape de mine, îşi duse mîna la nas şi zise, depărtîndu-se:

— Parc-ar fi un Lazăr sculat din morţi, aşa de rău pute!

Îndată, toţi ceilalţi se deteră deoparte, ţinîndu-se de nas. Eu, vrînd să ies din încurcătură, făcui la fel ca ei, strîngîndu-mi nările cu mîna, şi le spusei:

— Aveţi dreptate, înălţimile-voastre, pute grozav!

Aceasta îi făcu să rîdă în hohote şi, îndepărtîndu-se, se găsiră adunaţi laolaltă mai bine de o sută. Începură să horcăie din gîtlej ca şi cum ar fi trîmbiţat atacul, şi după mutrele, după tusea lor şi după chipul în care-şi căscau şi-şi închideau mereu gura, înţelesei că-mi pregăteau o proaşcă de scuipaturi. Unul din ei, de fel din ţinutul La Mancha, foarte gutunărit, îmi trimise plocon un scuipat de-o oca.

Eu, atunci, văzîndu-mă pierdut, începui să strig:

— Dumnezeu mi-e martor că-l u...

---

[1] Aula universitară se numea la Alcalá „general", fiind publică; într-o aulă numită astfel intra oricine dorea să audă conferinţele. Pablos nu putea însă intra, fiind servitor.

Nu apucai însă să rostesc „cid“, că mă şi năpădi o asemenea salvă de năprasnice scuipaturi, revărsîndu-se ploaie asupra mea, încît nu mai putui să termin fraza. Băgai de seamă că unele scuipaturi păreau măruntaiele celor ce le scuipau, atît erau de lungi ; alţii, sfîrşindu-li-se saliva, cereau nasurilor împrumut măduva lor, şi veneau cu nişte bale de muci atît de vîrtoase, că răsunau ca tobele pe suprafaţa pelerinei mele. Eu îmi ascunsesem faţa sub ea, căci devenisem triunghi de ţir.

Eram nins din cap şi pînă-n tălpi, cînd un pezevenghi, văzîndu-mă acoperit şi cu faţa neatinsă de nimic, alergă după mine, strigînd cu glas mînios :

— Destul că l-aţi scuipat ! Nu-l mai şi omorîţi !...

Eu, care-i credeam în stare s-o facă, după felul în care mă chinuiau, îmi descoperii faţa ca să pot vedea ce se petrece, şi în aceeaşi clipă cel care vorbise scutură mîna şi mă mirui între sprîncene cu o stridie grasă de muc verde-negru, ce-l ţinuse în pumn. Judecaţi şi domniile-voastre cît de înspăimîntat eram ! Copiii aceştia ai iadului scoaseră nişte strigăte care mă buimăciră. Eu, după furia cu care-şi descărcară stomacurile asupra mea, îmi închipuii că, pentru a şi le pune la punct, economisind banii de medic şi spiţerie, aşteptau cîte un nou-venit. Vroiră, după aceea, să mă mai şi plesnească peste grumaz, dar nu se pricepură cum s-o facă şi pe asta, fără să li se ia pe mîini jumătate din untdelemnul pelerinei mele negre, ajunsă acum albă din pricina multelor mele păcate ! Mă lăsară, şi eu mă întorsei acasă, unde de-abia izbutii să ajung ; aveam noroc că era dimineaţă, şi nu întîlnii decît doi sau trei ştrengari, care trebuie să fi fost bine intenţionaţi deoarece se mulţumiră să-mi zvîrle doar cinci-şase viermişori de care îşi văduviră batistele şi după aceea s-o şteargă. Intrai în casă şi maurul, văzîndu-mă, începu să rîdă şi să facă din gură ca şi cum ar fi avut chef să mă scuipe. Cum mă temeam să n-o facă, îi spusei :

— Uite-te bine, jupîne, că nu sînt eu *Ecce homo !*

Mai bine-aş fi tăcut, căci îmi burduşi cîţiva ghionţi zdraveni între umeri, mai lovindu-mă şi cu nişte greutăţi de cîntărit ce le-avea în mînă. Astfel, dăruit peste preţul pieţei şi pe jumătate damblagit, urcai în odaie, unde stătui multă vreme pînă să găsesc un capăt de care să apuc pelerina şi sutana. În sfîrşit, reuşii să mi le scot şi le spînzurai pe balcon, după care mă aruncai în pat.

Veni stăpînul meu şi, găsindu-mă adormit, cum n-avea de unde şti de greţoasa mea aventură, se supără şi mă trase de păr cu atîta putere, încît două zgîlţîituri mai mult m-ar fi lăsat chel. Mă trezii ţipînd şi plîngînd, dar el îmi spuse cu un ton şi mai mînios :

— Frumos chip de-a mă sluji, n-am ce zice, Pablos ! Doar am început o altă viaţă !

Eu, cînd îl auzii vorbind de altă viaţă, începui să cred că şi murisem. Îi răspunsei :

— Stăpîne, multă uşurare îmi aduci în chinurile mele ! Iată în ce stare se află pelerina şi sutana asta, care-au servit drept năframă celor mai evlavioase nări ce-au lăcrămat vreodată în săptămîna mare ; şi mai priveşte-mi şi coastele !

Şi, spunînd asta, începui să plîng. Văzîndu-mi el lacrimile, fu convins şi mişcat. Căută din ochi sutana şi, cînd o văzu, îl apucă mila de mine şi-mi zise :

— Pablos, deschide bine ochii, căci cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi ! Fii cu ochii-n patru şi descurcă-te singur, căci n-ai aici nici tată, nici mamă !

Îi povestii ceea ce păţisem, şi el porunci să fiu îmbrăcat ca pentru noapte şi dus în camera de jos, unde se afla dormitorul celorlalţi patru servitori ai stăpînilor din casă. Mă culcai, dormii şi, pentru că mîncasem bine şi la prînz, şi seara, la căderea nopţii îmi redobîndisem puterile ca şi cum n-aş fi trecut prin nici o încercare. Dar se vede treaba că atunci cînd e să-ţi cadă nenorocirile pe cap, apoi se ţin lanţ, şi se ţin unele de altele ca verigile, de nu se mai sfîrşesc.

Veniră la culcare şi ceilalţi şi, după ce mă salutară cu toţii, mă întrebară dacă eram bolnav, de mă şi aflam în pat. Le împărtăşii păţania mea nenorocită şi, ca şi cum în ei n-ar fi fost urmă de răutate, începură pe dată să-şi facă semnul crucii, zicînd :

— Una ca asta nu ţi s-ar putea întîmpla nici între luterani ! S-a mai văzut vreodată atîta răutate ?

Unul dintre ei adăugă :

— Rectorul e de vină că nu pune odată capăt unor atare fapte. I-ai recunoaşte pe autori ?

Le răspunsei că nu, mulţumindu-le de bunătatea pe care mi-o arătau. Cît timp vorbiră astfel, terminară cu dezbrăcatul, se culcară, stinseră lumina, şi adormii şi eu, căci mi se părea că sînt între părinţii şi fraţii mei.

Să tot fi fost pe la miezul nopţii cînd fui trezit de unul dintre ei, care striga din toate puterile :

— Hoţii ! Mă omoară ! Săriţi !

Dinspre patul lui răsunau, printre urletele acestea, nişte plesnete de biciuşcă. Ridicai capul şi întrebai : „Ce s-a întîmplat ?" Dar de-abia apucai să rostesc vorba asta, că şi începură să mă altoiască pe spinare c-o funie groasă cu noduri. Începui să mă plîng şi dădui să mă ridic. Începu să se vaiete şi celălalt, cu toate că loviturile plouau numai asupra mea. Degeaba strigam eu :

— Dumnezeule mare !

Loviturile cădeau una după alta atît de sălbatic asupră-mi, încît, cum îmi aruncaseră păturile jos, nu-mi mai rămase altceva de făcut decît să mă vîr sub pat. Aşa făcui, şi în aceeaşi clipă cei trei, care dormeau, începură să ţipe la rîndul lor, şi cum auzeam mereu plesnetul bicelor, îmi închipuii că cineva venit de afară ne scutura pe toţi la fel. În timpul acesta, nemernicul de servitor care dormea cel mai aproape de mine trecu în patul meu, îşi făcu pe aşternutul meu anumite nevoi fireşti şi le acoperi bine. Trecu apoi la loc în patul său, loviturile de bici încetară

şi, ridicîndu-se toţi patru ca nişte oameni indignaţi, strigară cît îi ţinea gura :

— Mare nemernicie ! Asta nu poate rămîne nepedepsită !

Cît despre mine, eu tot mai rămăsesem sub pat, scheunînd ca un căţel strîns cu poarta, şi încovrigat ca un ogar apucat de crampe. Ceilalţi se făcură a încuia uşa, şi atunci ieşii şi eu din ascunzătoarea mea şi mă urcai în pat, întrebîndu-i dacă nu cumva au avut şi ei ceva de suferit. Se plînseră cu toţii că-i omorîseră în bătaie.

Mă culcai, mă acoperii şi prinsei să dorm, dar se vede că mă mişcai prin somn, căci la deşteptare mă văzui murdar pîn' la subsuori. Toţi ceilalţi se ridicară, dar eu dădui vina pe loviturile de bici ca să nu mă scol din pat. Nici dracii nu m-ar fi făcut să mă clintesc, nici într-o parte, nici într-alta. Mi-era ruşine, neştiind dacă nu cumva făcusem necuviinţa asta prin somn sau, fără să-mi dau seama, de frică şi de tulburare. Într-un cuvînt, eram un vinovat fără vină, în neputinţa de a mă dezvinovăţi. Tovarăşii mei se apropiară de mine jeluindu-se care mai de care, prefăcuţi, şi mă întrebară cu multă grijă cum îmi mai era. Le răspunsei că mă simţeam foarte rău din cauza mulţimii loviturilor de bici pe care le primisem. Îi întrebai de asemenea, la rîndul meu, asupra celor ce se putuseră întîmpla, şi ei îmi spuseră :

— Aflăm noi, n-ai grijă ! Ne spune el matematicianul [1]! Dar să lăsăm asta deocamdată ; să vedem dacă nu eşti cumva rănit, căci prea te văicăreşti !

Şi, zicînd aşa, se apucară care mai de care să tragă de pătură. cu gîndul să mă dea de ruşine.

---

[1] „Matematicianul", fie profesor, fie student în matematici, avea să dea de rostul misterului — după spusele prefăcutelor victime — recurgînd la calcule astrologice menite să-i „destăinuiască" cele întîmplate. Catedra de matematici se chema „de astrologie" şi se studiau acolo, pe lîngă Euclide, şi autori de felul lui Sacrobosco, obscurantişti medievali. La Universitatea din Alcalá, ştiinţa modernă a înlocuit „astrologia" abia în anul 1615.

Tocmai atunci intră şi stăpînul meu şi zise :

— Să fie cu putinţă, Pablos, ca vorba mea să n-aibă nici o putere asupra ta? E ora opt şi eşti încă în pat! Scoală-te, dracului, odată!

Ceilalţi, ca să mă scuze, îi povestiră lui don Diego toată aventura şi-l rugară să mă lase să dorm. Unul din ei îmi zise :

— Dacă señor Don Diego are vreo îndoială, ridică-te, prietene!

Şi puse mîna pe pătura mea, pe care eu o ţineam cu dinţii ca să nu se vadă murdăria. Cînd văzură ei că nu-mi dădeau de leac pe calea asta, unul din ei zise :

— Dumnezeule, că rău mai pute aici!

Don Diego spuse la fel, căci era adevărat. Şi îndată, luîndu-se după el, începură cu toţii să caute prin cameră dacă nu era vreo oală de noapte, spunînd :

— Nu se mai poate sta aici.

— Bine mai stăm, zise unul. Asta-i casă de oameni care trebuie să studieze!

Făcură inspecţia paturilor, le mutară din loc ca să vadă ce era dedesubt şi, în fine, spuseră :

— Trebuie să fie ceva în patul lui Pablos, fără doar şi poate. Să-l trecem într-unul dintr-ale noastre şi să ne uităm şi sub el.

Eu, văzîndu-mi funia apropiindu-se de par, şi pe ei gata să-mi pună mîna-n gît, mă prefăcui că-mi vine rău de la inimă, mă apucai de scîndurile patului şi începui să mă schimonosesc. Ei, care ştiau misterul, nu se lăsară, zicînd cu toţii :

— În ce hal e, săracul!

Don Diego mă ţinea de degetul inimii, cel mic, şi-n fine, toţi cinci mă ridicară, mutîndu-mă. Dar cînd deteră la o parte păturile, pufniră toţi de rîs cu atîta putere, văzînd noii-născuţi, care nu erau porumbei, ci cogeamitea pupeze, că se zguduia încăperea!

— Vai de capul lui! strigară atunci nemernicii.

Dar cum eu mă prefăcui că leşin, ei îi spuseră lui don Diego :

— Trageţi-l zdravăn, monseniore, de degetul inimii.

Stăpînul meu, crezînd că-mi face bine, mi-l trase cu atîta zel, încît mi-l scrînti. Ceilalţi se arătară gata să mă şi pălmuiască pe obraji, tot spunînd mereu :

— Mai mare mila ! Sigur că s-a scăpat pe el acum, cînd i s-a făcut rău !

Cine-ar putea să-şi închipuie ce se petrecea în mine, covîrşit de ruşine cum eram, cu un deget dezbîrnat şi murind de frica scatoalcelor !

În sfîrşit, ca să scap cel puţin de bătaie, căci îmi ameninţau coapsele cu lovituri de funii, dădui semne că-mi revin în simţiri. Dar, oricît de grăbit aş fi făcut-o, cum netrebnicii umblau cu prefăcătorii, îmi şi lăsaseră cîteva vîrci largi de două degete pe fiecare coapsă ! După asta mă lăsară în plata domnului, exclamînd :

— Isuse, că slab mai eşti !

Plîngeam de necaz. Ei mă mîngîiau, răutăcios :

— N-ai grijă, prietene, ne pasă mai puţin de murdărie decît de sănătatea ta ! Linişteşte-te !

Pe urmă mă spălară, mă puseră în pat şi se duseră.

Rămas singur, nu făcui altceva decît să mă gîndesc că dădusem de mai mari belele într-o singură zi la Alcalá, decît tot ce pătisem în două luni la Cabra.

La amiază mă îmbrăcai, îmi curăţai sutana cît putui mai bine, spălînd-o ca pe o prelată de catîr, şi-mi aşteptai stăpînul care, sosind, mă întrebă cum mă mai simt. Toţi cei din casă mîncaseră, şi eu de asemenea, cu toate că puţin şi fără poftă. Reunindu-ne, după aceea, toţi în coridor, ca să mai stăm de vorbă, ceilalţi servitori îmi aduseră la cunoştinţă, rîzînd de mine, farsa. Se făcu mult haz pe socoteala mea, şi rămăsei şi mai ruşinat, dar îmi spusei în mine :

„Ei, Pablos, fii cu ochii în patru !“

Îmi propusei să-mi schimb felul de viață. Și cu asta, devenind prieteni la toartă, viețuirăm toți cîți eram în casă ca frații de aci înainte, și nici la școală nu mă mai necăji de-atunci nimeni.

CAPITOLUL VII

Despre felul cum mă despărții de don Diego. Vestea morții părinților mei și hotărîrea pe care o luai.

În timpul acesta îi sosi lui don Diego o scrisoare de la tatăl său, iar în plicul ei și una pentru mine, de la un unchi al meu, Alonzo Ramplón, om bine cunoscut în Segovia pentru legăturile cu justiția, pentru că de patruzeci de ani încoace tot ce se judecase acolo trecuse prin mîinile sale. Dacă trebuie să-i spun adevărului pe nume, apoi unchiul meu era călău, un adevărat as în meseria sa. Văzîndu-l cu cît meșteșug lucra, mai că-ți venea cheful să te lași spînzurat. El îmi trimise, așadar, din Segovia la Alcalá, scrisoare, în forma următoare :

„CARTE

Fiul meu Pablos — căci așa mă numea el, din multă dragoste ce avea pentru mine — *treburile numeroase ale sarcinii cu care m-a învrednicit maiestatea-sa nu mi-au îngăduit să-ți scriu mai curînd ; căci dacă e ceva neplăcut în serviciul pe care-l fac pentru rege este că am mult de lucru, cu toate că sînt răsplătit cu onoarea de a mă număra printre servitorii săi. Îmi pare însă rău că trebuie să-ți dau vești așa de puțin plăcute. Tatăl tău muri acum opt zile, cu cel mai mare curaj cu care a murit vreodată un om pe lume ; ți-o spun eu, ca unul ce l-am spînzurat. S-a urcat pe măgar fără să pună piciorul în scară. Cămașa*

de penitență îi venea turnată, ca și cum pentru el ar fi fost croită și, după felul cum arăta, nu cred să se fi găsit cineva care să-l fi văzut mergînd în urma crucilor și să nu-l fi socotit un vrednic spînzurat! Umbla cu un aer nepăsător, privind în sus la ferestre și făcînd cu mîna celor ce-și lăsau lucrul ca să vină să-l vadă. De două ori chiar își răsuci mustața. Își trimise duhovnicii să se mai odihnească, și le lăudă frumusețea predicilor. Ajuns la furci, puse piciorul pe scară și urcă, nu codindu-se ori în brînci ci, cînd dete de o treaptă ruptă, se întoarse spre oamenii justiției și le spuse să pună să o dreagă pentru cel care trebuia să-i urmeze, pentru că nu toată lumea va fi avînd ficații lui. Nu pot înfățișa aici ce impresie bună le făcu tuturora! Sus, stete și-și aruncă faldurile vestmîntului pe spate, apoi puse mîna pe funie și și-o trecu pe după gît, la mărul lui Adam; și, văzîndu-l pe călugărul din ordinul theatinilor[1] *că se pregătește de predică, se întoarse spre el și-i spuse:*

«Părinte, nu te mai osteni, e ca și cum ai fi spus-o, te scutesc: zi-i nițel din Crez și să sfîrșim repede, că nu vreau să trec drept vorbă lungă.»

Așa și făcură. Mie-mi ceru să-i dau gluga în lături și să-i șterg barba, ceea ce mă grăbii să fac. Se lăsă apoi să cadă fără să-și încrucișeze picioarele sau să facă alt gest, și păstră atîta gravitate, că nici nu i s-ar fi putut cere mai multă. După ce muri, i-am tăiat trupul în patru și i-am hărăzit drept mormînt răspîntiile de drumul mare. Dumnezeu știe ce greu îmi e să-l văd la răscruci slujind de masă întinsă corbilor, dar mă bizui pe plăcintarii de pe aici, care-l vor ridica să-l facă pateuri de cele de patru maravedis unul, spre mîngîierea rudelor.

Cît despre mama ta, cu toate că mai e încă în viață, aș putea să-ți spun aproape acelasi lucru, căci e pusă la

---

[1] Ordin religios fondat în Italia în 1524 de Gaetano din Thiena și Pietro Caraffa, arhiepiscop de Theato, devenit apoi papă, sub numele de Paul al IV-lea.

popreală de Inchiziția din Toledo, pentru dezgropare de morți, și nu-i vorba de calomnii. Se zvonește că în fiecare noapte săruta, în ochiul fără pupilă de sub coadă, un țap negru. S-au găsit la ea mai multe picioare, brațe și capete decît ar încăpea într-o capelă cu moaște făcătoare de minuni; cel mai neînsemnat miracol pe care-l făcea cu ele era să restabilească în starea lor dintru început pe fetele ușuratice care vroiau să mai treacă drept fecioare. Se spune că de ziua Sfintei Treimi va juca un rol însemnat într-un auto-de-fé cu alți patru sute de osîndiți la moarte.[1] *Sînt necăjit, fiindcă ea ne dezonorează pe toți, și cu deosebire pe mine, căci la urma urmei sînt slujitor al regelui și-mi stă rău de tot să am asemenea rubedenii.*

Fiule, a rămas aici nu știu ce avere ascunsă de părinții tăi; să tot fie ca la vreo patru sute de ducați. Sînt unchiul tău, și tot ceea ce am are să-ți rămînă ție! Cum vei primi scrisoarea de față, poți veni încoace, căci, cu cîtă latinească și retorică știi, vei fi unic în meseria de călău. Răspunde-mi numaidecît și, în așteptare, Dumnezeu să te aibă în pază așa cum doresc eu!"

Nu pot tăgădui că m-am simțit foarte lovit de acest nou afront; totuși, pe de o parte mă bucurai: atît de mare este puterea viciilor părintești, încît îi poate consola pe fii de nenorocirile părinților lor, oricît de mari ar fi ele. Mă dusei într-o fugă la don Diego care-și citea scrisoarea de la tatăl său, prin care acesta-i poruncea să părăsească Alcalá, dar să nu mă ia cu el, împins la asta, de bună seamă, de cele ce-i ajunseseră la urechi în legătură cu isprăvile mele. Îmi mărturisi că se hotărîse să plece și să facă tot ceea ce-i cerea tatăl său, și că-i pare rău că trebuia să mă părăsească. Îmi spuse că mă va recomanda

[1] A juca un rol într-un *auto de fé*, adică într-un „proces de credință", înseamnă a fi condamnat de Inchiziție la moarte.

altui cavaler, prieten cu el, ca să-i slujesc. Auzind aceasta, începui să rîd şi-i zisei :

— Señor, sînt altul acum, şi altele-mi sînt năzuinţele ; ţintesc mai sus şi rîvnesc la mai mare, căci dacă pînă acuma aveam, ca orice om, un ocrotitor sus-pus, acuma-l am chiar pe tata.

Îi povestii cum murise, cu tot atîta cinste ca cel mai sus-pus dintre oameni, şi cum îmi scrisese domnul, unchiul meu, călăul, că-l prefăcuseră-n monedă şi că din trupul său se împărtăşiseră mulţi ; îl mai înştiinţai şi de întemniţarea mamei pentru că lui, ca unuia ce mă ştia cine sînt, mă puteam spovedi fără să mă ruşinez. Straşnic se necăji pentru mine şi mă întrebă ce-aveam de gînd să fac. Îi dădui socoteală de ceea ce hotărîsem ; şi cu asta, el plecă a doua zi la Segovia, destul de întristat, iar eu rămăsei în casă, ascunzîndu-mi cum puteam nenorocirea. Arsei scrisoarea, ca nu cumva, pierzînd-o, să mi-o citească din întîmplare cineva şi începui să-mi fac pregătirile de drum pentru Segovia, cu gîndul de a intra în drepturile moştenirii şi de a-mi cunoaşte rudele, ca să mă păzesc de ele.

CAPITOLUL XII

Despre călătoria şi aventurile mele pe drumul Madridului.

Pornea, în dimineaţa aceea, un cărăuş de la han, care trebuia să ducă poştă pentru Madrid ; avea un măgar pe care mi-l închirie şi ieşii să-l aştept dincolo de poarta oraşului. Ne întîlnirăm la locul convenit, încălecai şi începui să mă deprind cu noul meu rol. Mergeam spunîndu-mi în mine :

„Aici vei rămîne, păcătosule, ruşinea drepţilor, campion al gîtlejurilor !“

Mă gîndeam că mă duceam la curte [1], unde nimeni nu mă cunoştea — şi cu asta de altfel mă şi mîngîiam cel mai mult — şi plănuiam să răzbesc acolo prin iscusinţa mea. De aceea îmi propusei să mă lepăd şi de sutană de îndată ce voi ajunge, şi să-mi îmbrac haine scurte, în pas cu moda.

Dar să ne întoarcem la ceea ce făcea unchiul meu, jignit de scrisoarea ce-i trimisesem, care glăsuia aşa :

„Domnule Alonzo Ramplón, după ce s-a milostivit pînă într-atîta Dumnezeu, luîndu-mi din faţa ochilor chipul bunului meu părinte şi închizîndu-mi-o la Toledo pe mama, care ştiu cel puţin că se va urca la cer în chip de fum, nu-mi mai lipseşte decît să văd aplicîndu-vi-se dumneavoastră, în persoană, binele pe care-l făceţi altora. Doresc să rămîn singur în familie, pentru că doi nu ne putem împăca, afară doar de cazul în care, căzînd în mîinile dumneavoastră, nu veţi binevoi a mă tăia în bucăţi ca pe ceilalţi. Nu vă faceţi griji pentru mine, nici nu mă pomeniţi, pentru că am de gînd să tăgăduiesc şi să mă lepăd de sîngele ce curge în vinele mele. Slujiţi-l mai departe pe rege şi pe Dumnezeu.“

Nu cred să mai fie cineva care să aibă putinţa de-a adăuga ceva la blestemele şi afuriseniile ce trebuie să le fi rostit el împotrivă-mi ! Să revenim acum la călătoria mea.

Mergeam călare pe urecheatul meu din Mancha, nedorind decît să nu mă întîlnesc cu nimeni, cînd văzui pe drum, în depărtare, un hidalgo călcînd ţanţoş, cu pelerina pe umeri, încins cu spadă, cu pantalonii vîrîţi în

---

[1] Madridul era numit în chip familiar *La Corte*, deşi, de fapt, curtea regală n-a fost tot timpul la Madrid, ci şi la Toledo, la Valladolid, la Escorial (în apropiere de Madrid), ca şi în alte părţi.

cizme, cu gulerul răsfrînt şi cu pălăria pe-o ureche. Bănuii că trebuie să fi fost vreun cavaler care-şi lăsase careta mai în urmă. Aşa că, ajungînd în dreptul lui, îl salutai. El mă privi şi-mi zise :

— Domnia-voastră, domnule licenţiat, trebuie să vă simţiţi pe măgar cu mult mai în voie decît mine, cu tot echipamentul meu.

Eu, care-nţelesei că vorbea de caretă şi de lacheii pe care-i bănuiam rămaşi în urmă, spusei :

— Într-adevăr, domnule cavaler, socotesc şi eu că e un chip mai paşnic de-a călători, acesta al meu, decît în trăsură ; pentru că — deşi înălţimea-voastră va fi călătorind, desigur, în careta care-i vine în urmă cu toată pompa şi cu tot dichisul — hurducăturile te cam obosesc.

— Ce caretă vine după mine ? zise el foarte tulburat.

Şi răsucindu-se într-acolo, de sforţarea pe care-o făcu, îi căzură pantalonii, pentru că i se rupse o agrafă ce-i ţinea, care era fără îndoială singura, căci văzîndu-mă că mă tăvălesc de rîs de întîmplarea asta, mă rugă să-i împrumut una. Eu, care văzui că din cămaşă nu i se vedea decît o poală, care-l acoperea în faţă ca o feregea, îi spusei :

— Pentru numele lui Dumnezeu, señor, dacă nu vă aşteptaţi lacheii, n-am cum vă fi de ajutor, pentru că şi pantalonii mei sînt ţinuţi tot de-o singură agrafă.

— Dacă vă place să glumiţi — zise el cu nădragii în mînă — treacă-meargă ; dar ce nu înţeleg e chestia cu lacheii !

Era un biet golan, şi lucrul mi se limpezi şi mai mult cînd, după o jumătate de leghe cît merserăm alături, îmi mărturisi că, dacă nu-mi făceam pomană cu el să-l las să călărească o bucată de drum pe măgar, nu i-ar mai fi fost cu putinţă să facă un pas, atît de tare obosise tot umblînd cu pantalonii în mînă !... Îmboldit de milă, descălecai ; şi, cum el nu-şi putea lua mîinile de pe şolduri, n-avui încotro şi trebuii să-l urc eu pe măgar. Mă spăi-

mîntă foarte ceea ce descoperii pipăindu-l : în partea de dindărăt, pe care i-o acoperea pelerina, pantalonii săi rupţi n-aveau, în chip de căptuşeală, decît carnea bucilor. El, dîndu-şi seama ce descoperisem, cum nu era de loc prost, mi-o luă înainte, zicînd :

— Domnule licenţiat, nu e aur tot ce luceşte ; trebuie să-ţi fi părut domniei-tale, văzîndu-mi gulerul răsfrînt şi toată ţinuta, că eram cel puţin un conte de Irlos [1], sau ducele de Arcos [2] însuşi. Cîţi oameni vor fi fiind în lume care tot aşa îşi acoperă, sub zdrenţe strălucitoare, ceea ce mi-ai pipăit dumneata !

Eu îl asigurai în grabă că mă încredinţasem de lucruri cu totul osebite decît s-ar fi putut crede după cele văzute.

— Dar încă n-ai văzut nimic — replică el — căci sînt multe de văzut la mine, fiindcă n-am nimic de ascuns. Dumneata mă vezi aici, un hidalgo leit-poleit, boier de viţă veche muntenească [3], încît, dacă nobleţea s-ar ţine de mine cum mă ţin eu de ea, n-aş mai avea să-mi doresc nimic ! Cu toate astea, domnule licenţiat, fără pîine şi carne nu se ţine sîngele albastru, şi, prin mila lui Dumnezeu, al tuturora e roşu, şi nu poate fi boier de sînge cel care nu le are. M-am trezit din fumurile nobleţii de cînd, aflîndu-mă într-o zi la post negru, nu vroi nimeni să-mi plătească, pe hrisoavele familiei mele, nici două îmbucături într-o crîşmă. Îi pasă cuiva dacă n-am litere de aur [4] ? Dar e mai bine să ai aurul în pilule [5] decît în litere, că tragi mai multe foloase ; cu toate astea prea puţine litere fac aur ! Mi-am vîndut pînă şi mormîntul, ca să nu mă vîre foamea-n el, căci tatăl meu, don Toribio Rodriguez

---

[1] Unul din cei mai populari eroi de romane cavalereşti, vestit prin bogăţia sa.

[2] Unul din „granzii" Spaniei.

[3] *Un hidalgo hecho y derecho, de casa y de solar montañés*, nobil originar din nordul Spaniei, ţinut muntos *(la montaña)* din care mulţi se lăudau că se trag, căci cele mai multe castele erau acolo

[4] Iniţialele nobiliare pe blazon sau în hrisoave.

[5] Nume popular al galbenilor.

Vallejo Gómez de Ampuero — toate acestea erau numele lui — se prăpădi în urma unei afaceri proaste. Doar titlul de „don“ mi l-a mai lăsat să-l pot vinde, şi sînt atît de nenorocit că nu găsesc pe nimeni care să aibă nevoie de el, pentru că cei ce nu-l au dinainte tot îl au la urmă [1].

Mărturisesc că, deşi mi le presăra cu glume, nenorocirile bietului hidalgo mă mişcară. Îl întrebai cum se numea, unde se ducea şi ce anume avea de gînd să facă. Îmi spuse iarăşi toate numele tatălui său : don Toribio Rodriguez Vallejo Gómez de Ampuero y Jordán. Nu se mai auzise niciodată nume atît de răsunător, pentru că se sfîrşea în *dan* şi începea cu *don,* ca dangătul clopotelor. După aceea-mi spuse că se ducea la curte pentru că un om major şi frecat de lume cum era el începea să miroasă rău într-un oraş mic şi nu putea rămîne mai mult de două zile. Că, din cauza asta, se ducea în patria comună, unde încape toată lumea şi unde se găsesc mese întinse pentru stomacurile aventuriere.

— Cum am pus piciorul în Madrid, nu mi-au lipsit niciodată o sută de reali în pungă, patul, mîncarea şi bucuriile interzise, pentru că la curte piatra filozofală care preface în aur tot ce atinge este iscusinţa.

Eu văzui cerul deschizîndu-mi-se şi, aşa ca să ne mai omorîm timpul cît avea să ţină drumul, îl rugai să-mi povestească cum şi cu cine şi-n ce fel trăiau în capitală cei ce n-aveau din ce, ca el ; căci mi se părea greu de priceput cum de e fiecare mulţumit nu numai cu ce are, dar mai poate rîvni şi la ale altora.

---

[1] Aluzie la „donomania“ spaniolilor din clasa de mijloc, care-şi plăteau scump, la curte, titlul de nobleţe. „Cei ce nu-l au dinainte — adică nobilii, tot îl au (pînă) la urmă“ — adică îl obţin cu bani. Substantivele terminate în silaba „*don*“ indică, uneori, în spanioleşte, nume de meserii : *redendon* (cîrpaci) etc.

— Mulţi sînt şi de unii, fiule, şi mulţi sînt şi de ceilalţi: linguşirea e cheia care descuie toate bunăvoinţele în atare locuri. Şi, ca să nu ţi se pară greu de crezut ce spun, ascultă-mi păţaniile şi vicleniile pe care le-am folosit, şi are să-ţi piară orice îndoială.

CAPITOLUL XIII

Care cuprinde povestea cavalerului, viaţa şi moravurile sale

— Mai întîi trebuie să ştii că la Madrid se adună întotdeauna, laolaltă, cei mai înţelepţi cu cei mai proşti, cei mai bogaţi cu cei mai săraci, şi că acolo vezi contrastele cele mai strigătoare la cer; că Madridul îi ajută pe cei răi să se prefacă şi şterge meritele celor buni, şi că în această cetate trăiesc un soi de oameni, ca mine, cărora nu li se ştie obîrşia, nici avutul, nici altceva din care să poţi trage vreo încheiere. Între noi, ne distingem prin nume felurite: unii ne numim Cavaleri Pierde-vară, alţii Cavaleri Găunoşi, alţii Cavaleri Mîrlani, alţii Cavaleri Spoială, alţii Cavaleri Maţe-fripte şi alţii Cavaleri Cîini-de-pripas. Avocatul care ne apără este isteţimea; umblăm de cele mai multe ori cu stomacurile goale, căci e cazna grea să ai mîncarea în mîinile altora. Sîntem spaima banchetelor, moliile crîşmelor şi invitaţii nepoftiţi; ne hrănim aproape cu aer şi păşim trufaşi. Sîntem dintre cei care mănîncă praz şi se laudă c-au mîncat clapon; de va intra cineva în locuinţa noastră, ne va găsi camerele pline de oase de miel şi de pasăre, de coji de fructe, şi uşa deschizîndu-se cu greu din pricina sacilor de pene şi a pieilor de iepure. Toate astea le culegem de cu noapte de prin oraş, ca să ne fălim cu ele ziua. Cînd intră vreun oaspe, mormăim înjurînd:

„E oare cu putință să n-am eu atîta trecere încît s-o fac pe fata asta să măture ? Să mă ierte înălțimea-voastră, pentru numele lui Dumnezeu, dac-am chefuit aici cu niște prieteni, iar servitorii ăștia..." etc.

Cine nu ne cunoaște crede c-așa este, și cele ce vede trec drept resturi de ospăț.

Dar ce să-ți mai spun despre tertipurile folosite pentru a mînca la masa altuia ! Dîndu-i doar bună ziua vreunuia pentru prima dată, am și aflat unde șade, iar la ora cînd ai chef să mesteci din fălci și cînd știi că se așază la masă, ne și înființăm, spunîndu-i că ne-a adus dragostea pe care i-o nutrim, pentru că minte și suflet nobil ca ale lui nu se mai află pe lume. De ne întreabă dacă am prînzit și ei n-au început încă, răspundem că nu ; de ne invită, nu așteptăm să ne spună de două ori, pentru că din asemenea codiri ni s-au tras uneori posturi lungi ; dacă au început să mănînce, răspundem c-am mîncat, dar fiindcă știm să tăiem cu mult dichis pasărea, pîinea sau carnea sau ce-o fi fiind, ca să avem prilejul de a înfuleca o îmbucătură, zicem :

„Acum odihniți-vă, înălțimea-voastră, și dați-mi voie să vă slujesc de sufragiu ; căci așa obișnuia — Dumnezeu să-l aibă de-a dreapta sa — răposatul (și numim aici un cavaler mort) duce, marchiz sau conte de cutare loc, care mi-a fost mare protector în viață și care se bucura mai mult să mă vadă cum tai bucatele, decît să mănînce." Spunînd toate astea, luăm cuțitul și tăiem friptura bucățele, iar la urmă ne mirăm : „Phiii, ce bine miroase ! Ar fi într-adevăr o mare ofensă adusă bucătăresei să nu guști : pricepută mînă are ! Bună garnitură i-a făcut !" Zis și făcut, înghițim de probă jumătate din mîncare, lăudînd napul pentru că e nap, slănina pentru că e slănină și toate celelalte pentru că sînt ceea ce sînt. Cînd ne lipsesc și aceste mijloace de a ieși din încurcătură, avem pusă deoparte supa noastră la vreo mănăstire ; dar n-o mîncăm în public, ci pe ascuns, făcîndu-i pe călugări să

creadă c-o facem mai curînd din pietate decît de nevoie. Cînd unul din noi se găseşte într-o casă de joc, e lucru demn de văzut cum aduce lumînări şi cum scoate mucurile arse, cum schimbă cărţile, cară scuipătorile şi oalele de noapte şi laudă tot ce face cel care cîştigă, toate astea pentru un nenorocit de real primit bacşiş. Ţinem minte, pentru ceea ce priveşte îmbrăcămintea noastră, toate tertipurile de-a întrebuinţa rufăria veche; şi aşa cum în alte părţi sînt ore anumite pentru rugăciune, avem şi noi ora noastră de cîrpit. Vicleşugurile noastre sînt interesante de văzut, mai ales dimineaţa. Cum soarele ne este duşman declarat, pentru că ne descoperă zdrenţele, cusăturile şi rupturile, ne aşezăm dimineaţa drept în razele lui, cu picioarele crăcănate, şi văzînd atunci pe pămînt umbra zdrenţelor şi a firelor deşirate ce se află între coapsele noastre, ne tundem barba pantalonilor cu foarfecile şi, cum întotdeauna porţiunea dintre picioare se uzează mai repede, scoatem bucăţi de stofă din spate ca să peticim partea din faţă; şi obişnuim să ne reducem dindărătul la tăcere paşnică, din lipsa zdrenţelor, în aşa fel încît partea de dinapoi e silită să se mulţumească cu propria ei stofă; o ştie doar pelerina. Ne ferim de lumina zilei şi ne păzim să urcăm scările prea bine luminate, sau să încălecăm. Studiem fel de fel de poziţii de apărare împotriva luminii; în zilele cu soare umblăm cu coapsele strînse, şi facem reverenţe mişcînd numai din glezne, pentru că, dacă ne-am desface genunchii, ni s-ar descoperi tot geamlîcul. Nu e lucruşor din tot ce punem pe noi care să nu fi fost mai înainte altceva şi să n-aibă povestea lui. *Verbi gratia*[1]: vezi luminăţia-ta haina asta? zise el. Află că mai întîi a fost pantaloni, că e nepoată a unei pelerine şi strănepoată a unei rase călugăreşti cu glugă, cum s-a pomenit ea năs-

---

[1] De pildă (lat).

cîndu-se ; iar acum nădăjduieşte să se schimbe în obiele şi în alte multe şi mărunte. Ciorapii au fost mai întîi batiste, croite din prosoape care fuseseră la rîndul lor cămăşi, fiice ale unor cearşafuri. După asta le vom folosi drept hîrtie şi ne vom apuca de scris pe ele, apoi le vom arde pentru a face din ele praf negru pentru readus la viaţă ghetele, căci, chiar dacă starea în care se află ar părea fără leac, cu asemenea doftorie le-am văzut înviind din morţi. Ce să mai spun despre chipul în care fugim noaptea de lumină ca să nu ni se vadă măntăile chelboase şi hainele roase ? Căci hainele noastre n-au mai mult păr decît pietrele, Dumnezeu vroind mai bine să ne crească păr pe bărbie decît să-l avem pe haine. Şi ca să nu cheltuim cu bărbierii, aşteptăm totdeauna pînă cînd încă unuia dintre noi îi e barba mare, şi atunci ne-o radem unul altuia, după cuvîntul evangheliei : „Ajutaţi-vă între voi ca fraţii !" E vrednică de luat în seamă şi gelozia stomacurilor. Luăm seama să nu ne ducem unii în casele în care se duc ceilalţi. Cînd aflăm că unul dintre noi vizitează aceleaşi persoane la care aveam noi de gînd să ne invităm, mai bine ne abţinem, căci pe casa aceea ar cădea foametea. Aş vrea să-ţi poţi da seama pînă la ce punct ne sînt nesăţioase stomacurile ; se pot asemui cu nişte scorburi în care dispar toate mîncărurile.

Sîntem obligaţi să ne arătăm călare pe străzile publice, chiar de n-ar fi să fie decît pe măgar, o dată pe lună, şi în trăsură o dată pe an, chiar dacă ar fi să stăm pe scăunaş sau pe osia din spate ; dar dacă se întîmplă să fim înăuntru, trebuie băgat de seamă să fim totdeauna la fereastră, cu tot pieptul scos în afară peste portiţă, salutînd pe toată lumea, ca să ne vadă toţi, şi întrebîndu-ne de sănătate amicii şi cunoştinţele de pe stradă, chiar dacă s-ar uita în altă parte.

Dacă avem mîncărimi în vreo parte a trupului şi-s de faţă doamne, avem fel de fel de chipuri de-a ne scăr-

pina, fără a fi observaţi, chiar în public. Dacă ne mănîncă la coapsă, povestim cum am văzut odată un soldat străpuns din partea asta pînă-n cealaltă parte a corpului, şi arătăm locul rănit cu mîna acolo unde simţim mîncărimea, scărpinîndu-ne. Dacă sîntem la biserică şi ne mănîncă pe piept, ne lovim cu pumnii aşa cum se face la *Sanctus*, chiar dacă slujba n-a ajuns decît la *Introibo* [1]. Dacă în spinare ne mănîncă, ne ridicăm şi, apropiindu-ne de vreun colţ, facem ca şi cum ne-am înălţa în vîrful picioarelor ca să vedem ceva, şi ne hîrşcîim cu spatele de zid.

Ce să-ţi mai spun despre minciuni? Nu s-a pomenit niciodată vreun adevăr în gura noastră! Turnăm cu nemiluita la nume de duci şi de conţi, dîndu-i pe unii drept prieteni şi pe alţii drept îndatoraţi nouă, dar atragem atenţia că aceşti seniori ori au murit, ori sînt foarte departe. Ceea ce merită mai cu seamă luarea-aminte este că niciodată nu ne îndrăgostim decît *„pane lucrando"* (cîştigîndu-ne pîinea), aşa că ne ferim de mironosiţe, oricît de drăgălaşe ar fi ele. Avem deci totdeauna de-a face cu o bucătăreasă pentru mîncare, cu o hangiţă pentru locuinţă, cu o spălătoreasă care ştie să scrobească gulere [2]; şi cu toate că, mîncînd aşa de puţin şi trăind aşa de rău, nu le putem da de capăt la toate deodată, rînd pe rînd le mulţumim pe toate.

Cine vede cizmele astea ale mele, cum ar putea crede oare că ele umblă călări de-a dreptul pe pielea şi părul

[1] Cuvinte cu care încep anumite pasaje din liturghia catolică, în limba latină. Cu *Sanctus* începea ceremonia pocăinţii, unde cei prezenţi se lovesc cu pumnii în piept jeluindu-şi — chipurile — păcatele.

[2] Gulerele largi, deschise şi scrobite erau un semn de distincţie rezervat nobililor. Albăstrui ca ton, complicate şi îndantelate, erau un obiect de lux. Regele Filip al IV-lea a dat în 1622 un decret pentru restrîngerea luxului, care hotărăşte că „trebuie să se renunţe la sineală şi să se reformeze gulerele... căci e prea mare cheltuială cu ele, şi mult aur şi argint iese anual din regat pe dantelă şi sineală".

picioarelor, fără șa de ciorap sau obială ? Și cine-mi vede gulerul ar putea cumva bănui că n-am cămașă ? Căci de orice se poate lipsi un cavaler, domnule licențiat, numai de guler scrobit și răsfrînt, nu. Mai întîi pentru că-i o podoabă importantă a personalității, și pe urmă, pentru că, după ce-a fost întors de pe-o parte pe partea cealaltă, mai poate servi și drept hrană, căci omul poate prînzi și cu amidon, dacă se pricepe să-l sugă cu îndemînare. În sfîrșit, domnule licențiat, un cavaler de felul nostru are mai multă nevoie de îngrijire decît o lehuză, și din asta trăiește la Madrid. Aci se vede înfloritor și plin de bani, aci ca vai de lume pe un pat de spital ; dar, în sfîrșit, trăim, iar cel care știe să se descurce e rege, oricît de puțin ar avea !

Așa de mult îmi plăcură ciudatele obiceiuri de viață ale acestui hidalgo și atîta mă înveseliră, încît, furat de ele și de altele pe care mi le povesti, mă pomenii ajuns pe jos la Las Rozas, unde rămaserăm peste noapte. Cină cu mine numitul hidalgo, căci n-avea nici o para chioară, și eu mă simțeam îndatorat pentru sfaturi, căci cu ajutorul lor mi se deschiseseră ochii la multe lucruri privind meseria de vîntură-lume. Îi împărtășii dorințele mele înainte de-a ne culca, și el mă strînse în brațe de mii de ori, spunînd că totdeauna nădăjduise că argumentele sale vor face impresie unui om înzestrat cu o minte atît de isteață. Îmi oferi protecția sa ca să mă introducă la Madrid printre confrații săi cavaleri linge-blide, și să-mi găsească locuință laolaltă cu toți.

Primii, dar fără să-i mărturisesc suma ce purtam asupra mea. Declarai numai ca la o sută de reali care, adăugați la tot ce făcusem pentru dînsul și la ceea ce urma să mai fac, fură îndeajuns ca să-mi asigure prietenia lui. Îi cumpărai de la hangiu trei agrafe, cu care-și prinse pantalonii. Dormirăm noaptea aceea, ne sculărăm de cu ziuă și ne așternurăm la drum spre Madrid.

Ce mi se-ntîmplă la Madrid de îndată ce ajunserăm și pînă ce se înnoptă.

Intrarăm în Madrid pe la orele zece dimineața și ne îndreptarăm spre casa prietenilor lui don Toribio, unde aveam să tragem. Ajuns la poartă, el strigă, și o băbuță, tare prăpădită și foarte sărăcăcios îmbrăcată, veni să-i deschidă. El o întrebă de prieteni, și ea îi răspunse că erau plecați în exercițiul funcțiunii. Rămaserăm singuri să ne omorîm urîtul, pînă bătu douăsprezece, el dîndu-mi sfaturi privitoare la meseria vieții necostisitoare, iar eu ciulind urechea la tot ce-aveam de făcut.

La douăsprezece și jumătate intră pe poartă o sperietoare îmbrăcată într-o stofă mai lucie decît îi era sărăcia. Cei doi își vorbiră nu știu ce în jargon, și rezultatul conversației lor fu că omul mă îmbrățișă și-mi oferi prietenia sa. Vorbirăm o bucată de vreme, apoi el scoase o mănușă cu șaisprezece reali și o scrisoare prin mijlocirea căreia — spunînd că era o autorizație de-a cerși în folosul unei femei sărace — și-i agonisise și, după ce goli mănușa, mai scoase una din buzunar și le vîrî una-ntr-alta cum fac doctorii. Îl întrebai de ce nu și le pune-n mîini, și el îmi răspunse că erau amîndouă pe aceeași mînă, și că era doar un vicleșug al lui, ca să aibă și mănuși. Băgînd de seamă că nu-și ia mantia de pe umeri, îl întrebai, ca un novice ce eram, care e pricina pentru care stă veșnic înfășurat în pelerină ; la care, el îmi răspunse :

— Fiule, între umeri port o stofă de gaură de șoarec, întovărășită de saiele de lînă pătate cu untdelemn. Pulpana asta de manta le acoperă, și pot umbla numai așa.

Își scoase pelerina, și zării sub sutana lui ceva foarte umflat ; îmi închipuii că erau pantaloni bufanți, pentru

că așa arăta, dar cînd, pregătindu-se să se caute de păduchi, își scoase haina, văzui că erau două rotocoale de carton, pe care le purta legate de cingătoare și în care-și împachetase coapsele, în așa chip încît să iasă în relief sub sutanela de doliu, pentru că n-avea nici cămașă nici izmene ; încît mă întrebam ce mai avea de păducheat, atît de gol cum era. Intră într-un loc hărăzit anume despăducherii, întorcînd o tăbliță, asemenea cu cele ce se pun la ușa sacristiilor, pe care stătea scris : „Aici e unul care-și omoară păduchii[1]" — ca să nu intre altcineva. Dădui mare mulțămită domnului, văzînd cum poartă el de grijă muritorilor, dîndu-le, atunci cînd îi lipsește de bogății, iscusință.

— Vin de la drum — îmi spuse noul meu prieten — bolnav de nădrăgariță, așa că n-am încotro, trebuie să mă-ncui ca să-mi cîrpocesc pantalonii.

Întrebă dacă mai sînt ceva zdrențe, și bătrîna — care culegea de pe uliță toate cîrpele, de două ori pe săptămînă, din acelea folosite drept hîrtie, ca să aibă cu ce-și lecui cavalerii bietele lor boarfe de nelecuit — îi spuse că nu și că, din lipsă de zdrențe rămăsese don Lorenzo Iñiguez de Pedroso în pat de cincisprezece zile.

La asta ajunsesem cînd veni unul, încălțat cu cizme, cu o haină neagră și cu o pălărie ale cărei largi boruri erau ridicate în sus și prinse într-amîndouă părțile : află de la ceilalți de sosirea mea și îmi vorbi cu multă afecțiune. Scoase pelerina, și haina pe care-o avea dedesubt era — băgați de seamă domniile-voastre, cine și-ar fi putut închipui una ca asta — de postav negru pe dinainte și de pînză albă pe dinapoi, totul pe un fond de sudoare. Nu-mi putui stăpîni rîsul, dar el, luînd un aer grav, zise :

---

[1] Tăblițele ce se puneau pe ușa sacristiei cînd era cineva la spovedanie sunau : „*Hoy se saca ánima*", sau cam așa („Acum un suflet se deșartă"). Analogia are o netă intenție satirică.

— Are să se călească el, şi n-are să-şi mai bată joc. Pun rămăşag că habar n-are de ce port eu pălăria asta cu borurile ridicate şi legate !

Răspunsei că de frumuseţe, şi ca să nu-i stînjenească văzul.

— Dimpotrivă, ca să-l împiedice, — răspunse el. — Află că o port aşa pentru că pălăria asta nu-i întreagă jur-împrejurul fundului, şi că, ridicîndu-i aşa borurile, nu se vede.

Şi sfîrşind aceste cuvinte, scoase mai mult de douăzeci de reali şi tot pe atîtea scrisori, spunînd că pe acelea nu le putuse preda. Pentru fiecare din ele cîştiga un real ducînd-o la adresă, şi erau scrise chiar de el, punîndu-le semnătura pe care-o socotea de cuviinţă. Scria astfel persoanelor celor mai cu vază, veşti pe care le inventa ; ducîndu-le apoi la adresă, îmbrăcat în costumul acela, primea bani pentru comision. Făcea asta în fiecare lună. Mărturisesc că m-a încîntat nespus să văd acest nou soi de viaţă.

Între timp intrară alţi doi, unul cu o robă de pînză, lungă pînă la jumătatea pantalonului şi pelerină asemenea ei, purtînd gulerul ridicat ca să nu i se vadă canavaua care era ruptă. Pantalonii de modă valonă pe care-i purta erau de catifea şi nu mai mult decît în partea care rămînea descoperită, tot restul fiind de satin colorat. Acesta venea ciorovăindu-se cu altul, care avea, în locul gulerului răsfrînt, la modă, un soi de guler valon, studenţesc, şi-o eşarfă de piele cu ciucuri, care-ar fi vrut să ţină loc de pelerină, pe lîngă o cîrjă de care îşi legase un picior înfăşurat în cîrpe, pentru că n-avea decît o gheată. Se dădea drept soldat, şi chiar şi fusese, dar codaş, de prin spatele frontului. Îşi povestea oricui nemaipomenitele isprăvi săvîrşite şi, sub titlul de soldat, avea peste tot

intrare liberă. Celălalt, cu hamă şi pseudobufanţi, îi spunea :

— Îmi datorești jumătate cel puţin, sau cea mai mare parte şi, dacă nu mi-o dai, îţi jur pe Dumnezeul meu că...

— Nu te jura pe Dumnezeu — răspundea soldatul — că dacă m-am văzut ajuns acasă nu mai sînt şchiop, şi te croiesc acuşi cu cîrja asta pînă ce...

Cu veşnicele „ai să-mi dai, ba n-am să-ţi dau", şi cu obişnuitele sîcîieli, se aruncară unul asupra celuilalt şi, încăierîndu-se, se pomeniră, de la primele zgîlţîituri, în mîini cu fîşii-fîşii din veşminte. Îi despărţirăm, întrebîndu-i de pricina certei. Soldatul strigă :

— De mine îţi baţi tu joc ? N-ai să mai capeţi nici o para... Trebuie să ştiţi, domnilor — continuă el — că fiind azi la San Salvador, se apropie de sărăntocul acesta un copil şi-l întrebă dacă nu eram eu cumva stegarul Juan de Lorenzana ; şi el, băgînd de seamă că băiatul avea în mîini nu ştiu ce, răspunse că da ! Mi l-a adus şi mi-a spus (numindu-mă stegar) : „Iată, domnule, copilul acesta întreabă de dumneata !" Cum l-am înţeles numaidecît, m-am dat drept atare şi am primit mesajul, care era întovărăşit de douăsprezece batiste. Scrisei totodată o scrisoare de răspuns mamei, căci ea era cea care trimitea darul cuiva cu numele acesta. Acum, vine şi-mi cere jumătate ; dar mai bine mă las tăiat în bucăţi, decît să i le dau ; nasul meu singur are să le rupă pe toate.

I se dete cîştig de cauză. Singurul lucru care nu găsi aprobare fu să se servească de ele spre a-şi şterge nasul. Fură adjudecate, în scopul de a contribui la onoarea comunităţii, ca să se facă din ele gulere şi manşete false care să se vadă şi să fie luate drept cămăşi întregi. De altfel, ştersul nasului era interzis în ordinul cavalerilor acestora. Şi-aşa şi rămase. Era demn de văzut cînd veni noaptea, cum ne culcarăm toţi în două paturi, atît de

strînşi unul într-altul că păream sardele în cutie. Cît despre cină, ea fu trecută din nou sub tăcere. Cei mai mulţi nici nu se dezbrăcară, pentru că, rămînînd aşa cum erau şi ziua, îndeplineau preceptul de-a se culca în pielea goală.

CAPITOLUL XVII

În care se descrie temniţa şi ceea ce s-a întîmplat acolo pînă ce ieşirăm, baba biciuită, tovarăşii mei ruşinaţi şi eu eliberat pe cauţiune.

Diavolul, de bună seamă — care nu-i niciodată leneş cînd trebuie să-şi aibă în grijă servitorii — vru ca bătrîna care ne guverna gospodăria, ducîndu-se să vîndă nu ştiu ce zdrenţe şi alte fleacuri într-o casă, să dea peste unul care-şi recunoscu, drept bun al său, unul din aceste nimicuri. Acesta aduse un alguazil, şi mi ţi-o legară pe babă, pe numele ei mama Lepruscas. Ea mărturisi pe loc toată tărăşenia, dete pe faţă chipul în care ne duceam viaţa noi toţi şi spuse că eram cavaleri de pradă.

Alguazilul o lăsă la temniţă, veni la noi acasă şi ne luă pe toţi ca din oală. Avea cu el o jumătate de duzină de arcaşi — călăi pedeştri — şi vîrî tot colegiul deşucheat la închisoare, unde cavaleria noastră se văzu în mare primejdie.

Ne puseră, la intrare, fiecăruia cîte două perechi de cătuşe şi ne azvîrliră la beci. Eu, văzîndu-mă dus într-acolo, mă folosii de banii pe care-i aveam asupră-mi şi, scoţînd un dublon, îi spusei temnicerului :

— Domnule, daţi-mi ascultare, vă rog, între patru ochi! Şi, ca să-l conving, îi dădui cîţiva escudos drept garanţie; văzîndu-i, mă luă deoparte.

— Implor pe luminăţia-voastră — îi zisei — să aibă milă de un om cumsecade.

Îi căutai mîinile, şi cum palmele lui erau făcute anume să primească asemenea plocoane, şi le închise peste pomeniţii bănişori, spunînd:

— Voi cerceta ce boală ai, şi dacă nu cere intervenţie medicală urgentă, te scobori la beci!

Îi răspunsei umil. Pe mine mă lăsă afară; pe amici mi ţi-i strecură însă la gros.

Nu mai zăbovesc să povestesc hohotele de rîs pe care, în închisoare întocmai ca şi pe străzi, furăm nevoiţi să le îndurăm pentru că, aşa cum eram duşi legaţi şi îmbrînciţi, unii fără pelerine, alţii tîrîndu-şi-le pe jos, era foarte nostim să vezi unele trupuri cu petice pe piele şi altele cu haine făcute din bucăţi de culori diferite. Ca să-l apuce pe cîte unul — fiind sigur că are de ce — de vreme ce tot ce era pe el curgea de putred, arcaşul era nevoit să-l apuce de carnea goală, şi încă şi aceea era greu de găsit, atît de uscaţi erau unii de foame. Alţii îşi lăsau bucăţi de haine şi de pantaloni în mîinile arcaşilor, şi, scoţîndu-ni-se funia cu care fusesem legaţi, ieşea plină de zdrenţele care se lipiseră de ea.

Pînă în cele din urmă mă hărăziră să dorm în sala rezervată celor ce nu erau din popor, şi-mi dădură un culcuş. Să tot fi văzut cum rămîneau unii strînşi ca-n teacă, fără să scoată nimic din ceea ce purtau ziua, şi cum alţii dădeau jos dintr-o dată tot ce aveau pe ei! Unii începură să joace; dar pînă la urmă, după ce se încuie poarta şi fu pus lacătul pe dinafară, lumina fu stinsă şi toţi uitarăm de lanţuri.

Hîrdăul era la căpătîiul meu, şi, pînă pe la miezul nopţii, cei închişi nu făcură altceva decît să se tot descuie. Eu, auzind zgomotele, îmi închipuii mai întîi că

tună, şi începui să-mi fac cruci şi să chem într-ajutor pe sfînta Barbara ; dar văzînd că miroseau urît, îmi detei seama că nu erau tunete de neam bun. Duhneau aşa de tare, încît crezui că-mi voi da duhul. Unii aveau doar scaun ; alţii jilţ sau tron de zile mari. În cele din urmă mă văzui silit să-i rog să transporte hîrdăul aiurea şi, pe chestia dacă „asta se cuvine", sau nu, ne luarăm la harţă. Mă folosii de dreptul celui dintîi şi-i trăsei unuia din ei o jumătate de curea peste bot. El, furios, grăbindu-se să se ridice, răsturnă hîrdăul. Toată lumea se trezi de tărăboi. Ne băteam orbeşte, în beznă, cu centurile, şi putoarea era aşa de mare, încît ceilalţi trebuiră să se scoale cu toţii. Începură să strige aşa de tare încît alcaydele, închipuindu-şi că zboară vasalii, urcă în goană, armat pînă-n dinţi, împreună cu toată cohorta. Deschise sala, intră cu lumină şi se informă despre cele întîmplate. Mă găsiră vinovat toţi, oricît mă dezvinovăţii eu, arătînd că toată noaptea ceilalţi nu mă lăsaseră să dau geană-n geană, tot deschizîndu-şi ei ochiul fără gene de dindărăt. Temnicerul, dîndu-şi cu părerea c-aveam să-i dau sigur alt dublon ca să nu fiu zvîrlit la beci, prinse prilejul şi-mi ordonă să scobor. Mă hotărîi să ascult, mai curînd decît să-mi leg punga la gură după ce va fi goală. Fui dus jos, unde prietenii mei mă primiră cu tămbălău şi semne de satisfacţie. Dormii noaptea aceea cam dezvelit. Dete domnul de veni ziua şi ieşirăm de la beci. Ne puturăm vedea la faţă. Primul lucru care îmi fu adus la cunoştinţă fu că trebuia să plătesc pentru *la limpieza,* adică curăţenie (dar nu pentru cea a fecioarei imaculate), sau urma să fiu biciuit. Plătii pe loc şase reali. Tovarăşii mei n-aveau ce da, aşa că rămaseră vîrîţi la beci s-aştepte noaptea.

Era în închisoare un tînăr chior, înalt, cu mustăţi mari, cu aer mohorît şi umeri largi pe care se vedeau urme de bice. Era îmbrăcat cu mult mai mult fier decît produce toată Viscaya : două perechi de cătuşe şi un

lanţ foarte greu. I se zicea Gigantul. Spunea că e închis pentru o afacere cu vînturi, ceea ce mă făcu să bănuiesc că putea fi pentru ceva evantaie, ori pentru vreun cimpoi sau poate pentru nişte foale. Întrebîndu-l eu dacă era vorba de vreuna din astea, îmi răspunse că nu, ci de păcate date la spate ; crezui iarăşi că vrea să vorbească de greşeli trecute şi învechite. Mă dumirii însă că era închis pentru sodomie. Cînd temnicerul îl cerceta pentru vreo răutate, îi zicea zaraf al călăilor şi depozitar general de crime.

Îşi mărturisise vina şi era atît de afurisit, încît ne obligă să purtăm toţi botniţe la dos ca ogarii la bot, şi nu îndrăznea nimeni să dea drumul unui vînt, de frică să nu-i aducă aminte de partea unde sînt fesele.

Acesta era bun prieten cu un altul, căruia i se zicea Robledo şi, cu o poreclă, Cocoţatul. Spunea că fusese arestat pentru liberalităţi, şi m-am lămurit că era vorba de ale mîinilor lui, care pescuiau tot ce le cădea la îndemînă. Fusese mai biciuit decît un cal de poştă ; nu se afla călău care să nu-şi fi încercat îndemînarea pe spinarea lui. Faţa îi era toată cîrpocită. Avea urechile inegale şi nările cusute, cu toate că nu la fel de bine ca tăietura ce le despărţea.

De aceştia doi se alipiră alţi patru oameni — umblînd în două labe ca leii de pe blazoane — încărcaţi de lanţuri şi condamnaţi la galere. Spuneau că vor putea să se laude în curînd de a-şi fi servit regele atît pe uscat cît şi pe mare, şi nu vă puteţi da seama cu cîtă nerăbdare şi veselie îşi aşteptau clipa plecării.

Toţi aceştia, necăjiţi că tovarăşii mei nu contribuiau, hotărîră să le tragă, de cum se va înnopta, o bătaie zdravănă, cu ajutorul unei funii, destinată acestui uz. Veni şi noaptea ; furăm puşi la păstrare în buzunarul cel mai dindărăt al casei ; lumina fu stinsă, iar eu m-ascunsei îndată sub scară. Începură să fluiere doi dintre ei, şi un al treilea prinse a izbi cu funia. Bieţii cavaleri, care-nţe-

leseseră că era vorba de o răscoală, își ghemuiră atît de bine unul într-altul cărnurile prăpădite, uscate de post negru, mîncate de rîie și de păduchi, încît încăpură cu toții într-un colț al scării. Erau ca lindinele-n păr sau ca ploșnițele într-o scîndură de pat. Loviturile răsunau pe trepte, și ei nici nu crîcneau. Văzînd netrebnicii că nu se văicăresc, își încetară loviturile de funie și purceseră să arunce în ei cu cărămizi, cu pietre și cu molozul pe care-l adunaseră. Atunci se întîmplă că unul nimeri în ceafa lui don Toribio și-i sparse capul. Începu să strige că-l omoară, dar nemernicii, în vremea asta, ca să nu i se audă urletele cîntau cu toții în cor și făceau zgomot cu cătușele. Bietul de el, vrînd să se ascundă, se apuca de ceilalți ca să intre dedesubtul lor, și de-atîta sforțare cîtă făceau, le răsunau oasele întocmai ca tăblițele sfîntului Lazăr. Zdrențele, aici își sfîrșiră viața ; nu mai rămase o cîrpă la locul ei. Pietrele și molozul plouau atît de mărunțit, că nu trecu mult și bietul don Toribio avea mai multe găuri la cap decît o bluză cu buzunare și mulți nasturi. Se văzu atît de fără scăpare, murind martir ca sfîntul Ștefan [1] (dar într-un chip nu la fel de sfînt), încît rosti printre sughițuri rugămintea să-l lase să iasă, căci va plăti pe loc, dîndu-și hainele în gaj. Se învoiră, spre marea fericire a celorlalți, care se apărau intrînd sub el ; se ridică așa cum putu, cu capul spart, și trecu de partea mea.

Ceilalți, oricît se grăbiră să ceară și ei armistițiu, nu apucară s-o facă înainte de-a le fi fost căpățînile mai pline de țigle decît de păr. Spuseră de asemenea că-și vor da hainele, făcîndu-și socoteala că-i mai bine să stai în pat fiindcă ești gol, decît să stai fiindcă ești rănit. Și așa, fură lăsați în pace în noaptea aceea, iar dimineața fură somați să se despoaie și se băgă de seamă că din

[1] „Sfîntul Ștefan" a fost un diacon ucis prin lapidare (lovire cu pietre) la Ierusalim, în secolul II al erei noastre, și este socotit drept cel dintîi martir al creștinismului.

toate țoalele și zdrențele lor laolaltă, nu se putea face nici măcar un fitil de lampă. Rămaseră sărmanii așadar în pat, înveliți cu o pînză din cele numite de Rouen, de care se servesc toți pușcăriașii pentru a se despăduchea. Nu întîrziară să-și și simtă pe loc noul lor adăpost, pentru că erau păduchi zăpăciți de o foame cîinească; erau de asemenea niște păduchi călărași și alții ce-ar fi putut fi aruncați în urechea unui taur [1]. Nu le lipsi mult să fie devorați cu totul de ei în dimineața aceea. Aruncară pînza, blestemîndu-și soarta și sfîșiindu-se cu unghiile, de tare ce se scărpinau. Ieșii din beci, rugîndu-i să mă ierte dacă nu le mai țineam de aci înainte tovărășie, pentru că interesele mele-mi ordonau să nu le-o mai țin.

Mă întorsei la unsul mîinilor temnicerului, cu trei piese de opt și, aflînd numele grefierului, îi trimisei o vorbuliță printr-un pui de lele. Veni; îl luai într-o odaie de alături, și-i spusei — după ce-i înșirasem totul despre cazul meu, cum că aveam oarecare bani pe care îl rugam să mi-i păstreze, și să aibă bunăvoința de-a acorda protecția sa, atît cît îi va sta în putință, unui hidalgo nefericit ce fusese indus în eroare și intrase la belea.

— Credeți-mă, señor — îmi răspunse el după ce înghiți momeala — că tot jocul depinde de noi, și dacă unul din noi ăștia apucă să nu fie cumsecade, poate face mult rău. Am trimis la galeră pentru nimica toată, doar ca să-mi fac cheful, mai mulți decît toate slovele ce se scriu pentru un proces! Bizuiți-vă pe mine, și aveți încredere că vă voi scoate basma curată!

Și cu asta plecă; dar făcu calea întoarsă de la poartă ca să-mi ceară ceva și pentru bunul Diego García, alguazilul, pe care aveam tot interesul să-l facem să tacă, printr-un plocon de nimic. Mai adăugă nu știu ce și în fa-

[1] În urechile taurului se aruncau de către picadori, la luptele de tauri obișnuite în Spania — așa-zisele „*corridas*" — un fel de mici săgeți, care să-i ațîțe furia mînîndu-l împotriva toreadorului.

voarea raportorului pe care trebuia să-l ajutăm să-nghită o întreagă depoziţie, şi zise :

— Un raportor, señor, doar printr-o încreţitură de sprîncene, prin ridicarea vocii sau printr-o lovitură de picior (care să atragă atenţia judecătorului distrat), cu un singur gest, poate nimici un creştin.

Mă făcui că pricep unde bătea, şi mai adăugai încă cincizeci de reali. Drept recunoştinţă, mă sfătui să-mi ridic gulerul pelerinei şi mă învăţă două leacuri împotriva guturaiului, pe care mi-l cîştigasem din răcoarea pivniţei. La sfîrşit îmi spuse, văzîndu-mă cu cătuşe :

— Cruţaţi-vă suferinţele, luminăţia-voastră ; cu opt reali daţi temnicerului, vă uşurează, căci soiul ăsta de oameni nu fac binele decît din interes.

Observaţia mi se păru nostimă. În sfîrşit, plecă, şi eu dădui un escudo temnicerului, care se grăbi să-mi scoată fiarele. Ba încă îmi dete şi voie să intru în locuinţa lui.

Avea drept nevastă o balenă ; mai avea şi două fete, zămislite fără doar şi poate de diavol, urîte, tîmpite şi stricate. Se întîmplă că într-o zi temnicerul (care se numea Tal Blandones de San Pablo şi nevastă-sa doña Ana de Mora) veni la ora prînzului, cînd mă aflam şi eu acolo, foarte necăjit şi atît de mînios, încît nu vroi nici să mănînce. Nevastă-sa, temîndu-se de cine ştie ce nenorocire, se puse pe capul lui şi îl plictisi pînă într-atîta cu întrebările, încît el îi răspunse :

— Ce să am ? Pungaşul acela netrebnic de Almendros, intendentul locuinţelor oficiale, mi-a spus, cînd m-am certat cu el pentru chirie, că tu nu eşti curată [1].

— Cum — strigă ea — mi-a aruncat netrebnicul ăla asemenea vorbe ? Pe veacul bunicii mele ! Nu eşti om

[1] Curată, *limpia*, are două sensuri. Pe lîngă cel obişnuit, aici e o aluzie la acea *limpieza del sangre* — curăţenia sîngelui — adică discriminările între „creştinii vechi" şi cei proaspăt convertiţi în urma persecuţiilor Inchiziţiei.

dacă nu i-ai smuls barba! Ce? Şi-a trimis el servitoarele să cureţe după mine? [...] Aşa ştii tu să aperi onoarea doñei Ana de Mora, nepoată a lui Esteban Rubio şi fiică a lui Juan de Madrid, cum ştie şi Dumnezeu şi lumea întreagă?

— Cum — întrebai eu — fiica lui Juan de Madrid?

— Da, a lui Juan de Madrid, fiică — răspunse ea — a celui din Aunón.

— Pe Dumnezeul meu! jurai eu. Un ticălos care-a putut vorbi astfel nu poate fi decît... un sodomit, un încornorat! Căci Juan de Madrid, seniorul meu, care se află în ceruri, era văr primar cu tata; voi dovedi-o eu, cine era el, Juan de Madrid; şi cum? Asta mă priveşte; dacă ies din închisoare voi şti eu cum să-l silesc pe netrebnic să dezmintă de o sută de ori cele spuse. Am aici, în oraş, un hrisov cu litere de aur, care ne priveşte şi pe dumneata, şi pe mine.

Se bucurară foarte şi prinseră să-şi mai vină în fire, aflînd de titlul de nobleţe de care vorbeam. Nici urmă de hrisov n-aveam însă, şi nici habar cine erau ei. Bărbatul începu să caute a se informa în amănunt asupra înrudirii noastre, dar eu, ca să nu mă prindă cu minciuna, mă prefăcui cuprins de furii, înjurînd şi blestemînd. Ei mă potoliră, spunîndu-mi că nu trebuie să mai vorbim de asta. Totuşi, din cînd în cînd, şi chiar cînd s-ar fi aşteptat ei mai puţin, săream şi strigam:

— Juan de Madrid! Vedem noi dacă-şi mai poate bate joc de probele pe care le am, pentru a-i dovedi obîrşia!

Alte ori exclamam:

— Juan de Madrid; Cel Mare, tatăl lui Madrid, se căsători cu Ana de Acebedo cea groasă.

Şi nu mai spuneam nimic apoi, încă o bucată bună de vreme.

În sfîrşit, prin acest tertip, temnicerul îmi dădea să mănînc şi chiar un pat în casă la el, iar grefierul, la in-

terventţia sa şi corupt prin bani, îşi dădu atîta osteneală, încît bătrîna ieşi din închisoare înaintea tuturor, călare pe un bidiviu murg şi purtată de frîu de unul din acei cîntăreţi ce fac muzică din păcate. Solia lui suna: „Această femeie este o hoaţă!" Călăul îi bătea ei tactul muzicii pe umeri, după reţeta dată de domnii cu robă. După ea urmară toţi tovarăşii mei, gardă de onoare, fără pălării, cu obrazele acoperite. Erau expuşi oprobriului public, care era îndoit, pentru că dacă justiţia le descoperea faptele ruşinoase, fiecare din ei, de rupt ce era, îşi descoperea singur părţile ruşinoase. Erau exilaţi pe şase ani. Eu fui eliberat pe cauţiune, protejat cum eram de grefier; raportorul, la rîndul său, nu se dăduse nici el de minciună, căci vorbi mult, încet şi răguşit, cînd ajunse la vina mea, omiţînd argumente şi înghiţind depoziţii întregi.

CAPITOLUL XXII

În care devin actor, poet şi amorez de călugăriţe, ale căror însuşiri se dau frumuşel pe faţă.

Dădui, la un han, peste o trupă de comedianţi ce se duceau la Toledo. Aveau trei care, şi vru Dumnezeu ca printre comedianţi să fie unul ce-mi fusese coleg de studii la Alcalá; se răspopise şi intrase în meseria de actor. Îi spusei cît de zorit eram să ies din Madrid şi să mă duc la Toledo. Îşi aduse cu multă greutate aminte de mine, din cauza cicatricei pe care o aveam pe faţă, şi nu mai contenea să se mire, „*per signum crucis*" [1]. Pînă la urmă, pentru bani, îmi făcu serviciul de a-mi obţine de la ceilalţi loc să pot pleca cu ei. Pornirăm, bărbaţi şi

[1] „Făcîndu-şi semnul crucii" (lat.).

femei, strînşi unul într-altul ca un pachet de cărţi de joc. Una dintre ele, mare dansatoare, care în comedii făcea pe regina şi juca rolurile grele, mi se păru o sălbăticiune curioasă. Se întîmplă să stea lîngă mine chiar bărbatul ei, şi eu, fără să-mi treacă prin minte cu cine vorbeam, aprins de dorinţa dragostei şi vrînd să-mi satisfac patima, îl întrebai :

— Spune-mi, te rog, în ce chip i-aş putea vorbi oare acestei femei, căci vreau să cheltuiesc cu ea vreo douăzeci-treizeci de escudos ! Mi se pare fermecătoare !...

— Nu-mi şade bine mie, care îi sînt soţ — îmi răspunse, după cum se cuvine, bărbatul — să ţi-o spun sau să mă amestec în treaba asta. Dar, fără patimă, căci mă lasă rece, poţi cheltui cu ea, pentru că de rea de muscă n-o rabdă pămîntul şi mai fîşneaţă nici nu se poate !

Şi, spunînd asta, sări din car şi se urcă în celălalt, fără îndoială ca să-mi lase mie libertatea de a-i vorbi femeii. Îmi plăcu mult răspunsul omului şi înţelesei că acest soi de oameni sînt dintre cei de care vreun şugubăţ ar putea spune, sucind tîlcurile, că îndeplinesc preceptele sfîntului Pavel [1], avînd femei ca şi cum nu le-ar avea. Profitai de ocazie şi-i vorbii. Actriţa mă întrebă încotro călătoream şi mă cam descusu, vrînd să ştie cîte ceva din viaţa mea. În sfîrşit, după un schimb îmbelşugat de cuvinte, hotărîrăm să încheiem afacerea la Toledo. Merserăm cale lungă, plini de voioşie.

Eu, din întîmplare, începui să recit un crîmpei din *Comedia sfîntului Alexe* [2], pe care-l ţineam minte de cînd eram copil, şi îl mimai întocmai ca cei de meserie. Şi aflînd ei, din cele ce-i spusesem eu prietenului pe ca-

---

[1] E vorba de îndemnul la celibat al apostolului Pavel, adresat bărbaţilor ce se botezau.

[2] *Comedia de san Alejo* nu era propriu-zis o comedie, ci un „miracol", adică o piesă de teatru cu subiect din vieţile — scrise sau apocrife — sfinţilor, care se reprezenta oficial, regizată de către clerici în scop de propagandă religioasă. O piesă cu acest nume, din 1579, e de Juan López de Ubeda.

re-l aflasem în trupă, despre năpastele şi încurcăturile mele, mă întrebară dacă nu vroiam să intru în hora lor. Îmi lăudară atît de mult viaţa trupelor ambulante de actori încît eu, care aveam nevoie de sprijin, mai plăcîndu-mi pe deasupra şi femeia, mă învoii să mă angajez pentru doi ani; iscălii contractul cu directorul trupei, şi-mi dete raţia mea zilnică, fixîndu-mi şi cota din reprezentaţii. Şi cu asta ajunserăm la Toledo. Îmi deteră să studiez trei sau patru prologuri şi roluri de bărboşi, care se potriveau bine cu vocea mea. Pusei multă stăruinţă în toate, şi ieşii numaidecît pe scenă cu primul meu prolog; era vorba — aşa cum e vorba în toate proloagele — de o navă avariată de furtună şi rămasă fără provizii. Începeam cu „iată portul“; numeam publicul senat; ceream iertare pentru „greşelile astea“ şi rugam să se facă tăcere, apoi intram între culise. Avui un succes discret: fu un ropot de tăceri; în fine, găsii că sînt făcut pentru scenă.

Reprezentarăm o piesă a unui actor dintre noi, de care eu mă miram că poate fi şi poet, căci credeam că poeţii nu pot fi decît oameni foarte docţi şi savanţi, şi nu lume atît de suveran profană. Dar astăzi aşa stau lucrurile, că nu se pomeneşte antreprenor de teatru care să nu scrie comedii, nici actor care să nu aibă scrisă farsa lui cu mauri şi creştini. Mi-aduc aminte că altădată, dacă nu erau comedii de-ale bunului Lope de Vega sau de ale lui Ramón [1], altceva nu se afla. În sfîrşit, comedia se jucă în prima zi şi nimeni nu pricepu nimic din ea; a doua zi o luarăm de la capăt şi vru Dumnezeu ca ea să înceapă printr-un război, aşa că eu ieşeam în scenă înarmat şi purtînd un scut, că de nu, m-ar fi omorît cei

[1] Fray Alonzo Ramón sau Ramón, poet dramatic slăvit în epocă, de care pomenesc, de asemenea, Lope de Vega şi Cervantes. Operele sale cunoscute astăzi nu-i justifică faima, dar e cu putinţă să se fi pierdut multe din cele mai importante, cum s-au pierdut mare parte din piesele lui Lope.

din sală aruncînd cu gutui pădureţe, cu coji şi chiar cu pepeni, ca pe ceilalţi. Nu se mai văzuse asemenea vîrtej. Dar piesa o merita din plin, pentru că înfăţişa un rege normand, fără nici un chichirez în rasă de sihastru, şi aducea în scenă doi lachei ca să facă lumea să rîdă, iar deznodămîntul încurcăturii era că toţi actorii se căsătoreau între ei, şi aşa mai departe. Ce să mai spun, avurăm tocmai ce meritam. Ne răzbunarăm toţi pe tovarăşul nostru poetul; eu, mai abitir decît ceilalţi, spunîndu-i să bage de seamă că abia ieşisem cu faţa curată şi să-i fie de învăţătură pentru altă dată. Primii răspunsul, sub jurămînt, că nimic din comedie nu era de la el, ci că, mai cu o bucată de la unul, mai cu alta de la altul, încropise pelerina săracului, cîrpită, şi că păcatul cel mare fusese doar că nu le înnădise cum se cuvenea.

Îmi mai mărturisi că toţi comedianţii care scriu comedii erau de fapt datori-vînduţi, căci puneau la bătaie toate piesele în care jucaseră, deoarece le erau foarte la îndemînă; că ispita cîştigului de trei-patru sute de reali de fiecare piesă îi obliga să rişte; că, de altfel, cum, tot bătînd coclaurii aceştia, unii şi alţii le citesc la comedii de-ale lor cu nemiluita „li le cerem sub cuvînt că vrem să le studiem, apoi le luăm şi le facem pe numele nostru mai adăugînd cîte o prostie ici-colo şi tăind din lucrurile frumos spuse.“ Mă asigură că nu se aflase niciodată saltimbanc care să fi ştiut face vreun cuplet în alt chip.

Nu mi se păru fără haz povestea.

Mărturisesc că pe el m-am bizuit descoperindu-mi oarecare înclinare naturală către poezie, mai ales că mai făcusem cunoştinţă cu unii poeţi, şi-l citisem pe Garcilaso [1], aşa că hotărîi să mă dedau artei. Şi cu asta, pe

[1] Garcilaso de la Vega (1503—1536) — primul poet liric spaniol al secolului al XVI-lea, care a introdus în literatura ţării sale metrele şi prozodia liricii italiene din Renaştere, compunînd un număr mare de sonete, egloge etc., uşor melancolice, în contrast cu viaţa sa de războinic, sfîrşită în luptă.

lîngă actriță și reprezentații, îmi duceam viața, încît într-o lună și mai bine, cît stăturăm la Toledo, făcînd multe comedii bune, căci totodată învățasem din greșelile trecutului, îmi căpătai renumele de autor. Ajunseseră să mă numească *Alonzete*, pentru că eu spusesem că mă cheamă Alonzo ; îmi mai dădură și supranumele de *Crudul*, după un rol pe care-l jucasem, cu mare succes la mușchetari și la gloata de rînd. Aveam trei rînduri de haine, și alți directori încercau să mă momească să-mi părăsesc trupa. Vorbeam despre teatru ca un cunoscător, bîrfind actori faimoși, dojenindu-l, pentru felul cum gesticula, pe Pinedo, sau dîndu-mi aprobarea la naturalețea lui Sánchez ; îl numeam „bunișor" pe Morales [1], mi se cerea părerea pentru împodobirea teatrelor și schițe pentru decoruri. Dacă venea cineva să citească o comedie, eu eram cel care o ascultam. În sfîrșit, îmbărbătat de aplauze, îmi făcui debutul ca poet cu o romanță, apoi scrisei pe loc un *entremés* care nu mi se păru rău de fel.

Mă încumetai să compun o comedie, și ca să nu i se afle cusur că n-ar fi o piesă sacră, o botezai *Nuestra señora del Rosario* [2]. Începea cu cimpoaie. Vedeai întîi sufletele din purgatoriu și demonii lor, după obiceiul vremii, cu bu-bu la intrare și ri-ri la ieșire ! Tot orașul aplaudă la numele de Satan, pe care-l pusesem în cuplete, și la chipul în care povesteam imediat căderea lui din cer și alte lucruri de acestea. Într-un cuvînt, comedia fu jucată și foarte gustată.

Nu mai aveam nici răgaz să lucrez. Îndrăgostiții alergau la mine să le scriu versuri, unii despre ochi, alții despre sprîncene. Cutare îmi cerea un sonet despre mîini,

---

[1] Trei actori faimoși ai epocii : Baltasar Pinedo, protagonist al comediei lui Lope de Vega, care a jucat între 1599 și 1613 ; Hernán Sánchez de Vargas, în aceeași vreme e pomenit de Lope *(La Hermosa Ester)* ; lui Alonzo de Morales, prin 1612, i se zicea „Divinul".

[2] *Maica domnului cu metaniile.* Era un obicei folosit de autorii dramatici să-și boteze cu nume religioase, sunînd pe placul Inchiziției, piese complet laice.

celălalt vroia o romanţă despre păr. Fiecare parte din trup îşi avea tariful ei, deşi, cum mai erau şi alte prăvălii de versificatori, făceam rabat ca să-mi cîştig clientelă. Ce să mai spun de cîntecele religioase ? Mişunau la mine dascălii şi trimisele corurilor de maici. Orbii îmi plăteau rugăciunile, cîte opt reali de fiecare ! Mi-aduc aminte că am compus atunci una despre *Judecătorul cel drept*, gravă şi sonoră, şi care te îndeamnă la gesturi patetice. Scrisei, pentru un orb care le-a publicat pe urmă sub numele său, faimoasele rugăciuni care-ncep cu „Maica verbului uman, fiică a tatălui ceresc, dă-mi harul fecioresc". Eu am născocit, cel dintîi, chipul de-a încheia cupletele ca pe nişte predici, prin „aci harul şi dincolo slava lui", în următorul cuplet, spus de un captiv din Tetuán :

„Să cerem cu bună-credinţă
Regelui cel-fără-de-pată,
Care ne cunoaşte evlavia,
Să ne dea în viaţa asta harul
Şi în cealaltă viaţă, slava lui !
Amin !"

Aveam vîntul în pupa prin mijloacele acestea, devenind bogat şi prosper, pînă într-atîta, încît aproape că năzuiam să fiu director de teatru. Casa mea era foarte bine mobilată, pentru că, vrînd să am o tapiserie care să mă coste ieftin, mă slujisem de un tertip drăcesc, cumpărînd prelate de catîr din cele ce se află pe la hanuri şi pictîndu-le. Nu mă costau decît douăzeci pînă la treizeci de reali, şi încîntau văzul mai mult decît tapiseriile regelui, căci, găurite cum erau, puteai şi vedea prin ele, pe cînd prin celelalte nu se vedea nimic !

Trăii într-o zi întîmplarea cea mai nostimă din lume, pe care, cu toate că e spre ruşinea mea, trebuie să vi-o povestesc. În zilele cînd scriam vreo piesă, mă retrăgeam în pod la hanul meu ; acolo stăteam şi acolo mîncam. O

fată mi-aducea sus mîncarea şi mi-o lăsa acolo. Aveam obiceiul să scriu recitînd cu glas tare, aşa cum aş fi făcut pe scenă. Diavolul vru ca la ora şi în momentul cînd fata urca scara aceea îngustă şi întunecoasă, aducînd farfuriile şi ciorba, eu să mă aflu tocmai la scena unei vînători şi să strig cît mă ţinea gura, compunîndu-mi comedia şi recitînd :

„Ia seama la urs, ia seama la urs,
că pe mine m-a făcut bucăţi.
şi scoboară către tine furios!“

Ce-nţelese fata, care era galiciană [1], cînd auzi „scoboară către tine“ ? Că era în primejdie cu adevărat şi că-i atrăgeam luarea-aminte ; dă să fugă, şi în zăpăceala ei îşi calcă pe fustă şi se rostogoleşte pe scară ; varsă ciorba, sparge toate farfuriile şi iese în stradă urlînd de ceasul morţii că un urs omoară un om ; şi oricît de repede mă luai după ea, se şi strînsese toată mahalaua împrejurul meu, întrebînd unde era ursul. Le povestii că era de vină doar ignoranţa fetei — pentru că era numai o comedie, cum am mai spus — dar nimeni nu voia să mă creadă. În ziua aceea rămăsei nemîncat. Îmi aflară toţi colegii întîmplarea şi făcu haz de povestea asta tot oraşul. Mai avui parte de multe întîmplări de soiul ăsta cîtă vreme mă încăpăţînai să fac pe poetul şi nu părăsii starea asta necuviincioasă.

Se întîmplă însă că aflară creditorii — care ies totdeauna ca din pămînt — că îi mersese bine directorului meu în Toledo şi pe dată îl şi executară nu ştiu pentru ce datorii, făcîndu-l să înfunde grosul ; fapt după care

[1] Galicienii, adică băştinaşii din provincia Galicia — *los gallegos* — vorbesc un dialect diferit de limba castiliană, oficială ; vorbirea *gallego* se aseamănă mai curînd cu portugheza, trăgîndu-se din trunchiul celtic (gal) comun.

ne răzleţirăm şi rămase fiecare de capul lui. Eu — dacă este să spun adevărul — cu toate că tovarăşii mă îmbiau să mă vîr în alte trupe, cum nu mai aspiram la astfel de meserii şi doar de nevoie nimerisem în ele, de îndată ce mă văzui cu bani în pungă şi înţolit, nu mai avui alt gînd decît să petrec.

Îmi luai deci rămas bun de la toţi ; plecară care încotro şi rămăsei singur.

Eu, care înţelesesem să o sfîrşesc odată cu meseria asta destrăbălată de comediant, nimerii, nu vă fie cu bănat, în aceea de ibovnic al gratiilor sau, ca să vorbesc mai limpede, începui să revendic paternitatea lui Anticrist, căci asta înseamnă pînă la urmă a fi curtezan de călugăriţe ! [1] Prilejul mi se ivi să cad din lac în puţ, căci una, de la care avusesem comenzi să-i scriu nişte imnuri religioase, se îndrăgosti de mine, văzîndu-mă într-un auto [2] — la sărbătoarea Corpus — în rolul sfîntului Ion Evanghelistul. Îmi făcea femeia fel de fel de daruri şi-mi mărturisise cîtă milă îi făceam, căci faţă de ea mă dădusem drept fecior de mare senior. În sfîrşit, mă hotărîi să-i scriu biletul următor :

„Mai curînd pentru a vă fi pe plac, decît pentru a face aşa cum îmi comandă morala, am părăsit, doamnă, compania unde jucam, căci orice companie, în afară de-a dumneavoastră, este pentru mine hîdă singurătate. Voi fi cu atît mai al dumneavoastră cu cît sînt mai al meu.

---

[1] Legenda prorocea că Anticrist va fi, chipurile, zămislit de un cleric şi de o călugăriţă. Pablos, care studiase la Alcalá şi era deci teolog, făcînd curte unei maici se putea gîndi că va deveni tatăl lui Anticrist.

[2] „Auto sacramental“ — gen dramatic cu conţinut religios, asemenea „misterelor“ şi „miracolelor“ medievale. Aceste „*autos*“ se jucau în Spania la anumite sărbători, sub îndrumarea clericilor, cu montare fastuoasă. Au fost un instrument serios de propagandă în mase, folosit de Contrareformă.

Informați-mă cînd e zi de vorbitor[1] *ca să știu totodată cînd voi avea satisfacția să...*" etc.

Îi duse biletelul o soră aspirantă. Nu se poate imagina bucuria bunei călugărițe, cînd află noua mea stare. Îmi răspunse cum urmează :

„*Decît fericita dumneavoastră izbîndă, pun mai presus faptele bune ce aștept și vă urez să decurgă de aici ; și nu m-aș bucura de ea, dacă n-aș ști că voința mea și mîntuirea dumneavoastră sînt una. Putem spune că v-ați întors la dumneavoastră înșivă și nu vă mai rămîne acum decît să aveți perseverență într-o măsură care să nu fie mai prejos de cea pe care o voi avea eu.*

Mă îndoiesc că astăzi va fi vorbitor, dar vă rog să nu lipsiți a veni la vecernie. Ne vom vedea acolo, și pe urmă prin ferestruici. Și poate reușesc să-i joc o festă stariței. Adio !"[2]

Mă bucură foarte biletul, căci, într-adevăr, călugărița avea mult spirit, pe lîngă că era frumoasă. Mîncai, și după ce-mi pusei costumul cu care jucam de obicei la teatru rolurile de prim-amorez, mă dusei drept la biserică. Îmi făcui rugăciunea și pe loc începui să spionez toate laturile și gratiile rețelei, ca să văd dacă apare. Deodată, dă domnul și ceasul bun — mai curînd dracul și ceasul rău — să aud semnalul binecuvîntat : începe să tușească și eu îi răspund tușind ; se stîrni pe loc o tuse îndrăcită în naos, de parcă ar fi presărat cineva piper prin biserică. În sfîrșit, obosisem de atîta tușit, cînd mi se arătă după gratii o babă, tușind și ea, și-mi dădui atunci seama de ne-

---

[1] La mănăstiri, ca și la internate, erau zile anumite cînd se putea comunica, într-o cameră cu perete de ostrețe sau de sîrmă împletită, cu cei dinafară.

[2] Imoralitatea mănăstirilor, în special de călugărițe, era recunoscută oficial. Tereza de Avila scrie că „mai mult au să se teamă călugării și maicile... de cele (și cei) din casa lor, decît de toți dracii".

norocirea mea : cît de primejdios e un asemenea semnal în mănăstiri, pentru că dacă pentru cele tinere poate fi un semnal convenit, apoi pentru bătrîne e o obişnuinţă ; şi poate omul, bietul, crede că aude tril de privighetoare, cînd de fapt dă peste un croncănit de corbi !

Rămăsei mult timp în biserică pînă să înceapă slujba vecerniei, pe care o ascultai în întregime, cum fac toţi ibovnicii maicilor, că de aici li se trage porecla de „amorezi solemni“ [1], tot bucurîndu-se de seri. Şi se bucură atît de zdravăn de ele, că nu ies niciodată din „logodna mistică“ pentru că de nuntă nici vorbă s-o mai apuce. [2] V-ar fi greu să vă închipuiţi cîte perechi de vecernii am auzit ! Tot lungindu-mi gîtul ca să trag cu ochiul, am rămas cu doi coţi de gît mai mult decît aveam cînd intrai în această intrigă galantă. Mă împrietenii la cataramă cu sacristanul şi cu un copil din cor, şi eram foarte bine văzut de vicar, care era un om tare ursuz şi atît de ţeapăn, încît puteai să-ţi închipui că nu mînca la prînz decît frigări şi uneori doar cîte o suliţă.

Mă înfiinţai „la vedere“ sub ferestrele mănăstirii şi cu toate că acolo era un maidan uriaş, trebuiai să trimiţi pe cineva care să-ţi ţină locul de la amiază, ca la teatru cînd se joacă o piesă nouă. Mişunau evlavioşii, cîtă frunză şi iarbă ! Aşa că, în cele din urmă, îmi făcui şi eu loc cum putui. Aveai de ce te duce, numai ca să vezi feluritele poze pe care şi le luau îndrăgostiţii. Unul privea fără să clipească din ochi, cu o mînă pe mînerul spadei şi cealaltă pe un şir de mătănii, ca o statuie de piatră pe un mormînt. Altul, cu braţele întinse şi cu palmele spre cer, înlemnise ca un serafim primind stigmatele. Unul, cu gura căscată mai larg decît a unei cerşetoare neobrăzate, cu

[1] Vecerniile se numeau *las visperas solemnes*.

[2] Slujba logodnei, celebrată tot seara, se numea *visperas de contento* (seara de ajun a fericirii), pe cînd nunţii i se zicea *el dia de contento* (ziua fericirii). Ibovnicii maicilor, ascultînd slujba de seară, n-o mai apucă pe cea a „zilei“ (de fericire), adică nunta.

toate că nu scotea un singur cuvînt, își lăsa iubita să-i privească prin gîtlej în măruntaie. Un altul, lipit de perete, se înverşuna să obosească cu greutatea lui cărămizile, pe care părea că vrea să le măsoare cu spinarea. Unul se plimba, ca şi cum ar fi vroit să placă după felul cum păşeşte, întocmai ca un catîr scos la obor. Altul ţinea în mînă o hîrtie, întocmai cum ţine vînătorul bojocii, părînd că-şi cheamă şoimii.

Geloşii făceau bandă aparte. Unii, adunaţi în comitete, se uitau la călugăriţe şi rîdeau batjocoritor. Alţii citeau cuplete satirice şi le mustrau. Cutare, ca să le vîre un ghimpe în inimă, se plimba pe maidan de braţ cu o femeie. Cutărică vorbea cu un soi de slujnică mijlocitoare, care le transmitea un comision.

Toate acestea se petreceau jos, în partea unde eram noi ; în partea de sus, unde stăteau călugăriţele, era o privelişte tot atît de demnă de văzut, căci locul de unde priveau era un turnuleţ plin tot de mortiere şi cu zidul atît de fierăstruit, încît părea ori o stropitoare, ori o căţuie de ars parfumuri. Toate găurile erau înţesate cu ciucuri de femei la pîndă : se vedea o adevărată tocană, distingîndu-se ici o mînă şi colo un picior ; mai încolo părea tăierea de sîmbătă de la abator — numai capete şi limbi, cu toate că nu se pomeneau nicăieri creieri.[1] În altă parte ţi se înfăţişa o tarabă cu mărunţişuri ; una flutura o batistă, alta îşi arăta şiragul de mătănii, într-un colţ atîrna o mănuşă, într-altul o panglică verde. Unele vorbeau cam tărişor, altele tuşeau. Cîte unele foloseau semnalul corpo-

---

[1] „Tăierea de sîmbătă de la abator“ *(cosas de sábado)* — e vorba de un vechi obicei castilian de a posti în fiecare sîmbătă, în loc de vineri, cînd se postea în alte provincii. Postul s-a atenuat cu vremea şi biserica permise să se mănînce sîmbăta carne, dar numai ceea ce se numea *grosura* : labe, copite, capete, slănină etc. Abatoarele tăiau deci mai multe vite sîmbăta decît în alte zile. Papa Benedict al XIV-lea suprimă în 1745 acest post.

rației pălărierilor [1], scoțînd un soi de șuierat, ca și cum ar fi descîntat păianjenii să iasă din găuri [2], sîsîind.

Vara, e un lucru demn de văzut cum ibovnicii nu numai că se încălzesc la soare, dar se și prăjesc ; e o plăcere să-i vezi pe ei așa de roșii și pîrliți, și pe ele așa de albe și crude. Iarna, dimpotrivă, se întîmplă, din pricina umezelii, să-i crească vreunuia dintre noi papură și otrățel de baltă pe trup. Nici ploaia, nici ninsoarea nu ne cruță. Le îndurăm pe toate, la urma urmei, numai ca să ne uităm printre gratii sau prin geam la o femeie, întocmai cum te uiți la niște sfinte moaște. E ca și cum te-ai îndrăgosti de un sturz din colivie, dacă vorbește, sau chiar de un portret, dacă tace ibovnica. Favorurile călugărițelor sînt ca tunetele bilelor de popice, care mai mult fac zgomot decît răstoarnă, sau ca dansurile țărănești cu plesnet din degete. Dau din cap la gratii și-ți strecoară galanterii la ferestruică ; într-un cuvînt dragoste de chilie ; să le vedem, să vorbim în șoapte și să ne rugăm. Dar să mai și răbdăm o babă care bombăne, o portăriță care cere bani, o soră care ne duce cu vorba și, ceea ce e mai grav, să le vedem pe toate aceste zăltate arătîndu-se geloase pe femeile de lume, spunînd că ele doar, călugărițele, știu să iubească cum trebuie, și născocind fel de fel de lucruri drăcești ca să ne-o dovedească ? ! În sfîrșit, ajunsesem s-o numesc pe stareță „stăpînă“, pe vicar „părinte“, și pe sacristan „frate“ : lucruri care toate, de la o vreme, sînt de ajuns să te ducă la desperare. Începui să cam obosesc văzîndu-mă tot alungat de slujnice și chemat înapoi de călugărițe. Începui să-mi fac socoteală cît de scump mă costă iadul, pe care alții îl obțin cu rabat și prin atît de

---

[1] Semnalul corporației pălărierilor (los *sombrereros*). Se referă la obiceiul pălărierilor de a-și striga pe străzi și prin piețe clienții, cu interjecția „ce“ sau „che“ (pronunțată „se“, sau „șe“, sau „șie“) în felul valencienilor. În Plaza Mayor, aceste șuierături ale pălărierilor erau de nesuportat. Oamenii cumpărau pălării doar ca să scape de gura lor.

[2] Exista în popor superstiția că păianjenii pot fi scoși și uciși prin anumite descîntece, în care intră și un soi de fluierat.

plăcute şi de felurite căi în viaţa asta. Mă vedeam pe drumul osîndei veşnice, silit să-mi cîştig dreptul la iad „doar prin simţul tactului.[1] Cînd vorbeam cu călugăriţa mea, aveam tactul să-mi lipesc capul de gratii, ca să nu fiu auzit de celelalte de prin preajmă, încît două zile la rînd purtam fiarele întipărite pe frunte ; vorbeam ca un sacerdot care rosteşte formula de consacrare. Nu mă vedea unul să nu-mi spună :

— Fire-ai afurisit, netrebnicule, amorez de călugăriţe !

Şi alte lucruri şi mai rele.

Toate astea mă făcură să-mi vină mintea la cap şi mă hotărîi cu orice preţ să-mi schimb purtările şi să mă las de călugăriţe, chiar dacă-mi pierdeam pîinea. Dusei la bun sfîrşit hotărîrea asta în ziua sfîntului Ion Evanghelistul, sărbătoare adoptată în parte de comunitate drept hram, căci avui prilejul să le cunosc prea bine şi mi se făcu lehamite văzînd ce sînt călugăriţele. Mulţumiţi-vă acum să ştiţi că toate călugăriţele ce nu ţineau hramul acesta, ci pe cel al sfîntului Ion Botezătorul, făcură anume pe gutunăritele, fiind mari batistofile [2], şi scoaseră asemenea cor că, în loc să cînte liturghia, o tuşiră şi o strănutară. Nu se spălară pe obraz şi se îmbrăcară cu zdrenţe ca şi sfîntul lor, iar pentru ca sărbătoarea sfîntului Ion Evanghelistul să fie şi mai discreditată, devoţii lor, pícaros toţi, în loc să stea în strană ca toată lumea, îşi aduseseră în biserică scaune de măcelar din piaţă. Cînd văzui eu că unele de dragul unui sfînt, şi altele de dragul celuilalt, fac necuviinţe, m-am hotărît şi, storcînd cu îndemînare de la călugăriţa mea, sub pretextul unei tombole, ciorapi de mătase, pungi de ambră şi zaharicale, şi alte specialităţi mănăstireşti, ca de vreo cincizeci de es-

---

[1] *Sentido del tacto* este şi pipăitul, dar şi tactul moral. Jocul de cuvinte al lui Quevédo surprinde tocmai prin contrastul sensului, căci numai la simţul pipăitului nu putea recurge un ibovnic de maici, ţinut după gratii ; în schimb lucra cu mult tact şi cu prudenţă.

[2] Batistofile, de la numele sfîntului Juan Bautista.

cudos, îmi luai drumul spre Sevilla, temîndu-mă, dacă mai întîrziam cumva, să nu văd răsărind în sala vorbitorului mătrăguna [1].

Părerile de rău ale călugăriţei, pentru cîte-i luasem, mai mult decît pentru mine, las să le judece cuviosul cititor.

CAPITOLUL XXIII

(Ultimul)

Despre ceea ce mi se întîmplă la Sevilla, pînă la îmbarcarea mea pentru Indii.

Făcui cu bine drumul de la Toledo la Sevilla, căci cum eram iniţiat în arta de-a trişa la joc şi cum îmi făcusem zaruri cu înveliş dublu şi mai aveam şi mîna îndemînatică, ştiind să vîr unul pe mînecă (aşa că, din patru cîte îmi îngroşau pumnul, năşteam numai trei), cum mai eram înarmat pe deasupra şi cu cărţi măsluite, încît mă încumetam să întind capcane şi să înfrunt pe cei mai vajnici jucători, nu-mi scăpa o para. Trec sub tăcere alte multe floricele de-ale mele, căci, de le-aş înşira pe toate, m-aţi crede mai curînd ramură primăvăratică decît om ; mai cu seamă pentru că ar putea cineva prinde gust să mă imite, mai curînd decît să izbutesc a vă da pe faţă viciile de care omul trebuie să fugă. Dar, cine ştie, poate că dac-oi

---

[1] Mătrăguna — *la mandrágula* — este o plantă de care s-au legat din vechime fel de fel de legende superstiţioase. I se atribuia chip de om încă din antichitate, căci rădăcina ei s-ar asemăna cu omul. Creşte în peşteri şi în locuri întunecoase cum erau şi sălile de vorbitor ale mănăstirilor. Mătrăguna avea un rol şi în descîntecele erotice. Fraza a fost scoasă din ediţia de la 1626, căci cenzura clericală o socotea lipsită de respect şi obscenă. Quevédo lasă echivoc sensul ei.

da eu pe față cîte unele din tertipurile pungașilor, și chipul lor de a vorbi, oamenii cumsecade, care n-au de unde le cunoaște, vor fi poate mai cu ochii în patru, așa că cei ce-mi vor citi acest roman al vieții și vor mai fi păcăliți, e vina lor.

Nu credeți deci, oameni buni, că n-aveți de ce vă teme atunci cînd vă vine rîndul să împărțiți chiar voi cărțile, căci acel ce rupe mucurile lumînărilor vi le poate și schimba. Feriți-vă să vi se pipăie cărțile, ca și de cele lustruite sau rase, căci nu-s decît mijloace de a distinge cărțile adversarului. Dacă ești cumva un pícaro, cititorule, unul din cei ce se vîră peste tot, bagă de seamă că în grajduri și în bucătării jucătorii înțeapă așii cu cîte un ac sau îi îndoaie, ca să-i recunoască ; iar de joci cu oameni cinstiți, ferește-te de cărțile zămislite în păcat încă de la tipărire, care adică, atunci cînd le ții în mînă, lasă să se vadă cifrele prin hîrtie. Nu te încrede nici în cărțile prea curate, căci pentru cel care le mînuiește, împărțindu-le și oprindu-și, pînă și cele mai săpunite sînt unse. Bagă de seamă la ecarte să nu fi arcuit nițel mai mult figurile decît pe celelalte cărți (afară de rigi), cel care le împarte, căci asemenea arcuri împart săgeți mortale, și banilor tăi poți să le cînți „aleluia" ! La a doua împărțeală a cărților, fii cu ochii în patru să nu le vîre în joc pe acelea pe care le-a scos afară din joc cel ce împarte, și ai grijă să nu-și comunice ce au în mînă, fie prin jocul degetelor pe dosul cartonului, fie prin primele litere ale vorbelor rostite. Nu vreau să-ți luminez mintea cu mai multe decît ți-am spus ! Ajungă-ți atîta, ca să știi că e neapărată nevoie să trăiești cu frica-n sîn, căci, poți fi sigur, sînt nenumărate hoțiile pe care ți le trec sub tăcere.

„Înmormîntare" se cheamă, la trișori, a lua banii cuiva ; „înot de-a-ndoaselea sau pe spate" este numele jumulelii unui amic, și de de-a-ndoaselea ce le e tehnica n-o înțelege nimeni ; „dubluri" sînt cei care agață naivii, ca

să-i jupoaie aceşti casapi de pungi ; pe omul bun ca pîinea caldă şi ferit de gînd viclean îl numesc „alb“, şi-i zic „negru“ celui care strînge bani albi cu vicleşuguri negre.

Cu acest jargon drept zestre şi cu asemenea floricele de stil ajunsei eu la Sevilla : cu banii tovarăşilor de drum îmi plătii catîrii închiriaţi, masa şi casa la hanuri. O dată ajuns, mă dusei numaidecît să trag la „Hanul maurului“, unde mă întîlni un condiscipol al meu de la Alcalá, care se numea Mata şi care acum îşi spunea, pentru că i se păruse prea puţin sonor numele dintîi, Matorrales. Făcea negoţ de vieţi omeneşti, vînzînd lovituri de cuţit, şi nu-i mergea rău. Mostrele loviturilor le purta pe obraz şi, după tăieturile care-l ajunseseră, se putea socoti mărimea şi adîncimea acelora pe care trebuie să le fi dat dînsul. Avea obiceiul să spună : „Nu e bun maestru de scrimă cel fără cicatrice“, şi avea dreptate, pentru că mutra îi era o hartă şi trupul ca un glob cu meridiane şi paralele.

Nu se lăsă pînă nu mă invită să mănînc cu el şi cu alţi camarazi de-ai lui, făgăduindu-mi să mă aducă înapoi acasă. Mă dusei cu el, ajunserăm la hanul de care vorbea, şi el îmi zise :

— Hai, lasă-ţi mătăluţă pelerina şi arată-te bărbat, căci noaptea asta ai să vezi toată floarea feciorilor Sevillei ; şi, ca să nu te creadă codană carecumva, lasă-ţi pletele în jos şi ridică-ţi umerii, cu pelerina atîrnînd pe braţ — căci aşa mergem noi întotdeauna, cu pelerina pe braţ — suceşte-ţi botişorul ca pe un şurub, schimonoseşte-te în dreapta şi-n stînga, şi cînd vei vorbi, zi-l pe „j“ şi „g“ ca „h“, şi pe „h“ ca „g“, şi spune ca mine grean în loc de hrean, gumă drept humă, ham în loc de geam şi huncă pentru juncă, hale cînd e vorba de jale şi jaleală ca să nu zici cumva haleală. Ţine, mata, minte bine asta !

Îmi împrumută un pumnal, care de lat ce era părea iatagan, iar ca lungime, doar din modestie dacă nu se putea numi sabie, căci avea tot dreptul.

— Un tînăr luptător fă'ă pe'che! răspunse unul dintre ei. Dibaci la mînă şi bun tova'ăş. Să me'gem! Nici dracii n-au să mă poto'ească!

Ieşirăm, aşadar, din casă, la vînătoare de arcaşi.

Eu, cum mergeam lăsîndu-mă în seama vinului şi renunţasem la simţurile mele în favoarea lui, nu-mi dădui socoteală de primejdia la care mă expuneam. Ajunseserăm pe Şoseaua Mării, unde deterăm nas în nas cu patrula. Nici n-o zăriră bine tovarăşii mei, că şi traseră spadele, năpustindu-se asupra ei. Făcui şi eu la fel, şi de la prima ciocnire uşurarăm două trupuri de arcaşi de sufletele lor blestemate. Alguazilul îşi puse nădejdea în repeziciunea picioarelor, tulind-o pe şosea la deal şi strigînd; nu-l puturăm urmări, căci cîştigase distanţă. În cele din urmă, ajunseserăm în faţa catedralei şi intrarăm în ea, acolo fiind feriţi de urmărirea poliţiei şi dormirăm tocmai atîta cît trebuia ca să limpezim vinul ce ne mai fierbea încă în ţeste. Cînd furăm iarăşi trezi şi cu mintea întreagă, începui să intru de-a binelea la griji, înspăimîntîndu-mă la gîndul că justiţia pierduse doi arcaşi, iar alguazilul scăpase cu fuga din faţa unor biete ciorchine de struguri, aşa cum fuseserăm toţi noaptea trecută, cu mustul în noi.

Petrecurăm în catedrală de minune, pentru că, mirosind că se refugiaseră în biserică nişte bărbaţi, veniră degrabă nişte nimfe filantroape, care se dezbrăcară ca să ne îmbrace pe noi.[1] Una, pe nume Grajal, prinse drag

---

[1] În bisericile în care urmăriţii de justiţie îşi aflau refugiu, neputînd fi ridicaţi dintre zidurile lor, se petreceau cele mai deocheate scene de desfrîu. În 1586, arhiepiscopul de Sevilla, Rodrigo de Castro, interzisese printr-o circulară, fără efect, ca refugiaţii „să joace vreun joc, sau să intre în vorbă cu femeile lor ori cu altele, înăuntrul bisericii, nici să se aşeze la porţile bisericilor ori în cimitire la sfat şi la rîs, nici să cînte din ghitară... şi pentru că mulţi stau atîta vreme în

de mine şi mă îmbrăcă de sus pînă jos cu haine noi, pe gustul ei. Îmi plăcu mult, mai mult decît oricare alta, viaţa aceasta, aşa că mă hotărîi să navighez pe talazurile ei cu Grajal, pînă la moarte ; mă pusei pe învăţat jargonul apaşilor, şi în scurtă vreme devenii căpetenia tuturor celorlalţi codoşi. Justiţia însă nu ostenea să ne tot iscodească ; dădea mereu tîrcoale pe la uşa bisericii ; cu toate astea, înfruntînd orice risc, de pe la miezul nopţii înainte ieşeam travestiţi să mai dăm cîte o raită.

Eu, văzînd că prea se-ntinde tărăşenia asta şi mai cu seamă că soarta mă persecuta, mă hotărîi, sfătuindu-mă mai întîi cu Grajal — nu ca să-mi îndrept greşelile, că nu sînt aşa de înţelept, ci din plictiseală, ca un păcătos înverşunat ce eram — să plec cu ea în Indii, ca să văd dacă, schimbînd lumea şi ţara, mi se va îmbuna cumva soarta.

Dar căzui din lac în puţ, pentru că nimeni nu-şi poate îmbuna soarta schimbîndu-şi numai locul, ca lupul părul, dar viaţa şi năravurile, ba.

---

biserici încît mai curînd pare că le-au luat cu chirie decît că s-au refugiat în ele, poruncim ca nici unul să nu poată sta în biserică nici să fie găzduit în ea mai mult timp decît opt zile, fără învoirea judecătorului ecleziastic". Cum se vede însă şi din text, catedrala din Sevilla continua să fie azil de hoţi şi de desfrîu şi după începutul secolului al XVII-lea.

CUPRINS

Redactor responsabil Țoropoc Elena
Tehnoredactor : Stelu Petre

Dat la cules 30.05.1961. Bun de tipar 15.07.1961. Apărut 1961. Tiraj 40.145 ex. Broșate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 17,73. Coli tipar 11,25. Planșe tiefdruck 1. A. nr. 0419/1961. C. Z. pentru bibliotecile mari 86. C. Z. pentru bibliotecile mici 86 (08)=R.

Tiparul executat sub com. nr. 10877 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin", București — R.P.R.